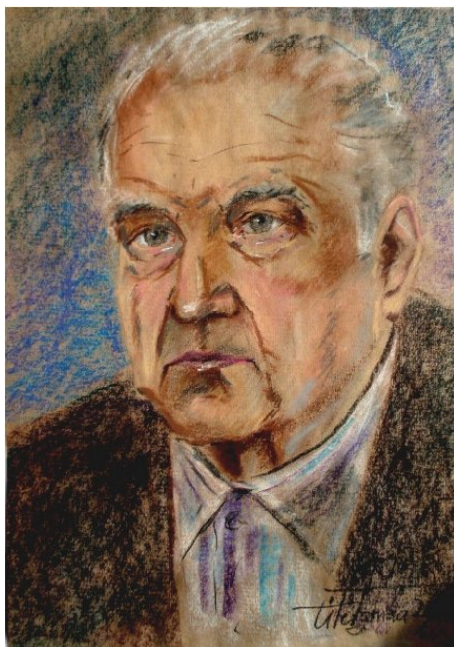

Viktor Pallo

Silmakivi

Ülo Telgmaa pastell

Viktor Palo

Silmakivi

Randveres
2006 – 2008

Illustratsioonid: Malle Nikopensius
Ettevalmistus trükiks: Ain Livalent

Mällestused on nagu valged luiged
elumere tumedates lainetes . . .

Mäletan seda sententsi klassiõelt näpatud
laulikust (vististi neljandas klassis?!), kuid aduma
hakkasin *pointi* ühel varahommikul, mil tekkis
kallasjää & luiki enam ei olnud. Salmiku
lugemisest oli möödunud kuuskümmend aastat.

Lugupidamisega – autor.

Avasõna asemel elik kullakesed & kallikesed

[Õhtuleht (ilma SL-ta!) 29.11.2008, lk. 12]

Eestimaa esijuuksur & tantsulõvi LAURI PEDAJA: „ . . . (käärid) lähevad nüriks. Ma ei viitsi teritamas käia & viskan ära.”

Mu kadunud abikaasa töötas Baltika Õmblusvabrikus plikast-peast peale kuni oma päevade lõpuni, seega pea' nelikümmend aastat. Viimasel ajal kodus ta kangastelgedel palju põrandariideid. Samuti nukitses ta hulgaliselt suuremaid & väiksemaid lapitekke valmistada. Mõlemaks tööks tuli massiliselt mitmesugust tekstiili lõikuda; nii ribadeks kui ruutudeks, kääridega. Kusjuures titaankääre Nõukogudemaal polnud vist olemaski. Kord õnnestus hankida Fiskars käärid. Need pidasid kaua tera, kuid varsti purunes nende üks oranž pära.

Hankisin mööblivabrikust šveitsi, itaalia & rootsi kvaliteetliivapaberit, kusjuures „kõige kõvem” oli rootsi oma, tema

tööpinnale oli liimitud teemantpuru. Liivapaberid kleepisin valgest pöögist lauajuppidele, mis olid peenelt hõõveldatud-lihvitud. Seepeale asusin kääre teritama, esmalt jämedal, seejärel peenemal siis päris peenel. Piisavalt teravad olid käärid siis kui nad lõikasid puhtalt äsja veest võetud marga ajalehte.

Mäletan, – täistööpäevaga teritasin sedaviisi oma kümme kuni kaksteist paari kääre. Neist jagus umbes kolmeks kuuks elik kvartaliks. Siis tsükel kordus . . .

Umbes kümne aasta eest käisin ühes kesklinna juukselõiklas. Kahekümne viie krooni eest ei tahtud mind hästi teenindada. Aga kuna momendil soomlasi ega rootslasi ei olnud & ma ilma palumata istusin mugavasse lõikustooli, keerates triiksärgi krae pahupidi. Kauni figuuri & ilusate imepisikeste kuldkõrvarõngastega poisipeaga brünett iludus tegi mu koleda kahupea korda & vahetult enne töö lõpetamist sosistas ta mulle kõrva:

„Pange oma kahekümneviieline (nii et keegi ei näeks!) sinna lauale ajakirja alla & teinekord ärge meile enam tulge!”

Kui ma ükspäev (s.o. kahe tuhande kaheksanda aasta lõpu eeli) tollest lõiklast juhuslikult möödusin, nägin poikvel klaasuksel silti:

„Meeste juuste lõikus – sada krooni.”

See oli niisama õõvastav kui Tallinna Kaubamajas küsiti minult lihtsa sonimütsi eest kolmsada kakskümmend viis krooni. Mu südant läbis valuhoo & ma pidin pe . . . ikali kukkuma. Kas mitte seepeale ei võiks lugupeetud õiguskantsler küsida meie valitud & salvitud kullakeste & kallikeste käest seal Pika Hermannil jalamil, et: kas nad palehigis töötades & toimetades ikka peavad kinni põhiseaduse paragrahvidest?!

Ja veel. Ajaleht Postimees on kahekümne kaheksa leheküljeline & maksab kaksteist krooni. Eesti Päevalehe paksus on kakskümmend lehekülge, hind kuusteist krooni. Olin tolle Tartu lehe tellija kui ta oli nelja leheküljeline & kandis nime Edasi. Andeks! Aga olen endiselt seda meelt et Postimees on Eestimaa parim. Minu talupoja mõistuse järgi tuleks Päevalehelt neli krooni ära võtta & anda Postimehele elik: Eesti Päevalehe hinnaks kaksteist krooni & Postimehe hinnaks kuusteist krooni

tükk, – formaati & paksust muutmata. Härra Teder võiks küsimust lasta vaagida Harjumaa Rahvakohtus. Kohtu otsus on ju õiglane & lõplik.

Ma ei ole küll „Talinast & nõukogude”. Loodetavasti mäletate Smuuli Muhi Monolooge?! Oma problemaatika on isegi minul, kes ma kaugel ei käi ega kõrgelt ei lenda. On meeles, et „Mnemoturniiri” juhtis ühel ajal kadunud Toomas Uba. Täpselt pole meeles aga oli vist sedasi et vastamata küsimuse eest saadeti posti teel kaks rubla, sealt läks viisteist kopikat maha. Kätte seega rubla kaheksakümmend viis kopikat. Bilanss on umbes 5 : 0 minu kasuks, sest kõik küsimused jäid vastamata. Minu viimane küsimus kõlas: kaks kirikut Eestimaal, mis on „valepidi” orienteeritud? Jäi vastamata. Nüüd võiksin lisada ka kolmanda: s.o. uus kirik Tallinna Kadriorus Narva maanteel. Seal on topeltviga: lisaks „valepidi” asendile on tollel pühakojal ka rist „valepidi”. Teised „valepidi” orienteeritud kirikud on Pühavaimu & Jaani Seegi kirik. Mõlemad Tallinnas.

Mõne nädala eest võitis raamatu tark naine, kelle nimi ei jäänud meelde. Küsimus käsitles tänava-majade nummerdamist, – et paarisnumbrid tänava vasakul poolel. Juttu oli kolmest asumist, millegipärast minu ülimaks hämmastuseks ei kõneldud Eestimaal suurimast maakonnast elik Pärnumaast. Kogu Pärnumaa on nimelt „valepidi” nummerdatud *inclus* alevid & külad.

Pardon, on siiski sealgi kaks asulat õigestinummerdatud majadega: T o o t s i & T i h e m e t s a. Tootsisse läks üks tee sisse & sedasamapidi tuli ka väljuda kui ei tahtnud turbarabasse sõita. Tihemetsa Metsatehnikumi peaukse trepi kõrval seisis kaks kivi-lõvi & neljakümne kahe aasta eest kui lõunatasime Kasemets Hermaniga tehnikumi sööklas, maksis kolmekäiguline lõuna kahele viiskümmend kaks kopikat. Kui huvitab, võite sellest pikemalt lugeda mu eelmisest raamatust „Kurbuseta elu”, „Lühidalt Pärnumaa pikkadest teedest”, lk. 166.

Õigupoolest ei soovinud ma mitte sellele teie tähelepanu juhtida.

Mõnel viimasel aastal olen usinalt ristsõnu lahendanud. Mõningad ajalehe toimetused soovivad vastust lahtisel postkaardil. Mu vene-aegsed kaardi-varud said otsa. Küsisin odavaimat postkaarti Haabneeme postkontoris. Vaadati järele: on nelja kroonised aga kõige ilusamad nad just ei ole! Ma ei soovinud. Järgmisel päeval läksin Peapostkontorisse.

Seal suur postkaardisaal et võtab silmad kirjuks. Küsisin letineult odavaimat. Kuuskümmend senti, niipalju kui soovite! Soovisin sada tükki & sest polnud lugu et ilma pildita. Aga point on hoopis teine & tõsisem: Eesti Post on kardetavasti ainuke sideorgan maailmas, kelle kehtestatud tariifide järgi tuleb *p o s t k a a r d i l e k l e e p i d a* lihtkirjaga samaväärne mark, praegu seega *v i i s v i i s k ü m m e n d*. Jällegi vesi Teie veskile lugupeetud härra õiguskantsler.

Rubla-aja lõpust meenub Energia kohvik, tollal alkoholita. Pika leti taga sumises mitu tee-automaati. Ükskord, mäletan, viisin sinna korraga kuusteist kilo kuivatatud-purustatud kibuvitsamarju. Mind juhutati juhatajanna kabinetti pika koridori lõpus. Tutvustasin ennast & pakutavat kaupa, sest mul oli põuetaskus paberikott proovi-droogiga. See meeldis. Blond kaunitar palus mind saatnud ettekandjal lao suurel põrandakaalul marjad üle kaaluda & kirja panna. Ta kirjutas märkmikku KIBUVITS & minu nime, rebis lehe välja, ulatas ettekandjale, paludes see asetada filterkohvi-automaadi kõrval oleva kartongist kingakarbi alla. Aromaatne filterkohvi laar sai valmis. Jõime kohvi & näksisime maitsvat värsket napoleoni kooki. Kaaluja naases. Netokaal oli kuusteist koma neli kilo. Rubla devalvatsioon oli juba alanud, sestap ei mäleta ma droogi kilohinda, kuid mäletan täpselt et niipalju kui küsisin, niipalju ka sain, – ei mingit tingimist. Aga kui proua juhataja tehingu vormistamiseks minult passi küsis, oli see mul koju ununenud. Umbes viie sekundilise mõtlemise järel laksas ta endale vastu laupa: kirjutame, et ostsime Keskturult! Nõnda kirjutatigi . . . Rublad võeti laual seisvast kingakarbist. Karp oli kahelt realt paberraha täis. Mäletatavasti polnud rublatähed ühesuurused, nagu on dollarid & kroonid.

Proloogi lõpetuseks. Miljonimängus osales noor tudeng, kellelt teise või kolmanda küsimusena küsiti avasõna & lõppsõna *pro*: proloogi & epiloogi tähendust. Noormees lõpetas nullipoisina.

Mulle tundus toona & tundub tänagi nagu mäletanuks ma noid termineid algkooli teisest või kolmandast klassist.

Avasõnaks ehk aitab juba . . .

Randveres, 19.11.2008

Seenemetsa

Rannametsa

Üheks mu kaasteeliseks oli relvavend Aare, kes oli täpselt kaks meetrit pikk & keda kutsuti Marinaks, teise nimi on neljakümne aastaga ununud. Tuhande üheksasaja kuuekümne neljanda aasta varasügis oli lahe: terve eelmine nädal sadas mahedat sooja seenevihma & kui seepeale saabuski loodest kõrgrõhu-hari . . . nägin kortslehtedel aia varjupoolses otsas suuri sädelevaid kaste-tilga-latakaid. Tõesti-tõesti olid suved-sügised, talved-kevaded vanasti vähemasti korrapärasemad kui praegused. Me Aarega omasime jalgrattad aga kolmandal seltsimehel ei olnud, sestap sõitsime seenele Rannametsa mägedesse Riia bussiga. Kolmas mees (näed-sa, meenus: tema nimi oli Aivar!) küsis minult kui giidilt et kunas ma viimati Rannametsas käisin? Umbes viieteist aasta eest! Aga ärgu sõber põdegu: läänes tuleb meri vastu, idas on Tolkuse raba & vana kuulus Riia maantee jookseb endiselt põhjast lõunasse nagu õndsas Läti Hendriku aegadelgi . . . eksida pole kuhugi.

Seeni saime piisavalt palju & enamgi veel: paari tunniga korjasime oma keskmise suurusega korvikesed kuhjaga täis. Raba poolel näitasin Aivarile rabariisikat, – märksa maitavam männiriisikast . . . aga suured alati ussitanud – umbes nagu paremad pilvikud. Aaret aga õpetasin suur-sirmikuid muna-jahuga paneerima: maitseb nagu vasikašnitsel!, seenevarsi aga pliidilõõri konksu otsas kuivatama. Paljalt süües kergelt

pähklimaitseline, kõlbab ka (kohviveskis jahvatatuna) talvel lihasuppidesse seenemaitseks . . . Silmanägemine oli terane nagu kotkal, sestap polnud korvis peaaegu üldse ussi-praaki. Mitte nagu nüüdsel ajal: poolteisest korvitäiest kojutoodud seentest viskan peaaegu pooled minema. Ükskord käisin prillitatult metsas: prillid läksid väga katki! Räägitakse, et müügil olevat ka purunematud prillid aga ma tõesti kardan et Eestimaa pensionäridele neid ei müüda.

Kuidagi seentega-mitte-seoses meenub mulle Stalini-aegne Pärnu maantee juveelipood Tallinnas Laste Maailma kõrval. Minu meelest on too pood praegugi samades ruumides, kuid mind väärismetallid tänapäeval ei huvita. Äsja maalt linna tulnud noorel jorsil aga olid teistsugused huvid: näiteks käisime Laste Maailma liftiga sõitmas. Ikka tsiuh! üles & viuh! alla!, kuni kõige alumiste ning kõige ülemiste korruste sõitasoovijate arv ületas kriitilise piiri (nagu tänapäeval heas ajalehe-keeles öeldakse! Ilma inimesteta vahepealsetel korrustel taandusime ükshaaval & väarikalt. Viimaseid seltsimehi oodates piidlesime hinnalipikuid kullapoe aknal. Hinnasildid olid laia plakat-sulega tehtult suured & selged . . . mitte sõrmeküüne-suurused arvuti-trüki hallikarva kribunad, nagu tänapäeval. Eluks ajaks jäi meelde kuldportsigar: hind kaheksateist tuhat rubla! Pole enam meeles kui palju I kursusel stippi maksti, – vististi kahesaja rubla ringis. Jäi meelde ühe poisi idee: „Lähme sisse & küsime näha ning siis . . . padavai!” Me ei jõudnud oma plaane arutlemagi hakata, rääkimata nende elluviimisest kui trepile ilmus hästirietunud, kena välimusega, mõõdukalt mingitud, meie mõistes keskealine müüjanna. „Hoidke, mehed, aknast eemale, enne kui see katki läheb! Miilits on saja meetri kaugusel & . . . saabub kümne sekundiga! Proovitud!” Irvitasime viiekesi kooris umbes nagu Gustav Ernesaksa „Tormide Ranna” kõrtsistseenis. Aga kui Võidu väljaku poolt lähenes jooksusammul vormis miilits, parem käsi avatud püstolikabuuril, lõpetasime laulukoori & läksime laiali.

Hiljem kuulsin ühest raudteekooli poisist, kes jäi vahele (& läskki vangi!) kingade vargusega Viru tänava jalatsipoest: proovides kordamööda, – kord vasakut, siis paremat kinga . . . kuid teise müüja käest. Kõhn poiss, nagu ta oli . . . pistis kinga värvli vahele . . . täna ühe, homme teise. Aga vahele ta jäi & vangi ta läks . . . nagu head lood ikka

lõppevad. Sellest ajast antaksegi proovimiseks ainult vasaku jala kinga & oligi vargustel lõpp. Nii lihtne see oligi.

Kodus puhastasime seened & panime nad ööpäevaks külma vette. Õhtuks kutsus Aare meid Tallinna kohvikusse: ta pidavat südaööseks nagunii Virvele vastu minema. Virve oli seal ettekandjana tööl. Kalevi tänava viinapoest astusime läbi vististi veidi enne selle sulgemist. Ukse taga tänitas üks poolpurjus talumees: tal tulevat homme traktor puid saagima-lõhkuma aga need va' poe-plikad-litakad ei müü talle kaht liitrit valget viina. Talus neli küttekollet & tal veerandik talivarust puudu. Ta tsuskas Aare kätte kortsus rublad. Aare tegutses kiirelt aga kassaaparaat hakkas jupsima . . . pikast tööpäevast väsinud lint läks sassi & kogunisti katki. Jalutasime Aivariga tasakene mööda tollast peatänavat Vallikraavi suunas. Natukese aja pärast kalpsas Aare meile järele: võrgus neli pudelit vabariigi valget. Ta jooksnud ühes & teises suunas, kuid talumeest ei leidnud. Andsime muidusaadud viinuška Virvele, kes meid lähitulevikus sellega oma neli korda korralikult kostitas. Tollal esines õhtuti Tallinna kohvikus väike malbe ansambel, kelle juhti nägin mitut pilli mängivat & laulusolistina esinevat. Veel mäletan, et tellisin tolele moosekandile hikkoripuust trummipulgad, milledega ta jäi ülimalt rahule. Nagu ma hiljem olen kuulnud, lõppes tema elu suitsiidiga, nagu paraku juhtub paljude andekate & õrnahingeliste inimestega. See selleks . . .

Kirjutan seda lugu h a i g e m a j a s. Paar päeva peale intensiivravi palatist lahkumist. Intensiivis olen viibinud kolmel korral s.t. pärast kolme oppi: neist üks harilik pimesoole operatsioon. Kui päris täpne olla . . . siis mitte just kõige harilikum, sest opereerinud kirurgi sõnade järgi võinuks pimesool tõenäoliselt veerand tunni pärast lõhkeda. Muideks, kolme rasket oppi ennustas mulle üks Lõuna-Venemaa mustlanna juba natuke rohkem kui nelikümmend aastat tagasi. Aga õigupoolest ei tahtnud ma mitte sellest kirjutada . . .

Mõne päeva eest toodi kuuendasse palatisse minu jalutsisse kaheksakümne kuue aastane vene mees. Kaks kirurgi vaatasid patsiendi üle. Planeeritud opp täna öösel, võtame vasaku jala reieni maha, teavitab vanem kirurg nooremat. Noorem, uurinud põgusalt haiget, juhtis kolleegi tähelepanu teisele s.o. paremale jalale: et sellel kah suure v a r b a k ü ü s m u s t. Vanem noogutas arusaamise märgiks & sõnas üliivaiksel

et ainult mina kuulsin: „Parema saeme maha nelja päeva pärast . . . taastumisaeg on selles vanuses pikem.”

Hilisõhtul viidigi mees opile . . . & hommikupoole ööd toodi verise kõndiga palatisse tagasi, sest intensiivis lihtsalt ei olnud kohta. Nädalate kaupa intensiivis viibides nägin mitmelgi korral koomast väljatulekut & võite uskuda, et midagi meeldivat selles ei ole. Rihmad katkevad & saja viiekümne tuhande kroonised nikeldatud välismaised haiglavoodid lähevad lihtsalt raginal katki. On verd, higi, pisaraid. Õed on intensiivis kompetentsed & kogu aeg kohal. Harilikus palatis aga võib olukord muutuda keeruliseks kui sul on küljes tilgutid & stoomi kotid ning opi-haavad veel ei armistu . . . & äkitselt räntsatab su voodile umbes saja-kilone lihakeha, kes narkoosist välja tulles rebib kummirihma lahti või katki . . . Suurte pingutustega & kiirelt tegutsedes hoidsin halvima ära. Paari päeva pärast kirjutati mind välja, nõndap ma ei näinud teise jala mahasaagimist . . . juba see ükski opp valmistas tõsist meelehärmi. Oh elu, elukest!

Aarele meeldis Rannametsa luideistik nii väga, et me sõitsime sinna seenele veel mitmel korral jalgratastel & ilma seenteta ei jäänud me mitte kunagi.

Neil kaugetel kuuekümnendatel, mida mõned ka kuldseteks kutsuvad, polnud keegi kuulnud sõna *s u v e p e a l i n n*, sest veel ei oldud säärast sõna välja mõeldud.

05.08.2006 . . . Ida Tallinna Keskhaigla I Kirurgia osakonna 6. palatis . . . kui see teile midagi ütleb.

Viimane mohikaanlane

Paari viimase aastakümnega s.o. seoses Muuga sadama ehitusega on merepilt muutunud. Ilmselt takistavad uusehitused Muuga lahes hoovusi . . . hoovused ei toimi nagu nad aastasadu olid harjunud kulgema. Enam ei too tugevaimadki loodetuuled poolteise meetri kõrgust veetõusu eik suur meri ei käi enam peale. Meri taganeb, mudastub & soostub. Vohab pilliroog, hundinui, kõrkjad & kaislad. Ja kui Viimsi vallavalitsus tahab jooma peale esplanaadi rajada . . . jääb ainult hüüatada kadunud Lennart Meri moodi: tule taevas appi! Siis hakkab põlvkõrguses vees kasvama kõrgsoo turvas . . . üks millimeeter aastas ehk 1 000 aasta pärast m e e t r i p a k s u n e r a b a, kus toota briketti & freesturvast, millega kütta ahju või väetada põldu . . .

Vene aja lõpu eel kui odavat bensiini oli laialt käes, sai käidud Läänemaal pohlal (sada kilomeetrit ots!). Tolleaegses Nõva metstkonnas oli pohlamarjandus ülihästi organiseeritud. Ostsid pileti, näitasid kaardil peatuskoha numbri, metsas panid pileti nähtavale armatuurile. Kusjuures nägin eemalt, et tõesti-tõesti käis metstkonna villis kontrollimas. Kahe normaalse tööpäevaga korjasin kaksikümmeend kuus liitrit pohli. Rannakülas Kelbu lahe ääres kasvasid jämedad pohlad otse künniriba

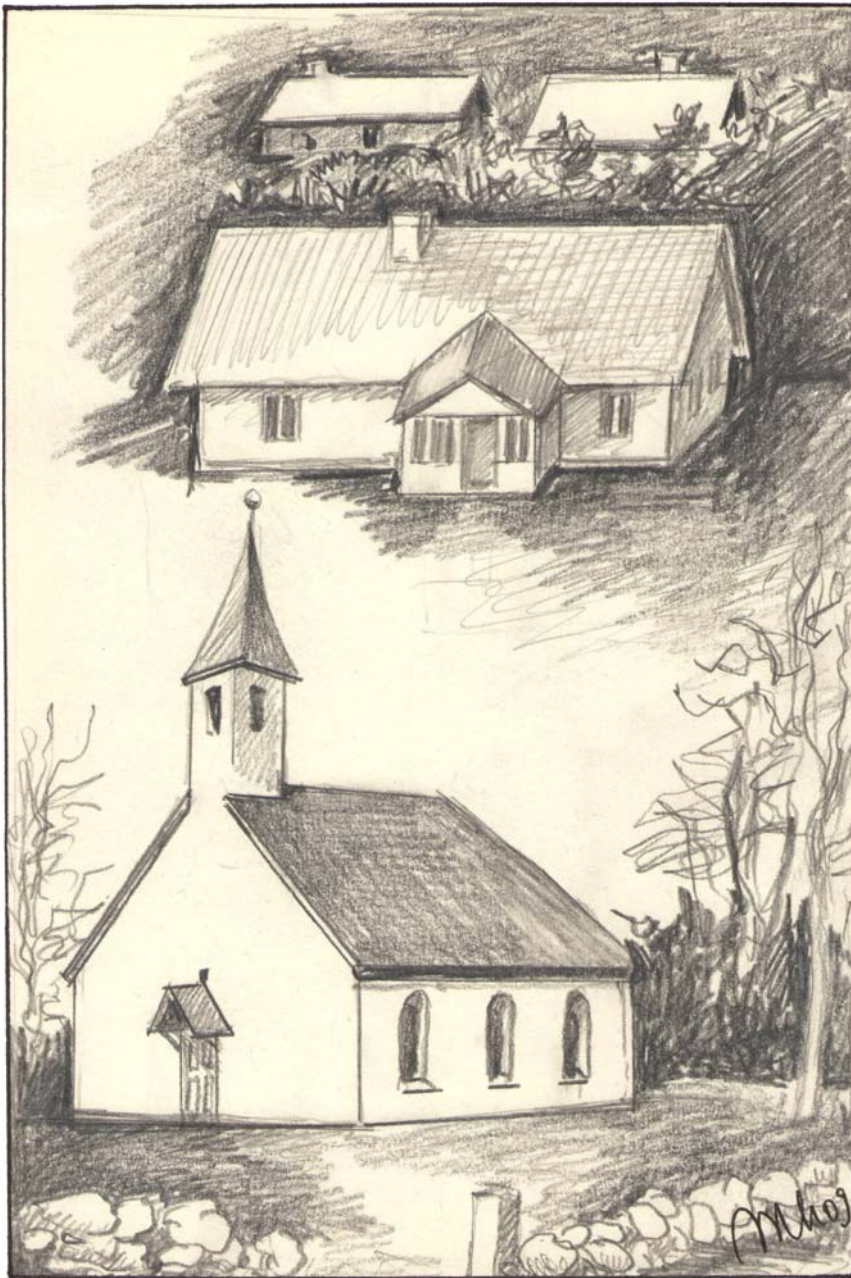
kõrval. Soome lahe ääres kasvab kibuvits & vähesel määral nõmmliivateed . . .

Aga mitte see pole tänase jutu peateema . . .

Täpselt ei mäleta, millal Muuga uueks kordoniülemaks tuli äsja ohvitserikooli lõpetanud **L e i t n a n t M a m a j e v**. Kohusetruu ohvitserina tutvus ta isiklikult kohaliku elanikkonnaga, märkides oma paksu dermatiinkõites musta klassesse hoolikalt üles perekonna-, ees- & isanimed. Liivariba äestati vähemasti paar korda aastas. Tavaliselt traktoriga, kuid mäletan, et mõnel korral ka hobuäkkega. Relvastatud tunnimeeste paar käis trassi läbi umbes iga paari tunni tagant. Ja võite uskuda, et sääraseid eluheidikuid, hulkureid & narkomaane, nagu tänapäeval . . . tollal tõesti ei olnud. Nii et mul poleks selle vastu midagi kui ühel kenal päeval taasloodaks veneaegne piirivalve, kellel oli õigus keelutsooni sattunud eksikülalised kolmeks päevaks arestikambrisse sulgeda nende koordinaatide tuvastamiseks. Kahjuks ei saa enam täies pikkuses taastada künniriba, sest kogu rand on tarastatud ülbete uusrikaste poolt . . . kaugele merre välja, et külaelanikud ei saa enam käia otseteed omaste haudadel. Poolteist sajandit said nad seda teha aga praegune „partei & valitsus” ei hooli oma alamatest . . .

Mulle meenub kadunud ämma jutustus Stalini-aegsest keelutsooni elust. Tollal oli kordon Sadula talust umbes kahesaja meetri kaugusel. Piirivalve poisid käisid iga päev talust piima viimas . . . selle eest olid nad tõhusalt abis heinateol. Aga kui ühel kuumal suvepäeval ämma tollal kolmeaastane tütar koos endavanuse naabri plikaga ojasuudme kaudu madalasse merevette koperdas . . . viisid kohusetundlikud sõdurid plikad kordonisse, kus neid mitu tundi kinni hoiti . . . kuni staršinaa linna staabist naases. Endine kordoni maja seisis mahajäetuna püsti veel kuuekümnendate keskel . . . nagu ka umbes kahekümne nelja meetri kõrgune raudtorn, mille otsast ma kuuekümnendal aastal suvel pildistasin naabertalu kassipoegi. Kui staršinaad kohal ei olnud, tulistasid torni-tunnimehed automaadivalangutega Kotkakivi, mis asub tornist kakrass-parajal kaugusel, elik kakssada viiskümmend meetrit meres. Aastatega on ilusa kivi läänekülg ülipõhjalikult ära täksitud.

Nooremast peast sai käidud ka kala katsumas. Paati polnud. Paar-kolm mutti sai jalgsi viidud pooleteist-meetrisesse vette. Enne tuli käia

. . . Muuga kordoni viimane ülem alustas leitnandi aukraadis, koheselt peale sõjakooli lõpetamist. Enne kordoni likvideerimist nägin Mamajevi õlakutel majori tärne, – minu meelest normaalne ohvitseri karjäär.

Kaptenina ei kõnelnud Mamajev enam igatseva pilguga merele vahtijatest . . . vaid soovitas mul väike aerupaat muretseda, lubades abistada loa hankimisel. Ma ei soovinud . . .

Pildil on Randvere kirik & kaks lähemat talu: POE & MUSTA.

Piirivalvureist mul pilte pole.

kordonis: sel & sel päeval & tol tunnil see & too paneb võrgud merre või võtab välja jne. Ja tõesti-tõesti täisrelvis seltsimehed astusid oma maršruuti, minust välja tegemata & huvi tundmata. Augusti keskel, mu sünnipäeva paigu sai teinekord toodud Muuga lahest välja mitu suitsuahjutäit rammusat lesta. Praegu näen, et naabripoiss käib sageli paadiga merel . . . aga rõõbu netu! Talveti kui meri jääga kattus, sõitsid piirikad Visu laiadel puusuuskadel kuuseokstega märgistatud trassi pidi põiki üle lahe Muuga loodeservast Lutika nukki välja . . .

Mäletan, esmakordselt Mamajeviga oma õues kohtudes rääkis uus ülemus, et kui juhtub tulema mõni võõras meie randa & kui ta i g a t s e v a p i l g u g a mere poole vaatab: tuleb o t s e k o h e k o r d o n i s s e t e a t a d a ! Vastasin, et teataksin küll aga külas on üksainus telefon, mis sageli rikkis & tolle talu hoov on täis tigedaid koeri. Pole probleemi, sõnas Mamajev, meie poisid näiteks helistavad trassilt, paljude postide küljes on selleks kontaktid. Annan sullegi toru siis võid igal ajal helistada. Hüva on . . . kehtitasin õlgu. Aga kui ma mõne nädala pärast teda taas trehvasin, laiutas ülemus käsi: seaduse järgi ei t o h i t a e r a - i s i k u l e t o r u a n d a . . .

Ükskord jaanipäeva paigu tuli ei-tea-kust lõbus noortekamp (neli poissi & neli plikat) & püstitasid meie veel niitmata heinamaatükile suure sinise telgi. Süüdati lõke & lasti õlled-viinad rivitult. Käivitasin sapaka ning põrutasin joonelt Mamajevi juurde. Ülem küsis vaid:

„Palju neid on?”

„Kaheksa” – vastasin. Seepeale saatis Mamajev koheselt välja kaheksa relvastatud piirivalvurit kolmeteljelisel presentkattega veomasinal. Sõitsin neist mööda, tagurdasin auto garaaži & . . . nägin kogu etendust paarikümne meetri kauguselt, kusjuures. Kordoniülema esimene käsk kõlas:

„Tuli surnuks! Kogu tekitatud praht & taara enda kottidesse & kaasa!”

Paar poissi & üks plika olid ilmselt pärit kaugelt sisemaalt, kus piirivalvet polnud olemaski. Ilmaaegu! Nad suruti silmili pika rohu sisse & nende valged käekesed pandi raudu. Lahing lõppes enne kui ta õigupoolest jõudis alata. Kogu seltskond viidi veoauto kasti Muuga kordonisse, kust viimased vabanesid alles pärast kolmepäevast aresti, sest,

ajast-aega ei suvatse noorus dokumente kaasas kanda ega nõudmisel esitada . . .

Kord ühel varahommikul jalgrattaga ringi sõites leidsin Motoklubi juurest asfaldilt miniatuurse kokkupandava KGB ohvitserikantsiku. Tagasiteel kohtasin kordoni juures Mamajevit. Näitasin talle leitud nuuti. Ülemusele näis see meeldivat . . . nagu mulle endalegi.

Aeg läks & kui aastad said nädalaist . . . tuli tuliuues kapteni-mundris kordoniülem oma töö-villisega minu õue. Mis siis nüüd lahti, mõtlesin!? Suur ülemus saanud neljanda kupu paguneile & sõitvat nüüd kodumaale esivanemaid vaatama. Önnitlesin & soovisin head reisi. Aga sellega seltsimees kapten ei piirdunud. Ta mäletas mu tasku-nuuti ning palus seda kuuks ajaks laenuks. Mulle meenusid mu kunagised ahhollidest relvavennad, kes koju puhkusele sõites laenasid seersandi-paguneid & spordijärgumärke, nahksäärrikuid & -rihmu. Näib tõesti, et ukrainlastel on see pakasuhha-pahe ülisügavalt veres. Siinkohal meenub Nikita: kui ei õnnestunud viisaastaku plaani täita . . . tehti sellest seitseaastak. See on analoogne Soome juhtumiga, mil venelane nihutas piiri, põhjendades: liiast lähedal Leningradi linnale !!! See selleks . . .

Üldiselt läks meie viimasel kordoniülemal hästi. Enne kordoni likvideerimist sai ta majoriks. Räägitakse, et ta ehitanud endale elumaja Kallaveresse. Aga kus töötab, millega tegeleb, – ei tea, pole ette kantud.

Vahemärkusena: mis ilus sõna **K a l l a v e r e !** Aga ei ! Hoopis Maardu linn tehti. Miks küll? Maardu meenutab mulle „rebasesaba”, jäledat mürgi-veehoidlat, koledaid sõja-aja barakke, punase mürk-solgiga Kroodi oja. Ja see sõna ! Maardu, paargu, maak, maar, maagia, maag . . . Andke andeks! Kole ju?!

Aga Kallavere . . . see kõlab ju peaaegu niisama **k a u n i k e s t i n a g u R a n d v e r e .** Ega ilmaaegu pole Maarjamaal kogunisti **k o l m** sellenimelist küla.

Ikka vanas armsas
Randveres, 06.09.2006

Silmakivi

Postuumselt Helvile

Väike tundmatust rahvusest kirjaoskamatu, eesti keelt aktsendiga kõnelev Vasja oli Häädemeeste mõisas vististi puusepaks. Kedagi ei huvitanud tema töö ega amet enne suurt sõda. Tuhande üheksasaja viiekümnendal aastal elas Vasja vene kiriku vastas, jõe kaldal asunud katuselaastudega ülelöödud vanas Dubkovski majas. Mäletan teda selgesti emaga vene keeli vestlemas. Mõlemale see meeldis, sest vene keele oskajaid oli vähe. Vasja elukäik huvitaks mind väga, kuid paraku, pole, kellelt küsida. Omal ajal rääkis Nekundi Prits, kes oli rahvuselt lätlane . . . kuidas ta mõisale kibusid & vitsikuid meisterdanud; kui mõisahärra Maksi kohal ei olnud, näitas Prits pooleldi valminud puunõu proua Liisbetile & küsis temalt avanssi, mille eest (toonastes hindades!) võinuks valmistada peaaegu kaks kümne-pangelist toobrit topeltkaane & käepidemetega. Poolvalmis ühe vitsaga vitsiku peitis Prits paksu nõgesepadrikusse mõisa raudkivist viljaaida taha. Paari nädala pärast keeras ta kibule puuduvad vitsad peale, nühhis liivapaberiga käepideme & servad siledaks ning müüs nõu mõisahärrale m õ õ d u k a l t kõrge hinna eest . . . Aga mitte see pole meie tänase jutu peateema. Pilusilmset Vasjat peeti tatarlaseks, teinekord ka kirgiisiks. Sealiha ta ei söönud & oma minevikust ei tavatsenud ta kõnelda. Kõrtsist väljunud purjakil mehed loperdasid pintsakuhõlmu, sõnades:

„Vasja- röh-röhh!”

Ähmaselt mäletan, et Vasja minevikku seostati valgekaartlastega. Mina ei poolda ega lükka ümber, – sest ma ei osanud siis ega oska praegugi määratleda suure Venemaa äärealade kiitsakate meeste vanust: neljakümnest kaheksakümneni näivad nad mulle viiekümnestena. Mõisas oli Vasjal prii pääse kõikidesse hoonetesse & ruumidesse. Aga kus tegijaid, seal nägijaid! Algul levisid kuulujutud, et Vasjat nähtud amelemas mõisaproua ema Kärdi laias mahagonvoodis. Seepeale kehitati ükskõikselt õlgu: noh & mis siis?! Aga kui mõne aja pärast räägiti, et Vasja mehkeldavat ka mõisaprouaga, muutus Maksihärra tõsiseks & morniks. Minu mõisas elamise ajast (1949 – 1954) mäletan Mõisa Betit hästi: ta elunes allkorruse merepoolses tiivas, mina aga teisel korrusel maja päikesetõusu poolses otsas. Betil olid paksude klaasidega prillid & kui ta meile tuli, küsis ta uksele:

„Viktor või?“, aga kui ta esimesena ema nägi siis:

„Helmi või?“

Mina oma teismelisemõistusega arvasin, et kardetavasti olid tema prillid nõrgavõitu kui ta alati nime küsis. Ka mäletan ma Beti ema Kärti, kes oma ligi kaheksakümnele eluaastale vaatamata nägi üpriski kõbus välja kui ta soojadel suvepäevadel peesitas häärberi lõunaseina ääres laias tugitoolis, tihe sirelipõõsastik varjamas mahedat meretuult. Mõnikord eriti palavatel päevadel nägin teda seal magamas õiglast vanainimeseund . . .

Millegipärast meenub siinkohal rändkino & rahvamaja. Möödunud aastasaja keskel elektrivoolu veel ei olnud. Väike õhkjahutusega alumiiniumvärvi bensiinimootor ajas ringi generaatorit, mille vool käivitas kinoprojektori ning filmiketta vahetuse ajaks süütas mehhaanik ühe umbes paarikümnevatisel lambi kesk saali & teise kinoputkas. Rahvamaja saalis olid pikad ilma seljatoeta puupingid. Mina hakkasin kinos käima juba enne kooli . . . & ma ei mäleta, et pealt sõda mõni film lastele keelatud olnuks. Pea poisid (Eino & Vaino) olid minu head sõbrad, nii kooli- kui ka klassivennad. Nad elasid rahvamaja teisel korrusel. Seal vist üksainus väike korter oligi. Mõnelgi korral polnud tarvis piletit osta. Mootor käivitus vändast ringi uhades. Mõnikord tekkis lausa vântajate järjekord. Filmide pealkirju & sisu muidugi ei mäleta. Parimad ilmselt olid trofee-filmid, – nende hulgas mitu seeriat Tarzanit. Ühes vististi vene ringvaates oli suures plaanis filmitud pika korstna & kivisöökoormaga

auruvedurit tormamas kõva kolina & kriiskava vilega pealtvaatajate sekka . . . et Toomi Imand tõusis röökides püsti & sööstis vahekäiku. Muideks, Imand on minust üks päev noorem. Vene filmides olid saksa ohvitserid paksud & koledad. Ühes filmis näris kange vene naine saksa ohvitseri kõri hammastega nii katki, et veri purskus justkui arteesia kaevust. Ühes teises vene filmis töötasid kolhoosnikud põllul. Lähenes valgete ristidega saksa lennuk. Naised viskusid pikali kartulivagude vahele. Põllu servalt hüppas pikk habetunud mees üles & . . . virutas sõnnikuhargi hävitaja propellerisse et tükid lendasid & lennuk prantsatas põllule. Kui mul ikka õieti meeles on . . . siis mõned vanemad mehed lausa naersid laginal.

Mu tolleaegseks sõbratariks (*girl-friend* sõna Maarjamaal veel ei tuntud!) oli Saksa Helvi, brünett, targa jutuga neidis, kelle mustad juuksed olid kergelt lokkis. Minu õlekarva juuksed olid sellal sirged. Mu kadunud ema rääkis mõned aastad hiljem, et ka temal, nagu minulgi läinud juuksed lokki seitsmeteistkümmeselt. See selleks. Ütleme nii, et me imponeerisime teineteisele. Kord peale kinoskäiku saatsin Helvi koju. Ta elas vene surnuaia taga. Loomulikult kõndisime läbi kalmistu. Kui püüdsin teda ukse taga lahkumiseks suudelda, sõnas Helvi, et ta on alles kaheteistkümmne aastane & puhkes nutma . . . Ta pea vajus ettepoole, ma sain ta võttesse. Suudlesime, normaalselt, korralikult, kirglikult ning et ennast eriliselt elutarga & kogenuna näidata, ütlesin:

„Maiga oli kah kaksteist!”

„Kes-see Maiga on?”, küsis Helvi huviga.

„Maiga oli Tartu laevakapteni Behrsini iludusest tütar, kelle laskis maha ulakukalduvustega kuueteistaastane Johannes Adamson. Poiss oli tõsiselt armunud, kuid Maigale ta ei meeldinud ning ta hoidus temaga kohtumast. Aga poiss ootas, revolver käes, maja ees & kui tüdruk majast väljus, laskis poiss talle kuuli pähe. Sealsamas tappis ta ka enda.”

Veel soovitasin ma Helvil kõndida luteri surnuaia kirdenurka, kus on Maiga haud, mida kaunistab üks ilusamaid hauamonumente. Autor Herman Halliste. See koletu topeltmõrv toimus tuhande üheksasaja kolmekümne teisel aastal. Monument seati üles kolmekümne kaheksandal aastal.

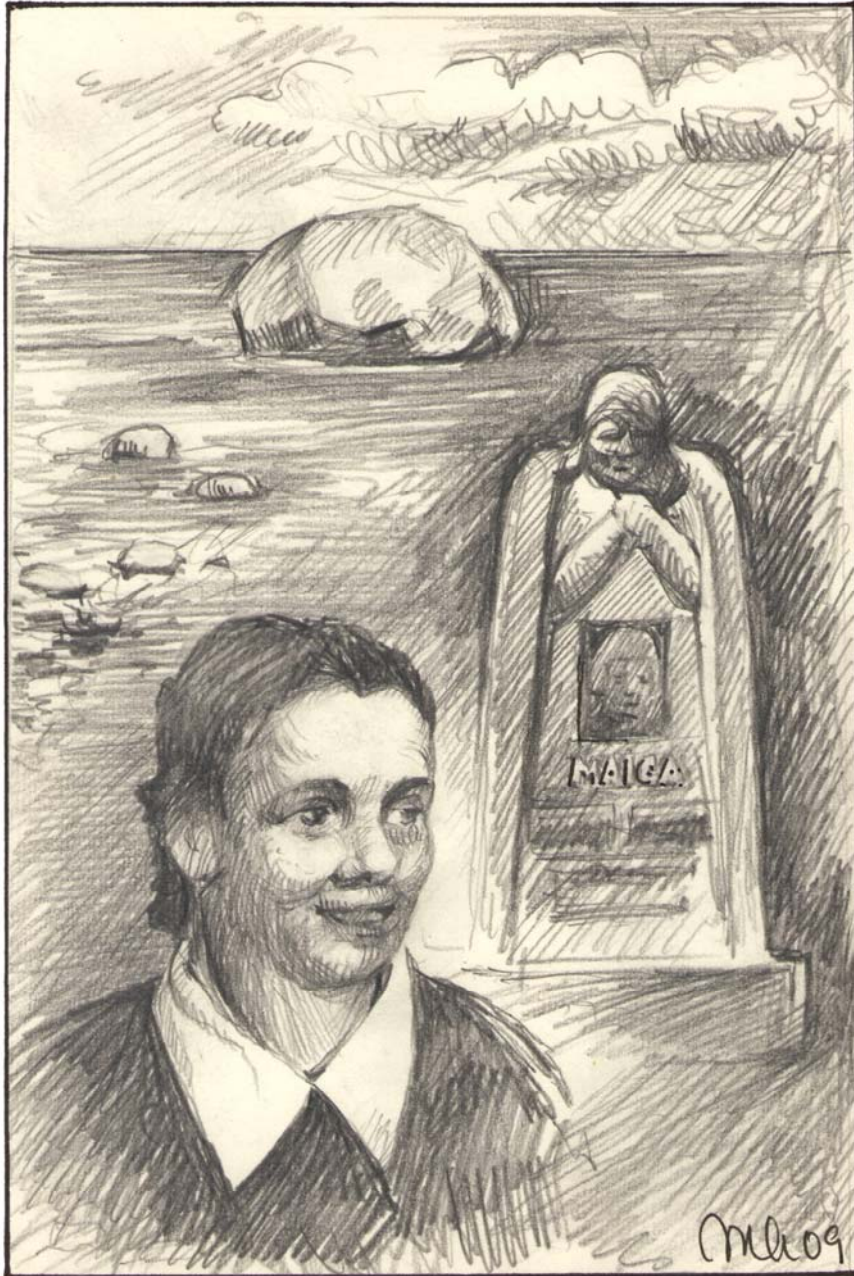
Indiaanipealik on kõnelenud & . . . kõnnib nüüd oma koduvigvami. Embasin mahajääjat põgusalt & planeerisin: kas üle purde

& läbi surnuaia või Laanesoo kaudu otse suurele teele. Aga neiu ei lasknud mind lahti, tema käed olid niisked, tulised & justnagu tukslesid. Ta saatis mind koju. Läbi kalmistu. Seisatasime lõunapoolse kaevu juures suure palkidest risti all, kus surnute mälestuspäevil jutlustasid preestrid & kus esines kohalik puhkpilliorkester. Too suur palkrist meenus hoopis mu kaaslaste terase anekdoodi järel: Laevakokk käis allveelaevaga suppi segamas, – nii suur oli supikatel! Teisel laeval jälle oli nii kõrge mast et kui selle tipust haamer alla visati . . . mädanes vars enne ära kui vasar tekile jõudis!

Lubasin ennast saata vene kirikuni. Seal tuli Helvil kange tahtmine Maiga hauamonumenti vaatama minna. Selleks aga oli öö liiast pime. Saatsin oma kinokaaslase teist & viimast korda koju ning eksite sügavalt kui midagi siivutat siia juurde mõtlete . . .

Maksi pilte nägin Beti albumis. Suur tugev keha & mehine mees oli . . . aga kuuldavasti nugiti ta kohalike punaste poolt tuhande üheksasaja neljakümne esimesel aastal. Nagu ma hiljem kuulnud olen, leiti Maksi peata laip umbes viiekümne esimesel aastal, mil tolleaegses Partisani (Jaan Leinuse sissi-sõja mälestuseks pandud nimi!) nimelises kolhoosis alustati uue viljakuivati ehitust. Elasin tollal küll veel Häädemeestel, lausa kolhoosi peakontori-majas, kuid nähtavasti teismelisi sääraestesse uudistesse ei pühendatud . . .

Tõenäoliselt mõisa eluga kursis oleva tunnistaja teatel . . . aga võib-olla ka Maksi eluterve-mehe-vaistuga koputas mõisahärra teise korruse idatiiva toa uksele. Toast kostis voodi naginat & tümpsuvaid samme. Maksi koputas veelkord. Toas jäi vaikseks-vaikseks. Maksi lõi ukse maha. Ta oli tõesti tugev! Sööstnud tuppa, nägi Maksi oma naist Liisbetti seismas akna all, hoidmas kahe käega peast kinni. Pea valutab et pisar tuli silma. Kiirelt kontrollis Maksi mõlemad aknad üle: kremoonid olid kindlalt kinni. Vaadanuks ta esimesena parempoolset akent, näinuks ta veel vilksamisi maja nurga taha sööstvat Vasjat, kirves püsti peos. Aga: ne poiman, ne vor!, nagu sedastab vene rahvasõna. Vasja viskas kirve ees & hüppas ise järele ning proua jõudis vaikselt & õigeaegselt akna kremoonid kinni keerata.

. . . Lähenes valgete ristidega saksa lennuk. Naised viskusid pikali kartulivagude vahele. Põllu servalt hüppas pikk habetunud mees üles & virutas sõnnikuhargi hävitaja propellerisse et tükid lendasid & lennuk prantsatas põllule. Kui mul ikka õieti meeles on . . . siis mõned vanemad mehed lausa naersid laginal . . .

. . . Kord peale kinoskäiku saatsin Helvi koju. Ta elas vene surnuaia taga. Loomulikult kõndisime läbi kalmistu. Kui püüdsin teda ukse taga lahkumiseks suudelda, sõnas Helvi, et ta on alles kaheteistkümne aastane & puhkes nutma. Ta pea vajus ettepoole, ma sain ta võttesse. Suudlesime. Et end eriti elutarga & kogenuna näidata, ütlesin:

„Maiga oli kah kaksteist!”

„Kes see Maiga on?”, küsis Helvi huviga.

„Maiga oli Tartu jõelaevakapteni Behrsini iludusest tütar, kelle laskis maha ulakukalduvustega kuuteistaastane Johannes Adamson. Poiss oli tõsiselt armunud, kuid Maigale ei meeldinud ning ta hoidus temaga kohtumast. Aga poiss ootas, revolver käes, maja ees & kui tüdruk majast väljus, laskis poiss talle kuuli pähe. Sealsamas tappis ta ka enda.”

Veel soovitasin ma Helvil kõndida luteri surnuaia kirdenurka, kus on Maiga haud, mida kaunistab üks ilusamaid hauamonumente. Autor Herman Halliste. See topeltnõrv toimus 1932.a., monument seati üles 1938.a. . . .

Praegu elab ilusa mõisamaja asemel ehitatud inetus lampkasti-tüüpi kolemajas kuus peret & seal on palju lapsi. Mõne aasta eest sõitsin kord jalgrattal mõisa hoovi. Kamp jõmpsikaid tuli mulle vastu:

„Miks sa tulid? Kust sa tulid? Otsid kedagi? Tunned kedagi? Kunas sa tagasi lähed? Mis su nimi on? . . .”

Ei otsi ega tunne kedagi. Tulin vaatama kas Silmakivi seisab samas paigas, kuhu ma ta viiekümne aasta eest jätsin või on edelatormid tedagi nihutanud nagu Hundi kivi. Võtsin vutlarist binokli & näitasin noortele Silmakivi. Minu suureks hämminguks polnud lapsed Silmakivist midagi kuulnud. Kui küsisin, kas te siis meres suplemas ei käigi, vastas üks kena blond plika:

„Loode- & Kabli-rannas käime, kui on soe vesi & ilus ilm!”

Üks poiss oli käinud isa-emaga kaks korda Pärnu SPA-as.

Polnud mõtet lapsukestele rääkida Rasti paisust, kus me käisime mõnikord oma viisteist korda päevas ujumas. Rasti pais & veski olid hävinud ammu enne nende sündimist siia maailma. Kui üks on väga vana & teised liiga noored . . . siis õiget kontakti ei saa olema. Kahjuks . . .

Kui ilusa ilmaga südasuvel Häädemeestele juhtun, küllap heidan korra pilgu ka Silmakivi peale.

Randveres, 15.10. 2006

Kiveste Jürist . . . nii nagu oli

Mulle ei meenu, et oleksin Jüriga ühes klassis käinud. Ka klassipiltidel teda ei ole. Aastakümnete pärast kaotab tähtsuse mitu klassi keegi koolis käis & keda õpetajad nii väga armastasid, et pidasid oma lemmikuid lausa aastate kaupa ühes klassis elik nagu kaunis rahvakeeles öeldi: jäeti tagasi. Kui kunstnikust kooliõde Mallele telefonitsi loo algvarianti tutvustasin, tuli selgus: Jüri oli minust poolteist aastat vanem, kuid kooliteed alustas kaks sügist hiljem, – nõndaks meist klassivendi ei saanudki.

Häädemeeste vana laadaplatsi noorte mändide vahel sai salamisi suitsu tehtud & sealt meenub Kiveste Jüri klassikaliseks muutunud lause:

„Jõlgun siin veel paar aastakest siis lähen ära a u t o k o o l i !”

Viimasest ma miskit ei mäleta, kuid Partisani kolhoosi poolteise tonnise veomasina roolis nähti Jürit askeldamas justkui vana sohvrit mullu & muiste. Paari aasta pärast räägiti, et Jüri sõitnud autoga inimese surnuks, mille eest ta esimest korda vangki pandi. Ja esimene kord ei jäänud teps mitte viimaseks. Väikeste asjade eest määrati lühiajalised vanglakaristused. Vene NFSV Kriminaalkoodeksi järgi mõisteti näiteks kotitäie kartulite, kingapaari & mootorratta varguste eest paar aastakest

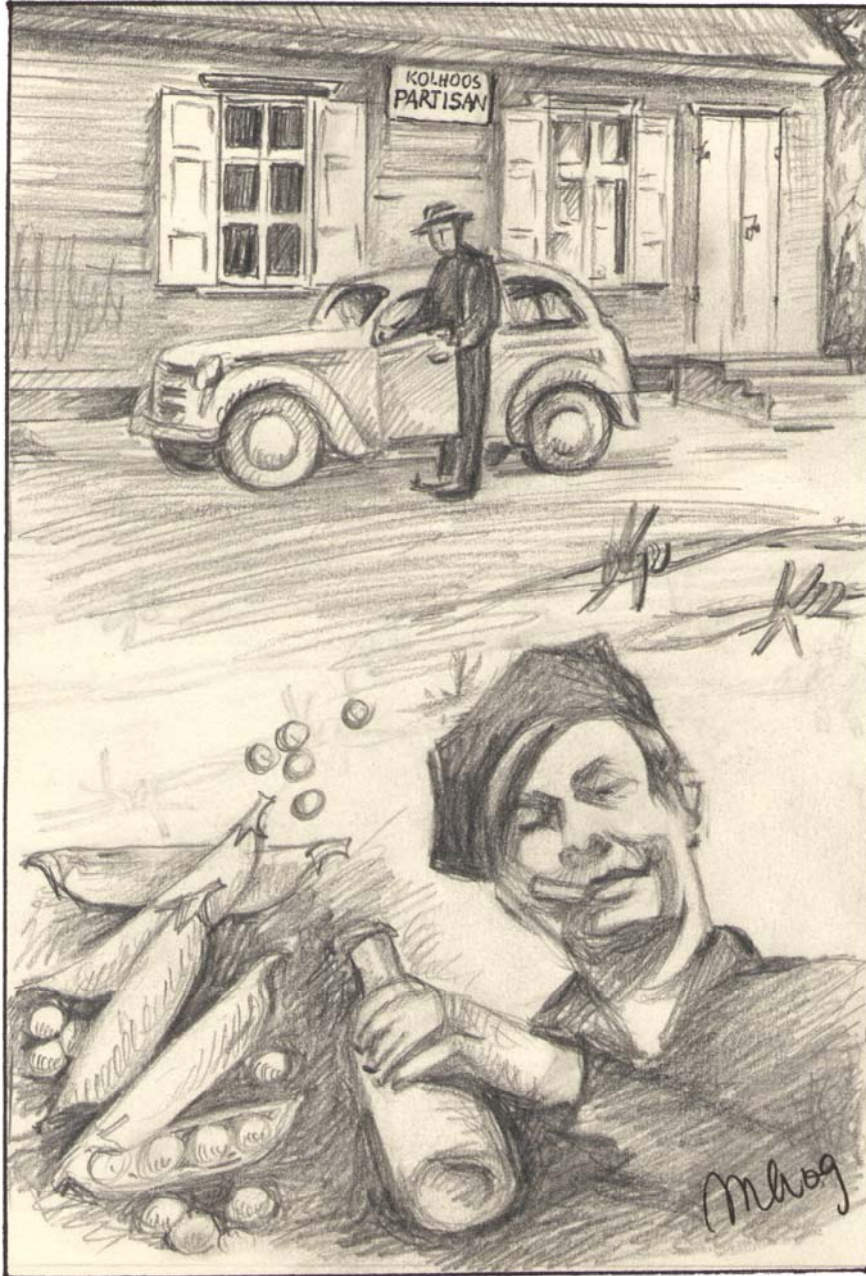
vangistust . . . k a l l e i m a (meie näitel: mootorratta!) eseme või objekti eest. Odavamad vargused (kartulid & kingad!) jäänuksid justkui karistuseeta. Igal pool see nii ei ole. USA, India & paljude teiste maade seadusandluse alusel aga liidetakse kõik karistused ükshaaval . . . see teeks kahe asemel kuus. Kolme-nelja paariaastase lupsu asemel tulnuks seal mail istuda juba oma nelikümmend aastakest (!) elik peaaegu eluaegne tärmin. . .

Ühel tuhande üheksasaja üheksakümne üheksanda aasta südasuve kenal keskhommikul ootasin Häädemeeste alevi bussipaviljonis Riia bussi, sõitmaks Tallinna, Harjumaale, koju. Paviljoni sisenes Kiveste Jüri. Tundsiime üksteist tattninast saadik, kätlesime. Jüri oli kuuekümne kahe aastane & ta rõhutas eriliselt, et viimasel viiel aastal pole ta vangimajas viibinud . . . hallipäine Baltimaade vabahärra. Jüril oli põues kaheliitrine plastpudel (justkui kergelt käärimaläinud) koduveiniga. Ta vestis pikki lugusid oma kauakestnud vangipõlvest. Kuna ma märkmeid ei teinud, ja mälu on nagu ta on . . . siis pole erilisi detaile meelde jäänud. Negatiivseks nüansiks võib olla huvi puudus, pro: raamatu jagu materjali oli kokku kirjutatud. . . vormistamine & trükkitoimetamine lähitulevikus. Teise raamatu kirjutamist . . . unustage ära!, ei olnud projektis ega plaanis. Kaugest vene ajast oli meelde jäänud, et raamatu trükkimine oli mitme aastane K o l g a t a . Tegelikult trükiti raamatut ainult kolm nädalat, & ta t u l i n i i i l u s v ä l j a . Nõnda ongi välja kujunenud justkui enesestmõistetav küsimus raamatu esitlemisel (Häädemeestel, Turbas, Pärnus): millal teine osa ilmub?

Nõnda ma lugesin mõned jutud ette sõpradele väiksemas ringis, näiteks haiglas, Häädemeestel, Turbas või Treimanis. Häädemeeste raamatukogu juhataja naerunäol lausunud sentents tegi mind tõeliselt tõsiseks: „Kui sina seda ei tee . . . ei tee seda mitte keegi!” Siinkohal sügav kummardus Mallele & Ainile! Tänu!

Nõnda istungi taas valge paberi taga, pastakas peos & prillid ninal.

Paar aastat istus Jüri Solikamski vangilaagris, seal olnud ta koos vabadusvõitleja Enn Tartoga. Kuuekümnendate algul olin ma vene kroonus Solikamski lähedasel raketodroomil. Minu mäletamist mööda umbes Tartu suurune linn Kaama jõe vasakkaldal. Olen Kaamas ujunud... nagu ka Volgas, Okaas, Ahtuubas, Pärnus.

Aastakümnete pärast kaotab tähtsuse mitu klassi keegi koolis käis & keda õpetajad nii väga armastasid, et pidasid oma lemmikuid lausa aastate kaupa ühes klassis elik nagu kaunis rahvakeeles öeldi: jäeti tagasi. Kui kunstnikust kooliõde Mallele telefonitsi loo algvarianti tutvustasin, tuli selgus: Jüri oli minust poolteist aastat vanem, kuid kooliteed alustas kaks sügist hiljem, – nõndaks meist klassivendi ei saanudki...

Siia vahest sobiks pikkida vahele killuke vene kroonust. Lenkonnata teler oli vaikseks keeratud. Vanu ilusaid vene laagriballaade (vene keeli: lagernõje!) esitasid Petrov & Sizov, – iseendid kitarril saates: Sizov mängis meloodiat, Petrovi pillilt kostsid ainult madalad akordid. Nende hääled kõlasid kokku umbes analoogselt nagu Otsal & Gurjevil omal ajal. Aga kui te lugesite tarkadest raamatutest või teile loeti auditooriumis, et N.Liidus ei võetud armeesse aega teenima kohtulikult karistatud isikuid . . . siis tooge näiteks Petrov & Sizov, kes kumbki istus oma kolm aastakest mitmes Venemaa vangilaagris. Sizovi vasaku kõrvalesta ülaservast oli puudu umbes kahe kopika suurune tükk. Selle kohta kuulsin vähemalt kolme legendi, mis vist kõik olid valed . . . sest mitte ükski pole mulle meelde jäänud. Meelde jäi aga mõnigi refrään, nagu näiteks:

Primariili suki, primarili,
atabraali vooljušku majuu.
Zalatõje kudrõ posedeli,
na krajuu jaa prooposti stajuu!

Ühest teisest ballaadist, mis jutustas blondist iludusest, kes ameles oma Leningradi luksuskorteris paljude võõraste meestega, samaaegselt nõudes oma laevakaptenilt, komanderingus viibivalt kaasalt rohkem ameerika dollareid . . . jäi meelde vaid stroof:

A muž tvoi daljooko v morje! Jne. & ikka nõnda edasi . . .

Muu jutu seas kurtis Jüri tõntsistuva silmanägemise pärast, kae mõlemal silmal. Soovitasin tal lasta opereerida, sada protsenti edukad operatsioonid. Põle raha, sõnas Jüri. Põnevaid retsi-lugusid kuulasid huviga ka kaks kümnenda klassi kooliplikat, kelle kuuldes ma ei saanud ju Jürile soovitada kolm korda päevas kusega silmi pesta. Seda nippi teadsid juba kolmesaja aasta eest kirjaoskamatud pärisorised vene talupojad . . .

Ühel suvevaheajal olime Jüriga tööl Kamari sovhoosis. Mõnel korral käisime Valga Jõusöödatehasest jõusööta vedamas. Auto oli molotov, juhiks Peeter Neigo.

Paarikümne aasta pärast purunes Pärnu – Valga liinibussil Kamari peatuses ventilaatoririhm. Küsisin mööduvalt kohalikult: kas Peeter Neigo ikka ametis? Momendil polevat, aastaks load ära aga varsti saab tagasi. Palusin tervitada & varsti sai katkine rihm vahetatud. Säärased vahetükid . . . säärane ongi elu.

Jõusöödatehases ringi kooserdades leidsime herneid. Toppisime taskud ilusaid rohelisi herneid täis & sõime neid kahe suupoolega. Seda sattus nägema sinises kitlis vanemmeister, viipas meid enda juurde. Küsis Jüri käest mõned herned. Astus suure lambi alla, võttis hernereta vasakusse kätte, näitas sellel kollakat täppi . . . kraapis seda parema käe põidlaküünega & tuligi välja valge uss. Hiljem Jüriga asja uurides avastasime, et enamus herneist olid ussiga. Ülimaitsvaina herned enam ei tundunud . . . või olid kõhud lihtsalt täis. Koorem peal, hakkasime sõitma. Oli südastuuline kuum päikseline päev, sestap eelistasime Jüriga sõita veokastis kottide vahel. Sirgel lagedal põldudevahelisel teel hakkas auto äkki tuututama . . . siis äkkpidurdus. Purupurjus jalgrattur tuias auto ees ühest teeservast teise. Enne kui tast päriselt mööda saime virutas Jüri talle kaks peotäit herneid läheda maa pealt otse vastu silmi nii et mees lausa lendas sadulast. Ärgu siis kooserdagu lakku täis peaga suure tee peal! Jüri oli pooliku hernekoti koormasse laadinud. Lubas hernesuppi keeta . . . Tuli meelde üks ETV kild. Ligi kaheksakümne-aastaselt Tuglaselt küsiti tema eredamaid kunstiilamusi. Vanahärra vastas momentselt: paljasjalgse Isadora Duncani ihualasti tants läbipaistva heleroosa tuunikaga Pariisis, . . . vahetult enne Esimest Maailmasõda. Või teine kild Lutheri vabrikust. Tuhande üheksasaja seitsmekümne seitsmendal aastal saatsime pensionile tema seitsmekümne seitsmendal sünnipäeval saemehe, kelle nime olen unustanud. Tol mehel oli ärksalt meeles Lurichi maadlus hiiglasekasvu türklasega Suveaias tuhande üheksasaja seitsmeteistkümnenda aasta suvel. Lurich võitis ning rahvas röökis & trampis mürinal jalgu . . .

Tükk aega sõitsime rahulikult. Et jää kasvõi magama. Vististi jäimegi. Järsku tajusin, et auto seisab tee pervel. Juht plaksutas ukse kinni, siis kolistas pangega: radikas lekkis, vesi hakkas keema. Ojast hea võtta. Vaatasin ringi. Ilus Lõuna-Eesti lainjas maastik. Eelmise kõrgendiku kuusemetsa servast laskus peaaegu sirge asfalttee allamäge & selle lõpus, ligi kilomeetri kauguselt lähenes meile juba tuttav rattur.

Sohver riputas pange esistange veokonksu külge, löi kolksatusega kapotikaane kinni, peeretas lärmakalt, nuuskas nina ning istus rooli taha. Läbi starterivurina kuulsin rattamehe valju laulu:

Mona Lisa,
linnud situvad sul pähe
& pätid kõrtsis sinust vilistavad viit! . . .

Peeter Neigo startis. Mina pugessin igaks juhuks presendi serva alla, kus Jüri magas õiglaseund ammulisui & norsates.

— — — Koolis ma veel ei käinud, kuid kinokuulutusi oskasin lugeda ning rahvamaja asukoht oli teada, sestap lubas ema mind Kivi Lille nimelist filmi vaatama. Film oli mustvalge. Sisu suuremat ei mäleta. Umbes kuuteist aasta pärast, sõjaväes olles, Kunguri karstikoobastikku külastades sain teada et Kivi Lill filmiti sealsetes koobastes . . . Kuniks pika ringvaatega film lõpuni keris, saabus õue juba noor hämarik. Sedasi ei sattunud ma õigele tee-otsale, mis juhatanuks mind Krundi I küla Tassa majja, kus me tollal elunesime. Pime augustiöö langes mulle peale kui olin jõudnud Arumetsa küla kirdeserva, täpsemini luteri kirikumõisa, kus tollal elutses Kivestete paljuliikmeline pere, kelledest Jüri oli üks noorematest. Mulle anti süüa nii hilisõhtul kui hommikul . . . ning siis saatis üks suurematest poistest mind Vingerja mäeni, kust mul kodutee valgel ajal tundus tuttavana. Mõnelgi korral oli ema mind aleviskäikudel kaasa võtnud. Õigupoolest Jüri mulle tollest korrast meelde ei jäänudki, sest domineerisid vanemad rübligid, kes väiksematele & väetimatele suuremat sõnaõigust ei annud.

Detail: Viljandimaa mees, Enno Kukk, kellega teenisime koos vene sõjaväes, nägi ka esimese filmina elus Kivi Lille. Tervitaks, kui saaks!

Kiveste Jürit nägin viimast korda Laiksaare tee ääres, mustikametsas, aastat ei mäleta aga elus olime mõlemad . . . Jüri suri neli päeva pärast oma kuuekümne kaheksandat sünnipäeva.

Nõnda see oli . . .

Randveres, 26.11.2006

Need trendikad jalgrattateed . . .

Lumeta ajal on mõnus kasutada jalgrattateed, kuigi ta võiks mu kodule lähemalt kulgeda. Leppneeme tee otsas ehitas üks vana merekaru oma lastelastele ühemastilise purjeka. Sinivöödilises madrusesärgis mees seisis masti kõrval & laevuke oli täies lipuehtes. Ükspäev juhtusin nägema meest laeva juures askeldamas. Teretasin ja tegin juttu . . . Avaldasin arvamust, et paar pisidetaili oleks nagu puudu. Nimelt? Piraat oleks tõelisem puujalaga & üle vasaku silma peaks siduma musta lindi. Ja masti tippu tuleks heisata valge surnupealuu & säärekontidega must lipp! Mõne päeva pärast oligi röövlilipp mastis. Laeva reeling ulatub tõesti praegu üle puujala & poleks maanteelt nähtav. Aga kui panna madrus seisma reelingu-kõrguse raiepaku peale? Selle peale mõeldakse . . .

Ühel päikeselisel aprillipäeval tekkis jalgrattateele tihe liiklus. Kaks noort lapsevanemat sammusid elavalt vesteldes tasakene Haabneeme poole. Nad kõndisid kõrvu. Mul oli mäest alla hea vaart peal. Juhtisin ratta kahe käru vahele . . . siis vajutasin mõlemad tormased põhja. Ilusa ameerika-filmiliku kriiksatuse peale pidid näitsikud oma titekärud ümber ajama. Püüdsin näida targa raugana, sedastades, et noored haritud daamed peaksid teadma, – l i i k l u s m ä ä r u s t i k k e h t i b k a

jalgrattateel & et mul on juhiluba juba üle kolmekümne kolme aasta taskus! Silmanurgast nägin et vihastena lausa iludusteks muutunud naised justkui otsinuks maast midagi . . . taignarulli, parajat teivast või tühja klaastarat, millega koledale vanamehele virutada. Aga sattus olema mulluse kuluga lage maa. . .

Astusin kiirelt nutva beebi ema juurde:

„Kas see on ikka teie oma laps?”

Välkuvi silmi asus ta pehmet kärü kõigutama.

„Kuku raadios otsiti üleele last, kes Merivälja toidupoe ukse tagant ärastati. Koos sinise käruga, just nimelt!”

Seepeale puhkes halli kärü omanik naerma. Tema kuulnud kah koos vanaemaga toda aprilli-nalja. Vanaema lõõnud imestades kahte kätt kokku! Ta vaatas mind läbi oma kaarjate ripsmete nii ilmekalt, et ma tajusin justkui füüsiliselt kui seniilne ta vanaema oli . . .

Edaspidi nägin neid sageli jalgrattateel & me saime peaaegu sõpradeks, sest kordadel, mil ma sõbrannadele seljatagant lähenesin, andsin aegsasti signaali. Kohtumistel tervitasime & vahetasime repliike nagu viisakad inimesed ikka.

Kuid siinkohal tuli meelde Turba. Pealt palgapäeva sõitsime keskhommikuse Haapsalu rongiga linna . . . linna all mõeldi alati Tallinnat, mitte ealeski Haapsalut. Balti jaama ees nägi Nikolajev poisikest, kes pargipingil tukkuva keskealise naise käekotist rahakoti välja õngitses, kuigi naise vasak käsi oli ümber koti & läbi mõlemast sangast. Nõukogude Liidu kangelane major Kostõljov oli seekord erariides, kuid ma märkasin, et ta helehalli pintsaku vasak põuetasku pungitas välja nagu noore naise lopsakas tiss. Seal oli tal laetud revolver. Relva & loa oli ta hankinud paari aasta eest, mil ta töökoha ametinimetus oli: Riia Õlletehase Peadirektor. Sealt ka harjumus alati & igal pool relva kanda. Hiljem, joomise süvenedes hakkas tekkima komplikatsioone. Seni olid püssipaugutamised lõppenud ohvriteta. Turba naiste ühiselamus naljaviluks lakke lasknult, kustus mitmes hoones valgus, sest kuul tekitas lühise. Aga kõik asula poisid jagasid elektri-asjandust: jõujaama poolsed tootsid & turbatööstuse omad tarbisid, kusjuures raba liinidel oli pinge kolm tuhat volti. Hoopis raskem intsident tekkis siis kui major oma kangelastähega vormifrentši piigade ühiselamus joomase peaga lihtsalt

ära kaotas. Siis toodi Tallinna Merekoolist nelikümmend kursanti, kes asula maja-haaval läbi kammisid, kuni kuldtähega vormikuub üles leiti. Õigupoolest ei planeerinud ma teid otseselt säärase teabega koormata. . .

Laetud relv tõmmati püksitaskust kui Nikolajev näitas paanitsevat naist, kes ärgates märkas, et temalt oli varastatud rahakott. Vargapoiss oli ammuilma haihtunud Šnelli tiigi kaldavõssa. Major võttis rahakotist kümnerublase, torkas selle rinnataskusse, seejuures pool pangatähest ahvatlevalt nähtavalt ripakil: et tulge, vargapoisid & võtke!

„Siin kehtib vana sõja-aja seadus: vahelejäänud varas lastakse ilma kohtuta maha & mina viin otsuse täide!”

Esimesest vaksalihoone esisest kioskist tellis kangelaslendur sada grammi valget kilu-võileivaga. Tema klassikaliselt kaunis naine, kes oli heledas kostüümis & kellesse ma noorukina olin tõsiselt armunud, jälgis pingsalt, et seltskond ikka põhjani jook. Siinkohal tuli meelde Riisipere karjäär nr. 12-A, kus oli eriline läikivmust tükkiturvas. Osakonna juhataja Juhanson Fedja pealekäimisel lisati koristusbrigaadi pool tosinat abitöölist, et ilus kütus saaks korralikult aunatatud.

Esimest või teist päeva rabas töötavalt Kentmani Ülolt küsis üks kohalik lõuapoolik, kelle nime olen unustanud:

„Kust oblastist sina põhu saad?”

„Eks ikka Moskva oblastist”, vastas noormees.

„Ei Moskva oblastis küll sääraseid polnud . . . sul ju perse nagu kääri pärad!”

Kentmani-poisil läks üldjoontes normaalselt: armus, abiellus, paljunes . . . Aga kuuekümneseitsmenda aasta augustitormi tuulemurdu koristavad moldaavia metsamehed jootsid Ülo surnuks: üks tõstis purupurjus mehe pea püsti & avas suu . . . teine kallas vägisi viina kurku. Nõnda mees ühel varahommikul Turba vaksalihoone lõunaseina äärest surnuna leiti. Selge see, et pole kena kujutada traagilisi sündmusi, kuid paraku, ilma nendeta pole reaalelu adekvaatselt kujutada võimalik. Mis teha?!

Neljanda või viienda viinaputka juures juhtis Nikolajev lenduri tähelepanu tšervoonetsile: et sõbrake, kus rahatäht sai? Kümnerublalist tõesti ei olnud & põuetaskust tõmmati mattide saatel välja laetud püstol.

Aga ne-poiman-ne-vor! Takkapihta olin ka mina otsene osanik & kaassüüdlane: ma ju jälgisin kümnerublalist & kogu seltskonda.

Nüüd, seitsmekümmesena elukogenuna, meenutan pettununa . . . sättisin raamatuid ritta riulisse: oi-kuidas-ma-teid-lugema-hakkan-kui pensile lähen! Visake otsekohe säärased mõtted peast välja! Sellist aega ei tule ealeski! Väljaantavatest raamatutest on suur osa loetamatud . . . aga kes meid teavitaks: pealkirjad & autorid, keda ei tarvitseks osta ega lugeda? Ja milliseid põletama hakata . . . et nad poleks meile tülinaks? Pakkusin Häädemeeste raamatukogule veerandsajandi „Loominguid”. Selle peale naerdi südamest: aitähh & head aega! Lihtsalt pole vaja . . .

– – – Aga kesk mullust südasuve kui olin kaalus oma kuus kilo alla võtnud ning pidasin plaani lisaks igapäevastele meresuplustele velomatka mõne kilomeetri võrra pikendada – – – toimus ränk sooleummistus, millele järgnes kaks rasket operatsiooni . . . et tuli jalgrattasporti vähemalt pooleaastane TIME-OUT.

Targad arstid ei soovita üle kahe kilo tõsta, töötamisest või veel vähem jalgrattasõidust kõnelemata. Isu on hea & süüa soovitatakse kõike, – nõnda tulevadki need üleliigsed kilokesed et ei saa hästi kingapaelu kinni & süda hakkab jupsima.

Öeldakse küll et ei maksa jalgratast hakata leiutama aga mina oleksin küll tänulik kui leiutataks jalgratas, millel saaksin istuda ilma valuta sirge seljaga . . . umbes nagu mugavas tugitoolis teleri ees.

Teisest operatsioonist paari kuu möödudes, mil hakkasin tasakene paarikilomeetrise ringikesi kõndima, nägin oma meeldivaks üllatuseks, et mu kodu lähedal, Randvere teel on alustatud uue jalgrattatee ehitust.

Paari kuu pärast (see on kesk-süda-talvel!) võiks ehk jalgratastki hakata „näppima” . . . aga siis on ju jää, lumi & libedus elik ootamatult-tulnud-talv.

Kord linnas trammiga sõites nägin seal ühe noormehe käes tuttuusi jalgratta naelrehve aga ma ei saanud küsida nende hinda. KUKU-raadiost kuulsin, et maksvat seitsesada krooni tükk! Osatakse ikka hinda küsida!

Aga kui valgustatud, puhastatud, hooldatud uus sile jalgrattatee möödub su kodust poole kilomeetri kauguselt siis paneb see haige vaese

pensionäri sügavalt mõtlema kas taotleda pangalaenu või üritada osta järelmaksuga vajalikud naelkummid.

Meenuvad eakaaslased, kes vanuigi on murdnud puusaluu, mida lapitakse, tapitakse, pööratakse, käänatakse & needitakse . . . kuid mitte kaugeltki kõiki ei õnnestu taas jalgele panna. Paraku. Ja kahe kargu abil kulgeval vanuril pole vististi väga turvaline jalgrattasadulasse karata?!

Proteesidega lendurid, alpinistid & rallisõitjad on ilmselt üliharuldased erandid . . .

Randveres, 04.12.06

Minu mõlgitud Moskvitsh

Võis olla umbes tuhande üheksasaja kaheksakümne kolmanda aasta südatalv. Just nimelt u m b e s, sest siin on see mees, kes kunagi pole päevikut pidanud. Või siiski !? ... Ühel kenal suvepäeval nõjatas üks elegantne naise sõbranna korraks kogemata vastu vaigust posti vana-toa ees, määrides ära oma valge mantli. Post oli minu püstitatud, sestap käskis abikaasa see kohe maha võtta. Kahjuks ei saanud ma seda teha, sest postile toetus raskelt vana maja katus. Ma lõin posti üle valge kartongiga. Papinaeltega. Sileda kartongi peale oli mõnus hariliku pliiatsiga märkmeid teha, näiteks: millal korstnaid-lõõre puhastati või kemmergut roogiti, millal mere vesi üle meetri tõusis & ikka nõnda edasi. Varsti aga hakkasid kassid seal oma küüsi teritama. Kartong läks katki . . . läheb nagu ikka & alati kõikide heade asjadega . . .

Esimesse vahetusse õigeaegseks töölejõudmiseks tuli tõusta kell neli kolmkümmend. Pesta, süüa, riietuda, raseerida jms. Kõndida (sageli ka joosta!) kaks & pool kilomeetrit Mähe bussi lõpp-peatusse, sealt esimese number kaheksa bussiga linna kuhugi Narva maantee kanti, kus sai ümber istuda vajalikku bussi või trammi, jõudmaks enne seitset tööpostile: naine Baltikasse, mina Lutherisse. Ühel hommikul olin ma eriliselt uimane et kohe kuidagi ei jõudnud. Kui naine uksest välja astus, ajasin mina alles habet. Siis panin lõikama. Paks äsjasadanud kohev lumi ei lasknud korralikult kiirust arendada.

Ja mis?, kurrat & põrgu!, see veel on?! Kesk niigi kitsasteed oli poolpõiki pargitud furgoon – Moskviš. Kohev lumi tungis saabastesse. Tõmbasin tõsise tanksaapa-tohlaka vastu auto tagaluuki et kuulsin puruneva emailvärvi kriginat. Auto juurest Mähe lõppu oli umbes-täpselt kaks kilomeetrit. Distant tuli läbida. Sai läbitud seegi, suurel maanteel oli lund vähem. Buss keeraski õigeaegselt ette. Õnneks oli naisuke kohal & hoidis natuke aega jalga ukse vahel. Aga sügavalt eksite kui arvate et auto-stoori sellega lõppes. Kaugeltki mitte.

Kord käisime külimehega Kallavere uues suures toidupoes. Tagasi sõites nägime maanteekraavis meie kodu lähedal PAZ-bussi. Külimehel oli Zenit kaasas & ta tegi pilti. Buss oli ETKVL-i oma. Külimees tundis sohvitki. Mõne aja pärast sattus toda pilti nägema üks naise bussijuhist sugulane: kuu aega tagasi põles see buss maani maha. Juhtub . . .

Kaunil rikkalikul seenesügisel kohtasin oma Viimsi poolsaare kodumetsas erksalt, moodsalt & värvikirevalt rietatud venelannast pensionäri. Millegipärast oletasin ta pärinevat Peterburist. Näo poolest oli ta kena: minkimata, kuid hoolitsetud välimuse ning intelligentse jutuga. Eriliselt imponeeris ta sellega, et tundis seeni. Viimastel aastatel näen järjest sagemini seenelisi, kes lisaks sellele, et nad on lollid, – on veel ka ahned, korjates seeneraamatus lausa ristiga märgitud surmavalt mürgiseid seeni. Oli üks neid harve juhuseid, mil ilma eelarvamusteta võisime sorida teineteise seenekorvis & ma võisin korrektselt kuulda juba ununema kippuvaid söögiseente venekeelseid nimetusi. Jah, ta oli põline piiterlanna. Minu märkuse peale et ta on aastaid looduses käinud & viibinud . . . sest ainult ajapikku tuleneb tarkus & kujuneb kompetents, – kergitas ta kulme & küsis: kust ma tean?. Tõesti, ta on metsas käinud kogu elu: seitsme-aastasest plikast peale. Ning mul oli mõnus ennast mõtteliselt õlale patsutada: sama siin!, ema viis mind seenemetsa juba viieaastaselt.

Tema oranžide läikribadega seljakott oli laiade rihmade, truckkide, tõmblukkude & paljude taskutega et mulle meenus töö Lutheri vabrikus. Mäletate ju kuidas vene ajal käisid kampaniad: iga-aastastel tööriietel oli järjest vähem taskuid. Lõppfinaalis oli üks kitsas tasku & seegi tööfrentši vasakul hõlmal (!) ning rinnataskut oli kitsendatud, et sinna mahtus ainult pliiaats, seadistajana töötades pidi mul supler kogu aeg käepärast olema.

Võtsin tööriided koju kaasa ning mu kadunud naine õmbles tugeva niidi & topeltõmblustega tuliueest teksamaterjalist vajalikud taskud töökuuele. Tööl ladsin kõik vajalikud riistad tsehhijuhataja kirjutuslauale: lisaks mitmele võtmele väike vinkel ning kahepoolne carborundum-luisk, et kui annate ühe tollilaiuse taskuga töökuue, siis kuhu ma vajalikud riistad panen? Ülemus sai asjast aru, kuid palka ei lisanud. Vist ühe veerandsajalise preemiaks maksis . . . aga seda sain ma tavaliselt nagnii. Aga mitte igaval töö teemal ei taha ma teiega vestelda . . .

Mu kaaslanna suristas ühe paljudest külglukkudest lahti, võttis sealt vene tähestikuga märkmiku ning pastaka, klõpsas selle kirjutuskorda & kui ma poleks istunud, kukkunuks ma istuli või kogunisti külili (!), sest naisterahvas ootas minult ligi poole tosina Viimsi poolsaare bussiliini väljumisaegu. Ütlesin mõned oma koduliini väljumisajad, kuid need olid juba kirjas. Teisi ma ei teadnud. Kompass rippus tal kaelas. **K a o t a m i s e k o r r a l v õ t v a t k o t i s t r e s e r v - k o m p a s s i !** Kotis oli tal veel reserv-seenenuga: Šveitsi „Viktorinox” pintsliga, spetsiaalpintsliga olevat mõnus kukeseeni puhastada. Palusin tal kukeseened peast välja visata, sest neid meie metsas peaaegu ei ole. Olen neid igal aastal leidnud mitte üle kuue ühiku. **K u k e s e e n i o n A e g v i i d u & L o k s a k a n d i s**, sinna aga on üle mitmekümne kilomeetri . . .

Ravimtaimede tundmises olin ma piiterlannast üle. See tuli otseselt sellest, noore invaliidsuspensionärina tuli mul lausa äraelamiseks täiskoormusega droogidega tegelda. Temakene õppis kesk- & ülikoolis ning peale lõpetamist töötas tasuval töökohal ühes Leningradi kahekümne neljast sõjaväeakadeemiast. Laboris, kus palgatase oli teistega võrreldes vähemasti kolmekordne. Huvi ravimtaimede, marjade & kogu looduse vastu oli küllalt suur, kuid suvekuud laboris olid ülipingelised . . . korraline puhkus regulaarselt poolest augustist septembri lõpuni. Sestap jäidki ainult seened.

Näitasin talle metsateeäärset naistepuna: zveroboi!, hõikas ta rõõmsalt. Vene keeli kõlab see umbes nagu loomatapja. Ta küsis kuidas see po-estonski kõlab? Ilustades tõlkisin: naiste ilu! Oi, kuidas see talle meeldis. Siis aga jäi ta mõttesse: ilus, laulev, luuleline keel aga . . . neliteist käänet ning veel need ä, ö & ü . . .

Elukohaks ütles ta Lasnamäe linnaosa üheksakorruselise maja üheksanda korruse, merevaatega Tallinna lahele. Tal oli A-4 formaadis eestikeelne Viimsi poolsaare kaart, kus põhjasuund oli märgitud noolega, nagu vanades atlases. Tänapäeval on kaardid ülimalt täpsed. Märkisin oma elukoha Muuga lahe kaldal sinise pastakaristiga nagu L. Meri ÜRO-s või Valges Majas.

Kuna ma viimasel ajal rohkem liiklen jalgrattateel kui metsas, pole me kahjuks rohkem kohtunud.

Kui õhtul töölt tulin, nägin kõigepealt tolli-sügavust laia mõlki tuliuue kakaovärvi furgooni tagaluugil. Siis nägin üle kahe ukse trükitud venekeelset teksti: TALINSKI MORSKOI PORT. Edasi tuvastasin, et ilusal uuel autol puuduvad rattad. Tagarataste asemel olid puupakud, esiots toetus valgetele silikaattellistele. Juhipoolse ukse kohale salongi katusele oli musta markeriga suurte venekeelsete trükitähtedega kirjutatud: ZAJEJOTES VÕ MENJA NAITII!

Kapotikaas oli irvakil ning ukсед lukustamata. Süütevõtit ees ei olnud. Akut ei olnud, mootorit ei olnud & pagasnik oli tühjaks koristatud. Aga numbrimärgid olid alles: tuliuued, läikivad, sirged. Ei leidnud ühtegi võtit, võtnuks endale heaks mälestuseks: olnuks ju ilus kelkida, – ah see... sadamast röövitud auto numbrimärk. Ei vea vaesel inimesel, mis teha...

Ütleme siis nii et ma olen üksjagu tutvunud Venemaaga. Mälestused ulatuvad tagasi tuhande üheksasaja neljakümne teise aasta suvesse, mil ma olin nelja aastane. Üht koma teist olen juba esimesse raamatusse kirjutanud, kuid ikka & jälle meenub midagi taas. Meil oli vana valge mära Klaara. On meeles, et ema tõstis mind hobuse selga. Hoidsin kahe käega lakast kinni & see oli väga lõbus, ei mingit hirmu. On meeles et vanaema oli ema peale tõsiselt kuri: võta maha, enne kui laps luud-kondid katki kukub! Klaara oli vana, aeglane, rahulik & kõikide vastu ühtviisi sõbralik. Kui ma tema kõhu alt salamisi läbi kõndisin, keeras ta vaid veidikene pead ning lingutas kõrvu. M a a r m a s t a s i n K l a a r a t & kahetsen, et ei küsinud emalt täpsemalt mis tast sai kui me Eestisse tulime. On kaks varianti: mära viidi Edasi kolhoosi ühistalli või rekvireeriti ta sakslaste või . . . nõukogude kangelaslike partisanide poolt. Oli ju nii et päeval käisid sakslased, öösel aga partisanid. Viimaseid

ma otseselt & õieti ei näinud, kuid meelde jäi vanaema repliik, et: sakslased võtsid ainult ühe kana aga partisani-röövlid viisid ära tiine lamba. Kui täpselt ei tea . . . siis ei kirjuta . . . & küsida pole kahjuks enam kellelki . . .

Pikemalt puutusin Venemaaga kokku umbes paarikümne aasta pärast. Armeeteenistusega seoses. Siis hämmastas mind vene küla: aruharva võis näha majade juures puuriitu. Eestimaalt olid meeles hiiglaslikud puuriidad, mis vajusid maa sisse ning korraliku aluse puudumisel kippusid alt mädanema minema. Pärnumaal, Häädemeeste vallas, Krundi II külas mäletasin null-koma-kuue-hektarise talukrundi ümber poolteise meetri kõrgust katkematut puuriita, mis asendas plankaeda. Kui võtta riida pikkuseks kakssada meetrit . . . aga seda ta kindlasti oli. Aga võrrand jääb praegust lahendamata, sest puude pikkuse kohta puuduvad andmed. Kõige tagasihoidlikumate arvestuste järgi võis seal tulepuid olla vähemasti poolteist-sada ruumi. Kui aastas kütta ära kolmkümmend ruumi, jaguks aiast vähemalt viieks aastaks.

Sõjaväes sai käidud hüppes Beršeti asulas (lihtsuse mõttes ütleme, et see oli Permi oblastis, Uurali eelmäestiku taigas.) Pole täpselt meeles mida me seal õigupoolest kesk südapäeva tõlledasime. Aga meeles on et külatanuma teisest otsast lähenes Stalinets, – suur lintraktor, ees kõrge kolmnurkne sahk. Jossi hääl oli tugev bass & suits must, sest söögilaua-kõrgust lund andis lükata. Minu meelest aga kostis masina hääl kerge lume kohta liiast „raskena”. Masina lähemale jõudes nägin, et tal oli slepis neli vähemalt neljatihust seedripalki. Sellest siis see raske jorin! Minust möödunud jäeti traktor seisma. Parempoolsest uksest ronis välja tunkedes mees.

„Kamuu draviški?”, hõikas ta lähimasse avatud väravasse.

Peremees väljus. Traktorimees piidles altkulmu avatud aga kitsavõitu väravaid, sülitas laias kaares lumehange, sõnades:

„Ei lähe läbi, vana, sul on õndsas Kolja aegne hobuse värav, meil Stalinets!”.

Peremees näitas tänaväärsele vabale platsile väravast edasi: tõmba siis sinna!

„Platsi rookimine, – pool liitrit!”, lendas rammus larakas järjekordselt hange. Ostja näis kõigega nõustuvat. Siis takseeriti tüvesid.

Peremees valis kaks jämedaimat palki. Need asusid mõlemad keskel. Ma haistsin seal järjekordset konflikti aga seda ei järgnenud. Olin küll lähedal, kuid ei kuulnud hinna kokkulepet. Iga rahn oli eraldi trossi küljes: lahti või külge haakimiseks piisas karabiini avamisest, selle keel sulgus aga automaatselt, vedruga, sestap saigi ostja oma tahte järgi kaupa valida. Peremees läks korraks majja, väljus sealt roguski kotiga, milles kolksusid pudelid . . . aga ärge küsige: mitu puskaripudelit kotis oli, ma ei tea.

Tüve-peatross haagiti lahti. Plats lükati lumest puhtaks. Inimestele, kes taigas pole käinud, tuletaksin meelde, et seedripuu põleb raginal leegiga ka kuivatamata: saed jalalt maha & muudkui küta. Sarnane omadus on ka mahagonipuul. Teisi ei tea.

Hüppes ei saanud ju käia regulaarselt. Ometi panin ma tähele, et antud seedrirahnude kallal käidi korrapäraselt: kui oli vaja ahju kütta siis saeti tüvest sületäis või kaks, kusjuures vukssaag & kirves oli jäetud tööjärjele elik riistad vedelesid lumes pika kütteperioodi lõpuni.

Muideks, mina olen see mees, kes magas paarimehega vene ahjul, tekiks valge lambanahka tulup. Kuigi väljas paukus neljakümne kraadine pakane . . . oli üleköetud, umbes nelja ruutmeetrise vene ahjul parajalt soe nagu ütleme, tehnikumi raudvoodis või kasarmu kahe-korruselises kroonukoikus.

Kuskil Lõuna-Venemaal sattusin ma kauni järve vale-kaldale. Üle aegade sain puhtas vees supelda & ujuda niipalju kui tahtsin. Kullakesed kui te olete oma noorpõlve veetnud paisjärve, jõe & mere kaldal, kus käidi ujumas kasvõi kümme korda päevas . . . siis saate te aru inimestest, kes peavad käima vene kroonu kirjutatud & kirjutamata seaduste järgi tuhandete kilomeetrite pikkusi komandeeringuid, kus ülekrohvitud, vaevu poolteise-meetrine blond nais-nooremleitnant võis sulle teha märkuse nõuetekohaselt sulgemata jäetud vormipluusi nõöbi eest. Seda oli uskumatult raske taluda. Kui te adute, mida ma selle all mõtlen . . .

Meie Kaali järvest võib-olla umbes kuus korda suurema järve vastaskaldalt kuulsin vene naiste lumtavat laulu, mille kõrval meeste laul on lihtsalt madal jorin. Siinkohal ma kiidaksin ainult gruusia meeslauljaid, kes poolel viinamarjaveini joomisel laulsid oma mitmehäälseid rahvalaule. See ei kõlanud hästi ei algul ega lõpul, sest

karikad & sarved olid ehtsad & juua tuli päriselt, mitte mängult. Nii oligi, et joomingu lõpul ei peetud viisi ning alguses ei saadud vedama. Aga laulvad vene naised, mul pole sõnu!, iseäranis kui see kostis hiirekõrvul paju- & kasevõseriku läbi vaikel maiõhtul kusagil Lõuna-Venemaal . . . Aga nüüd tuleb K Õ U & P I K N E !

Minu meelest oli selle filmi pealkiri: „Aga koidikud on teil siin vaiksed”, või midagi säärast. Neid vist lõpetasid keskkooli. Pihlamarjad juba punetasid . . . & kesk armuidüllil lülitati filmi kukkuv kägu! Romantiline . . . seda küll. Aga oma pika elu jooksul olen juulikuu alguses kukkuvat kägu kuulnud ainult paar korda elus . . et mitte öelda: peaaegu üldsegi mitte. Pihlamarjad valmivad augusti lõpuks, mil käod on juba lennanud lõunamaale. Mitte kunagi ega mitte kuskil Venemaa ääretutel avarustel ei puneta pihlamarjad kooli lõpetamise aegu. Ilus kurb film . . . a g a a u g u s t i s k u k k u v k ä g u r i k k u s k õ i k ä r a . Kuis küll nõnda võib?!

Helistasin taksofonilt miilitsasse. Rääkisin nagu teilegi: nii kui asi oli. Esimese hooga sain nahatäie sõimata: miks te arvate et auto varastatud on, miks Tallinna Sadamast, miks tulitate ametiasutusi tühjade oletustega jne. jms.

Mulle meenus Juhan Smuuli romaani „Mõrv Rannu teemajas” algus: puhvetipidaja helistab miilitsasse: üks madrus löödi ankruketiga surnuks, mispeale miilits küsib: kuidas kannatanu end tunneb? Igatahes olin siiralt kurb kui Smuul neljakümne üheksaselt suri & romaan jäigi tal lõpetamata. Aga see selleks . . .

Leppisime miilitsaga ära kui suutsin tõestada, et ilma ratasteta, akuta & mootorita auto enam ei sõida. Minu viimane argument oli numbrid & tähed. Kontrolliti mingit tabelit & Yes! Oligi tagaotsitav.

Paari tunni pärast saabuski sadama kraana & veoauto, & ilus lugu sai otsa. Sadam on ju nii jõukas, et võib endale osta maad, laevu, ronge, lennukeid. Vaheaia teelt, kust ma tolle furgooni leidsin, on Muuga sadamasse linnulennult alla kolme aga mööda maanteed umbes neli ja pool kilomeetrit.

Kahe jämeda kasepakuga sai kaks korda korralikult saunaahju kütta & kaheksa silikaattelist kulub alati ära.

Randveres, 20.12.06

Olnuks turvavöö kinni . . .

Üks mu hea sõber oli pärast rasket autoavariid seitseteist ööpäeva koomas. Oli südasuvine aeg, mil Maarjamaal muutub üheaegselt korjamisküpsiks väga palju ravimtaimi. Abikaasal olid Onkoloogias kiiritus- & muud tähtsad protseduurid pooleli. Biokungla keldripest tuli SOS-signaal: kohe, kiiresti & massiliselt vaja leesikat! Mul muidugi ei olnud, sest eelmisel korje-ajal oli palju muid märksa tähtsamaid toimetamisi. Kodus mul telefoni ei olnud . . . kuigi sabatatud juba oma paarkümmend aastat. Silikaattellise kaalu & kujuga mobiiltelefonid olid tollal vahest Jüri Mõisal & Toomas Peekil . . . minusugused mitte ei unistanudki neist. Onkoloogia-haigla ukse taga seisis korras taksofon. Selle kõverast kuuldetorust kuulsingi kurba tõika, et seltsimees teinud eelmisel päeval (kolmanda nädala lõpul pärast avariid!) esimest korda silmad lahti . . .

Minu silme ette tuli „Sõja & rahu” Pierre Bezuhhovi (või oli see Volkonski?!) haavatasamise stseen. Ning imelikult järsu üleminekuga: Isadora Duncan autosõidul Lõuna-Prantsusmaal . . . kusjuures autol olid jämedad nikeldatud kodarad & pikk õhuline siidsall tantsijanna kaelas näis mulle õrnroosana. Sall takerdus otsapidi kodaraisse. Isadora Duncan oli surres neljakümne üheksa aastane . . .

Minu koomas sõbra vanaisa oli kasumliku portselanipoe omanik Peterburis, Vassili saarel. Vanaisa valdas perfektselt prantsuse, inglise & saksa keelt ning omas sidemeid paljude portselanivabrikutega Euroopas. Kvaliteetkaupa käis ta kohapeal isiklikult tellimas. Ka Inglismaal. Veebruari- & päris-revolutsiooni vahepeal soovitas üks kuulsa portselanivabriku miljonärist omanik vanaisal portselanipood kiiremas korras maha müüa & saadava raha eest osta kulda. Inglasel tundusid olevat kindlad andmed peatselt tuleva bolševike revolutsiooni kohta. Tee seda kohe, vannutas ta vanaisa, Venemaal tuleb verine ajastu . . . tatarlased & Napoleoni sõjaretk olid, – lapsemäng selle kõrval, mis tulemas! Tarkade inimeste jutt ei saa loll olla, adus vanaisa & müüski koheselt kogu kupatuse maha. Vanaisal oli kolm poega: igaüks sai kilo kulda & mõnikümmend grammi pealegi. Minu koomas sõbra ristinimi on Vladimir, mina kutsusin Volliks. Üks vanaisa kolmest pojast õppis Moskva Tehnikaülikoolis. Seal tutvus ta eestlannaga, kellest sai Volli ema. Ülikooli lõpetamise järel tuli isa Eestisse, Tartumaale ning hiljem sai temast Ulila elektriijaama peainsener. See oli kõrgepalgaline ametikoht. Esimese Vabariigi ajal ostis ta mõnikümmend hektarit maad ning ehitas sinna kahekordse kivimaja . . . Varsti aga sündis Molotov-Ribbentropi pakt, vene baasid & kogu see ülejäänud kammajaa. Maa & maja natsionaliseeriti ning kümne-aastane Volli küüditati teiste hulgas Kasahstani poolkõrbesse, kus maju ehitati savist, lehmasitast & sõrmejämestest pajuviitstest. Sigu & lehma peeti vähe, kuivas stepiliivas kasvas ainult koirohi & perekati-polje, millest veised väga ei pidanud. Vähesest rohust ei jagunud piisavalt lammastelegi & õigust-õelda ega need mees-inimesed tööle väga ei rõhunud: päevade kaupa võisid nad doominot tampida ning kumõssi & rohelist teed larpida. Kui riik tõigi sinna elu parendamiseks tõuloomi . . . tapsid sorgus hõredate habemetega kasahhid need lihtsalt maha & sõid ära. Paljud küüditatutest surid alatoitluse tagajärjel.

Neli tuletõrje & pesuvee tiiki olid kraavidega ühenduses & pealt lume sulamist oli vett nii palju, et basseinid ajasid üle. Suvise põuaga aga kuivasid väikesteks lombikesteks. Volli avastas kraavide & tiikide savikallastes massiliselt auke & urgusid. Talle meenusid kodulähedased kruusakarjäärid Eestimaal . . . seintes samasugused augud, kus pesitsesid

kaldapääsukesed. Selle vahega, et siinsed urud olid allpool veepinda. Kes need uuristas? Kas keegi elab seal? Tuligi välja, et kõik veekogud olid vähki täis. Volli küsis kohalikult poisilt vähkide kohta. Too kehitas õlgu: hobuse, lamba & kala liha süüakse aga vähki ei . . . Volli võttis juba esimesel korral ligi pangetäie vähke. Esimesi keedetud vähke pakkus Volli ka kasahhi poistele: need oleksid talle äärepealt peksta annud, – tuled mingite kuradi sõralistega inimesi solvama!?

Tänu just nendele sõralistele jäid paljud inimesed ellu. Sügisel, ilmade jahenedes kui pakane kaanetas veekogud, proovis Volli talipüüki. Ta raius jäässe augud & kui vähid tulid sinna õhku võtma, tõstis Volli nad väikese kahvaga välja. Muideks, jääaugus käisid hingamas ka kogred & särjed, kes olid uimased . . . et sai neidki kahvaga püüda.

Kord, mäletan, korjasin männikasve nende õitsemise-tolmlemise ajal. Äkki nägin, et kollane tolm tõusis pahvakatena õhku & sõber Volli tõmbas mõnuga männiõie tolmu kopsudesse. Ta olnud Kasahstanist tulnult tuberkuloosis et arstid keeldunud tema ravimisest: liig kaugele arenenud, seega ravimatu! Taimetargast külanaine soovitas hingata sisse männiõietolmu & juua männikasvu teed. Ja kopsud said korda . . .

Teadjad rääkisid, et Loksa kandis (Randverest umbes kuuskümmend kilomeetrit) leiduvat leesikat. Mina aga teadsin kaugest lapsepõlvest rikkalikke leesika areaale Häädemeeste Vingerja mägedes (üle saja seitsmekümne kilomeetri!). Kümnekopikalisest bensiinist me puudust ei tundnud . . . aeg oli märksa kallim & ta sunnik voolab ainult ühes suunas . . . ehk ainult läheb. Aastakümnete pikkune ravimtaimepraktika on mind õpetanud minema ainult kindla peale. Leesika näitel: Vingerja on sada protsenti . . . Loksa kandis võib ju olla, kuid me ei tarvitse leida, otsinguteks kahjuks pole aega.

Sel suvel läks meil nii mõnigi projekt vett vedama, sest koomast väljatulek vältas Vollil vähemalt kaks nädalat. Seepärast pidin üksinda käima kalmusejuure varumisel. Leiukoha kaugus ligi sada kilomeetrit.

Sellest sügisest on mulle meelde jäänud varajane seeneaeg. Käisime sõbraga vanadel kindlatel kohtadel. Kontrollreidil Kalevi-Liiva lähistel käskis sõber auto peatada. Peatasin. Sõber kruttis parempoolse ukseklaasi alla, sirutas käed laiali aknast välja, sulges silmad, keskendus, siis sõnas:

„Neetu, brat!”

„Mida?” ei saanud ma aru.

„Seenid ei ole, kohe üldse mitte!”, vastati.

Kammisime kvartali läbi & tõesti ei näinud me mitte ainsamatki seent. Sellest hetkest peale uskusin ma sõbra juttu, et ta hõljunud intensiivravi palati lae all & näinud oma abikaasat istuvat valgel taburetil & nuttes silitanud tema paremat kätt. Korduvalt näinud ta umbes kolme meetri kõrguselt lae alt . . . oma keha haigevoodis selili lamamas. Volli omas arvukalt leiutiste patente. Ta oli teeneline leiutaja. Vene aja lõpu eelsetel väljamaareisidel hämmastas kaasreisijaid minu sõber, kes ei krabanud nätsu, sukkepükse, teksasid ega nahktagisid. Teda huvitasid teemantkäiad, kõvasulam-peadega freesterad, saed, puurid, peitlid . . . mis kõik olid väga head aga . . . ka hirmkallid.

Sõpra külastades sain aru tema hea-tööriista-ihalusest. Mööbli-kombinaadist toodud jääkpindadest välja saetud-freesitud mahagoni, saare & tamme liistud olid justkui kalibreeritud, seinas kruvid ühel joonel, üksteisest ühekaugusel & versenkid . . . üks liin – lase või püssi.

Kui Volli Kiiul restaureeris mõisa võlvitud hiigelsuure keldri, käisid ekskursioonid hoonet vaatamas. Esmalt imetleti Kiiu torni, hiljem Volli keldrit & tema kahekorruselist elamut, mille ta ehitas äralagastatud viinaköögi asemele. Võlvitud keldris tuli mulle meelde Oleviste kirik. Imeline on keldri akustika. Hääled levib ruumi ühest servast teise . . . et vahepeal pole absoluutselt kuulda. Siinkohal meenub aastakümnete tagune kooli-ekskursioon Lõuna-Eestisse & Sangaste loss, kus sosin levis lae all nurgast teise . . . ning vahepeal katkes. Vene ajal kasvas Volli suure põllutäie kartuleid. Paari tonnine saak oli hunnikus ida-seina ääres & see tundus lausa miniatuurne. Ilma salvedeta võinuks sääraseid hunnikuid olla vahest kümnekond. Paeseinad on nii paksud, et külma pole karta . . . ka miinus kolmekümne kraadiga. Kontrollitud. Kui ma soovitasin Vollil kogu Kiiu asula kartul oma keldrisse võtta, laiutas ta käsi: terve asunduse kohta pole enam üle kolme kartulipõllu. Enam keegi ei viitsi . . .

Pilku püüdis veneaegne võrkaed. Kahetollised (paksuseinalised!) torud-postid & saja kaheksakümne sentimeetri kõrgune tsinkvõrk hästi pingul, peal vasetatud kolme millimeetrise läbimõõduga terastraat. Võrk

oli postide külge kinnitatud kakskümmend-korda-viis millimeetrise lattrauaga . . . kolme kuuemillimeetrise poldiga, selleks oli posti välisseina lõigatud vint. Postid, latid, poldid olid kõik üle võõbatud helebeeži rootsi raualakiga, mille nime olen unustanud. Et vihmavesi posti sisse ei sajak, olid postide ülaotsad suletud valgete ketšupipudelite kuuekümmne millimeetri pikkuste põhjadega. Torkas silma mõtestatud tegevus. Kõik ette-taha põhjalikult läbi mõeldud.

Nüüd puhkab mu hea sõber juba aastaid Pärnamäe kalmistu kirdekvartalis & olgu Issand talle armuline.

Liiklusõnnetuses mu sõber süüdi ei olnud. Tal oli peatee õigus & tema sinine null-viis kanti maha & maksti välja. Kuid tema vigastused oluksid väiksemad ning ta elanuks veel vähemalt viisteist aastat kui tema turvavöö oluks kinni.

Randveres, 25.12.2006

Sadula Sauna

stoori

Luulele

Olin lehmakarjaga Randvere metsas. Soome lahe lõunakallas aga oli ilma talude & suvilateta Vana-Pärnu karjamaa. Minu paariliseks oli Sadula talu minia elik minu kadunud ämm Marta. Veiseid oli vähemalt sada & paljude nimed olid mul peas nagu head luuletused, – Partisani kolhoosi Mõisa farmi möödunud sajandi keskpaiga esindus. Mul oli „kraaps” kaasas & ma korjasin lühikese ajaga keskmise turukorvitäie ilusaid jämedaid mustikaid. Suunasime loomad alla mere äärde ning ma hüppasin ratta selga, viimaks marjakorv koju . . .

Siis tuli tükk tühja maad & äkki leidsin ennast keset Pärnu-Jaagupit, kus ma justkui oodanuks Riia bussi. Sindi bussi (nr.40) lõpp-peatus oli Noorte väljaku servast millegipärast Pärnu-Jaagupisse üle viidud & ma häbenesin oma lotakaid tööriideid ning katkisi kalosse. Minu juurde tulid või möödusid äratuntavalt lähedalt minu kunagised girlfriendid & sõbratarid, teiste hulgas Isadora Duncan, Tiiu Varik, Annely Peebo & Pille Lill. Aga mu katkised kalossid olid paksult lehmasitased & mu kulunud mustas dermatiin-rahakotis olid üksikud ühe- & kahekroonised, milledega mind Riia bussi peale poleks lubatud . . .

Sulgesin silmad & mõtlesin, et tore oleks nad avada kodus oma mõnusus pehmes voodis. **J a m õ t e s a i t e o k s !** oli hommik,

uneaeg otsas aga õues veel vanapime. Panin laualambi põlema. Valge paber & pliats ei olnud oma õhtust asendit muutnud . . .

Mu suitsuportsigar oli ununenud teise pintsaku tasku, sestap küsisin külimehelt suitsu & kujutage ette, ta sõnas:

„Müü nälg maha ning osta endale kerjamismasin!”

Säärane terane poiss oli minu kadunud külimees Rein! Mõttelend . . . mõnikord hämmastab mind lausa . . . Kord sügaval stagnaajal kui istusime pisikese seltskonnaga Tallinna Konservatooriumi puhvetis, tegi Voldemar Panso ettepaneku: p ü ü d k e, s e l t s i m e h e d m õ n e k s m i n u t i k s m i t t e m i l l e l e g i m õ e l d a . Võite uskuda, et see oli kuratlikult raske . . . et ma rohkem pole katsetanudki. Mõte aga lendab omasoodu. Käisin südasuvises Randvere metsas: sedastamaks, et tänavu (Anno Domini kaks tuhat kuus) ei ole mustikaid, ei ole pähkleid ega isegi mitte . . . tammetõrusid. Jääb loota et vihmakesest sajab ettekirjutatust rohkem & saame seenekesi, maiustamaks maitstva pitsaga pikal talvel. Mustika asemel korjakem metsvaarikaid, mis ju ka kasulikud tervisele, neid näikse tulevat keskmisest rohkem. Aga see ju ei ületa uudise künnist, nagu tänapäeval moodsalt öeldakse. Koju tulles vaatasin hoolega üle oma allikakaevu juurde kolmekümne aasta eest istutatud tamme. Puu on sirgunud juba kuue meetri kõrguseks. Miks ka mitte?, sest istutasin ta kaevust ammutatud rammusa sinisavi hunnikule. Siinkohal tuleb meelde, et Häädemeestel, täpsemalt Mõisa all meres võis sageli esineda kõrvu & lausa segamini nii punane kui sinisavi. Mujal pole ma seda täheldanud. Võib-olla tunneks selle vastu huvi akadeemik Anto Raukas . . . Puukest püsti hoidvale, minust umbes üheksa kuud nooremale külimehele rääkisin hiljuti vist „Eesti Loodusest” loetud teksti: et tammepuul tulevat esimesed tõrud viiekümneaastaselt, mispeale külimees kilkas:

„Pallo-poisi silmad neid tõrukesi küll ei näe!”

Aasisin vastu:

„S a j a s e k s s a a d e s s a a b n ä h a ü h t – k o m a – t e i s t !”

Tegelikult näitasin Reinule esimesi tõrusid juba umbes-täpselt nelja aasta pärast. Kui ma nüüd telefoniposti-jämeduse põlispuu täisjõus kaharatel okstel mõne üksiklase tõrukese leian . . . lõikab justkui kreissaega südame alt läbi: olen juba seitsmekümne vanaätt, kes enam

sangpommi ei rebi ega üle hobuse ei hüppa. Aga nagu targad inimesed sõnavad: hoiad end ise, hoiab sind ka Jumal! Teraste ütluste ning kuldsete kätega elektrilukksepast kälimees puhkab juba üle kümne aasta kabelimäel. Mõte aga rändab siia-sinna-edasi & tagasi . . .

Olen mind külastanud sõpradele alati näidanud meres olevat Sadulakivi, mille järgi talu oma nime saanud. Paraku päris nõnda see teps mitte ei ole. Riigi Statistika Keskbüroo Põllumajandus Loenduse (11.06.1939) andmeil on talu nimeks SADULA SAUNA. Siit järeldan, et enne tuhande kaheksasaja seitsmekümne kuuendal aastal ehitatud rehielamut p i d i o l e m a S a d u l a s a u n e l i k v ä i k e m a j a k e n e . Aga see on minu isiklik arvamus, nagu tavatsevad väljenduda meie prominendid kui nad ajavad oma igapäevast vastutustundetut loba . . .

Loenduse andmeil oli talul põllumaad seitse koma seitsekümmend viis hektarit. Kolmekümne üheksandal aastal oli rukist 0,5, otra & kaera à 0,45, kartulit 0,5 & suvinisu 0,2 hektarit. Talul oli üks hobune, kaks lehma, üks siga & kaks kana. Lambaid sel aastal ei peetud. Tatart ega lina ei kultiveeritud.

Tuhande üheksasaja seitsmekümne kolmandal aastal uue Sapikuga Lõuna-Eestis ringi kooserdades tunnistas mu kadunud abikaasa: tema polnuvat ealeski näinud õitsevat linapõldu. Küsisin seepeale: mis-mees-sa-oled?! Asusime kusagil Põlva- või Võrumaal & ma lubasin suure suuga näidata õitsvat linapõldu, sinist, nagu südasuvine Liivi laht kusagil Jaagupi & Treimani vahel. Tagasiteel s õ i t s i m e l ä b i k u e m a a k o n n a , k u i d õ i t s v a t l i n a , a n d k e a n d e k s , e i s a t t u n u d n ä g e m a ! . . . Kuid kolmkümmend aastat varem (olin siis vaevu viie aastane) mängisime naabri õitsvas linapõllus peitust. Sinine voogav väli oli kindlalt üle pea & ainult väga terane silm võis märgata marakrattide liikumist. Naabri peremehel see ilmselt oli: ta vilistas meid põllu servale & ausõna eest jäi ihunuhtlus ära. Tõesti & ausõna . . . enam ei teinud! Mäletan Krundi Esimese tee ääres männikus olid nimelised linaleo-augud: iga talul oma. Randveres olen vestelnud tsaariaega mäletavate meestega: lina pole siinmail kunagi kasvatatud. Nõndaks oli meil naisega mõlemal õigus: *fifty-fifty* elik viik!

Istusin ükspäev linna bussi oodates oma Hansunõmme „vaksalihoones” kui mu kõrvale istus soliidne umbes minuealine meeskodanik. Ta küsis, kuidas elu Randveres kulgeb? Normaalselt, vastasin. Siis küsis too mees kas ma mäletan Vambola Põtra, Valdo Panti, Voldemar Pansot, Meeme Valtenbergi? Meeme oli mu koolivend! Mäletan teda Kõrtsi koolimajast, Häädemeestel, kuigi ta oli oma kolm klassi minust ees. Õieti siis vaatasin mehele näkku: Gabriel Hazak, juristist suvilamees kiriku tagant. Mulle meenus et omal ajal suvitas ta Kablis. Siis läks lahti! Meil oli ühiseid tuttavaid, lausa sinasõpru . . . Kablis, Treimanis, Pärnus, Häädemestel, Tallinnas. Seitsmekümneselt hakkad alles aduma oma kaasteeliste aurasid: üht taipad silbist, teine jahuks tunde . . . kuid tal pole kreedit. Meenub vana Allika Juhan Häädemeestelt. Lakku-peaga läks ta ühe talu tageda kettis hundikoera kuudi ette . . . käpuli & sonimüts hambus. Ning see tigidusehunnik, see peni, kes murdis rõõmuga surnuks ettesattunud kanad, varesed, harakad... too koer taganes kõrvad lidus keti raginal oma kuuti, häbelik pilk maas. Säärane aura oli tollel vanal joodikul. Veel mäletan kadunud Kuuse Arturi noorpõlvemälestust: kiriku juures ründas õpetaja Jaechet tige Kiveste koer. Õpetaja jäi seisma, sirutas vasaku käe koera suunas ette & lausus mingeid loitsusõnu, milledest Artur aru ei saanud, ehkki viibis lähedal. Koer jäi äkitselt seisma siis heitis selili & hakkas kiirelt käppadega vehklema. Artur ütles endal südame pahaks läinud olevat . . . õigemini, süda jätnud kohe mitu lööki vahele. Koer tõusnud uuesti jalgadele alles pärast seda kui õpetaja kiriku tagauksest sisenes . . . mitte enne . . .

Meie jututeemaks sai poliitika. Mõis, Palts, Kallas, Laar, Savisaar & tema „Peaminister”. Kas ma olen lugenud? Vastasin et lugesin jah umbes samamoodi nagu Piiblit või Kalevipoega elik: tegelikult ei suutnud lugeda, sest raamat on loetamatu. Ma nimelt palusin, et poeg tooks tolle teose raamatukogust. Ta tõi & ma tõeliselt ei suutnud seda lugeda. Globaalsemalt mõeldes . . . kui päevas trükitakse mitukümmend raamatut, milledest paljusid üldse ei loeta . . . meenuvad Hitler & Stalin & kuidas raamatuid põletati. Kuid nendes küsimustes kahjuks ei vajata minu arvamust. Seda ei küsi minult ei Vladimir Putin ega Dmitri Medvedjev, Saksa kantslerist & Ameerika presidendist kõnelemata.

Olen oma sõpradele alati näidanud meres olevat Sadula kivi, mille järgi talu oma nime saanud. Paraku ei tarvitse see täpipealt nii olla. Riigi Statistika Keskbüroo Põllumajandus Loenduse (11.06.1939) andmeil oli talu nimeks S a d u l a S a u n a. Sellest järeldan, et enne 1876.a. ehitatud rehielamut pidi olema Sadula Saun elik väike majakene . . .

Unes olin sajapealise kolhoosikarjaga Randvere metsas. Mul oli „kraaps” kaasas & ma korjasin korvitäie mustikaid. Hüppasin ratta selga, viimaks marjad koju . . .

Siis tuli tükk tühja maad & äkki leidsin end keset Pärnu-Jaagupit, kus ma justkui oodanuks Riia bussi. Sindi bussi (nr.40) lõpppeatus oli Ülejõe Noorte väljaku servast millegipärast P.-Jaagupisse üle viidud. Minu juurde tulid või möödusid äratuntavalt mu kunagised sõbratarid, teiste hulgas Isadora Duncan, Tiiu Varik, Annely Peebo & Pille Lill. Aga mu katkised kalossid olid paksult lehmasitased & mu kulunud mustas dermatiin-rahakotis olid üksikud ühe- & kahekroonised, milledega mind Riia bussi peale poleks lubatud...

Poolel linnateel tõusis meie eesistmelt kena luider naisinimene, sirutas Gabrielile käe & palus endale helistada . . . tal olnud väga põnev kuulda tarkade meeste juttu. Too olnud Reet Linna noorem õde. Muideks, minu kadunud abikaasa neiu põlvenimi oli ka Haug & Suurekivi talu Tammneemes, kus Arved Haug sündis, on ka meile tuttav. Nõnda väike ongi see meie Maarjamaa. Oleme Gabrieliga ühe aasta poisid, peagi seitsmekümnesed puruvanakesed, kusjuures mina olen siiski kolm kuud vanem . . .

Kolmekümne üheksandal aastal oli perekonnapeaks viiekümne kuue aastane lesknaine Elvine. Tema mees Mart suri juba oma veerandsaja aasta eest. Peres oli kaks last: tütar Marie (1904) & poeg Karl (1906). Veel elas talus Elvine tädi Anu (77). Marie olnud kuuene kui isa tulnud Risti metsast, mitmeharuline kask lohinal järel. Isa istutanud need kaevu juurde, kus nad põlispuudena seisavad praegugi . . .

Siis tuli suur sõda. Enne tulid vene väed. Molotov-Ribbentropi pakt. Väikest rannatalu need kõige otsesemalt ei puudutanud. Või siiski!? Sadula talu karjamaale hakati kaevama tankitõrjekraavi. Muidugi käsitsi, muidugi vägisi elik vabatahtlikult . . . sunniviisil. Marta Tikmann töötas tollal Tallinna Tuletikuvabrikus. Vabrikut päris seisma ei pandud, kuid paljud töötajad komandeeriti tankitõrjekraavi kaevama. Marta oli siis kahekümne kuue aastane. Tal oli ilus lauluhääl & ta tantsis hästi. Oskas õmmelda, heegeldada & kududa aga samuti ka võrku parandada. Temagi lapsepõlvkodu oli kesk Viimsi poolsaart, nimelt Lubjal. Kirkad, kirved, labidad & kangid tuli kuhugi varju alla toimetada, sest sõja aegu liikus ju ringi igasugust kontingenti. Sadula talu hooneteni oli kõigest paarsada meetrit. Eks sinna nood tootmisvahendid toimetatigi. Pinnas oli võrdlemisi raske. Massiliselt esines küllalt suuri kive & sinisavi oli tänkjas ning väga sitke. Algul püüti kive suure haamri & talvadega purustada, kuid pärastpoole leiti lihtsam olevat kivid lahti kaevata & eemale veeretada. Noori & tugevaid mehi ju peaaegu ei olnud. Masinatest, mehhanismidest pole mõtet kõneldagi: see vähenegi olemasolev tuli ju rindele suunata. Ja sakslaste vallutused aina laienesid. Tõeliseks tankitõrjeks pidanuks kraav olema poole sügavam &

laiem. See aga läheb lausa fantastika valda, sest juba sellega nähti ränka vaeva.

Marta oli kahekümne kuue aastane, Karl temast üheksa aastat vanem. Nad sobisid suurepäraselt & armusidki ära. Nad laulatati kohalikus Randvere kirikus. Järgmisel aastal sündis neil tütar Tiiu. Kaheksa aasta pärast oodati küll poega, kuid sündis tütar Luule.

Praegu (s.o. kahe tuhande kuuenda aasta lõpul) on viiekümne kuue aastane Luule ainsam Sadula Sauna talu faniilia elus olev hing. Oma lähihõimlastega võrreldes on tal läinud suhteliselt hästi. Tal on kaks last & kaks lapselast. Piltlikult öeldes on ta kaks aastat vanem oma isast, kes suri viiekümne neljaselt, kaks aastat noorem oma õest, kes suri viiekümne kaheksasena, kakskümmend aastat noorem oma emast, kakskümmend kaks aastat noorem oma vanaemast & kogunisti veerandsada aastat noorem oma tädist. Noorest peast armastas Luule tantsida & laulda nagu ta ema, õde & tädigi.

Loodetavasti annab Jumal talle veel palju päevi, sest ta on kõikide vastu helde & lahke.

Randveres, 28.12.2006

Leitud on üht koma teist

Mõtted muinasjuttudest hakkasid edasi arenema kuskil kauges eelkoolieas, mil enne kirjaoskust tulid teadmised loodusest: kui pohlamari oleks õunasuurune & õun oleks umbes kõrvitsasuurune & ikka nõnda edasi. Enne kui roheline emailkruus marjadega täitus, käis paljukordselt peast läbi võrdlus: pohlad võinuksid olla vähemasti kirsisuurused. Aga lõpuks täitus nõu imepeenikestest palukamarjadest. Täis kruusist võis hakata sööma. Ja kui kõhtu täis ei saanud, tuli edasi korjata. Umbes sedaviisi sai tehtud & toimetatud Laanesoo männikus varasügisel AD tuhat üheksasada nelikümmend neli . . .

Kuuekümnne kahe aasta pärast sattusin sarnasel aastaajal Randvere metsa Viimsi poolsaarel. Viimaseid marjulisi olen siin näinud umbes veerandsaja aasta eest. Nüüd võib seal kohata noormehi õhupüsside & – püstolitega. Olgu peale, kui nad just mu jalgrattakumme puruks ei lase! Olen näinud ka vingemaid mehi: kes loobivad saksa vintpüssitääke, suuri pussnuge & kirveid, – paaril korral olen näinud loobitavat sapöörilabidat. Küll seal siis lendasid suured kuusekoore latakad! Ilusat läbipaistvat lõhnavat kuusevaiku tasub korjata, segada searasva & saialille õitega, keeta suuremas veenõus, seepeale kurnata läbi tiheda vasksõela.

Tulemuseks on väga efektiivne haavasalv, millist apteegist juba ei leia. Ma pole palju aastaid Raekoja platsil käinud. Vanasti olid raekoja seinaküljes ahelad, kuhu keskajal pandud kurikaelad & vargad. Mina laseksin sinna puhkepäevadeks panna nood kirveloopijad. Juurde suurte trükitähtedega (et väikelapsed suudaksid kokku veerida) tekstiks: kes & mille eest.

Kui mind peale esimest infarkti aplaagrisse kirjutati, ei võtnud ma olukorda adekvaatselt. Olin täieliselt nõus polkovniku lesega, kes pidas arste lollideks & ennast geeniukses, kellest teised ei saa aru. Igapäevast töökohustust ei olnud, sestap püüdsin tundide kaupa kõndida. Veel ei andnud lupjunud veresooneid väga valusalt tunda . . . siis tajusingi, et puulehed maanteeäärses metsas ei puhke ega kolleta üheaegselt, – et vaher õitseb aprillis enne lehtimist ning lõhnab mee & suve järel; et näsiniine õied sarnanevad täpisealt lilla sireli õitega & on ülimürgised. Peaaegu niisama mürgised on ka sabiina kadakad. Viimaseid on meie uus-aedades võrdlemisi massiliselt & nad ei kasva poolest meetrist kõrgemaks. Poolteise aastaseid käima õppivaid inimlapsi näivad nood põõsade kohe ligi tõmbavat. Ettevaatust!

Kraavi kaldal on angervaksa tüügas nii terav, et puult kukkunud haava leht on justkui naela otsas! Kui proovisin haava lehti „naela otsa” visata . . . ei õnnestunud.

Kui kõndida vähemalt kümme kilomeetrit korraga võib imestamisväärselt palju igasuguseid asju leida. Vene ajal leidsin massiliselt kütusepaakide & radiaatorite korke. Sealjuures peaaegu kõikide selleaegsete autode & traktorite omi. Ka kaks Jawa mootorratta korki olen leidnud. Kruvikeerajaid, haamreid, tollipulki, labidaid, kirveid, mutrivõtmeid, vukssaagesid, naelu, polte, mutreid & kruvisid: n+1 korda! Sageli tuldi minu juurde palvega: ega ei juhtu olema selle või tolle masina korki. Andsin alati kui oli. Minu esimese sapaka bensupaagi kork asus väljaspool kapotti & ükskord ta mult ka ärastati. Parkisin seekord trammitrusti värava kõrval. Hiljem pandi sinna parkimise keelumärk. Aga õigupoolest ei tahtnud ma sellega teie teadmisi koormata . . .

Kui oli bensiini laialt odavalt saada, tekkis probleem „possuudaga”. Ei olnud saadaval suuri vaate ega kanistreid. Kord saatis hea sõber minu taluõue viietonnise tsisternauto. Et võta niipalju kui saad,

varsti see ilus pidu lõppeb. Ja et kui naabrid liig uudishimuliku pilguga sinu tegemisi seiravad siis viska oma vana puhvaika autonumbri peale. Ning tüssamist pole karta, sest kütus voolab läbi taadeldud mõõturi . . . poole liitri täpsusega. On suusõnaline kokkulepe: kümme kopikat liiter, aumeeste mäng, nagu aamen kirikus! Oma napi talupojamõistusega, või oleks vist õigem öelda kulakumõistusega ma muidugi võtaksin terve tolle viietonnise . . . & võimaluse korral teise veel. Siis meenub emalt kuulnud rahvasõna: asi on nii et võta & vii . . . aga panna pole kuhugi! Kord nägin mööblivabriku teise territooriumi värvaputkas kahekeelset vildikakirjas kuulutust: müüakse kahesaja liitriseid kasutatud metallvaate viis rubla tükk. Olin hiljuti ostnud kadunud õndsas Lutheri aegseid vabrikuaaknaid: viiskümmend kopikat tükk. Kusjuures klaasid olid kvaliteetselt kititud & raamid paljude värvikihtide all terved & tugevad. Küll sai neid kasutada lavaraamidena kui ka esimese kasvahoone ehitusmaterjalina: oi kurke, oi tomateid, oi kabatšokke! Tõin neid raame terve autokoorma. Vanu vaate ostsin kuus tükki, sest nad olid ju kümme korda kallimad. Minu kõik nõud said bensiini täis. Sohver palus et ma võtaksin veel 25 liitrit . . . siis saab poolteist tonni täis! Leidsin sepikojast (ilmselt tsaariaegse!) kakrass kahekümne viie liitrise piimanõu. Sohver naeris & vangutas pead: säärastrasse nõudesse polevat ta enne kütust kallanud. Mulle aga meenus eelmise suve perereis Lõuna-Eestisse. Kuski metsa vahel oli maanteekraavis kaks valget umbes viiekümneliitrist kanistrit. Aga see oli kusagil Kilingi-Nõmme & Viljandi vahel & sinnasõidul, mil sapakas oli üle koormatud. Nädala pärast, tagasisõidul võinuks kanistrid katuseraamile tõsta . . . kuid paraku oli keegi nad juba ära tõstnud. Lihtne olnuks nood nõud minnes põõsasse peita & tulles peale visata. See selleks. . .

Kord varahommikul jalgrattaringile siirdudes nägin maantee ääres kaht punast Fazeri leivakasti . . . naastes tõstan pakiraamile. Poole tunni pärast oli keegi nad ära tõstnud. Ühel teisel kaunil hommikul nägin Randvere tee ääres kraavis mootorratturi musta värvi kaitsekiivrit. Pikk rohi oli vihmamärg, kraav vett täis, kaldal nõgesed & mul jalas põlvpüksid ning sandaalid ilma sokkideta. Nõnda lõingi mõttes käega & jätkasin maršruuti. Umbes nädala pärast nägin meie õues ühe Yamaha

mehe peas täpisealt sarnast musta kiivrit. Kakssada olevat nalja teha!
Pakkus proovida. Mulle meenus Rimmeli Ruts:

Nii tottralt tsiklimees siis suri.
Päev päikest täis & lahel valge puri . . .

Ma ei soovinud. Küsisin masina hinda. Poole hinnaga saadud, s.o. veidi alla seitsmekümne tuhande. Selle raha eest saanuks ju paar poolpidust autot! Aga kiiver? Kah allahindluselt – natike alla kahe tonni. Vahi aga seal! Kui juhtun maanteekraavis nägema, võtan kaasa. Seepeale noor rattur solvus, kuid leppisime ära kui ma stoori lõpuni rääkisin.

Sõitsime naisega pulma, taksoga. Randvere tee äärsel lage-raie-langil, viieteist meetri kaugusel seisis emapõder kahe vasikaga. Takso jäi seisma. Keerasime külglasid alla & ma kuulsin põdravasikate piiksumist. Ema pruuskas ning kaapis esijalgadega maad et latakad lendasid. Vasikad vahtisid autot, piiksumid & lingutasid kõrvu. Vististi olid nad nii noored, et ei saanud ema kutsesest aru. Meie aga hakkasime juba pehmelt öeldes hilinema & seda abikaasa märkas. Sõitsime edasi. Naine & taksojuht ei uskunud et vasikad piiksumid. Mul suuremad kõrvad, sestap ma kuulsingi, pöörasin ma asja naljaks . . .

Möödus üle kolmekümne aasta kui ma Randvere metsavaikusel & üksinda & lähedalt nägin järgmist äsjasündinud põdravasikapaari & nad piiksumid.

Nõnda ongi. Kui antakse siis võta. Kui müüakse siis osta. Kui sinult tahetakse osta siis müü. Kui on ühte siis pole teist. Kui on teist siis unusta esimene. Kui läheb kehvasti, ole õnnelik, peatselt läheb paremini. Kui läheb igati hästi, ole kindel, et varsti läheb halvasti. Aitab kah. Saate ju isegi aru . . . et selline ongi ELU . . .

Möödunud sajandi eelviimase aasta naistepäeval leidsin mittemidagiütleva musta värvi dermatiin-rahakoti. Randvere tee selles servas selle koha peal maanteekraavi ei olnud. Omal ajal tellis Pirita soovhoos oma uudismaadele laialdaselt riiklikku maaparandust. See oli praktiliselt tasuta. Ühest küljest on ju hea, et sõidutee servad on siledad & jalakäijatel kena kõndida. Teisest küljest aga muudavad puhtad teeperved autojuhid hooletuiks. Jätab lohakas sohver õigeaegselt tuled ümber

lülitamata toimubki vastutulija pimestamine. Kokkupõrke vältimiseks sõidetakse teelt välja: lage sile maa ju, – probleeme pole. Põrutatakse tuisuvaalule küljepealt sisse. Aga meetrikõrguse vaalu keskel on söögilauakõrgune nähtamatu umbes nelja tonni raskune raudkivi, mis seisab selle koha peal paigal juba viimasest jääajast. Ilmselt olen mina üks viimasest viiest eestimaalasest, kes Soomes pole käinud aga ma usun, et graniiti on meie põhjanaabritel märksa rohkem kui meil. Näib nii, et mida lõuna poole, seda vähem. Näiteks Pärnumaal on hulga vähem kive kui Harjumaal. Lugesin Eesti Loodusest, et Saksamaal on täielise looduskaitse all kõik kivid alates läbimõõdust poolteist meetrit.

Ere märtsipäike sulatas lume minu poolteisemeetrise rändrahu ümbert & ma nägin kivi tee poole eenduval nukil punast autovärvi & musta plasti. Ilusa kivi hallikirju külgpinda oli võrdlemisi pikalt rüüstatud. Unustasin ennist nentida, et õnnetus juhtus Randvere tee vist ainukese kahekilomeetrise sirge lõigu keskel. Olen paljude noorte kihutajate käest kuulnud, et nad just tollel teelõigul saavutasid oma parimad tulemused: kakssada kümme kuni kakssada kakskümmend viis kilomeetrit tunnis. Ka meie punase kaunitari sohver ei olnud ilmselt neist kuigivõrra tagasihoidlikum.

Odavas mustas rahakotis oli kolmsada üheksateist krooni & ei midagi muud.

Randveres, 15.01.2007

Harilik talvik

Artur Rinne esines tuhande üheksasaja viiekümne kuuenda aasta kevadel vanas Nissi rahvamajas. Olin seitsmeteistkümne aastane teismeline & elasin teist aastat Turbas. Turbast Nissi oli mõni kilomeeter & peamiselt liigeldi raudteetsi, sest tol ajal kurseerisid Tallinn – Haapsalu liinil paljud rongi-koosseisud ning vajadusel ei põlanud minusugused lühikesi otsi pulmanvagunite käsipiduritega varustatud lahtistes tamburites . . . eeldades, et seal ei sõitnud vagunisaatjad ega haakijad. Neil oli mugavam reisida veduris. Riisipere jaama sissesõit lõunast oli vastu mäge, sestap kiirus nii väike et pidurit kruttida polnudki vajadust. Näed-sa, läksingi jälle raudteelt rabavõssa, sest roopad & naeladki on ju üles võetud & utili toimetatud. R ä ä k i g e m s i i s a s j a s t !

Väheldane saal oli puupüsti rahvast täis, ukсед-aknad pärani lahti & palju huvilisi (minagi nende hulgas) turnis ahvikarjana ümberkaudsetel põlispuudel. Muidugi oleks praegu huvitav teada: palju pilet maksis? Olen suhelnud mitme kohalkäinuga, kuid kahjuks pisidetaile keski ei mäleta. Aga kõik mäletavad vanu häid eesti laule & et armastatud laulja naases just äsja Kulagi Arhipelaagist.

Kümme aastat hiljem on meelde jäänud üks jaanilaupäev Pärnu Vallikäärus. Esines Venda Tamman akordionil & mul jäi meelde ABBI ZEIDER'i kahe toruga trompet, kontsertiinot mängis vanameister Vladimir Sapožnin, ta jäljendas ka Georg Otsa & Heli Läätse, kusjuures ülimeisterlikult. Isegi pileti hind jäi seekord meelde! N i m e l t n u l l r u b l a , e l i k t a s u t a ! Õhtu naelaks oli Artur Rinne. Oma heledat

värvi Moskvitšiga sõitis ta päris lähedale lõkkeplatsile. Auto number ei jäänud meelde, sest tollal mind ei huvitanud. Auto aknaraamid olid nikeldatud & sõiduk näis äsja pesust tulnuna. Solist astus autost välja, vaatas randmekella, hõõrus käsi siis ütles:

„No tere-terekest, pärnakad, meeldiv teiega taaskohtuda!”

Talle astus vastu mikrofoniga peojuht, kelle nime & näo, andke andeks, olen unustanud.

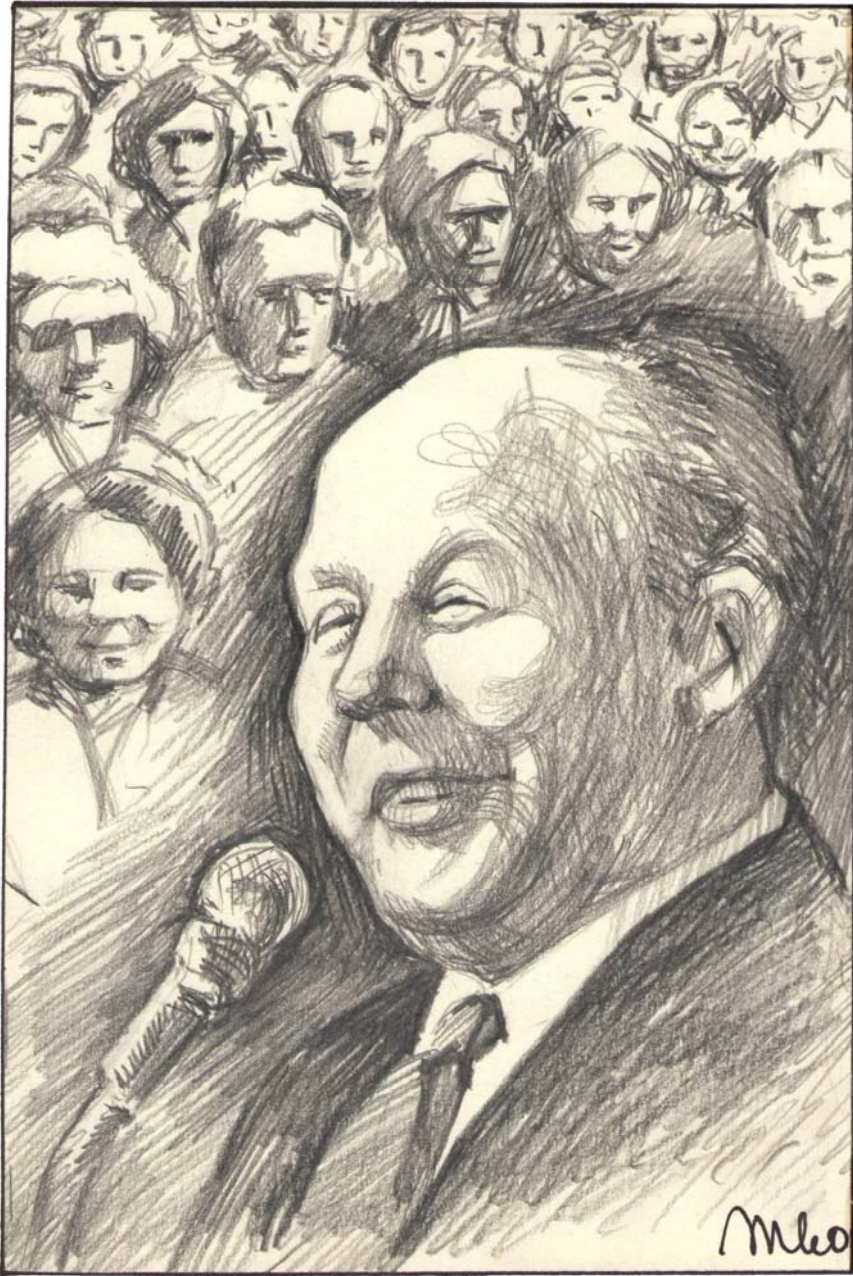
Mikrofon lülitati välja. Vahetati mõned lühikesed laused. Siis astusid nad poodiumile & konferansjee teadustas:

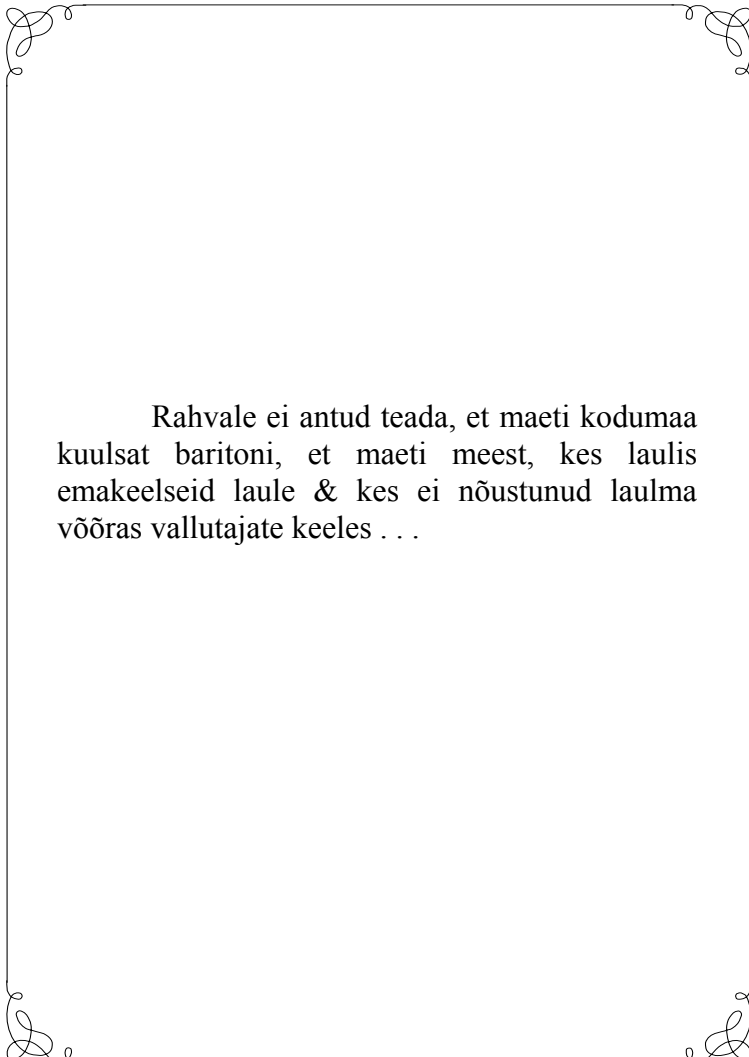
„Sõnad Artur Rinne, viis Artur Rinne & laulab Artur Rinne . . . ,”

Aga pealkirja, andestage, neljakümne aasta taha tõesti ei mäleta. Järgnesid rahvalikud laulud: Ma tahaksin kodus olla, Vana vokk, Seal kus rukkiväli, Puudel juba kolletavad lehed . . . & mõni veel.

Siis toodi lauljale umbes kümme suurt lillekimpu. Peojuht ulatas suure, hobuse peaga kadakase õllekannu & ilma kirjade & margita ümbriku. Viimase torkas laulja ilma avamata pintsaku vasakusse põuetaskusse. Paar kena noort näitsikut esireast viisid lillesülemid Moskvitši tagaistmele, mille eest laulja andis ühele kaks punast & teisele kaks kollast roosi. Siis astus ta veel kord mikrofoni ette, tänas pärnakaid tähelepanu eest, kummardas sügavalt, ütles head nägemist, istus rooli & sõitiski minema.

Harilikult tarbisin Tallinna & tagasi sõiduks ZIM-tüüpi maršruut-taksosid. Aga ühel kenal kuuekümnelt kaheksanda aasta suvepäeval tagurdas minu Silla tänava hoovi uhiuus kiiskav EST numbrimärgiga must Volga. Naeruse näoga lapsepõlvesõber Ülo tutvustas musta iludust justkui oma uut armukest. Ma sain temast aru: enamasti sõitis ta Moskvitšide, Willise või NYSA-bussiga. EST peal oli ta ajutiseks asendusjuhiks. Jäi mulje, et EKP oli teda hea töö eest premeerinud ilusa autoga. Käigukang põrandal, läbipaistva sajavatise elektripirni kujulise nupu keskel oli elusuurune kollasekirju herilane. Autokummidki olid vist ameerika või inglise omad. Kiitsin jah-jah! & kehtasin õlgu. Sõber oli esimese liigi sohver, mul oli ainult jalgratturi „paber”! Ülol oli vaja viia pakk sõbrale Raekülla, vist Rannametsa tänavale. Laiasime läbi linna. Märkasid, et mustast Volgast hoidusid teised autod võimalikult eemale.

Rahvale ei antud teada, et maeti kodumaa
kuulsat baritoni, et maeti meest, kes laulis
emakeelseid laule & kes ei nõustunud laulma
võõras vallutajate keeles . . .

Respekt! Sõber näitas mulle tuliuut tagavara-numbrit: avarii korral oli käsk numbrimärk enne inspektorite tulekut ära vahetada.

Jõudnud tagasi Ülejõe, üle Suure silla, pidurdas Ülo äkitselt:

„Mis kurat!? Suitsiid või?!”

Olid jah ägedad ABS-pidurid! Kalmer Tennosaare nägu lõi laiale naerule: „Tere sõber Ülo! Sind meil ongi kohe hädasti tarvis! Meil Arturiga on kahe tunni pärast plaaniline otse-kontsert Raadiomajas.”

Sedaaegu ukerdas ka Artur Rinne autode vahelt läbi. Nad nimelt väljusid Atlantikast. Arturil oli käes lilla kohvikutempliga neljatärni-konjak. Lauljad räntsatasid tagaistmele. Ülo, nähes, et Artur hakkas pudelit lahti korkima, käskis mul avada kindalaeka. Seal oli paberkott Lehma-kommidega & komplekt umbes sajabogrammiste kristall-napsiklaasidega. Mulle pole ealeski meeldinud arutu kihutamine: ei autode, mootorrataste, laevade ega lennukitega (viimastega, tõsi küll, väga tasakene vist sõita ei saa?!). Jookske, sõitke uiskude, rulade, suuskade või jalgratastega . . . & keegi ei sõida end surnuks. Minu lapsepõlvesõbral aga oli teistmoodi mõttelaad: vanemseersandi aukraadis miilitsamees, kes vajadusel ei häbenenud talda vastu põrandat vajutada, sest omad poisid, kahelt realt nõõbid ees! Süüdi jäid peaaegu alati teised. Istusin parempoolsel esiistmel & iga kord kui konjakit pakuti, nägin kuidas Ülo kõrisõlm jõnksatas.

Artur näinud järjekordset põgenemise-und: see katkenud kui ta just üle Narva jõe jõudnult siiski ootamatult kinni võetud. Ärganud higisena üles, – siis olnud tal tõeliselt heameel, et neljas aasta istunud, viiendal saabki välja. Ja saigi, nõnda see läks.

Raadiomajja jõuti kakskümmend kaheksa minutit ettenähtust varem.

Mõnikord meeldib mulle Maaleht. (. . . kuid pliiatsikirjas d a a t u m & a a s t a olid kolme kuu pärast ära kustunud, ajaleht ära põletatud. Järgnev tekst autentne V.P.)

. . . Kasvuhoonesse tuli inimene & murdis seal ühe oksa. Kui ta nädala pärast taas sisenes, mõõdeti ülejäänud taimedel reaktsioon. Taimed olid selle inimese meelde jätnud. Kui põlluserva ilmub mõni kahjur, on taimed võimelised tootma eeterlikke õlisid, mis kahjuri vastu töötavad. Lehmadki liiguvad rohtu süües sujuvalt edasi, mitte ei söö mõnd

ruutmeetrit pärislagedaks. Üks põhjus võib olla see, et rohulibled võtavad midagi ette, mis lehmadele ei meeldi. Nad liiguvad edasi, kuhu informatsioon nendest veel levinud pole . . .

Joomiskõlbmatu vesi läbib pulbritaolise nanostruktuurse süsinikumassi & filtreerimise tulemusena on kvaliteedilt võrreldav parima joogiveega. Venemaal on väike kaasaskantav komplekt kasutusel: pudeli põhjast (avause kaudu) solk sisse & varsti tilgub kaelast filtri kaudu välja joodav vedelik. Selle manustamisel on üsna tõenäoline lahti saada neerukividest, kaksteistsõrmiksoole haavanditest & isegi katlakivist. See oleks vesi, mida joovad inimesed üldjuhul puhtas & puutumatus looduses kõrgmägedes.

Mu kadunud abikaasale (& mulle) tuli pulmakutse. Abiellus keegi Lääts, üks Tiiu töökaaslast. Pulmad peeti Baltika klubis. Pruudi lähedalt sugulane oli ka laulja Heli Lääts, kellega pulmalauas juhtusin kõrvu istuma. Pulmad nagu pulmad ikka. Kõike oli küllalt. Eriti jäi meelde minu lauanaabri esinemine. Esimene küsimus Helile. Miks Peetrit pulmas pole? Peeter oli Leningradis, tähtis kontsert. Heli laulis, tantsis polkat, mängis klaverit & võttis valget viina nagu minagi. Ilusa peo haripunkti lähedal kutsus Heli oma venna koridori:

„Poiss, tule võta oma puhvaika! Ma lendan Mustamäele.”

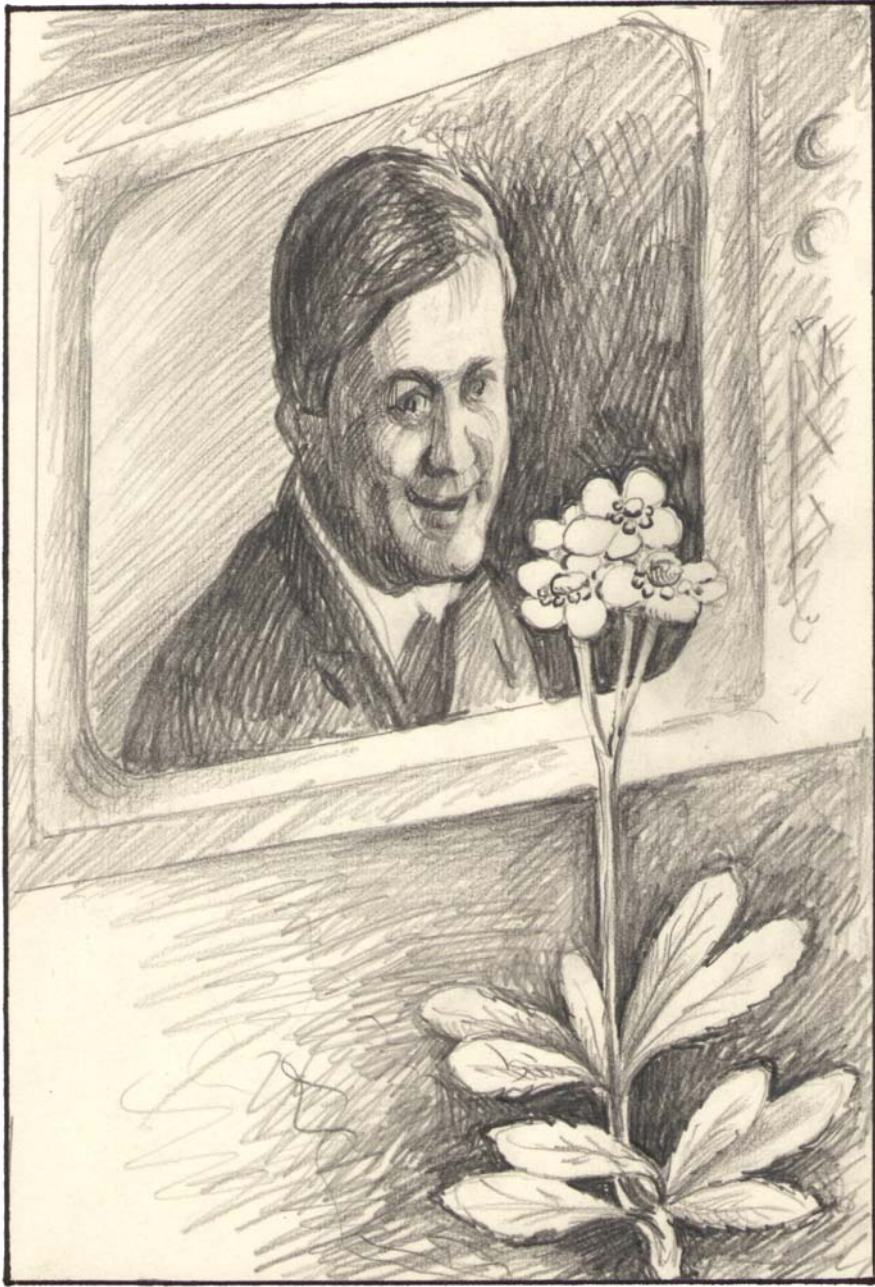
Vend tuli & võttis oma sügisjope, mispeale Heli jättis hüvasti, istus oma Moskvitši rooli ning sõitis ära. Mu kadunud naise väga hea sõbranna vangutas pead ning sõnas kuidagi ebamääraselt: nõndaviisi need suured õnnetused juhtuvad . . . Seepeale meenus mulle Šveik:

„Nii nad tapsidki meie Ferdinandi!” Ja laususin tõsisel ilmel:

„Ilmaeagu tulime bussiga, ma võiksin selle seitseteist & pool kilomeetrit kinnisilmi ära sõita” . . . Mispeale naised naersid lõbusalt, sest auto oli ju kodus garaažis . . .

Pulmad olid ilusad & tehti palju pilte, kuid neist ei tulnud kahjuks midagi välja. Nagu ma hiljem kuulnud olen, läks selle ilusa paari abielu lörri sarnaselt paljude teistega siin meie armsal Maarjamaal . . .

Kuskilt seitsmekümnendate keskelt meenub külimehe pulmapäev. Pulmad peeti ETKVL automajandi keskuses Nõmmel, kus Rein tollal töötas. Nagu noil aegadel tavaks oli kõike küllalt: nii sööke kui jookke.

. . . Kusagil Kabli & Heinaste vahel, luitemetsas nägin ilusaid roosasid lilli. Olin tõeliselt hämmastunud, et ma nii kauneid õisi polnud ennemalt tähele pannud . . .

Tallinna Botaanikaaias öeldi lille nimeks *Chimaphila umbellata* elik h a r i l i k t a l v i k.

Kuulsat telemeest olen hiljem korduvalt näinud, . . . õrnroosat iludust aga enam mitte . . .

Ja nagu ikka, satub suurtele pidudele ka koerkäpamehi. Tolles pulmas istus peiu ema kõrvale ka üks sääraseid. Ta küsis:

„Ega siin keski ju mind ei tunne?!” Seepeale vastas Reinu ema:

„Kes siis vana Talviku Matit ei tunne?! Alles üleeile nägin sind televiisoris.”

Sügaval südaööl või veidi hiljem kui tellisin takso, millega oma last, ämma, tädi & naabrinaist koju toimetada, küsis keegi õues suitsetavalt Mati Talvikult:

„Jäi sul, Mati miskit meelde?” Mati vastas:

„Jaa, näe see mees jäi mul eriti sügavalt meelde!” Ja ta näitas nimetissõrmega minu peale.

Kui ma umbes paari tunni pärast pulmamajja naasesin, oli telereporter lahkunud.

Kusagil Kabli & Heinaste vahel, luitemetsas nägin ilusaid roosasid lilli. Olin tõeliselt hämmastunud, et ma nii kauneid õisi polnud ennemalt tähele pannud. Hiljem, põhja poole sõites nägin sarnaseid lilli ka Rannametsa mägedes. Sealt võtsin mõned lillekesed kaasa. Et lasta neid Tallinna Botaanikaaias määratleda. Tollal töötas seal asedirektorina mu lapsepõlvesõber Rein Ratas. Vastuseks sain: *h a r i l i k t a l v i k* (*chimaphila umbellata*). Mati Talvikut olen hiljem korduvalt teleris näinud aga kaunist lille, keda kutsutakse harilikuks talvikuks enam mitte . . .

Tuhande üheksasaja seitsmekümne kaheksanda aasta juuni algul tekkis tööle sõiduga väike ring sisse. Seoses Pirita tee ehitusega tuli tööle sõita Kloostrimetsa & Metsakalmistu kaudu. Ühel hommikul kui jõudsime endiga õigeaegselt valmis tööle siirdumiseks, palus naine peatust Metsakalmistu alumise värava juures. Artur Vaderi hauaplatsini polnud sealt palju kõndida. Hauaplatsi otsas & veidi eemal oli vähemalt kaks autokoormat vanikuid, bukette & pärgi, sest Partei Keskkomitee käskkirja järgi oli iga Tallinna asutus kohustatud Artur Vaderi mälestuseks tooma vähemalt kaks pärja. Muidugi need toodigi. Kahe suure heinasao suuruse pärjahunniku vahele oli tagurdatud miilitsaauto kus magasid miilitsatöötajad . . .

Kui tuhande üheksasaja kaheksakümne neljanda aasta veebruaris maeti Artur RINNE't, tehti seda poolsalamisi. Rahvale ei antud teada, et maeti kodumaa kuulsat baritoni, Et maeti meest, kes laulis emakeelseid laule & kes ei nõustunud laulma võõras vallutajate keeles.

Randveres, 18.01.2007

Ennusta mul mustlane

Annile

Emal lõpetas toa põranda kuivatamist kui uksele ilmus kena mustlanna. Ta avas suurte punaste õitega siidpluusi veiklevad pärlmutternööbid & valge lopsaka tissi kikkis tumedast nibust lendles üle pestud põranda veiklev peen piima nire. Jäi meelde, et tollel naisel ei olnud üll rinnahoidjat.

Väike käharpäine poiss pani kolksatusega puupingile umbes kolmeliitri piimapleki. Emal sai vihjelt aru & tõi sahvrist suure savikausitäie piima. Riisus mõne lusikatäie koort sousti jaoks. Mispeale mustlanna hõikas valjult & vihaselt:

„Ära koori vaest mustlast! Jumal koorib sind!”

Umbes nädala pärast juhtus nii, et paaril päeval polnud meist kedagi kodus. Kass oli ununud tuppa. Ilmselt oli talle vähe toitu jäetud, õigemini, polnudki jäetud. Kass leidis lahtisest seinariulist neljaliitri savikausi hapu koorega. Kõuts polnud harjunud riulis sööma, ta lükkas kausi maha, kus see katki läks. Puhtalt põrandalt oli kohe mõnus lakkuda. Sõi nii et vatsa lõi valu . . . Koju jõudnud emal kaotas enesevalitsuse. Avas akna & viskas kurjategija teiselt korruselt õue. Kass maandus küll

käppadele, kuid jäi põdema & umbes kolme nädala pärast suri. Matsime ta valgeõielise sirelipõõsa alla.

„Mustlanna ennustus läks täide”, sõnas ema . . .

Nüüd, kaua hiljem vana mehena adun, et emal & mustlasel oli õigus. Mulle meenub (nüüd juba ammu surnud) sugulane Marta, keda kaheksa aastase plikana isa võttis kaasa kui oma venda koos naisega (see tähendab minu vanaisa & vanaema) Laiksaare raudteejaama sõidutas, kust nad maikuus tuhat üheksasada kolmteist oma pikka Venemaale reisi alustasid. Viieteistaastase neidisena käis Marta Häädemeeste laadal. Laadapildile oli ta jäänud koos kahe omavanuse sõbrannaga, tõeline kaunitar, kellest võinuks saada miss või vähemasti modell. Ka minu vanaema & ema olid ilusad inimesed aga mitte see pole jutu iva. Laadal olid ka mustlased. Marta mäletamist mööda olid rahatähtedest käibel margad. Mustlanna vaatas Marta vasakut kätt & ennustas:

„Lähed mehele & sulle sünnib viis last, kelledest tunned suurt rõõmu. Terve oma pika elu saad teha rasket talutööd ning koos mehe & kahe lapsega lähed pikale reisile, mis kestab aastaid aga te tulete kõik tervelt tagasi.”

Oi küll oli plikadel itsitamist! Aga nõnda see läks . . .

Sügavatel seitsmekümnendatel kui omasin seadistajana kuuendat elik kõrgeimat kategooriat ning amet oli tõeliselt selge, juhtus aruharva et mõnd näppu kriimustasin. Ilmestamiseks professionaalsust, säärane näide: ebaühtlaselt kulunud võlliga vanal paksusmasinal vahetasin teri (pikkus kaheksasada kümme millimeetrit) ilma šabloonita silma järgi & täpselt.

Kord, õhtuses vahetuses palus kenake venelannast vahetusmeister et ma sätikis väikesele vene nelikanthöövlile mingi toolitsehhile ülivajalike liistude täpsed mõõtmed. Tegin seda, ühtaegu vahetades külgmised lõikepead. Sisenenud hämarasse kontorisse, viipas meister mind istuma enda kõrvale, pakkudes ümmargusest papptoosist pähkleid. Võtsin viisakusest väikese näpuotsatäie. Need maitsevad head. Aga ma vist krimpsutasin nägu kui ülemus palus mind raamitäie tooli-liiste nelikandist läbi lasta. Tema nägevat esimest korda elus inimest, kellele pähkliid ei maitse! Ning justkui uudishimust nihkus too pisike punapea mulle peaaegu sülle, et tema helebeež juuksepehmakas justnagu kõdistanuks mu käsivart küünarnuki juurest, sest mu tööpluusi varrukad

olid üles keeratud. Vaatasin kella. Raamitäie liiste võin ma läbi lasta umbes kolmveerand tunniga. Vahetuse lõpuni aega miljon.

„Teeme ära!”, raporteerisin ma Savisaarelikult . . . kelle nime sel ajal veel ei tundud ega teatud.

Minu soostumisest tundis meister head meelt et lausa kallistas mind. Pähe tulid imelikud sensuaalsed mõtted. Pidin just ülemusele meelde tuletama et ta saadaks mulle abitöölise, kes liistud raamile laoks ning töö lõpul pingi ümbruse koristaks. Mulle hoopis meenus lapsepõlves kuulnud lätikeelne lause:

„Masa meiten, lela puppen!” Eesti keeli umbes: väike tüdruk, suured tissid! Veel meenub, et Treimani, Ikla & Heinaste kandi lätlased valdasid eesti keelt paremini kui eestlased lätit. Aga selle üle targutagu parem õppinud filoloogid . . .

Minu panin hõõvli käima, lasin mõned pulgad läbi, – siis kontrollisin supleriga mõõtu. Lasin valmistoodangul kukkuda siledale tsementpõrandale. Erineva pikkusega liistud segunesid puntrasse, mida oli tülikas raamile laduda, sestap ma väga tihti pingi teises otsas ei käinud. Ladusin toodangut raamile alles siis kui hunnik üle pingi kasvas. Minu arvestused osutusid valeks. Töö võttis poole rohkem aega: ladumise ajal toodangut ju ei lisandunud. Ümberringi hõõveldatud & ülekuivatatud kaseliistud olid ülilibedad. Vihaselt astusin kuhila servale, libisesin & pidin kukkuma. Sirutasin parema käe pingi suunas ette: parema käe väike ats sattus ülemise löikepea mootori tiivikusse. Neli tuhat kakssada pööret minutis! Suts & valmis! Verd ei tulnud & valu ei tundnud.

Tõnismäe polikliinikus oli valvekirurgiks doktor Seppo. Vaadanud sõrme, sõnas Seppo:

„Amputeerida, ega sõrm pole jalg!”

Kui pomisesin, et küüski alles terve, ei tahaks lasta maha lõigata, vaatas doktor mind kui ullikest & lõi käega:

„Oma asi! Järgmine!” Jutt lõpp!

Hiljem saime suurteks sõpradeks. Aga õigupoolest ei peaks ma mitte sedasi lugeja kallist aega raiskama . . .

Sinine leht kehtis oma kaks kuud. Otsustasin kirjutada artikli meie selleaegsest prügimajandusest. Tallinna prügila oli tollal linnast väljas,

kusagil Tartu maantee suunal, kilomeetrid pole meelde jäänud. Lutheri vabrikus tundsin ma hästi Tobi Antsu, kes igapäevaselt prügilat väisas, mõnikord mitu tretti päevas. Omavahel öeldes talle kui profile meeldis kihutada nii veo- kui sõiduautodega & inspeksioonile oli ta vääriline vastane, keda aru harva õnnestus vahele võtta. Sel ajal veel ei osatud meie maal saepurust briketti ega puruplaati valmistada. Saepuruplaati veeti Eestisse Kaug-Idast, peamiselt sealsetest vangilaagritest. Vene vangid aga teatavasti ei armasta oma riiki, miilitsat, prokuratuuri ega t ö ö d. Kui vähegi võimalik, suskas vang jämeda raudkangi poole kilomeetri pikkuse konveieri keti-lindi täht- või juhtratta vahele, et süsteem seiskus päevaks või paariks, parem veel kui nädalaks või teiseks. Helgeimad pead torkasid parajalt tugeva raua-juraka maa-alusesse, aga veel parem süsteemi pimedasse vee-alusesse ossa. Kuna otsingutel kasutati neidsamu vange, ujusid nad distantsid läbi takistusi leidmata. Plaatidesse sokutati kõikmõeldavaid metall-esemeid, purunenud näpistangidest, kruvikeerajatest meetripikkuste armatuurraudadeni välja. Isiklikult juhtusin kord pealt nägema nelja formaatsae purunemist. Siinkohal tasub meenutada, et kõvasulam-saekettad olid šveitsi, rootsi & tšehhi päritolu, – selle aja maailma kvaliteetseimad. Neli korda kuue meetri suurused plaadid tuli formaati saagida, hiljem nende kahekümne viie millimeetrine paksus hõõveldada kaheksateist, osa koguni kuueteist millimeetri paksusteks. Tugevuse tagamiseks oli Venemaa plaatidesse lisatud tsementi & mitmesuguseid tundmatuid kemikaale, mis mõjusid surmavalt nii ketassaagidele kui ka hõõvliteradele. Mulle meenus Kaug-Idast, Karjala Soomest ning Koola poolsaarelt tarnitud mööbli puit, kubisev mürsukildudest. Veel kuuekümnendatel aastatel tuletas suur sõda ennast sedaviisi meelde. See selleks.

Kella seitsme paigu oli Antsul koorem peal. Sõitsime prügimäele, kuhu ma mõnikord jäin terveks päevaks. Oli millest pastakaga plokknooti kirjutada. Kui maha kallati kommivabriku kaheteljelise traktori käru hiigelkoorem, söötsid kollid kaarnatena magusa kallale. Ilmaegu, paraku! Enne tuustisid koorma läbi traktorist & tema assistent pikavarreliste kartulikonksudega. Nende saagiks langesid suuremad šokolaadikamakad, praak-tahvlid & ebaõnnestunud kommid. Kast, mille nad kärule tõstsid, näis kaaluvat vähemalt paar puuda. Magus elu! Alles

seejärel said harilikud surelikud koormat revideerima. Proffidel olid taskud kotte täis, kuhu mida koguda. Ühel naisel ei juhtunud taarat kaasas olema. Tema haaras maast vana presentkinda, keeras selle pahupidi & käis küll!

Teine atraktiivne koorem oli lihakombinaadi oma. Päris suuri suitsuvorsti rõngaid just ei olnud aga sardelle & iseäranis kileviinereid oli kohe meetrite kaupa. Taamal põles lopsakas lõke & selleks ajaks hakkas viiepangeses malmpajas vesi keema, valmis võtma vastu meetrite kaupa head & paremat.

Omaette grupi moodustasid pudelikorjajad. Nende hulgas pälvis minu tähelepanu mees, kes töötles pudelikaelu kahepoolse rootsi carborundum-luisuga. Võite uskuda, et nood luisud on tõesti maailma parimad! Olen nendega aastaid töötanud. Luisuga kõrvaldati defekte pudelikaeltel. Ja pole minu rida inimesi kastidesse jagada . . . hindan kompetentseid inimesi, kes nad ka iganes ei ole.

Ühesõnaga töötlesin ühe teema väga sügavalt läbi, tõin elust võetud näiteid, valgustasin tausta jne., jms., jt. kui artikli Rahva Häälele saatsin, tuli vastus: jaa, on mõningaid ebakohti, kuid r a h v a s t see teema ei huvita. Nõndap seda ilusat lugu ei avaldatud, nagu ka paljusid teisi. Elu on säärane . . .

Pole täpselt meeles, oli see Sõzranis, Saraatovis või Kaasanis. Igatahes ühes kaunis Lõuna-Venemaa linnas. Turuplatsi serval väikesel asfaltväljakul mängis bajanist nukraid vene romansse. Eemalt pargipõõsaste vahelt toodi paar-kolm pargipinki. Ühele neist istus kena volüümikas mustlanna. Tal oli süles vitskorvis valge veini pudel, millest ta pakkus lonksu oma kaaslasele, sihvakale kräsupealisele vuntsidega mehele. Siis läitsid nad Belomor-paberossid & kui loo tempo kiirenes, löid jalgadega takti.

Varsti kargasid nad püsti ning kukkusid tantsu vihtuma. Sedamaid moodustus nende ümber inimestest ring, kes plaksutas rütmis käsi & skandeeris: hopa-assa!, hopa-assa! hopa-assa!

Oli kuum keskpäev, – säärase ilmaga kiirelt kaua ei tantsi. Varsti nägin mustlasi istumas pargipingil bajanisti lähedal. Nad mekkisid vähehaaval valget veini, olid väsinud, kuid õnnelikud & üldsegi mitte purjus. Nad suitsetasid paberosse. Olin sõjaväevormis & mu

komanderingu paberid olid korras. Palava ilmaga oli pilotka vasaku paguni alla torgatud. Vajadusel (eeskätt kohtumisel patrullidega) sai sekundiga pilotka pähe. Silmad tuli kogu aeg lahti hoida. Lõuna-Venemaa on varaste paradiis. Kõik külmalt maalt vabanenud vangid sätivad end sisse Lõuna-Venemaal. Seepärast näeb sealsetes linnades massiliselt kurjemeid kõikidest vanuserühmadest. Ka mustlasi on seal palju. Aga meil pole nende kõikidega seost: elage & olge nii kuis oskate.

Mustlanna viipas mind enda juurde, läksin. Ta sirutas käe. Mulle meenus Jessenin, tema „Katšalovi koerale”: sa anna mulle käppa, Džim! Ta lõi mulle valusasti vastu sõrmi, oma kolme massiivse kuldsõrmusega. Vasak! Andsin. Pikalt uuris ta mu käejooni. Rääkis heast naisest, lapsest, paarist-kolmest raskest haigusest, kuid ei kõnelenud silpigi pikkadest reisidest. Ta rääkis tõtt . . . nõndaks polegi mu edasised reisid kulgenud kaugemale Riiast, Peterburgist & Moskvast.

Oma tulevase külimehega (kes juba pikalt puhkab Randvere kabelimäel) tutvusin kohe peale kroonut. Saime suurepäraselt läbi. Kord Reinuga kesklinnas jalutades märkasin Estonia juures eemalt lähenevat tema vanemat venda Heinot. Teist korda elus, kusjuures. Rein hõikas valjult üle tänava:

„No tere, vana mölakas!”

Vanem vastas:

„Tere-tere. Mullikas! Pole ammu vastu lõgemeid saanud või?!”

Noorukieast peale olin kogenud, et pärast sääraseid repliike läks tavaliselt lõõmaks, sestap otsustasin momentselt asuda noorema poolele. Aga sedakorda mingit tüli ei tulnud: pealinna poistel oli lihtsalt niisugune žargoon, millest mina maamehena aru ei saanud.

Kesk ööd läheb uni ära & ma mõtlen pingsalt: kes & kunas tõi Harjumaalt Pärnumaale sententsi: nina püsti peas, nagu Nissi kiriku torn!? Kuulsin seda ilusat rahvasõna Häädemeestel kuuekümnenda aasta eest.

Üks mees ütles enda juurest lahkuvale vennapojale:

„Vii papale palju tervisi & mammale matitäis sitta!”

Ruts Bauman lõunatas Turba sööklas. Tema juurde tulid kaks ülesmukitud daami:

„Vabandust, kas teie olete see kuulus Ruts Bauman?”

Ruts kummardas & vastas:

„Ei ole, olen nüüd Buts Raunam!”

Kohtasin üht oma head ajakirjanikust sõpra. Tal on vedanud nii naise kui ka ämmaga. Kui lahku minnes palusin sõpra oma naisiludusi tervitada, vastas see naljamees:

„Ega vaesel inimesel seda õnne juba ei anta, et ämm ära sureks!”

Naabrinaine palus, et tooksin talle sepikojast ära lehmakeetitamise-vaia. Teretasin seppa & selli. Sell vastas:

„Tromkust-tratsi-putsi-goodina”, & andis mulle tolle vaia.

Kui möödusin teekallastelt võsa laastavatest meestest neid tervitades & jõudu soovides, müksas üks mees teist, sõnades:

„Poiss, tule siia, võtame munad maha & paneme konna asemele!”

Sealjuures viibutas ta ähvardavalt minu poole terava kiiniga. Pagesin kiirelt, sest hirm oli tõeline.

Veel mäletan, vene kiriku juures elas üks minust mõni aasta noorem poiss, kes röökis nagu ratta peal, ilma et teda tarvitsenuks puudutada. Tarvitses öelda:

„Ülo, võtame jala otsast ära!” Eriti efektiivselt esitas stseeni Ratta Mati: ta pani Ülo lõugama, ise peitu pugedes. Kui siis sattus lähedalt mööduma naisinimene, kes naljast kõige paremini aru ei saanud. Mõni pidas Ülot ala-arenenuks, kuigi tal olid pikad-peened sõrmed & kõrvad hoidusid peast eemale ning neljaselt olid tal tähed juba peaaegu selged.

C'est la vie! (selavi) (prantsuse keeli: see on elu) Eesti keeles: selline on elu.

Elik nagu ütles minu sõber, kuldsete kätega joodikust lukksepp Sass:

„Säärane ta on, meie neetud elu!” Olgu . . .

Randveres, 27.01.2007

Mööblivabrikut mälestades

Tõnismäelt trammiga Tondi poole sõites vajuvad mu peale mälestused nagu maanduvad UFO-d. Ilusa ümara torniga vana Ehitustehnikum. Tuhande üheksasaja viiekümne teise aasta sügisel seisis sealses hoovis vene hävituslennuk, mille tiibadel ümberkaudsed lapsed käisid kiikumas. Nüüd on seal väike staadion. Edasi vana Mäetehnikum, kus ma mõne semestri tudeerisin. Siis praegune Önnepalee elik Soome tumehallist graniidist omaaegne Martin Lutheri elumaja. Seejärel Eesti hallist paest mööblivabriku hoonestik. Kui ma õieti mäletan oli Lutheri territoorium kokku kakskümmend seitse hektarit. Ja seda lausa südalinnas, kujutage ette! Mu kadunud ema mäletas täpselt, et tema isa ostis Venemaal tsaariajal kakskümmend viis dessatini maad, mis vist teebki kakskümmend seitse hektarit. Äärepealt oleks kahekümne üheksandal aastal (s.o. Venemaa kolhoseerimise algul) kulakuks tehtud. Andeks, aga see on kõrvalekalle teemast . . .

Vene aja algul ehitati peakontorile korrus peale, – ülemusi & igatsugu asjapulki sai nii palju! Ligi kuuekümnenda aastani möödunud sajandil töötas kogu kombinaat kolmes vahetuses. Pidi ikka palju töötajaid olema! Ja need hirmsad öised vahetused! Mida kõike see vabrik pole valmistanud: vineerist veetorudest, kohvritest, mööblist kuni

lennukiteni välja . . . suuskadest & telerikastidest kõnelemata. Uuemal ajal on Lutheri vabrikul aina kehvemini hakanud minema. Kui suur kombinaat südalinnas suudeti pankrotti sehkendada, koliti ära Kohilasse. Loomulikult järgnes sinna ka PANKROT. Siinkohal meenus mulle vene rahvasõna: (minu vabas tõlkes) kui inimene on loll, on ta seda väga kauaks! Ei kõla nii kenasti kui vene keeli. Tõlkige siis tagasi venesse: Jesli tšelovek durak – to eto na dolgo! On ju parem?!

Mälend. Umbes kümne aasta eest kui vabrik veel peaaegu täistuuridel töötas, oli mul karjuv vajadus teritada kõvasulam-puur. Masinatsehhi teritusruumis oli teemantkäi. Kuna ma juba aastaid ei töötanud, polnud mul kehtivat töötõendit. Näitasin oma pensionitunnistust, mispeale uhke valgekrae lausus:

„Me ostsime mööblivabriku, mitte vanadekodu!”

Säärane künism! Veel aastakümne pärast tuletab see meelde üht väikest vuntsidega osseeti. Ja mul poleks tõesti selle vastu midagi kui Putin, Medvedjev & Aleksius Teine ärataksid Jossif Vissarionovitši. Tema viiekümne viie aastase talveune jooksul on kogunenud kole palju tegemata töid . . .

Teisest territooriumist (kus minagi kuusteist aastat töötasin) tehakse eliit-elurajoon. Korterite kõrgus kolm koma neli meetrit (umbes nagu Peterburi vanades vürstilossides!). Olen paar nädalat ühes säärases lossis elanud. Seal oli toa kõrgus neli meetrit & õhk ühtviisi puhas nii talvel kui suvel, nii öösel kui päeval. Hoopis teine tera on see, et neljatoalise korteri müügihind olevat umbes kolm miljonit krooni. See selleks . . .

Kord, mäletan, toimus Šveitsi puidutehnoloogia näitus Lauluväljakul täpsemini laululava all. Suu lahti & silmad suured jälgisin automaatse kopeer-freespingi tööd. Pinki asetati umbes poolteise meetri pikkune aer, ilus sile & lõplikult viimistletud. Märkasin, et aeru laba poolne ots oli kõver. See pani mind juurdlema et kuidas küll automaat seda kõverikku töötleb? Selgus tuli kohe kui pinki asetati pöökpauust väljasaetud aeru toorik, – selle laba poolne ots oli juba kõveraks saetud. Järgmiseks tooteks oli vahtrapuust kirvevars: ilus elegantne & kahtepidi kõver. Sellegi toorik oli kõverana välja saetud. Automaatide töö-hääl oli kõrge & kime nagu oberfreeseritel, oma kuusteist tuhat pööret minutis(!).

Peatselt kinnitas mu oletusi operaator tõlgi kaudu. Operaator vabandas publikumi ees et nad töötavad ilma ventilatsioonita. Algselt pidi esinetama kombinaadi mööblitsehhis, kus äratõmme olemas, kuid Linnavalitsuse ametnikud ajasid Pärnu & Narva maantee segamini, sestap esinetigi Lauluväljakul, kus puudus ventilatsioon.

Väikese, umbes Singeri õmblusmasina suuruse automaatpingi juurest vingerdas järjekord uksest välja & trepist alla aga ma jõudsin märgata et kopeeriti ukse- & autovõtmeid, nende kujust & suurusest olenemata, kiirelt & täpselt ning tasuta. Seepärast nii pikad sabad.

Kopeer-freespinkide juures oli ka palju huvilisi, kuid ooberfreeserite terade alt väljapaiskuvad laastud & liivapaberite lihvimistolm hoidsid neid agregaadist aupaklikus kauguses. Tõsi küll, mitte kõiki. Tõelised huvilised, nagu mina, ei hoolinud purust ega tolmust. Kui ma kolme tunni pärast koju jõudsin lubas naine mind söömata jätta kui ma oma riideid korda ei tee. Kõht oli tõeliselt tühi, sestap laotasin riided kohe aia peale, käisin nad tolmuimejaga üle, pärast aga kõva niiske harjaga . . .

Mulle meenub briketipressi masinist Viktor. Tema perenimi oli Põllujäär. Kord käis ta tuusikuga Pärnu Estonias. Sealne kaader oli peaaegu sajabrotsendiliselt venekeelne.

„Põllujäär & Põllujäär! Mis kurradi jääb ma teile olen?”

Tuli koju, läks Perekonnaseisu Ametisse, maksis kolmkümmend rubla & võttis uueks nimeks Laurits. Briketipressi kõrval oli hiigelsuur (umbes üks-meeter-korda-üks-meeter!) ülipehme tugitool, mille ligi kahe meetri kõrguse seljatoe ülal keskel oli äratuntav pliiatsijoonis Yassir Arafatist. Soojal ajal tiris ta õue kahe poolega värava ette kahe meetri pikkuse mahagonipuust pingi, mille ühel otsal oli punase surikuga trükitähine kiri: SEDA PINKI EI KÄPERDATA!

Kord laadisid võõrad mehed mingi asutuse veokile masinatsehhi hoovis praak-plaadi-ribasid. Seinä ääres seisis kaks raami formaati saetud paksu vineeri. Vana Viktor osutas nendele raamidele: tehke mul see seinäär klaariks! Visake too rämps kah peale! Mehed viskasid. Koorem sai täis & nad sõitsid minema. Mõne minuti pärast naasesid: väravas kästi sinna tagasi panna, kust võtsite!

„Aga kas te kahekümneviielist näitasite?”, küsis Viktor.

„Ei näidanud.”

„Esimest korda & maalt või?!”, porises Suur Ülemus,

„Minge aga Jumala rahus!”

Läksidki mehed teisele ringile. Näitasid . . . rahatäht haarati lennult & mehed kihutati kiirelt väravast välja, hoiatusega et nad teinekord enam nõnda ei teeks. Nii jäidki külamehed sedapsi, taipamata kus see õige naerukoht oligi . . .

Viktor oli elupõline poissmees & elas ühes lähimas vabriku majas. Maja oli ahiküttega. Tean seda, sest Viktor suitsutas sealihha oma korstnas & see oli väga maitsev. Hoovis oli tal väike aed, kus ta kasvas vaarikaid. Põõsaste toestamiseks kasutas ta saare, tamme, valge pöögi & mahagoni keppe: iga rida eriliigilisest väärispuidust. Ajapikku kui muist keppe lühemaks jäid, korjas ta need ära & asendas neljateist millimeetrise armatuurraust tugegedega. Plangus oli Viktori puukuuri kohal nelja laua laiune „uks”, mis nõksuga lahti käis. Viktor ütles tõsimeeli et ta tunneb end halvasti kui pole saanud vabrikust midagi virutada . . .

Vana Viktor suri umbes tosina aasta eest. Ükspäev sattusin tema viimase elukoha hoovist mööda kõndima: lillepeenraid ei olnud, vaarikaid ei olnud, plankugi polnud enam aga armatuurterasest vaarikakepid seisid püsti . . .

Aastapäevad peale minu raamatu ilmumist külastas mind üks kena naine. Pole meeles kuidas ta raamatule sattus. See võis toimuda nii-&-naa.

Näiteks Ülo Telgmaa, kellega olime koos Tõnismäe polikliinikus pärast minu esimest infarkti. Tema Haapsalu aadress läks kaotsi. Haapsalu on mulle nagu Tartu, kus ma elu jooksul ainult mõnel korral käinud olen, ülikoolist kõnelemata. Ja Haapsalu raudtee! Krimmis olevat kaheksakümne kuue kilomeetri pikkune trolliliin. Mu haigesse südamesse lööb valu. Üks Ülo lähedane sõber, näinud minu raamatus Ülo joonistatud portreed, tundis signatuuri & Ülo „käekirja”, pöördus kohe kunstniku poole. Eriliselt jäi Ülo meelde, et ta oli armeeteenistuses Kap-Jaris. Kuuekümnendatel, kui tihti aatomipomme õhus lõhati, evakueeriti sadade & tuhandete kaupa ümberkaudseid sõdureid Kap-Jari. Isiklikult nägin seal kaht aatomiseent tuhande üheksasaja kuuekümnene teisel aastal: esmalt seen, seejärel kaks päikest taevas, kaugus (käekella järgi) esimesel korral

saja kuuekümmne & teisel saja kahekümne kilomeetri kaugusel. Olin Kapustin-Jaris sõjakoolis kuus kuud. Uurisid EE-st Kap-Jari elanike arvu. Neetu! Salastatud. Aga see kõik jääb meie loost liiast kaugele, kus on Astrahani oblast, Kaspia meri & Ahtuba jõgi . . .

Too sihvakas sale naisinimene üllatas mind sellega, et pani malbelt naeratades minu ette kõõgilauale täpipealt sarnase pildi, mille kohta ma kirjutasin (V.Pallo „Kurbuseta elu”, lk.11) et see on ainuke pilt minu isast. Liidia, neiu põlvnimega Pallo, niisiis poolõde. Venemaalt tulles olin neljane, Liidia aga kaheksane. Mäletab märksa rohkem minust. Käisin tal külas. Elab Mustamäel, pisikeses ühetoalises korteris. Lesk nagu minagi. Kaks last, abielus & elavad eraldi. Mõni aasta vanem vend elab Pärnumaal. Venemaalt tulnult elati Kilingi-Nõmme kandis. Liidia ema oli seal kogunisti kolhoosi esimees. Meil oli Liidiaga hea klapp. Tegin tema elu-olust paar lehekülge märkmeid, – need jäid sinna, et nädala pärast tulen uuesti . . .

Vahepeal käis Lidia vennal külas. Kui mõne päeva pärast talle helistasin, keelas ta mul kategooriliselt endast & oma sugulastest kirjutada. Mispärast? Vastas Lidia: vend keelas ära. Sorri, ma siis ei kirjuta . . .

Teine prominentne kuju Lutheri päevilt oli Karu Vasja, Journase Viktori tädimees, kes kutsus ennast skabariks. Vasja viiekümneandal sünnipäeval kinkis Viktor talle ristlipsuga nailonsärgi. Andnud kingi üle, surus ta juubilari kätt:

„Noh, Vasja! . . . !

Vasja aga rebis vihaselt käe lahti & lausus rõhuga, läbi hammaste:

„Ne Vasja! A Vassili Aleksandrovitš!”

Toolitsehhi autahvel asus esimese territooriumi hoovis, peeglitsehhi sissekäigu kõrval. Vasja elas Tondil Pardi tänaval. Tulnud töölt, käskis ta abikaasal end vannis puhtaks pesta, lokid pähe keerata, korralikult riidesse panna & meikida . . . et siis koos oma raseeritud, lipsutatud, kaabustatud, lõhnastatud, triigitud-viigitud, viksitud Vassili Aleksandrovitšiga sõita trammiga Tondilt Vineeri peatusse, näitamaks ilusat postkaardi formaadis fotot oma tsehhi autahvilil. Nõndaviisi . . .

Kirjutuslaua taga istudes tuleb vägisi uni peale. Tassike Lõfbergs Lilat. Mingist lehest lugesin vist Norra teadlased soovivad juua

vähemalt viis tassi head kohvi päevas. Et kasulik tervisele! Kohv olevat justkui odavnenud. Ei tea, pole kohvipoes käinud. **E k s k l u s i i v – k o h v K o p i L u v a k m a k s v a t t u h a t d o l l a r i t k i l o!** Andke andeks! Mina tänan! Valminud kohviubadega maiustavad tsiibetkassid ehk musangid. Inimesed otsivad tsiibetkasside väljaheitel üles, sorivad sealt välja terved kohvioad, mida hoolikalt pestakse & hiljem kergelt röstitakse. Seemnete eritöötus looma soolestikus andvatki röstimisjärgselt ubadele erilise aroomi & maitse, mida kirjeldatakse: hallitus, muld, kopitus, siirup, muskus, šokolaad, karamell, džunglilõhn, jõuline aroom jne.

Mina lugesin säärasest uudisest 25.01.2007 Eesti Ekspressist, kus oli ka kahara sabaga hallivöödilise kassi pilt. Sulgesin silmad & kujutlesin pruunisilmseid brunette berberi piigasid puulusikatega sobramas kassisita-hunnikutes.

Ja mu une-vaev sai otsa. Aitäh ja head aega.

Randveres, 01.02.2007

Kirjutamata lugu

Möödunud sajandi keskpaigu elasin kuus aastat Turbas. See oli huvitav aeg & ma tunnistan, et olen sellest liialt vähe kirjutanud. Noorest peast tulnuks päevikut pidada & need teised kaunid sõnad.

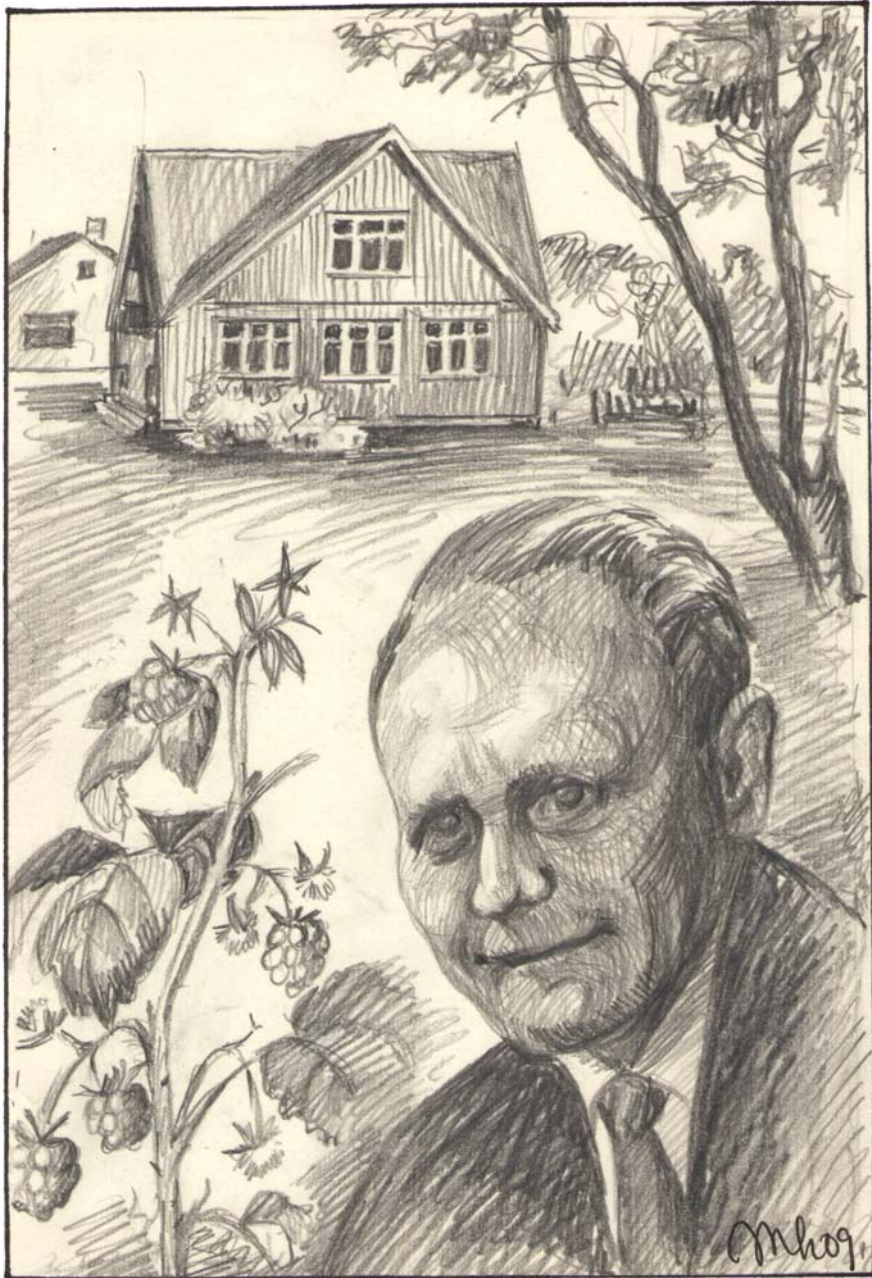
Turbatööstuse väikeste kaheteljeliste vagunite laagreid määris & hooldas halli habemega Ellamaa mees, kelle nime olen unustanud. Ta oli palju aastaid purjelaevas merd sõitnud ning selle tagajärjel väga erudeeritud. Kui me kaalukuuri juures Rahva Häälest lugesime (1956) Ungari sündmustest, sõnas habemik: Eestist kõvasti elik paar korda suurem riik. Merd neil pole üldse aga Balatoni järv on meie Võrtsust paar korda suurem & elanikke üle üheksa miljoni. Kord purjetatud Ameerikast üle Atlandi . . . ajutiselt oli ärakaranud madruste asemel laeva munsterdatud grupp hiinlasi . . . nende hulka eksinud ka üks ameerika-ungarlane. Hiinlased sõid vähe: neile piisas ööpäevaks kamalutäiest riisist & ühest harilikust toiduportsjonist said söönuks vähemasti kaks meest. Nad olid pisukesed & nõrgukesed, mälusid tubakat & inisesid venivaid aasia viise. Kui pootsman neid kantsikuga tööle kupatas, nägi ta imestusega, et neil olid suured pruunid silmad nagu harilikel inimestel. Tööd nad põlgasid põhjalikult & Amsterdamis maksti nad maha. Õigupoolest ei planeerinud ma mitte sellest pikemalt pajatada . . .

Tänapäeva teismelised ei mäleta rubla-aega. Mina aga olen nii vana mees, et mäletan veel aega, mil **B a l t i j a m a s t v ä l j u s i d r o n g i d H a a p s a l l u**, kujutage ette! Aega parajaks tehes istusin pargipingil & mul läks süda pahaks . . . vaadeldes kuidas kaks noormeest

kaablikraavi kaevas: nad mõlemad hoidsid labidat valesti . . . loopisid niiõelda üle-käe. Minu kõrval istus sirge seljaga soliidne mees. Ta müksas mind küünarnukist: kui meil laevas mõni mees sedamoodi töötanuks, tõmbanuks pootsman neile kantsikuga üle turja! Säärane klapp! Ma surusin mehe kätt & tutvustasin ennast. Peatselt rong väljus. Mina sõitsin Turbasse ema vaatama. Too vana merekaru sõitis Haapsallu. Tema vana sõber helistanud . . . vaja õunapuid kärpida. Muidugi tutvustas ta ka ennast, aga nagu tavaliselt, ei suvatsenud ma kirja panna elu, nagu see oli. Vagunis saime sõpradeks. Too mees oli seilanud purjekatel, millede nimesid ma teadsin peast. Kõigi nende taga oli Jurnas, Pärnu kuulus laevaomanik & reeder. Ta mäletas ka Jurnase prouat, kes olnud noorena iludus. Vanuigi tundsin teda minagi. Sel ajal elas ta poja juures Keilas. Paluti tervitada . . . Järsku olingi Turbas. Jätsime jumalaga . . .

Umbes kümne aasta pärast palus Kasvandiku Sulev ajakirjale Häädemeeste Elu artiklit Jurnase sajandaks juubeliks. Aga märkmeid ju ei olnud & jutud ununenud. Ei aidanud ka meremuuseum . . . seal noor kaader, kes enne-sõja-aegsest mere värgist suuremat ei teadnud & mitte ühtegi raamatut neil kah ei olnud mulle abiks anda. Midagi ma kokku käkerdasin aga see polnud see . . .

Targad teadlased on kindlaks teinud, et varblase süda lööb kuussada korda minutis. See tuli mul meelde Hemingwayd lugedes: temal lõi ühe poksija süda regulaarselt kolmkümmend kaks lööki minutis. Noorelt, mäletan oli minu *n o r m a a l n e t e m p e r a t u u r k o l m - k ü m m e n d s e i t s e k o m a k a k s k r a a d i* Celsiust & seda igal pool & alati & pulss lõi kaheksakümmend kolm lööki minutis. Minu nutikad töökaaslased soovitasid mul sagedamini ambulantsis käia . . . võtmaks vaevata välja sinine leht . . . iga kell! Naljavihuks ma seda mõnel korral ka katsetasin aga õieti polnud selleks erilist vajadust. Noored mehed pidid käima koolis, tööl . . . & ka sõjaväes. See oli niisama elementaarne kui tosin korda kangil lõuga tõmmata või viiskümmend toenglamangut teha või kolmkümmend korda järjest sangpommi rebida, – mõlema käega kusjuures. Kord, mäletan, ei tulnud Pasaküla sifoonkaevust vett. Haarasin pange & suundusin Turba asulasse vee otsingule. Enamik kaevudest olid kuivad. Alandatud survega vesi voolas Turba raudteejaama kaevust. Niristasin oma pange täis, vinnasin selle sangapidi parema käe

Noorelt, mäletan o l i m i n u
n o r m a a l n e t e m p e r a t u u r 37,2⁰C &
seda igal pool & alati & pulss lõi 83 lööki
minutis. Minu nutikad töökaaslased soovitasid
mul sagedamini ambulantsis käia . . . võtmaks
välja vaevata sinine leht . . . iga kell! Naljavi-
luks ma seda mõnel korral ka katsetasin aga õieti
polnud selleks erilist vajadust . . .

. . . pildil lukksepp Veersalu Oskar, Turba
klubi & selle taga uus söökla-hoone.

keskmise sõrme otsa & kordagi puhkamata, kõndisin koju, oma armsasse Pasaküla barakki number üheksakümmend kaheksa. V a h e m a a u m - b e s ü k s k i l o m e e t e r. Teraselt tuleb meelde, et pange sang oli viie millimeetrisest tsinktraadist & selle keskkohal oli poolkaarjas paine läbimõõduga umbes kolmkümmend millimeetrit. Koju jõudes kippus sõrm krampis kõverasse jääma. Tugev sõrm oli, kuid tõe au andes tuleb meelde, et Turbas oli vähemalt viis meest, kes selle naljatamisi sirgeks tõmbas. Mõnelgi korral tegi see mehel meelega pahaks.

Kord, mäletan, esines Turba klubis tõstja O.Kool. Tugevaid mehi oli Turbas tollal palju, ka tõstjaid. Üks neist esitaski O.Koolile raske küsimuse: et kuulus atleet näitaks ette kangi rebimist. Surumine & tõukamine on Turba poistel käpas, aga va' rebimisega on kogu aeg jama. Klubi juhataja vabanduse peale, et tõstekang on vanas koolimajas, naeratas kuulus sportlane: põrandaharjast oleks küll, seda ju ikka klubis leidub!? Muidugi oli & O.Kool näitas väga aeglaselt & ilmekalt & mitmel korral põrandaharja rebimist. Esimestes tooliridades istuvad tõstesportlased võtsid õppust ülitõsiselt. Oli ju puhkepäev & pärast loengut mindi sööklasse. Kesk väikest söögisaali näitas üks loengul käinuist kolleegidele harjavarrega kangi rebimist. Sööklaks oli vana, ilma vundamendita, madal & maassevajunud laudbarakk, mille laudpõrand lausa kõikus. Rebija nimi on meelest läinud, kuid meelde jäi, et kolmelambilise armatuuri klirinal purunemise peale põles kaitsekork läbi & maja lõi pimedaks. Valgusti kukkus maha & katki & kui varukork sisse keerati, põles seegi läbi, sest lakkejäänud juhtmepusas oli lühis.

Metsakuiva kuuse laasimisel juhtus suur õnnetus: hea kirvetera keskelt eraldus umbes kolme sentimeetri pikkune & ühe sentimeetri laiune kild. Nüri riistaga edasi tampides purunes ka kirve saarepuust vars. Aga kokkuvõttes sai töö tehtud & kui mu tollal teismeline poeg tagastas katkise tööriista, surusin tal kätt & tänasin siiralt et ta kirve koju tõi. Olen prügimägedel & metsas näinud kümnete kaupa äravisatud uusi korralikke tööriistu, millede varred või käepidemed o l i d p u r u s t a t u d n õ m e d u s e & t o o r e j õ u k o o s m õ j u l. Enamik tänapäeva noormehi pole suuteline valmistama käepärast labida või kirve vart, rääkimata millestki keerulisemast. Paljud noored uhkustavad sellega, et pole läbi lugenud mitte ainsamatki raamatut. Sorri!

On meeles, et käisin vist teises klassis kui lugesin tattnina valgel Tammsaare „Põrgupõhja uut vanapaganat”. Juula surmastseen ajas mind nii nutma, et silmad läksid lauspaiste. Paarkümmend aastat hiljem lugesin öösel köögis istudes väikesel oma tehtud pingil. Vaatasin kella. See sai just kolm. Järsku kuulen: kesk südaöisel vaikselt tunnil naerab keegi laginal. Vaatasin ärritunult ringi . . . & nägin iseennast, sest ma lugesin Voldemar Panso Naljakat Inimest. Veel paari aastakümne pärast kordus situatsioon minu praeguses kodus külmiku kõrval köögilaua ääres: siis sattusin lugema Juhan Smuuli Monolooge. Mäletate ju: laevapoisiks oli meil üks Igaküla naga . . . & ikka-nõnda-edasi . . .

Aga ma pidin ju Turbast kirjutama. Niisiis astusin oma katkise kirvega turbatööstuse töökotta. Seal suur paks paariskäi: üks jäme, teine võrdlemisi peen. Kui olin umbes kolm tundi käianud, tuli mu juurde (nüüd juba kadunud) Veersalu Oskar. Patsutas mind õlale & lausus:

„Anna andeks aga sa polegi nii loll nagu ma arvasin. O s k a d i s e g i k i r v e s t k ä i a t a !”

Vastasin seepeale, et olen üle kümne aasta mööblivabrikus teradeseadjana töötanud & oman lukksepa kuuenda kategooria, nagu sinagi, Oskar! Poolautomaatne Oskari konstrueeritud tööpink valmistas Standardi mööblivabrikule latthingi. Tutvustanud pinki, kutsus Oskar mind teise vahetuse operaatoriks. Täna . . . & juhtisin operaatori tähelepanu kasutatavale raudtraadile, – tuleks panna roostevaba. Oskar vastas mõnitamisi:

„Mis sa sõid, et nii targaks said?!”

Tema-mees teinud peainsenerile kirjaliku ettepaneku. Ülemus nimetanud Oskarit rahva ees lollakaks: mis apa maksab?!

„Saatsin ta rahva ees persse & tulin tulema!”, lõpetas kuldsete käte & ropu suuga lukksepp selle teema . . .

Emal oli puus nii haige, et sai kõndida ainult karkudega. Nägin Pasaküla taga raba servas jämedaid vaarika-marju. Võtsin emalt kolmeliitri piimanõu & riputasin selle laia kitlivööga kaela, – et siis mõnus kahel käel korjata. Klubi juures seisid keset teed oma rataste najal Toomet Elmar (praegu kah manalamees) & Veersalu Oskar. Teretasin & küsisin: nii laiad lehed, et ei mahu üksteisest mööda?! Misperale Oskar kargatas et alev kajas:

„Marjametsa täiel sammul,
türa ees & ise kannul!”

Söökla poolt lähenesid kaks kena näitsikut. Oskar seisis nende poole seljaga. Siinkohal vabandan nende piigade aga ka eks- & pärispedagoogide ees: mina pole nii öelnud. Hiljuti viisin Turba raamatukogule mõned oma raamatud. Mullu kevadel kuulsin, et mu kunagine hea semu Ilmar Haab tulnud Turbasse elama. Kohe polnud aega teda üles otsida. Jätsin raamatukogule sõnumi, et nad kingiksid Ilmarile minu nimel raamatu. Varsti helistati Turbast: Ilmar Haab surnud. Paraku... Ta oli minust kolm aastat vanem.

Neljakümne aasta eest räägiti palju esimestest TEMP-idest, mis enne Stalini surma Ellamaa Turbatööstuses tükkturvast tootma hakkasid. Sooniste osakonnas oli esimene TEMP nii r a b a s s e v a j u n u d e t k a t u s o l n u d m a a g a t a s a. TEMP-i kaal viiskümmend tonni! & kõrgus vähemalt neli ja pool meetrit . . . kui mitte kogunisti viis meetrit! Tundsin omal ajal kõiki bagermeistreid. Neid oli oma üheksa meest. Nüüd on nad enamuses surnud. Paar veel elavat meest pole asjaga seotud, hilisem Sooniste osakonna juhataja töötas tollal mujal. Vägisi meenub vana anekdoodi resümee: hilja, seltsimees Stalin! Kõik piibu varguses kahtlustatavad – likvideeritud! Elik pehmemalt väljendudes: AEG teeb oma töö!

Nõndaviisi jäi gi ü k s i l u s l u g u k i r j u t a m a t a & lohutusena ei kõla ka see, et paraku pole ta ainus omasuguste seas . . .

Randveres, 17.02.2007

Linnukeeli

Venemaast . . .

Mitte ainult inimlapsed vaid ka varblased & tihased on raisus. Rasvanärbed kapronvõrgu sees neile ei maitse nagu odraterad varblastele, – nokitakse „pikkade hammastega”. Praegune Eesti Vabariigi pension veel ei võimalda teile regulaarselt osta peent kallist nisutangu, paksu magedat kamaraga seapekki ega sihvkasid. Praegused saadikukandidaadid küll lubavad pensione kahekordistada . . . aga kas kõikidele on niipalju päevi antud? Sirvisin veneaegset linnuraamatut ega leidnud andmeid meie väikeste värvuliste eluea kohta. Eks seda ole raske uurida & keda see väga huvitabki, teadlastel mustmiljon tähtsamat probleemi, milledega tõsiselt tegelda . . . Ühesõnaga linnukesed on sügavalt eksinud kui nad kõõgi akna plekil klõbistamas käies minult europajukit loodavad saada. Õigem oleks nad saata Kallase, Laari, Savisaare või Ansipi juurde, kuid minu veneaegsest kümneklassilisest haridusest ei piisa lindude keele selgekssaamiseks . . . paljugi mis tarkades raamatutes kirjutatakse. Et oskasid lindude & loomade keelt . . . töötasid palju aga sõid vähe. Aga kui vanu meetrikaid lugeda . . . meie kauged esivanemad surid noorelt & erinevalt tänapäevast (mil eeskätt surevad noored mehed) s u r i d v a n a s t i n o o r e l t k a p a l j u d n a i s e d , sest maa- & talutöö oli ränkraske . . . Noore poisina lugesin Julius Fučikut: inimene ei jäävat

lühemaks kui tal pea maha raiuda. Ei mäleta detaile aga ta mõisteti surma & otsus viidi täide. Ilus kujund ju?!

Nõukogude seaduste järgi ei tohtinud vormis lihtsõdur viibida näiteks restoranvagonis. Kuid mulle millegipärast meenuvad sageli just erandid. Kord pikal Venemaa raudtee-komandeeringul tutvusin elegantse lennuväe majoriga, kes kutsus mind restoranvagonisse . . . sest meil jätkus juttu kauemaks. Too lendur omas mitu tuhat lennutundi. Ühe hädamaanduse eest anti talle orden, teise eest aga taheti vägisi vangi panna. Esimesel korral õnnestunud tal purunenud turbiinilabadega hävitaja pehmele heinamaale maandada. Teise MIG-iga juhtus aga õnnetus laialdase rabametsa kohal. Ta katapulteerus, kuid kõrgust oli juba nii vähe, et langevari ei avanenud täielikult. Hävitaja purunes. Mitu kuud sai käia karkudega vastavates organites: et tulnuks lennuk maandada paari kilomeetri kauguses madalas soojärves?! Mulle meenus Pärnu Alevi kalmistu, kus hukkunud lendureile oli aia lõuna-otsas eraldatud suur plats. Seepeale luges major mulle ette rea nimesid marmorplaatidelt . . . kellega õpitud koos lennukoolis, kellega teenitud eskadrillis. Ta nimelt teeninud aega Tapa & Pärnu sõjalennuväljal. Olen reisijana lennanud ka üheksa tuhande meetri kõrgusel & mulle ei öeldud, et p a r d a t a g a o l i k a j u u l i k u u s m i i n u s k u u s k ü m m e n d . Oleks teadnud, poleks vist lennukisse roninud! Major rääkis, et esimeste reaktiiv-hävitajate hulgast kukkus mõnigi alla, sest mehed joonud klaasipuhastuse piirituse ära & valanud vee asemele. Sõime-jõime & tundsime endid hästi, kuni vagunisse tuli patrull: punaste käelintidega vanemleitnant koos kahe vanemseersandiga. Leitnant raporteeris majorile & juhtis tähelepanu minule: selle & tolle paragrahvi põhjal ei tohi reakoosseis restoranis viibida, joomisest kõnelemata. Ta ju nägi, et meil olid laual nii viin, õlu kui poolikud pokaalid. Major käratas et veame üht & sama sõnnikukoormat & et ma olen tema tentsik. Mu komandeeringu paberid olid korras. Majorilt dokumente ei küsitud.

Miks major mulle & mina teile seda nii pikalt pajatan on see, et kui majorit pärast ebaõnnestunud katapulteerumist pikalt solgutati & sõna otseses mõttes vangi taheti panna, pöördus ta ühe Tallinna tippadvokaadi poole (ei, see polnud V. Kaasik) küsimusega, kuidas juriidiliselt adekvaatselt & koheselt kanda oma lugu ette NSVL kaitseministrile. Kalli

raha eest ta hüva nõu sai & sündmustest ette rutates olgu mainitud, et ta mõisteti enne kohut õigeks & paaril KGB keskastme ohvitseril alandati auastet pro: võeti kuppe vähemaks. Mind huvitas: kuidas advokaat asja korraldas? Väga lihtsalt, vastas major irvitades. Margistatud ministri aadressiga ümbrik koos kirjatekstiga pannakse teise ümbriku, mille peale kirjutatakse Moskva, Spravotšnoje Bjuroo & suure kodumaa pealinna büroo toimetab kirja määratud kohta. M.O.T.T. Nii lihtne see oligi . . .

Kui M. Gorbatšov ametisse astus, kirjutasin ma ema juttude järgi Tartu muuseumile vist Rahva Hääle palvel ennesõjaaegsest Venemaa elust. Mustandeid ega koopiaid mul muidugi pole, kuid kord, mäletan küsisin emalt kuidas kolhoosi esimees ringi liikus? Autosid & mootorrattaid ju ilmselt ei olnud, kas ratsahobusel? Ema naeris, käis oma kahel jalal, nagu meie sinuga! K o l h o o s o l i n e l i k i l o m e e t - r i t p i k k & k o l m l a i ! See lõi mind pahviks! Selleks ajaks olin ma Venemaa risti-põiki läbi reisinud . . . põhiliselt rongiga & mul oli meeles, et mõnelgi raudteelõigul olid jaamavahed mitukümmend kuni sada kilomeetrit. Kuskilt on meelde jäänud jaamade nimed: Žur, Piban Žur, Andrei Žur. Aga need pole teemaga tähtsalt seotud . . .

Mulle meenus hävituslendur & tema stoori & ma kirjutasin kirja meie tollaegsele suurele Juhile. Umbes nii et seltsimees Gorbatšov, kas teile ei tundu vähevõitu olevat üks rubla söögiraha päevas?! (Ma kirjutasin ema nimel.) Ema selleaegne pension oli midagi nelikümmend üheksa rubla kuus. Üür, vesi, elekter, küttepuid, – kokku umbes paarkümmend rubla: & järele jääbki ruubel na sutku. Majori süsteem toimis. Kuu, pooleteise pärast tuli vapi & kuldtähtedega kiri ema nimele (koopia Harju sotsiaalosakonnale) Prijomnaja Kremljast. Kirjas soovitati & paluti sotsiaalosakonnal v õ i m a l u s e k o r r a l p e n s i o n i s u u r e n d a d a . Ja suurendatigi. Kui ma mõne kuu pärast taas ema külastasin, hõiskas ema:

„Kuidas sul, poiss rahaseis on? Võiksin sulle vajadusel veidi laenata!”

Tema uus pension oli kuuskümmend üheksa rubla. Tolle aja kontekstis oli see suur raha. Ütle veel et kirjutamisest pole kasu!? See selleks . . . Meil juba tükk aega Vabariik & pensioni makstakse kaunites eesti kroonides. Ning ilma järjekordadeta. Astud postkontoris suvalise

kassaluugi ette, näitad kenale neidisele oma koleda pildiga ID-kaarti . . . & võid sõita (tasuta, kusjuures!) Keskturule laristama nagu Kassiaru Jaska või Oru Pearu. O h e l u – e l u k e s t ! . . .

Mõni aeg hiljem ostis Mihhail Gorbatšov kaks suvilakrunti Sadula talu endisel lehmakarjamaal, võttis kolm miljonit pangalaenu ning ehitas oja kaldale leppade vahele kolmekorruselise lossi, mida piirab vene kombe kohane kolme meetri kõrgune valge silikaattellistest müür. Suure krundi ühte serva tehti pikk kahhelkividega vooderdatud bassein, mille vesi roiskus esimesel sügisel, sest langenud põlispuude lehti ei suudetud ega viitsitud ära koristada. Basseinile katuse ehitamine ei harmoneerunud vene avara stepi-mentaliteediga. Küll aga ehitati kesk krunti ümmargune, umbes kolme meetrise läbimõõduga & läikiva vaskplekist katusega „seen”, milles tursked madalalaubalised turvamehed mängisid turakat või tagusid doominokive vastu marmorlauda. Kord, mäletan, tulin bussipeatusest koju. Teel vilistasin, et hundikoer Bärri mulle vastu tuleks. Sepistatud raudvärava juurde kõndis madrusesärgis tigeda näoga turvar, kõrval kaks pirakat „kaukaaslast”, kes madalal bassihäälel urisesid. Kui jõudsin väravani, küsiti aiast:

„T š t o s v i s t i š š , p a p a a š a ? ! ”

Tajusin kõikide meeltega et vile sellele mehele ei meeldinud. Näitasin oma vastutulnud sabaliputavat hunti, mispeale madruse karmile näole ilmus midagi naeratusetaolist . . . aga ma võin ka eksida.

Tark lugeja juba ilmselt taipas, et see Mihhail Gorbatšov ei olnud see Mihhail Gorbatšov, kellele ma Kremlisse kirjutasin. Jah, see oli Krasnodari grupeeringu Eestis tegutsenud gangsteripealik, kes mõrvati jõhkralt koos oma kauni noore naisega ühes Poolamaa metsatalus. Minu vene-teemalisse teksti sattus ta a i n u l t n i m e d e s a r n a s u s e t õ t t u . . . & ainult, uskuge mind.

Mulle meenub seosetult raketodroom Uurali eelmäestikis, kus talveti oli palju külma & lund. Meie venelaste seas oli ka seltsimehi Kaug-Idast, kes soojemate talveilmade kohta lausuvad: meil Vladivostokis hakkasid räästada miinus kahekümne viie kraadi juures juba tilkuma! Kaua aega pidasin seda idamaa huumoriks. Ühel päikeselisel veebruaripäeval kolmeteistkümne külmakraadiga nägin, et päikesepoolsed katuseräästad tõesti tilkusid & teeäärsetel suurtel kividel sulasid kohevad lumemütsid.

. . . mõni aeg hiljem ostis Mihhail Gorbatšov kaks suvilakrunti Sadula talu endisel lehmakarjamaal, võttis kolm miljonit pangalaenu ning ehitas oja kaldale leppade vahele kolme korruselise lossi, mida piirab vene kombe kohane kolme meetri kõrgune valge silikaattelistest müür . . .

Täpsemalt: lumi sulas ainult tumedatel kividel. Veel olen vanuigi täheldanud, et erinevates ruumides kostab üks-&-sama heli erinevalt. Näiteks Muuga sadama rüma kostab isemoodi lauda lakas, puukuuris või kemmergus. Noorest peast ei pane sääraseid detaile tähele, – pole aega ega huvi. Kui Panso näitas Jõngermannile päikesetõusu Kassaril, lirtsatas poiss läbi hammaste, surus käed sügavalt püksitaskutesse & sõnas:

„Hunnitu, raisk!”

Esimesel vene kroonu talvel jäi üks mees kadunuks. Tema paljaksnäritud skelett leiti kolmandal teenistusaastal. Rāpatanud õhukeses sõduri presentkotis oli viis viinapudelit, kuues oli korgita & tühi. Täis pudelid tõi diviisikomandör, polkovnik Markov hommikusele rasvoodile, pidas pika jutluse & selle lõppedes lõi pudelid vastu jämedat söögilauakõrgust seedrikändu puruks. Ülesrivistatud sõdurid sisisesid & soovisid, et mõni pudelikild tungiks polkovniku peopessa! . . . Asjatu lootus! Pikad teenistusaastad olid ohvitseri välja koolitanud. Pealegi ei purustanud ta paljakäsi pudeleid mitte esimest (ega ka viimast!) korda.

Hakkas ilus lugu kerima . . . aga kui pudelid puruks lüüakse – on see lõpp. Ja mitte ilus. Kuid elu ju polegi ilus. Ei saagi olla. M u i n a s - j u t u d o n i l u s a d. Elus nii ei ole. Piiblistki, millel on teatavasti palju autoreid, võib lugeda ilustamata elust & see on karm tõde. Vaadake kui palju on seal julmi tegusid, kannatusi & õõva . . .

Kord noore mehena Turbas, käisime sõbraga tütarlaste ühiselamu ukse taga. Meid ei lastud sisse. Me ei lõhkunud uksi ega aknaid. (Noil kaugetel aegadel k e h i t a t i ü h i k a u k s e l õ h k u m i s e p u h u l v a i d k e r g e l t õ l g u, kui sedagi . . .) Mu sõber luges lahkudes luuletust:

Nüüd hakka pattu kahetsema,
sa igavene hooraema!...

Edasine on ununud. Nõnda polegi ma teada saanud loo autorit ega terviklikku teksti . . . Aga liiga uudishimulik ei tohi ju ka olla, – sured vara ära, nagu ütleb eesti rahvasõna. Eks ta ole . . .

Randveres, 25.02.2007

Kuuse käbid lepa ladvas elik Putini Venemaa

ESSEE

Proštšai, nemõtaja Rossija . . .
MIHHAIL LERMONTOV

Kui kenad näitsikud ilmateadet etlevad & vana mehe silm fikseerib nende ilusate ihuliikmete kauniduse . . . läheb sõnumi lõpul mõtte meelest ära. Järgmisel varahommikul, heites pilgu merele, näen ette, milline on ilm paari ööpäeva möödudes . . . & minu südamesse tuleb taas sügav rahu. Siinkohal on paslik meelde tuletada, et merepildi adekvaatseks tõlgendamiseks tuleb mere kaldal järjepannu elada vähemalt nelikümmend aastat. Ja tulebki meelde, et noorena meeldis mulle kirjutada nii sugulastele kui ka võhivõõrastele. Raketodroomile Uurali taigas, kus mu armeeteenistus möödus, saatis õde Albina mulle oma sõbranna & kolleegi Tiiu aadressi, kellega ta tollal Baltikas koos töötas. Kirjavahetusest arenes abielu, mille lõpetas naise surm kolmekümne kahe aasta pärast.

Mul oli sõber Ilmar, kes teenis vene kroonut merejalaväelasena Kandalakšas. Ta oli minust kolm aastat vanem & lõpetas teenistuse, mil

mul oli „valge pass”, mida ma lõõpimisi iseloomustasin . . . et p r a e g u p o l e o h v i t s e r e v a j a . Kitsas sõprade ringis kutsusime toda karmi merejalaväelast Lakša-meheks & sageli algasid tema jutud: meil Venemaal sõitis soomusrong kaheksakümmend kilomeetrit mööda külmunud raba, sest igikelts oli kilomeetri paksune & kandis ronge ka ilma liiprite & roobasteta. Sattusime Ilmariga Tallinna Laevaremondi-tehase ühiselamusse. Seal olid väga kenad piigad . . . aga et nendeni jõuda oli vaja raudselt meelde jätta pika kivihoone akende järjekorranumbrid . . . seoses uste numbritega koridorides. Me tulime sellega toime & saime, mida tahtsime! Kui me varahommikul lahkusime, oli Merepuiesteel -25⁰C . . . & talimütse meil mehepoegadel, andke andeks, polnud olemaski! Me astusime lähimasse hoovi, hõõrusime kõrvad kuumaks ning naasesime taas tänavale, kus kõrvad kohe hakkasid külmetama hullemini kui enne. Aga mitte see ep ole tänase jutu peateema . . .

Kord tugeva jaanuaritormi aegu ammutasin Sadula talu kaevust vett loomadele joogiks. Järsku nägin: t u u l l ü k k a s ü m b e r t ä i s l ü p s i k u v e e g a , mis seisis poolkuu-kujulisel umbes vaksakõrgusel pruunakal graniitkivil, mis oli välja raiutud mu kadunud äia poolt, keda mul polnud au tunda ega näha, sest ta suri ajal, mil ma teenisin vene kroonut. Too pange alus-kivi seisab kohal nagu mullu & muistegi. Pidi ikka tugev tuuleiil olema, mis täis pange ümber puhus! Aga ükspäev näidati AK-s kuidas kusagil Hiina mägedes oli tugev tuul rööbastelt maha puhunud kümme suurt kaubavagunit. Noorena töötasin mõnda aega raudteel. Ka paaritonnise dresiini või tühja vagoneti rööbastelt mahajooksmine oli avarii . . . ning kui see kirja läks, järgnes vähemasti motoristile & haakijale karistus. Hiinlaste töötasustamissüsteemidest ma suuremat ei tea aga ma mäletan „Hiina suurt hüpet”, hungveipinge ning nende „raua sulatamist”.

Aga palju aega enne seda küsis minult Maali või Juuli et: m i t m e n d a s j a o s s a k ä i d ? On meeles, et käisin Hädemeeste kooli neljandas klassis. Jaod aga olid vististi kaotatud juba kaugel tsaariajal . . .

Oma igapäevasel mõnekilomeetrisel maršruudil, mis järgneb kahele raskele kõhuoperatsioonile möödunud aastal . . . püüan meelde jätta detaile, mis noorena ei pakkunud huvi . . . kuid vanuigi ei jaga hästi

matsu . . . nagu noored endid kenasti väljendavad. Ühel meie lähedasel suvilakrundil avastasin järjepannu kaks linnupesa: üks võrkaia ülaservas & teine suvila lõunaseinas hiina sidrunväändiku põõsas. Järelikult majas pole kassi. Noore abielumehena mäletan meie Sadula talu kaevu juures kaharates männiokstes poolteise kuni kahe meetri kõrgusel linnupesi, kus olid nii munad kui pojad, mida mu paariaastane poeg võis minu kukil vabalt käega katsuda. Siis aga arenesid meil välja erilised kassid, kes ei hävitanud mitte ainult udusulis linnupoegi . . . vaid olid suutelised ojust kinni püüdma (0,8 – 2,0 kg) sinikaelparte. Meie Miki nimeline hall kõuts püüdis neist vähemalt kaks tükki kinni. Ühe hästi-toitunud isa-sinikaela leidsin surnuna oja kaldalt mere äärest. Lähedal istuv Miki seiras mind kurja pilguga & urises justkui tige koer. Teise pardi suutsin tema „lõugade vahelt” päästa (vt. „Õnnestunud pardijaht” lk. 159, V. Pallo „Kurbuseta elu”).

Üleeile oma igapäevasel matkal nägin maantee ääres leppade all massiliselt ärälüditud ilusaid kuusekäbisid. Minu esimene reaktsioon: lähimad kuused umbes kuuekümneseitsmekümne meetri kaugusel. Milleks käbisid transportida? Pika otsimise peale leidsin peaaegu lepa ladvas, oksa & tüve vahel sinna kinnijäänud kuusekäbi. Järelikult olid lepa ladvas, „kruustangid”, mis hoidsid käbi kindlalt oma haardes. Niisiis oli tähtis, et käbi sai tugevalt surutud „pessa”, saamaks kätte vajalikud & toitvad seemned. Kuuse oksad aga kasvavad tüvest eemale . . . et ei saa käbi „kinnitada” . . .

Ühel tulikuunal juulikuu päeval kui allikakaevust ammutatud leigeks soojenenud veega juurviljapeenraid kastsin, sõitsid tanumasse kaks jalgratturit: umbes nelja-viie-aastast plikat-poissi, seljas oranžid lühikeste käistega vestid, peas helesinisest plastist suvekiivrid. Jalgrattad olid tuliued puhtad läikivad & nikeldatud: tüdruku oma vähemalt tuhat kakssada krooni, poisi oma aga ilmselt üle kahe tuhande. Nad soovisid mulle jõudu & küsisid kas nad tohivad ERAVALDUSE sildi taha sõita?

„Muidugi tohite kui te just kividega aknaid puruks loopima ei hakka ega lillepeenraid segi ei trambi!”, lubasin ma naerulsui. Jalgrattakelli kõlistades sõitsid nad mere kaldale, veeni välja. Tagasiteel kõlistasid nad taas kelli & tänasid. Mul kerkis klomp kurku . . . sest meenus veerandsajandi tagune seik.

Varakevadel enne karjalasku putitasin mereäärset karjakoplit. Järsku ilmus õue lauakoormaga porte-ZIL. Parempoolsest uksest väljus tüse vene mees, haaras kabiini põrandalt lühikese kõvera varrega kirve, löi ühe hoobiga läbi puust elektriposti külge seotud pesunööri, milleks oli valge plastiga kaetud kolmefaasiline vask-tross-kaabel.

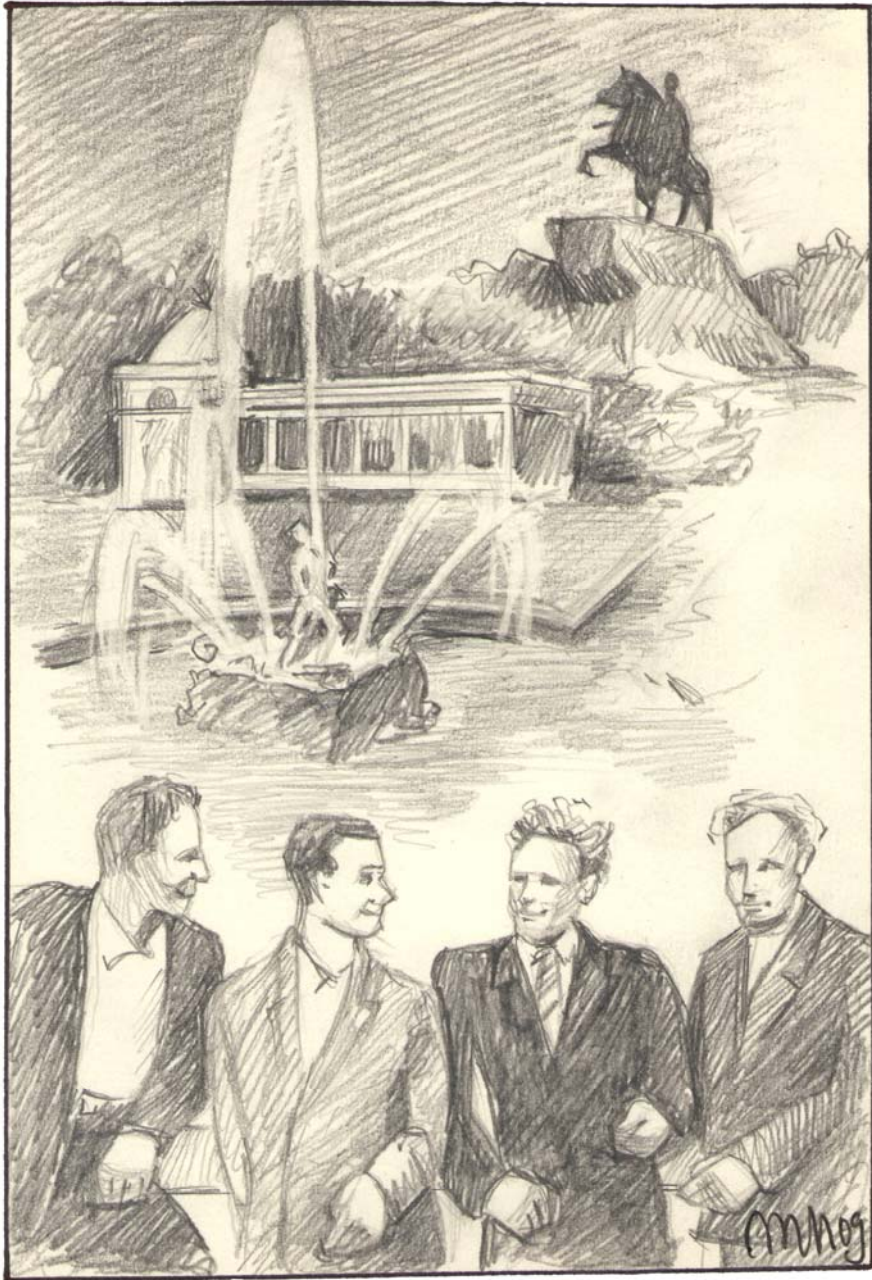
„M n e t u d a a n a a d o !”, osutas ta võserikule magistraalkraavi kaldal meie heinamaa kõrval. Mul oli terav kirves käes & pead läbis mõte: kirvesilmaga pea lõhki! Haarasin mehel rinnust & tõstsin kirve ähvardavalt pea kohale: keera ringi & ole otsekohe hoovist kadunud! Väike ehmunud, luider sohver vajutas gaasipedaalile et murulatakad lendasid . . .

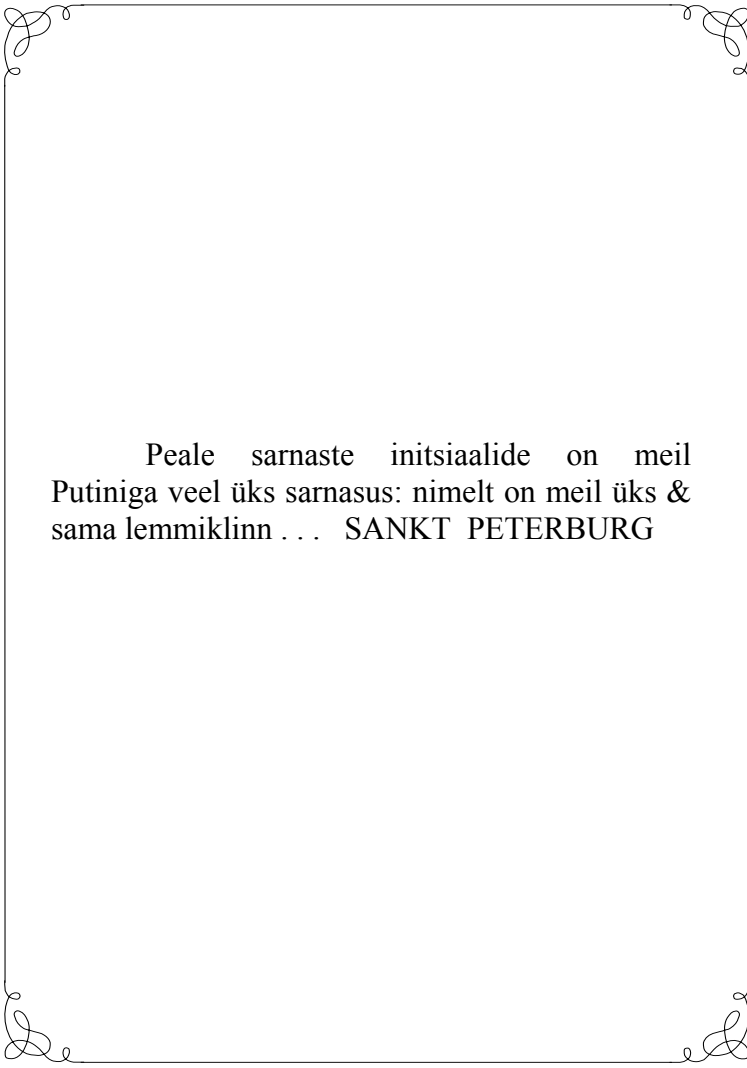
Miša oli tegelikult kõva töömees. Ta ehitas paari aastaga valmis kasvuhoone, suvila & puukuuri. Aga ta naine oli laisk, paks, inetu & joodik. Ta suitsetas, lösutas tugitoolis & sundis meest takka. Mõnikord lubas Miša talle peksa anda, kuid ei teinud seda siiski . . . kahjuks. Ühel pühapäeval käisime kogu perega linnas. Järgmisel päeval kaebas ämm, et neli noort valget kana on kadunud. Võib-olla võttis rebane heaks, arvasin. Kuid mõne aja pärast nägid lapsed Miša aias valgeid kanu . . . Läksin asja uurima. Näitasin Mišale kanu, kes siblisid arooniapõõsastes: et kust kanad said? Miša küsis aiatoolil tukkuvalt abikaasalt. Too vastas:

„Taevast tulid! Jumal saatis nad mulle!”

Naabrilaste abiga saime kanad kätte & peatselt hakkasid nad ka munele. Nüüd on Miša ammu surnud. Suvila osteti eestlastest kunstnike poolt, kelledega pole probleeme . . .

Veel meenub. Aitasin abikaasal loomi talitada. Siis võtsin kerge hommikueine. Oli mai algus. Päike tõusis midagi vist enne kella kuut. Päikesetõus punetas. Merevesi oli kergelt tõusus. Järelikult madalrõhk & võib keerata sajule. Mere ääres lärmitses kamp purjus noorukeid . . . peeti vist kellegi sünnipäeva. Enne voodisse heitmist mõtlesin: ega need nolgid ometi okastraataeda lõhkuma ei hakka. Ei hakanudki. Aga n a d p a n i d m e i e j a a n i t u l e o k s a h u n n i k u p õ l e m a . Selle peale ma tõesti ei tulnud! Tühjast tõusnud tüli lahenes sedamoodi et veeti sõiduauto järelkäruga umbes analoogne kogus tulerooga asemele. Selleks tuli ühele agressiivsemale noorukile paar kõrvakiilu anda . . .

Peale sarnaste initsiaalide on meil
Putiniga veel üks sarnasus: nimelt on meil üks &
sama lemmiklinn . . . SANKT PETERBURG

Mu ema oli seitsmeteistkümne aastane kui Stalin hakkas Venemaad kolhoseerima. Muidugi ei antud talle passi & ta „kirjutati” automaatselt kolhoosnikuks. Staro-Lavšino külal oli vähevõitu looduslikku heinamaad, saamaks piisavas koguses sööta karjafarmile, sestap tuli kolhooside algusaastatel talviti käia heina tegemas jää pealt kaugetel luhaheinamaadel. Reisiti kuhugi seitsmekümne-kaheksakümne kilomeetri kaugusele. Tollastel kolhoosinoortel olid need reisid umbes nagu tänapäeva tudengite vahetused Inglismaale või Ameerikasse. Viis-kuus rege ühendati omavahel . . . umbes nagu kaamelid Kara-Kumi kõrbes. Viina võis osta igast külapoest & pärast NEP’i oli ta tollal veel üliodav. Kaks päeva sinna, kaks päeva kohapeal & kaks päeva tagasi. Lõbus nädal & probleeme polnud ka öömajaga ei sinna- ega tagasisuunas. **A u t o s i d j u V e n e m a a l v e e l e i o l n u d &** hobused inimesi surnuks ei sõitnud. Ehk nagu luuletaja kirjutas:

Tead, käime kõik neilsamul teedel.
Aga küsi, ühte kuulda saad:
rõõmutsedes, vaeveldes & needes
hea on elada me Venemaal.

(S. Jessenin 1925, tõlk. J. Kross)

Tegelikult elasid venelased kaheksakümne aasta eest meist märksa kehvemini & pole keskerakonna ega minu süü . . . et nad seda teed ka kahekümne esimesel sajandil jätkavad. Siinkohal meenub mulle sume augustiõhtu Lauluväljakul. Poeg kinkis mulle neljasaja kroonise pileti Andreas Boccelli kontserdile. Kui too maailmakuulus pime itaallane koos veetleva Annely Peeboga duetti laulis . . . nuttis rahvamass Lauluväljakul & mina ei olnud teistest halvem. Kümnekond aastat varem kinkisin abikaasale raamatu . . . & kujutate ette (?) . . . sain sõimata, et millele sa, mees mõtlesid kui ostsid **r a a m a t u, m i s m a k s i s ü l e k a h e k s a r u b l a ?!**

See raamat oli „Eesti Pomoloogia”. Olen näinud „Meistrit & Margaritat” aga „Koera süda” meeldis mulle rohkem . . . & mitte ainult sellepärast et ta kestis lühemat aega. Jääb loota, et elu-olu Venemaal

paraneb kui Putini valitsusaeg lõppeb. Isegi peale Stalinit ei läinud elu ju momentaalselt paremaks. Tont seda teab!? Kui Keskerakond saab võimule & pensionid tõusevad kaheksa tuhande kroonini kuus, nagu lubatakse, sõidaksin kasvõi ratastoolis Naberežnõile, sealt Raketaga kolmveerand tunniga Peterhoffi, imetlemaks ikka & jälle suurt Kaskaadi & kuldset Simsoni kuju, kes paljaste kätega lövi lõuad lahti rebib, kust võimas veejuga paiskub kuuekümmne meetri kõrgusele. Veel käiksin Merevaigutaa.

P.S. Peale sarnaste initsiaalide on meil Putiniga veel üks sarnasus: nimelt on meil üks & sama lemmiklinn . . . S A N K T P E T E R B U R G.

Randveres, 07.03.2007, elik kolm päeva peale valimisi.

Poisid & plikad

Urvele

Turba klubi kolm viimast toolirida oli loož sõna selles mõttes, et vaade kinoekraanile oli avar & üle eesistujate peade, kuid piletihind kehtis ühtlasena üle saali, sestap sai paremad kohad hõivatud juba umbes veerand tundi enne seanssi. Mitte-midagi-ütleva ning ammu ununenud pealkirjaga filmi sisu oli staatiline: poissi-plikat seiklesid läbi džungli & kõrbe . . . Tukastasin abikaasa õla najal . . . & kui äkisti silmad avasin, nägin kivises kaljukoopas elujõus elevanti, kes ammutas londiga seinalt & laest tilkuvat vett. Justkui välk löönuks mulle pähe! Nimelt meenus: *O m a l j õ u l l ä b i m u s t a d e m a a!* Joonealune, mis ilmus Esimese Eesti Vabariigi ühes ennesõjaaegses ajalehesabas, mida suure huvi & tähelepanuga lugesin umbes paarikümne aasta eest. Justkui olnuks Poola autor, kuid päris täpselt tõesti ei mäleta. Kokkukõidetud ajalehti sain laenuks klassivend Rein Rataselt, kellega olime juba siis väga aktiivsed lugejad.

Aastate pärast aeg-ajalt Häädemeestet külastades tutvusin Kasvandiku Suleviga. Ma mäletasin Sulevi ema, kes lüpsjana töötas Mõisa farmis nagu minu emagi. Sulev alustas Häädemeeste Elu väljaandmist. See on ajakiri! Isegi jõukal & kuulsal Viimsi vallal pole midagi sarnast vastu panna! Kardetavasti pole vabariigis valda, kes annaks välja täismõõdus ajakirja, kindlalt kaks numbrit aastas, nagu seda tehakse Häädemeestel. Sulev palus mult kaastööd. Olin tasahaaval

memuaare kirja pannud. Lubasin, andsin & üht-teist ka avaldati. Nagu taolistel puhkudel ikka & alati . . . tekkis ka probleeme. Läksid moodi Häädemeeste Päevad. Mäletan, noor naispedagoog (minu endine naabriplika Karin!) luges ette minu mälestuskillu Kõrtsi koolimajast: õpetaja P. Sõrmus haaras redelil turniva Toomi Imandi kõrvad seljatagant salamisi pihku, meenutamaks et vahetund sai otsa. Mispeale Imand röögatas:

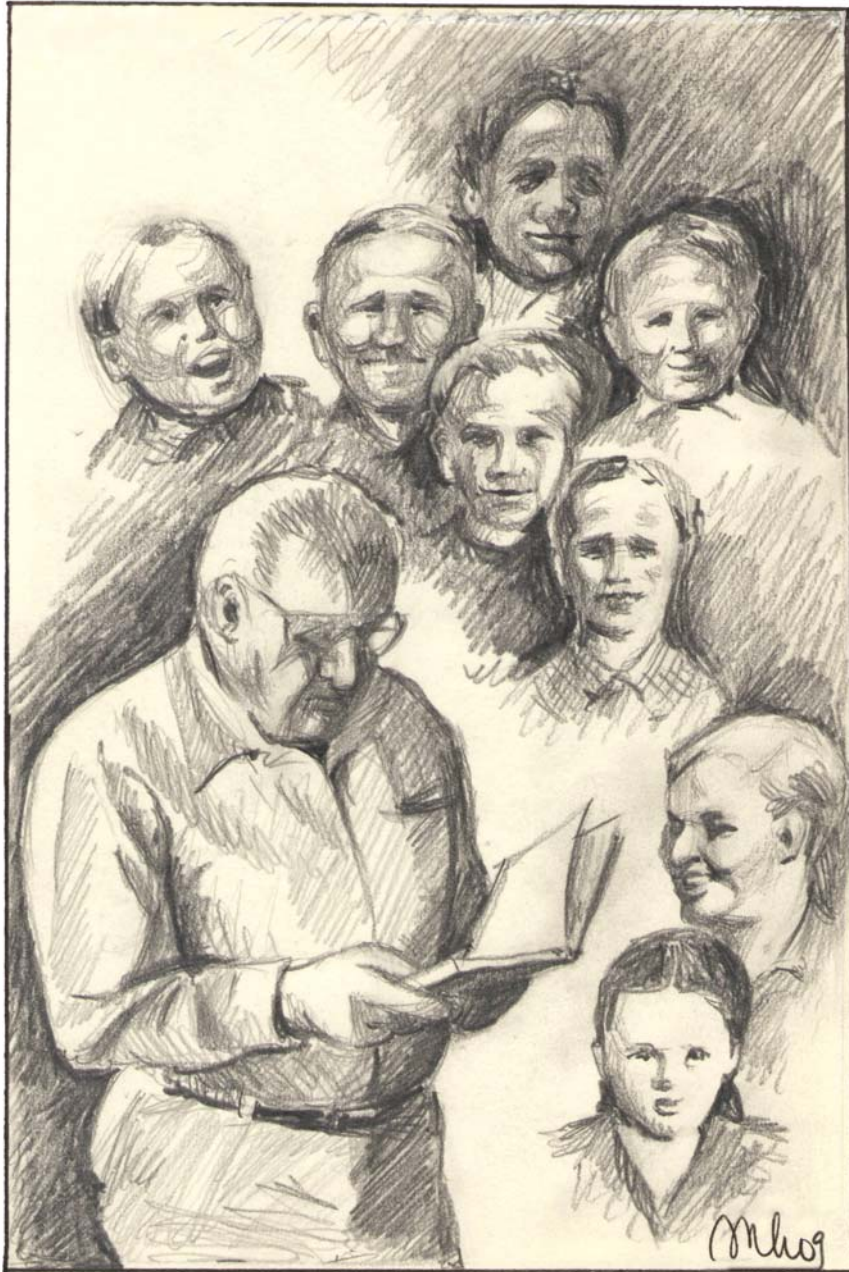
„Koll, kurat, ära jama, raisk!”

Olime ülimalt hämmastunud kui P. Sõrmus käsi laiutas, – ei mäletanud. Nüüd, mil ma olen tosinkond aastat vanem kui P. Sõrmus tollal, mõtlen tõemeeli: aga miks ta pidanuks taolisi episoode täpselt mäletama?! Sääraseid võis olla tema pikaajase õpetajatöö jooksul kümneid kui mitte sadu!

Poisikesena kui sai palju jalgsi ringi lipatud, nägin & imestasin, et sohvid ei jätnud oma sõidukeid seisma ega koristanud teele pudenenud kive, laudu, puid & palke. Koormad olid katmata, kinnitamata & korralikult virmastamata. Ne-do-eetovo!, nagu öelnuks venelased. Aga varsti, kui tuli hakata sapakaga ringi sõitma, – kui suure Randvere küla kohta oli ainult paar-kolm autot . . . ei olnud endal kah aega peatuda iga kivi & kännu taga . . . veel vähem autost välja ronida. Saate ju aru, mida ma mõtlen!?

Mäletan, veel enne vene kroonut sattusin Häädemeestele, mil seal peeti ühe mu kalli klassivenna pulmi. Kalleid kingitusi, külluslikult süüajua, kolmel päeval tegi muusikat väike mahe ansambel, palju jõukaid sugulasi autodega paljudest Eestimaa paigust. Laulatus vene kirikus. Preester Vainlo kaunid laulud & kenad soovid. Sõin-jõin seal minagi et vurrudel voolas & suhugi sai.

Kui ma mõne aja pärast klassiveljega kokku sain & ta mulle peotäie pulmapilte andis, lubasin ma pulmadest pikemalt kirjutada . . . aga Hannes keelas koerkäpameestest kirjutada. Neile soristati lüpsikutäis õlut & sakusmendiks pesukaunitäis sülti. Aga sellele vaatamata . . . või just selle pärast löödigi tühjaksjoodud lüpsik lömmi & hommikuks olid mitme auto kummid puruks torgatud. Aga ju kui ei lubatud siis ma sellest ka ei kirjutanud. Mõelda vaid, – mis autokummid tollal maksid & kui raske neid saada oli. Niisama nagu ma ei kirjutanud siis ega kunagi hiljem küla

. . . Siis meenus mulle perekond, kellele ma kinkisin kaks raamatut . . . et nad saaksid segamatult lugeda. Seda nad ka tegid! Lugesid läbi & kui siis kukkusid küsima. Et miks ma plikadest & poistest ausalt & pikalt ei kirjuta?! Nad meenutasid kuidas me Vingerja mägedes suusatasime, suvel vene kiriku pargist öö-usse korjasime, võrkpalli mängisime; jões, meres või metsas ringi kooserdasime ning isegi mõne telefoni-isolaatori või aknaruudu kogemata katki tegime. Et mis seal keerulist on? Lihtsalt paned kirja nii kui asi oli . . .

teises servas mõne aasta pärast peetud pulmadest, kus koerkäpamehi kostitati kange puskari & koduõllega. Aga öösel oli välikemmerg umbes kaks meetrit edasi tõstetud, vana kloak kaetud okste & heinaprahiga nii osavalt et pruut oma pika valge leieri paksult ära määris. Ärgem siis kirjutagem asjadest, mis meile kunagi ei meeldinud & millede tegelased on üdini negatiivsed. Pealegi on paljud meie seas tlahkunud, mõned lahku läinud . . .

Siis meenus mulle perekond, kellele ma kinkisin kaks raamatut . . . et nad saaksid segamatult lugeda. Seda nad ka tegid! Lugesid läbi & kui siis kukkusid küsima. Et miks ma plikadest & poistest ausalt & pikalt ei kirjuta?! Nad meenutasid kuidas me Vingerja mägedes suusatasime, suvel vene kiriku pargist öö-usse korjasime, võrkpalli mängisime; jões, meres või metsas ringi kooserdasime ning isegi mõne telefoni-isolaatori või aknaruudu kogemata katki tegime. Et mis seal keerulist on? Lihtsalt paned kirja nii kui asi oli. See ilus pikk jutt tuletas mulle meelde kadunud Juhan Smuuli, kes oma äsjaostetud Volga kodumiilitsa akna alla tagurdas, sõnades:

„Mina olen teile relvad annud, – teie asi on rahva vara valvata!”

Sellega vihjas Smuul kunagi miilitsasse ära antud põlenud-roostetanud kõvera, ilma luku & laadita vintpüssi torule . . .

Kord seisin Sapikuga pikalt ummikus, sest liikluse asjapulgad ei ilmunud õigeaegselt avariipaika ning raske avarii tekitajatest ei pääsenud üle ega ümber. Tänavakõrval remonditi viiekorruselist maja. Venelasest maalermeistri mattidega vürtsitatud „maina” & „viira” kostsid vaikse ilmaga kaugele-kaugele, kuid kraanajuhti segas maja vahetus läheduses kasvav kahar kastanipuu, mille haprad oksad lausa raginal murdusid. Kraanajuhi vaateväli oli piiratud aga mastikorvi mees seda ei adunud, nõnda nad vene keeli sõimlesid et paha oli kuulata. Vaatasin & kuulasin . . . ning minu pähe kerkis idee: too kraanakorvi liigutamise juhtimispuul võiks asuda maalermeistri käe all, – ise sõidad, kuhu soovid: maina, viira, vasakule või paremale . . . nagu sõidavad oma korvis näiteks aknapesijad.

Möödus üle poolteise tosina aasta. Istusin busses, buss seisis Estonia puisteel punase fooritule taga & . . . mis ma näen?: kõrvalrajal seisab džiiip, mille järelhaakes on korvtõstuk, mille ülaservas

o n g i n u p p u d e g a j u h t p u l t. Tõsi, tolle nool vististi ei ulatunud üle viienda korrusel? Pandagu siis noolele & kaablile jätku juurde. Minu arvates poleks see ju kuigi keeruline.

Kullakesed, on ju ikka üksjagu kirjutatud. Sõbrakesed, te võrdlete võrreldamatusi! Sellal kui teie Tartu & Tallinna ühikates & raamatukogudes haridust ammutasite, käisin mina Partisani kolhoosi lehmakarjas, vedasin farmi koresöötä või piima meiereisse. Edasi Ellamaa Turbatööstuse transport-osakond või tükkturba tootmine-koristus-vedu ... nii suvel kui talvel bahiilad jalas & presentlabakud käes. Bahiilad olid presendist õmmeldud põlvsukad, mis seoti paeltega põlveõndlas & mille otsa käisid teravaninalised ühe-jala-kalossid, millede kannas ülaservas oli auk, kuhu torgati linane lint, mille otsad seoti aassõlme labajala peal. Kui tahtsid jalad kuivad hoida, tuli bahiilad immutada värnitsaga. Enamus seda ei teinud & siis olid märjal ajal jalad märjad. Enamuse aastast oli raba märg & siis said märjaks mitte ainult jalad . . . vaid ka pepu & kõht. Kui säärast sporti harrastatakse aastaid, jäävadki jalad vanuigi haigeks, nagu ka õlad & selg. Kui veel lisada ebakorrapärane toitumine & sagedased öised vahetused, mil hommikuks pidid jaama esisel estakaadil pulmanid täis olema, et varahommikuse kaubarongi manöövri vedur saaks need haakida oma pika ešeloni külge. Sünge värk . . .

Häädemeestel sai ilusatel soojadel suveõhtutel käidud Rasti paisus ujumas. Olin üksi & mulle ei meeldinud trussikuid ööseks märjaks teha, sestap ujusin alasti. Mõnikord tuli sel ajal sillale preester Vassili Väinlo tütardega. Silvil & Evil olid trikood juba kodust seljas & nad läksid vette vasakkaldalt jalgsi ning kergelt kiljudes. Vasja hüppas peakat silla keskelt ning ta oli väga hea ujuja. Paremuselt teine oli Silvi, Evil nii hästi ei läinud. Mõnelgi korral oli õkekestel teineteisele hirmus palju rääkida: tahtmata jäi mulje et nad on lahus olnud nädala või kaks, – nii palju oli vadistamist. Jäi meelde, et parimagi tahtmise korral ei kuulnud ma mitte üht sõna nende jutust. Osavalt hoidusid nad eemale nii isast kui minust. Ja sageli tuli mul nende lahkumist kaua-kaua oodata. Ei sobinud ju aadama ülikonnas naabri-plikade seltsi ilmuda, mis sest, et nad ilusad & minust natuke nooremad olid.

Umbes paarikümne aasta pärast sattusin ma (seoses ühe sugulase matustega) jaanilaupäeval Häädemeestele. Lõkke ääres juhtusin nägema

Evit. Meenus Mati Nuude: mäletate ju seitse valget kivist inglit & olen armastanud naist! Mul oli ema ühes. Kui talt küsisin, kas ta oma vanu naabreid tunneb, kehtas ema õlgu. Evi teda tundis küll. Evi tütar oli oma emaga harvaesinevalt hämmastavalt sarnane.

Vene kroonust tulnult oli mul lühikest aega tüdruksõbraks neidis, kes oli minust umbes-täpselt kümme aastat noorem. Ta nimi oli Urve & me saime hästi läbi. Me tegime pikki jalutuskäike & paadisõite. Teadsin peast lehekülgede kaupa Jesseninit. Rääkisin pikkadest Venemaa komanderinguist, mis olid veel värskest meeles, sest neist polnud veel aastatki möödunud. Jõel õpetasin Urvele korralikult sõudmise selgeks. Kui ühes Ülejõe kohvikus tellisin kakssada Vana Tallinnat & kannu kohvi, vaatas minust veidike noorem, kenake puhvetipidaja mulle otsa umbes säärase pilguga nagu tulnuks ma kõrtsi tema alles neljandas klassis õppiva tütreaga . . . olles enne seda kedagi paljaks röövinud. Urve liköörist väga ei pidanud. Peagi läksime sõpradena lahku & olen kuulnud, et tal minevat hästi . . .

Turbas oli üheks hooajatööliseks Uurali tagant tulnud seitsmeteistkümne aastane Mo Sirel, passi järgi rahvuselt eestlane, oskamata mitte ainsamatki sõna eesti keeles. Mittemidagiütlevaid halle kujusid kutsuti Turbas viiekümne aasta eest š m a a g a d e k s . Nüüd loen lehest: Poola saadik Šmaaga . . .

On ju, sõbrakesed kirjutatud nii poistest kui plikadest. Aitab kah.

Randveres, 18.03.2007

Kolhoseerimise koidikul

Olen vaene Venemaa kolhoosnik
täie täis ja ilma püksata.
Võtaks naise, et saaks kohvipiima,
lehma ma ei jõua pidada.

Salm ilusast Stalini-aegsest eesti rahvalaulust.

Häädemeeste valla Pulgoja küla Jaagu talus algas kolhoseerimine kahekümne esimesel märtsil tuhat üheksasada nelikümmend kaheksa kell viisteist null-null. Valla Täitevkomiteesse olid andnud avaldused kolhoosi astumiseks kümme kehv-keskmik talupidajat: Jaan & Maria Leinus, Juhan & Lukia Koidu, Salomon & Antonina Laan, Sergei & Helvi Allikas, Eduard & Ida Paukson. Koosolekust võtsid osa valla TK esimees M. Jürgens, partei alg-orgi sekretär A. Pajunurm & Pärnumaa Komitee esindaja P. Naabel. Koosolekut juhatas J. Leinus, protokollis A. Laan. Moodustati Pulgoja küla initsiatiivgrupp. Grupist moodustati Partisani nimeline kolhoos. Esimeheks Juhan Koidu, aseesimeheks Jaan Leinus. Kokku oli esialgu maad ~ seitsekümmend viis hektarit, sellest põllumaad kuusteist koma seitse hektarit. Vastavalt jõukusele kehtestati kolhoosi sisseastumismaks: kaksikümmend kuni nelikümmend rubla. Külviseemet

ühistatakse: nisu, otra, kaera kokku nelisada kilo. Kartulit kuussada kakskümmend kilo. Tolkuse talust osteti kolm lehma, emissiga & viis tonni kartuleid. Veel osteti friisi tõugu pull hinnaga kaks tuhat rubla. Paar järgmist juhatusse koosolekut peeti valla Täitevkomitee ruumides: kahekümne üheksandal jaanuaril & kolmandal aprillil tuhat üheksasada nelikümmend üheksa. Aga kahekümne esimesel mail samal aastal peeti juhatusse koosolek Häädemeeste mõisas, mida protokollis nimetatakse kolhoosi administratiiv-hooneks. Olin sellal üheteistkümmene aastane & elasin mõisas. On meelde sööbinud viisnurkade, sirbi & vasaraga kuldtähine loosung:

„K o l h o o s i d e t e e , s o t s i a l i s m i t e e o n t ö ö t a v a t a l u r a h v a a i n u õ i g e t e e !”

Elektrit veel ei olnud. Suurtes mõisa kivilautades toimetati petroolilaternate valgusel. Umbes kolmandikus ühest laudast peeti algul hobuseid. Hiljem viidi need kuhugi mujale, – pole meeles, kuhu täpselt.

Ühest juhatusse koosoleku protokollist loen, et üheks kolhoosi heina paigutamise kohaks määratakse mõisa küün. Mäletan nii küüni täitmist kui ka selle tühjaks saamist. Siis tuleb meelde, et pealt sõda oli Häädemeestel ka pisike piirivalve väeosa. Ojasoo Sassi kollase maja katusele ehtasid sõdurid vaatetorni. Mäletan et olen isiklikult seal tornis käinud. Aga õigupoolest ei soovinud ma sellest pikemalt pajatada . . .

Suur mõisa küün oli ka üheks rehepeksu paigaks määratud. Pekstud vili paigutati mõisa suurde ilusasse raudkivist aita. Kui ma õieti mäletan oli tollel aidal punasest savi-kivist katus. Viljapeksuga seoses ilmusid mõisa tuvid. Ei tea kohe, kust nad tulid aga neid oli lausa massiliselt, kohe kümnete kaupa. Kord, kevadel kui küün tühjaks sai, mäletan, tulid piirivalvurid. Sulgesid kiirelt & üheaegselt kuuri vastasused & kukkusid kahe automaadiga tuvisid tapma. Ema küsis õues valvavalt leitnandilt: miks nad nii teevad?

„Toiduks loomulikult, linnuliha on väga tervislik,” vastas ohvitser.

Täpselt ei mäleta aga vähemalt tosinajagu tapetud linde võis neil kotis olla. Pärast me Priimani Üloga leidsime mitmeid kuuliauke küüni laudseintes kui ka sindlikatuses.

Kahekümne kolmanda novembri protokolli järgi lubati avantsiks kolmsada grammi nisu & rukist, kakssada viiskümmend grammi otra &

kakssada grammi segavilja ühe normipäeva kohta, sestap ei saanud need viljakotid väga rasked olla. Kartulit anti terve kilo normipäeva eest.

Umbes viieteist aasta pärast, mäletan, läks Pikri toimetuses jutt vaesusele. Sealt jäi meelde Arkadius Korbi näide. Hiiumaal käinud ta saja viiekümne aasta vanuses rehielamus. Savimulla segust tambitud põrandas olnud umbes poole liitrise mahuga ümarate servadega auk. Sinna sortsanud peremees tassitäie „silgu kust” & Arkadius pannud tähele, et soolvesi polnud maasse imunud. Umbes viieliitrisel alumiiniumkausis olnud väiksemat mõõtu „mundris tuhlid”. Vanimad plikad, viieaastased kaksikud olid kartuleid vähemalt osaliseltki koorinud, kuid kolm pisemat poisipõnni aga pohminud koos koortega.

Juhatusel koosolekute küsimused & teemad ulatusid seinast teise. Ühe kolhoosniku küsimise peale: kas tohib kolhoosi põllukraavi kallastelt oma lehmale heina niita? vastas rajooni asjamees: mitte mingil tingimusel, – lähed niitma omavoliliselt, anname prokuröri kätte! Veel jäi mulle arusaamatuks, miks oli vaja koort Kablisse vedada? Võib-olla poodi, kooli või sanatooriumi? Tollele koorevedajale määras juhatus pool normipäeva ühe otsa eest. Vähe, sest Häädemeestelt Kablisse on kümme kilomeetrit. Meiereist jäi meelde. Valanud toodud piima kaalu-vanni, lasti (teisest kraanist) samasse nõusse vastavalt piima kogusele lõssi. Ja liitrid kirjutati piimaraamatusse. Kuu lõpul sai vastavalt toodud piimaliitritele & selle rasvaprotsendile odavalt osta mitu kilo võid. Seda võeti suurest vannist kahe kandilise (vististi haavapuust) puulabida abil. Lühikestes valgetes kitlites volüümikad ilusate punetavate nägudega naismeierid olid väga osavad: kui oli kirjas kaks & pool kilo, löödi labidas umbes-täpselt sinnakanti, siis plötsutati kahe labidaga kantsakas kandiliseks, visati valju plärtsatusega kaalu peale & oligi umbes kaks-koma-viis kilogrammi. Ja missugune või!? Kui määrada seda paksult ahjust võetud soojale põrandaleivale või vajutasid suure lusikatäie pudrusilma või lõikasid varakevadist murulauku tulise sulavõi sisse & kastsid sinna kasvõi poesaia . . . Mis Rama, mis Alma, mis Voimix!?!

Mõisasse tõmmati telefoniliin. Telefon ise oli helepruun, puust kastis, vändaga, valmistatud Tartus. Otsustati moodustada veise-, sea-, lamba- & kanafarm. Teise korruse raamatupidamis-saalis mängis ilus kõlava häälega RET raadio.

Ühe juhatuses koosoleku otsusega lubati raadio anoodpatarei ostmiseks kaheksakümmend rubla. Kallivõitu justkui?! Mõisa all madalas merevees juhtus sihuke õnnetus, et Albinast õel läks kivi käest lahti & Heljust õel selle tagajärjel põlv katki. Kodus sidus Albina kange joodiga immutatud marlisideme kõvasti ümber põlve. Ema sai jaole alles järgmisel päeval. Ta soovitas edaspidi desinfitseerida rivanooliga & ravitseda pissiga. Nagu taolistel puhkudel varem & hiljem mõisteti süüdi vanim & targim elik alati kannatab süütu & puhas . . . nõnda nüüd ikka & igavesti: AAMEN!

Piimavedajale arvestada normipäevi: mõisast meiereisse üks ots null koma kolm normipäeva. Järgmisel suvel olin selle töö peal mina & üks Kalevi kolhoosi piimamees oli klassivend Rein Ratas. Tema marsruut oli oma kolm-neli korda pikem . . . et teenis ühe otsa eest terve normipäeva?! Kohe mitte ei suuda uskuda selle maailma õiglusse! Kalapüügibrigaadile otsustati maksta kalamüügi hinnast seitsekümmend protsenti, ülejäänud kolmkümmend kolhoosi tuluks. Kala oli meres paksult: mul on meelde jäänud kahekilosed ahvenad. Hiljem läks kaluribrigaad üle Kalevi kolhoosi. Jaagupis oli hea sadamakoht & sinna ehitati edaspidi lausa kalakombinaat. Peateemaks oli heinategu, sellest osavõtu aktiivsus aga niisama tähtsad olid aiamaade, lehma-karjamaade lubamine, keelamine & maksustamine. Kaks tallimeest tegid kümme tundi aeda. Esimees Sarapik lubas neile selle eest ühe normipäeva, s.t. null-koma-viis kummalegi. Üks kolhoosnik palus kolhoosilt koorma põhku seale allapanuks. Juhatus lubas tingimusel, et põhust saadud sõnnik antaks kolhoosile tagasi.

Ühel koosolekul määrati minu ema veterinaar-sanitariks, töötasuga kaks normipäeva kuus. Eelmisel aastal otsustati ühel üldkoosolekul: igalt perelt üks kana kolhoosile. Otsus täide viia, kanad kokku tuua, – toojaks määrata juhatuses liige Anna Adamson. Otsustatakse lüpsjate karjatalitajate lehmad kolhoosi karjast eraldada. Kõiki ma ei mäleta, kuid meie lehm käis küll algusest lõpuni kolhoosi karjas, sest kahel suvel olin ma ametis põhikarjasena & probleemi polnud.

Parteivolinik Kartau tegi tuupi heinatööde aegluse & iseäranis silovalmistamise mahajäämusest: aeg lõpetada, kuid teil pole siloaugudki valmis! Kiirelt & kohe!

Ümmargusi siloauke kaevati mõisa õues käsitsi labidatega & seinad vooderdati hõõveldamata laudadega. Mõisas oli neid auke vähemalt kolm tükki & nende läbimõõt oli oma viis-kuus meetrit, sest mäletan täpselt, et silo trambiti ratsa hobusega. Selle töö peal oli minu tollane tüdruk-sõber Helvi Saks, tragi & nutikas neidis. Teises siloaugus olid lohakavõitu puusepad ülaserva poordis unustanud naela tagasi keerata. Helvi dressipükste sääred olid põlvini üles keeratud, tema paremast sääremarjast purskus veri vastu seina et vana rahulik ruun, kellel raudugi suus polnud, pruuskas . . .

Seitsmel kolhoosnikul oli ühe lubatud lehma asemel kaks. Esimees ähvardas seaduse rikkujad prokuröri korraldusse anda. Paljude teiste küsimuste kõrval arutati lehmapaarituse tasu suurust: null koma kolmkümmend viis normipäeva korra eest. Ühe hobuse kasutamise päeva eest otsustati võtta kaks rubla. Vabandatava põhjuseta üldkoosolekule mitteilmumisel karistada kolme normipäeva mahavõtmisega. Uus esimees Ervin Sarapik pole kuigivõrd vaimustuses kõrgest ametist. Juba mõne kuu pärast kuulutas revisjonikomisjoni esimees juhatuse koosolekul esimehe loodriks, mispeale Sarapik soovis järgmise aasta algusest ametikohalt lahkuda. Aga mitte sellest ei peaks ma pikemalt heietama . . .

Ervin Sarapikul oli sõjast jalg haige. Esimehena sõitis ta kolhoosis ringi ratsa hobusel. Kord, mäletan, siirdus esimees ringsõidule rajoonimeeste villisega. Saduldatud hobune nosis küüni seina ääres isuga kuiva heina. Siis tuligi meil Priimani Üloga mõte: proovida mis maik on sadulas ratsutada. Paraku on see, vähemasti minul, ainuke kord elus . . . sadulas ratsutada. Ütleme nii et jah – noh – oli – kah . . .

Farmijuhatajaks mõisa määrati Karoliine Talts, kes oli mu emale lähedalt sugulane, nimelt täditütar. Aga läbi nad kuigi hästi ei saanud. Emal oli selja taga vähemalt tosina aasta pikkune farmitöö Venemaal, kus ta aeg-ajalt ka farmijuhataja ametit pidas. Neljakümnenda aasta töötulemuste põhjal pidi ema järgmisel aastal minema Üleliidulisele Põllumajandusnäitusele . . . kui need va' Stalin & Hitler poleks sõdima hakanud. Kuid mitte seda ei tahtnud ma teile lugeda anda . . .

Karoliinel oli imekaunis õetütar, umbes minuvanune Maila, kes aeg-ajalt aitas oma tädil mõisa-farmi kirjatööd teha. On meeles et tal oli haruldaselt ilus käekiri & tal oli Felixil arvutamine vesiselge. Karoliine

elas Padina külas. Hämardus kui Maila asus tädi juurde teele. Klassivend Endliga asusime teda jälitama. Maršruut oli teada-tuntud, kuid metsa vahel eksitas see tüdruk meid nii osavalt et ta pääses oma tädi juurde, kes teda ülepannikookide, moosi & kohviga kostitas. Kardina vahelt piilusime, kuid suhu ei saanud . . .

Koristajale-käskjalale määrati kuus normipäeva kuus. Kassapidajale määrati aastapalgaks viiskümmend normipäeva. Veel võeti vastu otsus: kõik pere liikmed peavad kolhoosi astuma kui üks juba on kolhoosi liige. Siin võin rusikaga kumisevalt vastu rinda pörutada: minu esimene pass, mille sain Kilingi-Nõmme Rajooni Miilitsa Osakonnast oli k o l h o o s n i k u p a s s .

Pulli ostu arutades otsustatakse: mitte osta. Põhjusel, et kolhoosi loomade jaoks on pull olemas & kolhoosnike loomi lasta paaritada väikseid pulle.

Mitte-kolhoosnikud peavad maksma lehmakarjamaa eest. Iga lehma pealt võtta sada viiskümmend rubla . . . enne kui lehm karjamaal käinud ei ole.

Lahtisel parteikoosolekul 26. detsembril 1949 võeti vastu otsus: lõpetada raieplaani täitmine 1. jaanuariks(!) Aega seega viis täistööpäeva. Kahekümne nelja tunnilist. Nõndaviisi seda kollektiivmajapidamist tehti. Esimesest koosolekust on juba oma kuuskümmend aastat möödunud. Seega on need asutajad & algatajad ammu toonela teedel. Isegi tolleaegsed kümne-aastased on ju juba üle seitsmekümne. Enamus kah lahkunud.

Olgu rahu nende kõikidega.

Hiljem pandi kolhoosile uus nimi: HÄÄDEMEESTE . . .

Randveres, 26.03.2007

Tosina mehe palat

Virvele

Infarktist oli möödunud nädal kui Tõnismäe Polikliinikus vabanes voodikoht. Esimesel ööl magasin koridoris. Kaheksakümne neljanda aasta oktoober oli soe, pealegi tõusis mul õhtuti palavik, mida ei õnnestunud alandada kahepoolse kopsupõletiku ravimisel tarvitatavate tablettidega. Doktor Aarma võttis mind põhjalikult ette. Kus & kunas tehti kardiogramm? Kodus, köögis kiirabiarstide kaasaskantava patareia-aparaadiga, mis töötas üsna jupslikult, sest pliidi ükselt võetud maandus öeldi olevat kehvakene. Doktor teadis juba siis et kardiogramm võib infarkti mitte fikseerida. Ligi paari tosina järgneva aasta jooksul olen minagi näinud Kardioloogia Instituudi kõrgkvaliteetsete aparatide väljundeid, mis ei näidanud infarkti. Mitmel korral, kusjuures. Veel huvitas arsti minu suhe suitsuga. Esimese infarkti aegu olin kõva kolm aastat suitsust prii aga nooremast peast sai tõmmatud nii et tolmas. Valetati tabletid & osaliselt ka menüü. Siis sain palatisse. Selle järjenumbri olen unustanud, küll aga mäletan täpselt, et toas oli kaksteist voodit & kõik olid hõivatud! Tütarlastekooli poolitatud võimlemissaal või midagi säärast. Ei enne ega pärast pole ma sattunud nii suurde palatisse.

Kinofilmides on nähtud sõjaaegseid laatsarette . . . täis tuubitud sadade & tuhandete haavatutega.

Kaheksakümne kahe aastane elurõõmus ühe jalaga Võrumaa mees, kelle nime olen kahjuks unustanud, oli minu tulles toavanem s.o. palati vanim. Ma tundsin ennast väga sandisti kui üks lähinaabritest Võru mehe kargud minu madratsi alla torkas. Võroke justkui pidanuks kibekähku mingile ülitähtsale protseduurile minema . . . aga ühe jalaga & ilma karkudeta . . . no seltsimehed, andke andeks! Aga seltsimehed olid staažikad olijad, kes jälgisid huviga mängu & kes adusid toimuvat täiega ning keda lõpplahendus justkui ei huvitanud, õigemini nad ei näidanud seda välja. Kuid minul lõi südamesse valu, – äärepealt hüpanuks püsti & andnuks jalutule kargud. Tuli kas arst või vanemõde & kuidagimoodi olukord lahenes.

Siis aga tuli kambrisse kaheksakümne viiene mees. Ta sattus akna alla, kuid ta talus raskelt tõmbetuult. Tosin meest ühes toas!? Tõesti-tõesti . . . viska või kirves õhku . . . iseäranis kui ühe tuju pärast ei saanud akent avada. Aknast paistis Oleviste torn. Too uus palativanem oli käinud (vist tuhande üheksasaja kolmekümne viiendal aastal) tornis & oma käega ülemist kuplit katsunud. Suuremasse kuplisse aga mahtuvat söögilaud & neli tooli. See selleks . . .

Uus toavanem oli harvaesinevalt isekas mees. Mitte kellelgi ei meeldinud temaga ei vestelda ega üldse tegemist teha. Küllap oled, lugupeetud lugeja, sinagi näinud inimesi, kellega kohe ei taha lävida.

Tema omaksed elasid lähedal & käisid teda iga päev vaatamas. Häda neile kui nad lehte selle ilmumisel kohe ei toonud. Vanamees sõimas neid ropult & valjusti. Mitmel päeval kannatasime avamata akna pärast. Kuni leiti äsja tulnud ebakompetentne patsient, kes soostus kambrivanemaga oma siseseina äärse lamamiskoha ära vahetama. Too pikk luider vanur jäi meelde veel sellepärast, et luges lehte ilma prillideta. Paari nädala pärast kirjutas silmaarst mulle välja esimesed prillid. Siinkohal meenub, et kadunud Tuglasel olid veidi enne surma prillid number miinus kolmteist. Kui küsiti kirjutamise kohta, vastas vanameister ujedalt naeratades: õieti ei näe enam kirjutusmasina suuri trükitähtigi! Aga mitte sellest ei kavatsenud ma pikemalt pajatada.

Raketodroomi ehitusel kasutati tsementi margiga t u h a t. Eraelus polnud ma sellest midagi kuulnud. Raketodroomi idaservas paiknes autopataljon. Kõik autod olid uhiuued & täielikult komplekteeritud. Need anti valimatult sohvrile kätte, kellel iganes mingi juhiluba olemas. Kord, mäletan jooksis prantsuse film „Kuratlikud autojuhid”. Siis võis näha meie autobati mehi kimamas ZIL-kalluritega: käised üles kääritud, valged presentlabakud käes (vene kroonus polnud saadaval elegantseid prantsuse aukudega nahksõrmikuid!), pool keret allakrutitud kabiiniaknast väljas. Nagu ikka, olid sohvrid erineva kvalifikatsiooniga: oli virtuoose, kes ALMAVÜ autokoolis korralikult õppinud (nagu Baltikumi poisid) aga olid ka seltsimehed Kesk-Aasia steppidest & mägedest viienda klassi haridusega & kümne jäära eest ostetud esimese liigi juhilubadega, kes ei mõistnud paaki bensini valada, sõiduoskusest rääkimata. Kui ma õieti mäletan, oli raketodroom kaheksasada viiskümmend meetrit üle merepinna. Uurali eelmäestikus on maa-mullaks punane peene fraktsiooniga savi, nagu steppides Lõuna-Venemaal. Kui tilk vihma sajab, käivad auto rattad kohapeal ringi & kirsasaabaste kärbiliste taldade külge kleepuvad kilosid & kahesid ilusa punase savi latakad. Kes KAZANSKI TRAKTILT kõrvale keeras, see sinna jäi. Trosse ega veokõisi justkui polnudki olemas. Terve autobati kohta oli viis-kuus kolmeteljelist ameerika Studebekerit & mõned umbes sama tüüpi vene veokid . . . kõik varustatud vintsidega. Esimesed uljaspead tõmmati vintsidega peateele. Aga kui mõned pilusilmsed sohvrid oma masinad silmini savvi „büksuitasid” & teised seltsimehi päästes lükkasid radiaatorid ning esi- & tagalaternad puruks, hakkasid puksiirimehed abivajajaid enne väljatõmbamist karistama: nad lihtsalt andsid jobudele pekka . . . Umbes sedamoodi elati kuuendikul planeedist möödunud sajandi kuuekümnendatel. On ju huvitavam kui haigete elu-olu kirjeldus mõnes pealinna polikliinikus, eks-ju!?

Ainukordselt elus nägin meest, kes retsenseeris kõik läbiloetud lehed, kaanest kaaneni. Hariliku pliiatsi kiri oli tihe & rääbakas ning kui tekst vahekohtadesse ära ei mahtunud jooksid pliiatsiread poolpõiki üle trükitud teksti. Suur osa trükikirjast sai joonitud & väga kahtlastes kohtades esines massiliselt hüüu- & küsimärke, kohati kolmekordselt. Mees ütles end omavat kahekordse kõrghariduse, erialasid ma kahjuks ei

mäleta. Kirjavigu ma igatahes ei leidnud. Veel jäid mulle meelde tuletõrjujad, keda oli suures palatis mitu. Nad oskasid & armastasid kaarte mängida. Mulle tõi üks vana töökaaslane mängukaardid & need olid kogu aeg töös. Paar-kolm mängurit olid eriliselt impulsiivsed, mõnelgi korral tehti koheselt & kätega selgeks. Mina pole kaardimängust kunagi lugu pidanud. Patt & raisatud aeg, nagu vanasti öeldi. Aga haigemajas oli saaskopi mängu huvitav jälgida: peaaegu sama hea kui tasemel kossumäng. Kaht hästi kokkumängivat tuletõrjujat võrdlesin ma elukutselistega. Nende pikad painduvad klaverimängija-sõrmed liikusid kiirelt, lühidalt & täpselt ning mis peamine: kõrvalseisjaile märkamatu. Kui oli karjumine, trumbi tegemine, pakkumine – lõid minu lemmikmängurid teisi nagu rannamees rottu, & peaaegu sajabrotsendiliselt olid nad võidukad.

Septembri alguspäevil, nagu tavaliselt lahkusid pääsukesed. Siis meenus mulle et umbes tuhande üheksasaja viiekümnenda aasta septembri esimesel kuupäeval laskis üks suur mustatiivaline pääsulind mu viieaastase õe äsja kordatehtud soengusse suure pläraka sedasamust. Veel tuli meelde: septembri kahekümnendatel kui garaaži ukse all ajasin läbi hakkmasina koerkibuvitsa marju, nägin õues lendlemas räästapääsukesi. Mul oli täpselt meeles, et tänavu kippusid nad lahkuma juba pisut varem tavalisest, seega augusti lõpul. Järelikult olid need tulnukad Soomest & Karjalast. Täna hommikul, umbes tund peale päikesetõusu nägin kastesel jalgrattateel, umbes Metsakasti küla kohal Randvere teel, paremas teeservas prisket vihmaussi, kes oli siledale mustale asfaldile jätnud peaaegu korrapärase ringi läbimõõduga umbes kuuskümmend sentimeetrit. Sellest järeldus: et need loomakesed on tõesti silmanägemisest ilma jäetud. Kahju.

Aga mitte sellest ega nendest polnud mul plaanis, austatud lugejad, teid eksiteele viia ega vägisi loodust armastama sundida. Kullakesed, teil autoroolis pole ju aega üles ega kõrvale vaadata, saati veel loodusest mõtiskleda. Võite mind uskuda, et ilusate, tarkade & edasijõudnute hulgas ei ole kõik sajabrotsendiliselt ausad & head. Kagu-Eesti kolkaküla, peaaegu ilma hariduseta põllumeeste kohtagi ei saa seda kindlalt väita, kuigi olen ise üks nende seast ning ülimalt solidaarne kõikidega, kellel mitte ealeski hästi ei hakka minema. Ligi neljateist

kilomeetrise jalgrattaringil ei tarvitse kogu retk huvitavalt kulgeda. Kallikesed, kaugel sellest! Teel on augud, külmud, praod & konarused. Kõik Lollide Küla lossid, plangud, penid, ilupuud & -peenrad ei saa ju olla nii Eedeni aia sarnased et nad igäühele meeldiksid. Siis oleks ju Paradiis siinsamas meie kaunil Maarjamaal ning me ei saaks öelda: tulge minu juurde kõik, kes te vaevatud jne., jms., jt.

Kallid kaasteelised! Kui te kulgete minuga ühes suunas värskel siledal asfaldil oma kallitel kõrgkvaliteetsetel kuullaagritel kõrisevatel rulluiskudel & kui ma teid teadvustan et teie praegune kiirus on umbes kaheksateist koma kuus kilomeetrit tunnis, siis võite uskuda, et nii see ongi. Eksimise amplituud mitte üle ühe kümnendiku, sest kiirus on kogu aeg kiirelt muutuv. Mu rattal on täpne spidomeeter. Te saate ju aru, mida ma mõtlen!?

Kui ma kauni välimusega kenadele normaalkaalus neidistele tere ütlen & neile tungivalt soovitan homme & taas tulla terviseradadele, võite uskuda, et see pole armuavaldus ega kohtumisele kutse. See on lihtsalt aastatepikkuse kulgemise tagajärg või tulemus: kui jääb päev või teine vahele, on tunne, nagu jäänuks söögi- või saunakord vahele või habe õigeaegselt ajamata. Veel olen tähele pannud, et kui uhada ligi (või isegi üle!) paarikümne kilomeetrise tunnikiirusega, ei erista silm detaile. Näiteks tuli vastu rulluiskur, kes ei märganud teeservas lipendavat kümnekroonist paberraha. Olen katseliselt sõitnud üle tühjade õllepurkide. Kui sõita mõnekilomeetrise tunnikiirusega, paindub purk ümber rattakummi, kukkudes maha vastu poritiiva otsa põrgates, kiiremini sõites aga jääb laiakslitsitud purk maha. On-ju-vahe!?

Viimase, ütleme kümne aastaga on sõiduautode liiklusesse tulnud massiliselt keni noori naisi. Täpset teaduslikku statistikat pole ma muidugi teinud, kuid pealiskaudsel vaatlusel näib et naisi & mehi oleks justkui enam-vähem ühepalju elik fifty-fifty. Ja nad kulgeksidki justkui kambakesi: kolm-neli-viis mees-, seejärel umbes samapalju naisjuhte. Aga mitte alati!

Omaval ajal vestlesin ma meestega, kes mäletasid Tallinn–Haapsalu raudteeliini esimesi ronge. Ülesõitudel rongidega kohates anti neile au & selleaegsed vanaätid (nagu mina praegu!) paljastasid pea, nagu matuserongi kohates, austusest Watti & aurukatla vastu . . . et näe, saab

küll ilma hobuste & härgadeta. Kusjuures austus & lugupidamine oli vastastikune: vormis vedurijuht andis inimestega kohtudes vilet & tõstis käe kõrva äärde. Esimestes reisivagunites olid puupingid ainult piki seinu, keskel oli lage plats, kus mängisid lapsed & kus seisis kõigi silme all sõitjate pagas, mis oli nähtav ühtviisi hästi kõikidelt istekohtadelt. Esimestes rongides polnud käimlaid. Kui reisijatel tuli häda peale, mindi vedurijuhi juurde:

„Masinist, tee palun siin üks metsapeatus!”

Õigupoolest ei tahtnud ma mitte Tsaari-Venemaast pajatada. Aga nii ta läks. Ka esimesed autoliiklejad olid üksteise vastu solidaarsed, – anti signaali, viibati või vilgutati tulesid: tere-ise-ka!, mina siin – sina ka!, ole terve!

Tervitama hakkasin esmalt tuttavaid sohvreid, Viimsi vallaliinide bussijuhte, kohalike veokite juhte, kolmekümne kaheksanda linnaliini kenakest venelannast sohvrit, kes ühena vähestest naisjuhtidest vastab naeratades minu õhusuudlusele samaga. Kord tema bussiga linna sõites küsisin: miks ta seda teeb?, tavaliselt näidatakse mulle keelt, rusikat elik ei tehta üldse välja. Ta vastas, et kohe tuju tõuseb! Nõndaviisi. Tunnistasin üles et olen seitsmekümnene leskmees ega otsi maanteeliiklejate hulgast voodi-partnereid, kui noorukesed-kaunikesed-blondikesed nad ka iganes ei oleks! Vaid et soovin neile ainult head reisi & et nad ülekäigul jalakäijad läbi laseks ega ahistaks ega pritsiks käijaid lombivee & lõrtsiga. Ja kui ma näitan vasakut silma siis tähendab see, et antud autol vasak esituli ei põle. Oma Viimsi ringil kohtan sääraseid iga päev . . . vähemalt kahte-kolme. Sorri!, kui te sellest tõesti aru ei saa . . .

Üks mängur oli eks-tuletõrjuja. Hiljem nägin teda sidefurgoonauto roolis. Tal oli pool maost ära opereeritud. Ta jõi iga päev vähemalt ühe pudeli veini & suitsetas ööpäevas paki sigarette. Naine tõi talle ülepäeviti liitri veini & kaks pakki suitsu. Regulaarselt tarbis ta need ära. Kui üks kaine & karske mees juhtis tähelepanu sõbra nõrgale konstitutsioonile, pörutas too rusikaga vastu oma kõhetut rinda: töotan sulle, et teen seda oma päevade lõpuni, mitte kauem! Nõnda ta toimetas & tegi. Päevad lõppesid viiekümne neljaselt nagu Leninil & Napoleonil. Paljudel on päevad veel varem otsa saanud, kuis kellelgi.

Kord sõitsin pikalt läbi peaaegu kogu Pärnamäe kalmistu (jalgrattal, mitte ATV-l). Paari kilomeetri pealt leidsin kaks endise palatikaaslase kalmu. Hiljem on tulnud palju kordi haigemajas viibida. On tehtud ka mõned operatsioonid, milledele järgnesid ka intensiivravi palatid. Tosina haige palatisse pole enam sattunud. Arvatavasti neid enam polegi. Mullu oli mul ühes aastast koguni kaks oppi, mõlemad rasked. Siinkohal tänan südamest oma kirurgi doktor Olav Tammit, kellega mul on eriliselt hea klapp . . . Kord lükati mind intensiivist kesk südaöösel välja, asemele toodi „raske juhtum”. Mind pandi mõneks tunniks ühekohalisse VIP-palatisse. Ainult et ma olin alles nii kehvast seisusest et ei suutnud teleritki käima panna. Aga ma olen seal olnud: nagu Käbin, Tuglas või Meri!

Eelmises raamatus oli juttu Keskhaiglast . . . et vene aja lõpupoole oli allakäik. Seda ta oli & käidi koridori külmikutest toitu varastamas. Ja need väikesed vene sõjaveteranide privaat-palatid. Mullu (s.o. kahe tuhande kuuendal aastal) olin ligi kaks kuud Keskhaiglas sees: suvel & sügisel. Tervitan südamest oma nabrinaist, uroloog doktor Ly Liget, kes on mind raskeil hetkil alati aidanud. Täna sind, Ly, sa kullatükk!

Nüüd võtan mõneti oma sõnad tagasi, sest Keskhaiglas on olustik märksa paranenud: on uued välismaised moodsad voodid. Söögid on kaanega karpides & plast-konteinerites. Portsjonid on suured, maitsvad, vitamiinirikkad & rammusad. Mäletan kui üle paarinädalase pausi esimest korda suur tass kohvi anti & ma selle kõik ära tarbisin, ei saanud ööl otsal sõba silmale. Toonitan et ei olnud mingi vilja-kohvi-lurr, vaid ehtne naturaalkohv, nagu kodus.

Pole sellel Eestimaa elul häda midagi . . .

Randveres, 15.04.2007

Pudelikud

pilliroopadriikust

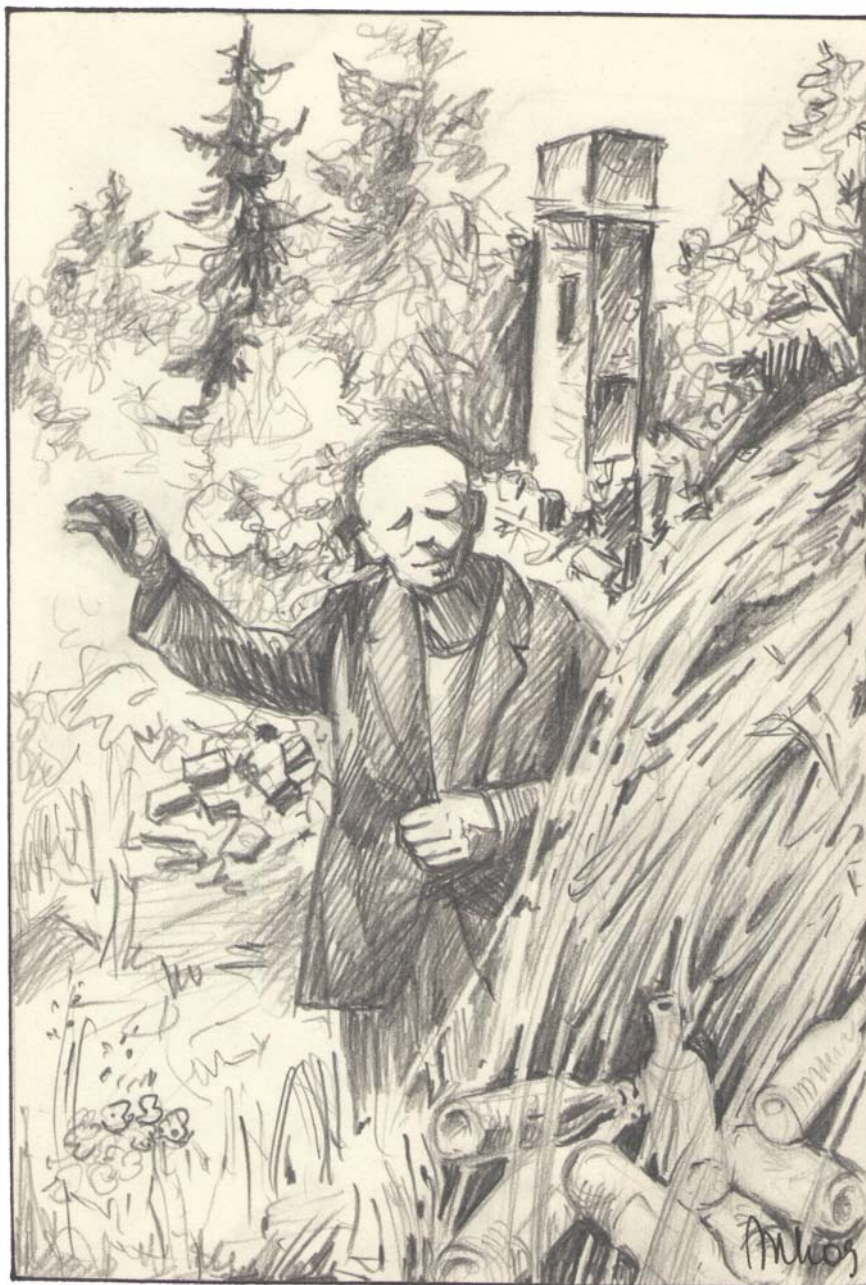
Minu esimesed mälestused sõber Arnost ulatuvad juba poole sajandi taha. Kord, mäletan juhtus väike kukkumine jalgrattalt. Konarlikul Turba asfaldil andsid järele minu lõug & põlv. Olin kuulnud, et Väljaku ühes meeste ühiselamus elavat mees, kes pesevat palju kordi päevas käsi, kes kartis & püüdis vältida nakkushaigusi, nagu kuulus kirjanik Hans Leberecht. Ühika poiste suust kõlas proviisor sarkastilise pilkena, kuid tegelikult oli Arno lõpetanud Tallinna Meditsiinitehnikumi ning aastaid töötanud edukalt ühes Valga apteegis. Tänapäeval iseloomustataks tema taset sõnadega: adekvaatne & kompetentne. Kui põhjendasin plaastris lõuga jalgratta avariiga, irvitasid seltsimehed: räägi-räägi, – tegel't said paraja näitaka kõva kasteediga vms. & et näidaku ma ausalt, kes tegi. Arno tegutses oskuslikult & vilunult et võrdlesin teda hiljem Keskaigla kirurgia osakonna intensiivravi palati proffide vanemõdede tasemetega, kelledest mõnigi jäi Arnole alla. Kõrvalekalle, või kuidas!?

Arno isatalu paiknes Võrtsu lõunatipus, Vooremäe kõrval järvest mõnekümne meetri kaugusel. Tänapäeval vististi ei lubata enam nii lähedale veepiirist ehitada, siinkohal ei pea ma silmas V. Kaasikut ja teisi uus-jõukur-ülbikuid. Arno isa olen ma ainult piltidelt näinud, sest ta on ammu-ammu surnud. Kasvult oli ta tõeline väikemees, Arnostki üksjagu lühem. Aga Vabadussõjast võttis ta osa, haavatagi sai. Ühel fotol oli isa

täagistatud esimese maailmasõjaaegse vene vintpüssiga, – silmatorkavalt oli mees püssist lühem. Arno emal oli igatahes vanuigigi väga selgelt meeles kuidas Mihkel temal kosjas käis: püss seljas. Kui küsisin et kas juba sõja ajal käis kosjas?, vastas ema: ikka pärast sõja lõppu! Nõndaks ei saanudki ma asjast täielikult sotti: vististi ei korjatud kõikidelt sõdureilt relvi ära või oli nii, et kes tahtis, see andis. Küll aga oli KGB organitel teada, kes Vabadussõjas Nõukogude Venemaa vastu võitles. Nõnda tuli Arno isal elatununa pikk Venemaa reis jalge alla võtta. Tuldi tervelt tagasi.

Kuuekümnendate algupoolel kui Arno ema veel elas . . . on mul mällu sööbinud sahvri lae all rippunud *m i t m e k i l o s e d s u i t s u s i n g i k ä n t s a k a d*, kus oli nii taid kui pekki & milledest Arno lõikas pakse viilukaid sakusmendiks apteegipiirituse mõõdukale tarbimisele. On meeles, et piiritus oli viieliitristes klaaskorgiga pudelites sahvri seinariidulis, & neid pudeleid oli seal mitu. Kasvatati aedvilja & kartulit. Peeti lambaid & sigu. Lehma siis enam ei peetud. Lehma pidas Vooremäe idaküljel oma väikeses majakeses elav Arno tädi. Järve kaldal oli paks läikiv must rammus muld, mis tuletas mulle meelde Lõuna-Venemaa mustmullavööndit, kus põllule sõnnikut ei veetud, kus äestatud heinamaale torgati terava kepiga augud, kuhu susati kartulid, milledele tõmmati raudrehaga muld peale & esimest korda mullati kartuleid umbes kuu aja pärast kui pealsed olid juba poolteise vaksa kõrgused. Sügisel kaevati kartulid maa seest välja hariliku raudlabidaga, korjati tsinkpange, sealt kotti & keldrisse. Paari-aariliselt põllukeselt saadi talvekartul vähemalt umbes neljale perele. Aga see jutt vist kulges Võrtsust & Arnost liig kaugemale . . .

Mõni aasta pärast Pärnust Harjumaale kolimist pakkus Lutheri vabriku ametiühing mulle tuusikut Pärnu sanatooriumi. Eksite väga kui arvate, et mul seda tervise huvides väga vaja olnuks. Point oli lihtsalt selles et tuusik oli kahekümne kuue päeva pikkune, kuid *e l a m i s p i n d a s a n a t o o r i u m i l p a k k u d a p o l n u d*. Mina vana pärnakana tundsin poolt linna & mul oli seal palju häid sõpru & sugulasi. Auli tänaval (otse rannarajoonis) elas mu vana hea seltsimees gaasikontori päevilt – Herman Kasemets. Telefonikõnest järeldasin, et teise korruse möbleeritud ahiküttega tuba on tasuta kuuks ajaks minu

Siis läksime pudeleid korjama. Korjasime neid (mis te arvate?!) koos k a r t u l i k o t i t ä i t. Pikasilla poodi oli Arno juurest oma kolm kilomeetrit. Ma kujutlesin väga selgelt kuidas Arno lükkas käekõrval oma päevinäinud Ukraina ratast: üks kott pakiraamil, teine ees lenksu & pulga peal. Sõit võimatu! Ja ärge unustage, et see oli klaastaara, kusjuures väga paljud viina-, likööri- ja konjakipudelid olid õhukesed & õrnad & kõik nad olid korduvkasutuses. Arnol tuli teha vähemalt kolm tretti, võib-olla neli. Kõva päevatöö. Tagasiotsaga sai aega kokku hoida, võis sõita, kui võis . . .

kasutuses. Sanatoorium oli väga demokraatlik: mulle ettenähtud protseduuride kellaägu võisin oma suva järgi valida. Valisin varahommikused tärminid, nii-et keskpäevaks olin vaba mees, – mitte just kõige vabamal maal. Käisin ka kaelast saati mudavannis & ise nägin ning sain teada, et peale iga patsiendi vannitamist vahetati muda. Sanatooriumi ägu tutvusin lähemalt Hermani väimehe Mati Vaikjärvega, kes oli tollal juhtivaid vibusportlasi, käis kogunisti olümpiamängudel. Matil oli kaks saksa õhupüssi & suur vintkorgiga kohvipurgitais laskemoona. Esmalt tulistasime hoovinurgas oleva topelt ahjupuuriida kasehalgude pihta. See polnud kuigi atraktiivne, peagi hakkas igav. Märklehti oli vähevõitu & Mati ei raatsinud neid minu peale raisata. Silmanägemine oli mul väga hea, käed kah ei värisenud, kuid juba vene kroonust mäletasin, et laskmine polnud mu lemmikalasid. Puukuuri seinalt leidis Mati punase peene voolikuga odekolonna sifooni. Sifoonile sain kohe mitu korda järjest pihta. Mati tulistas kõigepealt puruks korgi vooliku teisest otsast. Seepeale laskis ta vooliku otsast umbes pooletolliseid juppe. Mulle tuli meelde kuskil Moskva kunstimuuseumis nähtud õlimaal: Vorošilov & Gorki lasketiirus, – kus marssalil olid prisked punktid kirjas, teine aga oli vingus näoga nullipoiss. Veel tuli meelde Gorki eluloost: noorukina Odessas Šaljapiniga võistu lauldes jäi enamjaolt võitjaks Gorki. Aga seda vist pole lugejal väga vaja teada. . .

Ükskord kutsus Mati mind kaasa vibulaske treeningule Räämale. See oli peaaegu linnast väljas, kuskil Niidu heinamaal. Vibud olid Viisnurgas valmistatud, kuid nooli tegi Mati ise, sest ta oli väga andekas lukksepp. Suurima probleemina jäid mulle meelde kalkuni suled: noolte täpsuse garantii. Neid sulgi oli sellal Eestimaal raske saada & nad olid hirmkallid. Minu taseme selgituseks: viiekümne meetri peale tabasin kuidagi märklehte, kuid seitsmekümnesel distantstil käisin piima järel. Siis hakkasin „pallipoisiks” elik noolte äratoojaks. Lõpuni ausaks jäädes tunnistan, et üks Mati möödalastud nool jäigi kadunuks ning võite arvata kui tõsiselt Mati seepeale vihastas . . .

Vooremäe lääneküljel oli estrada lava. Kord minu seal olles mängiti Vigaseid Pruute. Ilm oli ilus. Rahvast murdu. Head sakummi & igat liiki alkoholi müüdi koguni kahest rohelisest ETKVL-i furgoonlavkast. Kohal olid ka esimesed šašlõki-pannid. Paljude põõsaste all võis

näha magavaid väsinud mehi ning kuulda võis lamedaid Lõuna-Eesti naljandeid aga kedagi ei peksud, vägistatud ega piinatud. Keegi ei kimanud bemarkide ega mersudega, sest neid lihtsalt polnud olemas. Ning vähesed olemasolevad rullnokad (õigemini nimetati neid tollal lõngusteks!) sõitsid busside, jalgrataste või sääreväristajatega. Ühes furgoonis osteti algul taaratki tagasi, kuid see oli kuidagi kehvasti organiseeritud, tekkis pikk saba & sõnelused ning edaspidi sinna enam ei mindud vaid tühjad pudelid lihtsalt visati järve pilliroopadrikusse . . .

Elektrijuhtmed veel Vooremäeni ei küündinud, sestap lõpetas ilusa peo saabunud pimedus. See oli umbes veidike peale südaööd. Saatsin koju naabertalus (Kiisaluha!) suvitava Tallinna Konservatooriumi kolmanda kursuse tudengi Ene, kelle perenimi oli Roi. Eneroi! Vaatasin talle sügavalt silma & imestasin kuuldavalt et tal ei olegi pilusilmad!? Eneroi, või Roiene, väga aasialik. Ene ema, kes nägi välja tema õena, luges tugitoolis ingliskeelset Printsia & Kerjust. Mina lugesin seda muidugi eesti keeles & ammu. Kui Pariisi Jumalaema Kiriku läbi saan, võtan Printsia & Kerjuse uuesti ette. Enega me klappisime hästi, kuid tema tädi Loola ei jätnud meid hetkekski kahekesi, nähtavasti oli tädi ülesandeks tudengiplikat valvata, – & ta võttis asja kõige tõsisemalt . . .

Hommikul vara kui alles hahetas, midagi vist poole kuue paigu rebis Arno minu pealt teki & räusates justkui purjelaeva pootsman tekimadruse peale ajas mind üles . . . üles & kohe tööle! Mulle meenus, et olen ju puhkusel & väga tahaks magada. Aga kus sa sellega!? Arnol kohv valmis & kohe vaja minna järve äärde pudeleid korjama . . . enne kui külapoisid kohale jõuavad. Arno sõnum jõudis kohale! Ja mulle meenus ammune poisipõlv & tormine Häädemeeste rand¹. Kirjutamata reeglid: kes esimesena näeb? Kui korraka nähti, siis: kes esimesena katsub? Selleks aga tuli sageli läbi astuda meetrisest veest, mis tikkus tormi aegu, pehmelt öeldes jahedavõitu olema. Geograafiatunnist meenusid Siberi jõed: Dvinaa, Petšoori, Ob, Jenissei, Leena, . . . Jaana, Kolõma & Indigirka, justkui hea luuletus . . . aga need jõed on üheksa kuud aastas jää all & Volga on kohati üle seitsmeteist kilomeetri lai. Ise nägin . . . et vastaskallast ei näinud & kuskil Kaasani kandis oli sild üle

¹ Aakrik elik marutuule mereannid

Tallinna konservatooriumi kolmanda kursuse tudengi Ene Roi naturaalne pilt oli ilusam kui siin raamatus. Nagu elus ikka . . .

Omal ajal, mäletan, kutsus V.Panso vana kuulsat näitlejat R.Baumanit Tallinnasse & teatrisse . . . et vana kuulus artist. Seepeale vastas vana draamanäitleja:

„Oh mis kuulus, mul see va' kole nägu! Inimesed käisid seda vahtimas!”

Enega me klappisime hästi, kuid tema tädi Loola ei jätnud meid hetkekski kahekesi, nähtavasti oli tädi ülesandeks tudengiplikat valvata, – & ta võttis asja kõige tõsisemalt.

Volga rohkem kui seitse kilomeetrit pikk & sillal oli karabiinide & automaatidega relvastatud sõdurivalve . . .

Ja ma andsin sellele kuradima pootsmanile andeks, hüppasin voodist välja, tegin viiskümmend toenglamangut, jõin ära tassi musta suhkruta kohvi. Siis haarasin Arnot ootamatult küljelt, räntsatasin ta selili voodile, surusin põlve kõrile:

„Kurradi pootsmani raisk! See oli su viimane vile! Surm on patu palk!” . . .

Siis läksime pudeleid korjama. Korjasime neid (mis te arvate?!) k u u s k a r t u l i k o t i t ä i t. Pikasilla poodi oli Arno juurest ligi kolm kilomeetrit. Ma kujutlesin väga selgelt kuidas Arno lükkas käekõrval oma päevinäinud „Ukraina” ratast: üks kott pakiraamil, teine ees lenksu & pulga peal. Sõitmine võimatu. Ja ärge unustage, et see oli klaastaara, kusjuures väga paljud viina, likööri & konjakipudelid olid õhukesed & õrnad & kõik nad olid korduvkasutuses. Arnol tuli teha vähemalt kolm tretti, võib-olla neli. Kõva päevatöö. Tagasi-otsaga sai aega kokku hoida, võis sõita, kui võis . . .

Umbes viieteist aasta pärast käisime autoga Arno juures. Ema enam polnud. Arno elas üksi. Loomi ei pidanud, maad ei harinud. Sõi paljast musta leiba & rüüpas piima peale. E l a s ü r g a j a e l u, nagu ütles mu kadunud kaasa. Vahepeal tõmmati elektriliin lausa ümber Vooremäe, – kahekümne meetri kaugusel Arno majast oli viimane post. Kirjutasin Arnole ajal, mil elektriliini veeti: osta nendele elektrikutele kümme pudelit viina & kaks kasti õlut & sul on tohlakas toas! Arno aga ei raatsinud.

Kala püüdis Arno igate-moodi – nii võrguga, abariga, õngedega & ahinguga. Aga see Kapi-nimeline inspektor tegi Arno elu põrguks! Arno mattis isegi kalaluud mulla alla, – et viimati see kihvt inspektor näeb! See selleks . . . Ühel sealkäigu ajal püüdsime käsiõngega pool pesukaunitäit ahvenaid & särge. Tegime naisega laari korralikku kalasuppi, luud-kondid korjasime näppudega ükshaaval välja & Tiiu ei koonerdanud või ega hapukoorega. Te oleksite pidanud nägema kuidas Arno seda suppi vohmis! Ma kardan, et see väike kõhetu mees mahutas endasse vähemalt kolm liitrit (!!!) suppi pluss võileibu kogu aeg kõrvale . . .

Enne kui me Pikasillalt ära keerasime kamandas Arno meid pargipingile istuma: istute rahulikult, käed põlvedel! Arno sisenes postkontorisse. Veidi aja pärast nägin kuidas maanteepoolsed aknakardinad liikusid: posti-töötajad said läheda maa pealt näha kõrgeid külalisi pealinna lähistelt . . . nõnda oli ette nähtud!

Kord, mäletan, loopisin Arno pika latiga spinningut, lant takerdus pilliroo juurikatesse, rebisin et tamiil katkes & Arno kallid lant läks igavikuteele. Pärast Arno küsis kas ma õnnetuskoha ära tähistasin. Millestki säärasest ei olnud ma ealeski miskit kuulnud . . . kahjuks!

Viimati nägin Arnot esimesel augustil kahe tuhande neljandal aastal, mil külastasin teda tema uues kodus, sünnikodust & Vooremäest mõni kilomeeter eemal, Pühastes, sest ühel pakaselisel jaanuariööl läks kallid isakoda põlema & põleski maani maha.

Väike ristnurkadega tahatud palkidest majake elik umbes nagu Mustamäe hruštšovka rahuldab Arno vajadused vähemasti ajutiselt. Pliidiküttega elamu olevat küllaltki soojapidav. Mets hakkab puukuuri tagant peale & Arnol on tuliuis töökorras Družba (sõprus!!!) mootorsaag. Olevat, muideks leiutatud eestlaste poolt. Neid valmistati Permi oblastis, kus ma sõjaväeaega teenisin. Seal olid nad vabal müügil ka kõige viletsamaski külapoes. Kohalikud neid ei ostnud. Mõned mu relvavennad tõid demobiliseerudes isale kingiks mootorsae, sest **E e s t i m a a l** olid nood aparaadid umbes niisama **d e f i t s i i t s e d** **k u i s õ i d u a u t o d**.

Majaomanikul on kaks poega, praegu veel üliõpilased. Esimesena õpingud lõpetav poeg ilmselt soovib Pühaste majakest suvilana kasutada. Siis peab Arno mujale kolima. Eks ta ise tea. Kuulsin, et Arno müünud mõnekümne tuhande eest pool isatalu krundist.

Õigupoolest pole ma kolmel viimasel aastal Arnoga lävinud, sest ta kirjad muutusid viimasel ajal kuidagi üheülbalisteks . . . et mitte öelda peaaegu loetamatuteks elik lihtsalt segasteks . . .

Loodetavasti majandab ta ennast kuidagimoodi ära, sest pension on tal millegipärast väga väikene. Aga Vabariigil kuulukse raha palju olevat. Küllap valitsus hoolib oma alamatest & kiirendab pensionide suurendamist Euroopa Liidu tasemele . . .

Randveres, 18.04.2007

Jstugem & nutkem . . .

Lubja mäel, tuletornist umbes veerand kilomeetrit seisab kahekorruseline salatikarva suvila. Ühel tuulisel jahedal märtsihommikul päikesetõusu aegu nägin teise korruse majakapoolsel lahtisel rõdul askeldavaid inimesi, kelle kohta mu kadunud tädi öelnuks: võtsivad aga seda va' viinuškat! Mul olid jalas villased sokid tossude sees, seljas kaks kampsunit, peal tuulepluus kapuutsiga aga nõrgaks kohaks olid viledavõitu nahksõrmikud. Mul tuli meelde, et kodus kapis on kaks paari kadunud ema kootud villaseid aasalisi labakindaid & küülikunahka läkiläki. Veel meenus mulle Turba bagermeister Aksel Suhharov, kellel oli seljas neli kampsunit ülestikku, sest enne maipühi pidi tükkturba tootmine toimuma ööpäevaringselt. Ei mäleta kust lugesin, et Ernest Hemingway ostis ühekorraga viis kampsunit. Imestlesin selle üle, sest ilmselt ma ei teadnud tollal, et kuulus kirjanik sai nii Pulitzeri kui ka Nobeli auhinna, umbes nagu meie Juhan Smuul sai nii Stalini kui ka Lenini preemia. Aga õigupoolest ei tahtnud ma teid sellest pikalt teavitada . . .

Enne Lubja mäest allakupatamist, kordamööda ärasurevaid käsi raputades meenus mulle miskipärast Moskva rong. Filharmoonia sõitis

Moskvasse & ta hõivas mitu vagunit, – kaks viimast kohe kindlasti & sealt sööbis mällu tekst:

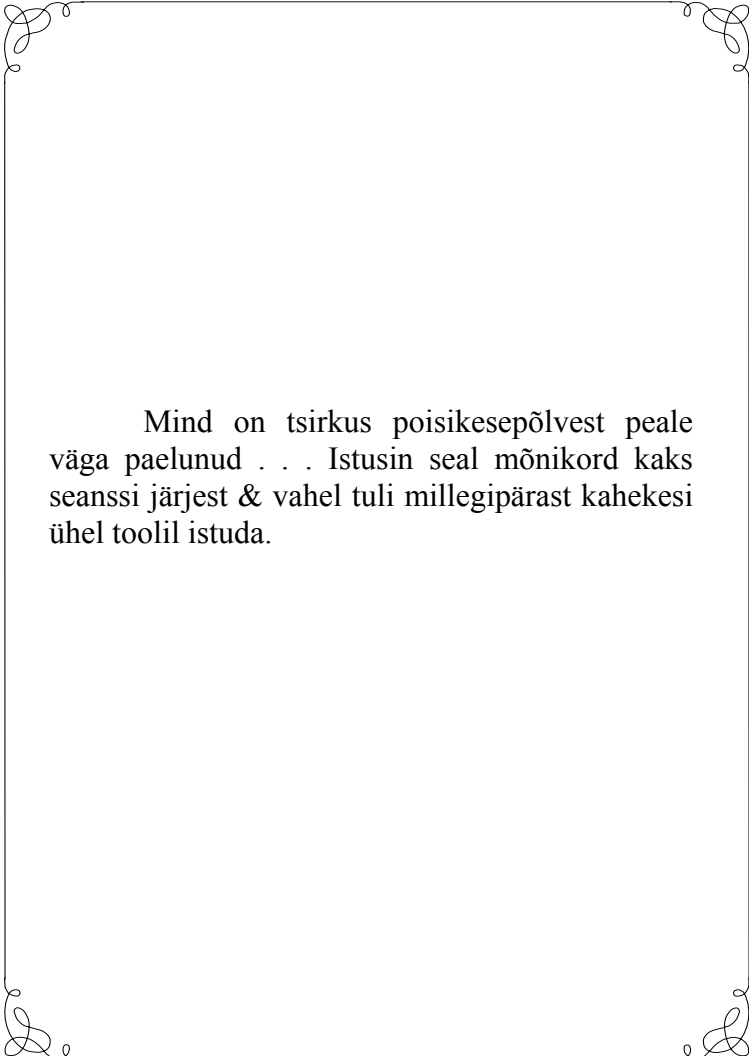
„Davai Jura, possidim i platšem!”

Nõnda sõnas Jüri Pärj'i abikaasa, kes ei saanud või ei soovinud suure kodumaa pealinna reisida & ma võin käsi südamel vanduda, et naisterahvas tõeliselt nuttis. Jüri pisaraid ma ei näinud & . . . siis ei räägi.

Salatirohelise suvila juurde tagasi pöördudes: võis ju olla umbes säärane situatsioon, et keegi kallis inimene pidi teataval kellaajal istuma lennuki, laeva, kopteri või rongi peale & sõitma kaugele-kaugele, kuhu silm ei näe & kõrv ei kuule & kelle kohta vanades heades romaanides kirjutati, – et enam me teda ei näe & temast miskit ei kuule. Vene rahvasõna: possidim pered daroogoi! meeldib mulle väga, iseäranis kui istumise lõppedes vene moodi risti ette lüüakse. Umbes niisama kaunitl kõlab: s ljohkim baarom! Kasvõi hakka ise sõnu välja mõtlema nagu Salomon Vesipruul või Jaan Tatikas. Paekivist sinki või peedist pesumasinat vms. No ei tea. Paljugi, millest mõtleme aga kui ikka mõistust ei jagu siis ei jagu. Las mõtlevad targemad inimesed, partei & valitsus, parlament, peaminister & president. Mäletan poisikesena, kui oli vaja korraga mitut asja teha & toimetada, pani ema asjad paika: ei saa, poiss samaaegselt vara tõusta & kaua magada! Kehitasin õlgu – kõrvast sisse, teisest välja. Nüüd seitsmekümnese hallpeana hakkasin justkui üht-teist aduma . . . aga nüüd hakkab aeg ümber saama. Olen juba mõne aasta üle Eestimaa keskmise elanud. Olen elanud üle oma vanaisa, isa & massiliselt häid noorpõlve sõpru, keda näen peaaegu igal öösel unes . . .

Täpselt pole meeles aga umbes seal, kus praegu paikneb Tallinna Kaubamaja, asus kõrge purjeriidest tsirkusetelk. Mind on tsirkus poisikesepõlvest peale väga paelunud. Noort KIO't mäletan esinemas viieteistkümne aastase poisikesena koos oma kuulsa pensionärieas isaga. Nädalavahetustel toimusid seansid mitu korda päevas. Ümmarguse saepuru-areeni läbimõõt oli vähemasti kolmteist meetrit, sest mõnikord oli korraga laval neli-viis hobust, suur kari lõvisid, koeri või karusid. Istekohti seal sadu & tuhandeid muidugi olla ei saanud, kuid vajadusel olid pääsmed alati saadaval. (Ei olnud nii nagu Noorsooteatris et: piletid pooleks aastaks ette välja müüdüd!)

Mind on tsirkus poisikesepõlvest peale
väga paelunud . . . Istusin seal mõnikord kaks
seansi järjest & vahel tuli millegipärast kahekesi
ühel toolil istuda.

Minu noorpõlvesõber Ülo Priiman, kes tollal elas läheduses Sakala tänaval, töötas kohakaasluse alusel tsirkusetelgis koristajana. Teises või kolmandas reas oli tal kaks vaba kohta. Istusin seal mõnikord kaks seanssi järjest & vahel tuli millegipärast kahekesi ühel toolil istuda.

Nüüd on semu Ülo, kes oli minust kaks kuud vanem, juba aastaid Issanda karjas & ma pole aastakümneid tsirkuses käinud. Harva näidatakse tsirkust teleriski . . . aga see pole ju see. Pool sajandit on mööda läinud. Eestimaal ehitatakse SPA-sid, staadione, kino- & pangahooneid aga tsirkusest enam isegi ei kõnelda. Meie riigiisade arvates on elu ilma tsirkusetagi huvitav & lõbus.

Ei mäleta selle maja numbrit, kuid on meeles, et see oli endine Poliitharidusmaja (nii vististi teda nimetati!?) Algselt oli planeeritud (neljakorruselisse majja) ka lift, kuid sõja tõttu jäi ehitus pooleli. Pärast sõda s.o. Stalini ajal polnud alla kuuekorruselistele majadele lifte ette nähtud. Aga mitte neid olusid ei peaks kirjeldama, liiati elas Ülo ilusa suure maja avaras keldrikorteris. Tuli meelde hoopis see, et hoovi kangialuse sulges kaunis kahepoolne malmvaluvärav, mille keskel rippus kandiline tabalukk. Kui Üloga kinost tulime, ei pääsenud me majja, sest Ülo ema polnud kodus & poisi võtmed olid teise kuue taskus. Tõsi, oli ka tagavaravõti. See asus kojas, elektrikilbi kõrval, laias paekivi-praos kahe meetri kõrgusel. Sinna pääsemiseks soovitasin sõbral umbes kolmveerand ruutmeetiline aknaklaas lihtsalt puruks lüüa. Tullakse ju õiendama! Õiendajatele näitad oma pildiga miilitsatõendit: et jälitad eriti ohtlikku roimarit & varast, et nägid seda bandiidinägu (laetud TT-püstoliga peos!) kõrvalaknal kümne minuti eest. Soovitasin end kirja panna juhusliku manukana, kes nägi kuidas mees relva kaitseriivist vabastas. Aga paljulugenu teadjamehe tarku soovitusi pole ju ealeski tõsiselt võetud.

Sõber võttis seljast oma heleda vihmamantli, andis minu kätte hoiule. Nõndaviisi mahtus ta vabalt läbi malmvärava võre. Sel ajal meid kaalujälgimine ei huvitanud, õigupoolest me ei teadnud sellest miskit. Aeg-ajalt astusin üle Turba saunakaalu & probleeme polnud. Nüüd oleks küll huvitav teada kui palju Ülo tollal kaalus . . .

See vana lugu meenus mulle umbes paarikümne aasta pärast kui sõitsime Ülo miilitsaautoga sealkandis ringi. Tegime tuttava värava ees

peatuse. Ponnistas sõber mis ponnistas, kuid sajakilosena ta mitte kuidagi malmvarbade vahelt läbi ei mahtunud.

Nüüdsel ajal pole mul sinnakanti asja, haigete jalgadega ei viitsi väga palju kõndida & trammiliin jääb eemale. Tolles endises poliitharidusmajas vististi on nüüd Vana Baskini Teater. Lõhkuda on lihtne, nagu ütleb professor Ülo Vooglaid. Suured ilusad majad lammutatakse, asemele aga ehitatakse kandilised klaasist kolemajad või Lollidekülad. Asi see vana malmvärav maha pole tõsta & puruks pole peksta!?

Oleme uhked, et kaugel keskajal oli Oleviste kiriku torn maailma kõrgeim, imestleme oma mitmesaja aastast kaunist Raekoda . . .

Agas kui tuhande aasta pärast arheoloogid, kaevates Liivalaia pangamaja varemetes, leiavad otsitud kartulikoorte asemel kuldkraanidega, nikeldatud vasktorudega mullivanni, selle kõrval pisike ratastel puhvetilauake, millel paar KROONIKA ajakirja Anu Saagimi & Kati Murutari alasti-piltidega, poolik pudel lahja kuiva veiniga, vesipiip, mingi valge pulber, mingid tabletid & kasutatud verised süstlad . . .

Siis on kõrgharitud professionaalsed teadlased sügavas häämingus: mis inimesed need küll olid, kes siin elasid & tegutsesid kahekümnenda & kahekümne esimese sajandivahetuse paigu? Ja millega nad küll tegelesid?

Ühel jalgrattaringil tuli mulle vastu helepruun naeruse näoga koera-krants umbes poolteise meetri kulunud ketijupp järel. Koerte ketitajad on halvad inimesed, keda peaks karmilt karistama: umbes sama rangelt nagu hoorjäägreid & litse. Näljas, janus, stressis & külmas ringitraaviv õnnetu loom kulutab uskumatult kiirelt läbi kõige jämedamagi lehmaketi, sest liiv töötab nagu raspel, nagu jäme smirgelpaber, mille tööpinnale on liimitud teemantpuru. Enne minuga kohakuti jõudmist takerdus ketijupp võrkaia külge. Rapsis peni mis rapsis aga lahti ta ei saanud. Sooritasin oma ringi aga tagasisõidul looma seal enam ei olnud. Paljude jõukurite kruntidel traavivad ringi mullikasuurused kaukaaslased, paljudel kaks ühes aias. Uusimad kaasaegsed võrkaiad (valmistatud umbes kahe millimeetrisest traadist punktkeevituse teel) on säärase loomade pidamiseks nõrgad. Tean, mida räägin, sest mu koduaia väravast jooksis mingi hulkurloom ühel pimedal

oktoobriõöl läbi, jättes nõrka traatvõrku umbes üks-korda-poole meetrise augu & peotäie kollakaid koerakarvu. Minu teada on ainuke täieline koerapidamiskeeld Islandi pealinnas Reykjavíkis.

Sinnamaani on Maarjamaal veel pikk tee kõndida. Alustama peaks jalutusteedel junnikorjamisega & ignorantide karistamisega. Kord Pärnamäe teel nägin kena naisinimest, kelle hundikoera pikk nõor oli teist otsa pidi seotud jalgratta lenksu külge. Et tugev loom liiga suurt kiirust ei arendaks, oli naisteratta pakiraami külge seotud pesunõor, mille teises otsas lohises pidurina töötav kulunud sõiduauto rehvi. Kusjuures nõor oli läbi tõmmatud kahest rehvi veerepinna kesksest august, sest nõor ju kulunuks kiirelt läbi, seotuna lihtsalt ümber rehvi. Õelge veel, et blondid & piiratud mõistusega! Kaugel sellest!

Kord, aegade hämaruses kui sõitsin valge Sapikuga oma esimesi tuhandeid, soovis üks mu toleaeagne väga hea sõber koos oma *girl-friendiga* sõita paariks puhkusenädalaks Maarjamaa Läänerannikule elik Topule. Auto oli uus & ülimalt korras, odav A-76 bensiin täisvaatides puukuuri taga nõgesepõõsas & mitte just ülekoormatuna võttis masin iga kell sada sisse, mille peale sõber kilkas: näe, kaks-nulli-jälle-ees! Noh, mis sa hing veel ihaldad?!

Tee äärest jäi meelde ühe Lutheri vabriku mehe suvilaks restaureeritud tiibadega tuuleveski, mis oli nii paeluv & huvitav, et sõitsin kohe õue aga ukсед olid lukus & kedagi polnud kodus. Krundil kõndis armas lakkiskarvaline kolli, keda ma kõnetasin, mispeale ta tõi mulle kahevärvilise pooltühja võrkpalli, mille viskasin nii kaugele kui suutsin. Varsti saime kõik aru, et elu pole ainult pallimäng. Võtsin kaevust koerale külma vett & sõitsimegi veski puust hammasrattaid sedakorda nägemata Topule.

ETKVL-i suvila oli ilusas kohas suure mere kaldal. Kaks paati olid kummuli peaaegu veepiiril. Puukuur oli kuivi puid täis. Suvila võti oli kiviktaimla musta kivi all, see kivi võis olla meteoriit aga ma kohe ei katsunud, pärast unustasin. Ühest Moskva muuseumist mäletasin, et meteoriidid olid märksa raskemad graniit-kividest. Pakkusin sõbrale kanistritäit bensiini, kuid paadimootori kõrval oli kaks täis kanistrit. Lahe oli nelja-inimese telk kahele, nagu ka ABU-spinning, kuigi sõber oli Ervin Abeli tüüpi kalamees, kes armastas kala püüda aga mitte süüa. Ajal,

mil me sõbraga varustust & provianti maha laadisime jõudis noorik väikese kartulikonksuga läbi tuhlata mitmed mullused raagadru vallid, millede alused olid täis igas suuruses vihmusse. Rand oli laugjas aga suur meri käis peale & pilliroogu polnud peaaegu üldse.

Meenub, et esimesel Sapikul ei olnud raadiot ega ka turvavöösid. Tagasisõit üksinda oli surmavalt igav . . .

Mingis N bussipeatuses seisis poolvarjus pruuni lokkis juuksepahmakaga naisterahvas, kelle rinnad surusid hõreda mustriga lõdvalt kootud kakao-värvi, normaalsest paar numbrit väiksema kampsuni keskpaiga ihust liiast eemale. Mis pattu salata, ta nägi välja väga seksikana. Kõrval väikesel puupingil seisis kaks kaanetatud viieliitrist plekist piimanõu. Peatasin auto & võtsin „passasseri” peale. Pole meeles millest me vestlesime. Tallinna poole kulges mu kaasreisija umbes kolmkümmend kilomeetrit. Pakutud viiest rublast ma keeldusin. Siis ta väljus. Avasin aknad, sest autos oli õhk paks minu lapsepõlvest meeldejäanud Mõisa farmi karjalauda haisust. Veidi enne Harude vahet hakkas sadama. Must äikesepagi kerkis kuskilt Kagu-Eestist. Ei enne ega kunagi hiljem pole ma näinud säärast vihma. Kõik autod seisis teepeenral, sest kojamehed ei suutnud teise käiguga klaase puhastada . . .

Randvere tee ääres Tädu ristmiku lähedal seisva väikese üksiku maja aias istus rohelisel pargipingil võõras mees. Ühel suvisel tööpäeva varahommikul kella seitsme & kaheksa vahel, & umbes kahekümne kahe või –kolme aastane jumalast võõras mees. Ta rüüpas vist seitsmesaja grammisest Viru Valge pudelist valget viina. Sakuskat tal ei olnud. Peale järjekordset suurt lonksu krimpsutas ta nägu. Perenaist polnud näha. Nii aia värav kui maja uks olid suletud. Majas elab üksik vanem naine. Koera tal kolmandat aastat ei ole. On ainult hallikirju & valge kass. Kaks kassi. Kord-paar kuus olen näinud naist küllastavat nooremat kena näitsikut hästihoitud sinisel jalgrattal. Oma järgmisel ringsõidul näen siis väikeses aias tehtud tööd: korda tehtud lillepeenrad, kuivama riputatud pesu või lõhutud-saetud tulepuud. Aga võõra noormehe ÜKT-st polnud mitte märkigi! Ka ei olnud ümbruskonnas näha mitte mingisugustki transpordivahendit. Väga kummastav! Või on tänapäeva rohelised mehikesed oma „sisu & vormi” muutnud?! Selguse saamiseks kavatsesin järgmisel varahommikul väikest maja küllastada. Aga järsku nugiski too

„tulnukas” vana naise ära? Dostojevski „Kuritöö & karistus”!? Nii hulluks asi siiski ei läinud. Järgmisel hommikul nägin juba kolmveerandi kilomeetri kauguselt et katkise otsaga korsten suitses. Okay!

Siinkohal meenub seik neljakümne üheksanda aasta küüditamisest. Ühe mu sugulaspere isa-ema viidi minema. Vanim poeg ööbis tütarlapse pool umbes kilomeeter kodust. Keskpäeva paigu nägi noormees oma kodumaja korstnast tõusvat suitsuvinet & läks . . . lõvi lõugade vahele. KGB-mehed praadisid soolapekki & kanamune, sest kaks korda korralikult läbiaetud puskar oli väga kange.

Randveres, 01.05.2007

Südame raviks . . . ainult punavein!

Elmar Kohv, üks mu häid noorpõlvesõpru, oli pärit Pärnumaalt, Urissaarest. Aga tutvusime Turbas, kus me elasime lähestikku Pasakülas. Elmar oli minust mõni aasta vanem. Turbasse tuli (& lahkus sealt) mõni aasta enne mind. Igatahes tuhande üheksasaja kuuekümnenda aasta kevadel oli ta end sisse möllinud Varbolas, Vanakõrtsi talus, kus ta kosis peretütar Linda. Turba inimestest saadeti kirjutusmasinal trükitud pulmakutsed ainult Nestra Ruudile & allakirjutanule. Laulatus toimus Nissi kirikus, oreli saatel. Veel on meeles, et Ruudi Moskvitšil olid all vene hävituslennuki veljed & rehvid. Originaalkummide nagu ka paljude muude asjade & esemetega oli nigu oli ning Ruudi kinomehhaaniku palk polnud kah teab-mis-kõrge. Varsti peale pulmi tuli Elmar Turbasse, näitamaks meile oma uut m a s i n a t, – Jänestega Jaawat elik saja seitsmekümne viie kuupsentimeetrist Kovroovetsit. Töötasin pikkade vahetustega tükkturba koristamisel, sest ilmad olid ilusad & rabatöödel pinge peal. Saabusin rabast peale südaööd turbatolmune, higine, surmväsinud & näljane. Elmar lõi võrri käima: nii kui popsu paned, lööb

pendiksi välja! Sada võtab peale siuh-&-vips!, ainult gaasi keeramise vaev. Isegi lapsena mulle mootorrattad ei meeldinud. Nüüd vanuigi olen ka autosid hakanud põlgama. Niikaua see sõber pinda käis et istusin mootorrattale ning kupatasin suurele teele Ellamaa raudteeülesõiduni välja: tõesti-tõesti võttis küll sada peale.

Meenub koostöö Elmariga koristustöödel Riisipere rabas. Kõrgeks ülemuseks oli seal Juhanson Fedja, tugeva konstitutsiooniga punapäine kena mees, kelle ainukeseks aga see-est hiiglaslikuks miinuseks oli see, et Jumal oli ta ilma jätnud n a l j a s o o n e s t. Nagu ikka tuli ta valel ajal & suunast, kust teda ei oodatud & nagu ikka . . . ei pidanud Elmar oma käsi paigal. Järeelvetav massiivne trafo (kolmelt tuhandelt voldilt viiesajale 3 000/500 V) oli saksa päritolu & tema pealülitiks oli kodaratega malmratas, pirakas, nagu vanaaegse purjelaeva rooliratas, mida Elmar hirmsate kolksatustega sisse-välja lülis, ise skandeerides: Auss!, Ein!, Auss!, Ein! Ülemus hiilis Elmarile seljatagant märkamatuult juurde, haaras kõrva pihku & räuskas:

„Mis sa siga mööbeldad? Sa võiks oma käpad selleks ajaks perse pista kui sa riigi varandust lõhud!”

Mispeale Elmar sülitas lärtsatades:

„Kurradi fašistide saksa-mäda-manilla! Utiili tuleks raisk anda, näed-sa mitte ei pea, siga, voolu sees!”

Osakonna juhataja ei märganud, et lahklüliti posti otsas oli välja lülitatud, sestap „trafo ei võtnudki voolu sisse”. Magnetlüliti ilma vooluta ei funktsioneerinud. Aga mis Elmaril sellest!? Lollitas järjekordselt ülemuse ära . . .

Ühel varahommikusel jalgrattatuuril märkasin hämmastusega oma sõbra, väikesevõitu koerakrantsi puudumist. Vähe sellest, ka kuuti polnud enam suure kuuse all. Ning minu k a u n i – h o m m i k u – t u j u haihtus. Momentselt meenusid mu ammu lahkunud kallid inimesed, nii noored kui vanad, – neist kõigist mäletasin ainult head, nagu surnutest ikka. Ja kas siis tõesti ainult pahad elavad kaua . . . inclus mina ise nende seas?!

Poolteist aastat lävisime regulaarselt iga ilmaga: ka kerge saju korral tuli peni minu kutse peale kuudist välja, liputas saba ning haugatas naljapärast. Otsustasin minna majja et küsida: kuhu te inimeseloomad

koerapoja panite?! Sekund enne hoovivärava avamist kuulsin tuttavaid haugatusi . . . Kuut oli paigutatud metsa äärde umbes nelikümmend meetrit eemale. Rattateele ei paistnud see lihtsalt kätte. Järgmistel öödel oli uni rahulikum & Tammneeme tee otsas märkas, et päklikahakased võimaldavad juba saaki ennustada & varjupoolel teeserval oli täisõies mailane et hakka või uuesti korjama . . .

Siinkohal meenus vene aeg, mil mu vana sõber Rein Rataskas Mähe loodendurgas endale suvilakrundi hankis. Maja vahvärk püstitati kiirelt. Kasvatati kartuleid, maasikaid, kõrvitsaid, herneid, istutati puid & põõsaid. Ja mis siis?! Siis tuli teadust teha, loodust kaitsta jne. Suvila jaoks ei jagunud aega. Aga mitte sellest ei peaks kirjutama . . .

Kord sealt möödasõidul märkas kogu peret krundil koos. Isa-ema olid käppapidi mullas, mõneaastane Jüri kooserdas autofurgooni katusel. Katus oli kas õhukesest presendist või tõrvapapist, pole täpselt meeles. Ema Urve mitmekordsetele keeldudele reageerimata hõikas Jüri isa Reinule:

„Isa, näe ema, kurat ei lase mul siit hüpata!”

Isa naeris oma laia kõlavat prominendi-naeru: ha-ha-ha!

Jüri oli Ereliukasel sõit selge, kuid krundil polnud sõiduks piisavalt ruumi, tänava-asfaldil aga ei tohtinud üksi sõita. Mulle jäi meelde, et ratta raamile oli kirjutatud punase suurikuga suurte trükitähtedega: JÜRI RATAS. Kunagi olin näinud filmi „Jalgrattavargad”. Täna ma filmi sisu enam ei mäleta, kuid krundil mõtlesin: kui peaksin selle ratta varastama, kriipsutaksin JÜRI punase suurikuga läbi, juurde aga kirjutanuks sama šriftiga: NÜÜD JAANI!

Mul on tõeliselt hea meel, et tollel sõnakuulmatul poisil on kahekordne kõrgharidus, et ta oli Tallinna mees & on praegu Riigikogu asespiiker. All saalis istub isa Rein, lihtliikmena. Ereliukasest ma ei tea miskit, pole jutuks tulnud. Hea, et jalgrattavargaks pole olnud vaja hakata. Eesti Vabariik maksab kolmekümne aastase tööstaaži eest pisikest pajukit, mille eest olen oma odavamast sorti sõiduriistad suutnud ise osta. Poeg on ka abistanud.

Varbolas elas Elmar tõelist talupoja elu. Töötas ta seal traktoristina. Kasvatas kartulit & juurvilja ning pidas loomi, sigu & lambaid. Lambad olid maantee ääres lopsaka rohuga kesapõllul ketis.

Kord jooksis üks rammus lammas end keti otsas surnuks. Ehmus kas hulkuvast koerast või mööduvast katkise summutiga plärisevast autost. Elmar nülgis lamba ära aga kuna verd ju välja ei lastud, muutus lihakeha siniseks. Elmari kolleeg, vana jahimees & loomapidaja käskis paar pange vett keema ajada. Rehela alla ülesriputatud rümbale valas Elmar kopsikuga keeva vett & jahimees plötsis kahe puulabidaga lamba kere üle, tulemuseks kadus sinine värv & liha muutus normaalseks. Elmar toppis rümba kotti ning läksime maanteele veomasinaid hääletama. Peatselt tabasimegi tühja veoki, millega jõudsime Märjamaale. Loomaarst oli proff, hoobilt tabas ära, et surnud loom. Ei andnud tõendit ega löönud lihale templit, mis võimaldanuks lihakeha turul realiseerida, kahjuks.

Hääletasime tagasi Varbolasse. Umbes poolteist kilomeetrit enne sihtkohta nägin maantee ääres plaanvankrit mustlasperega. Koputasin GAZ-51 kabiinikatusele nõudepeatuseks. Pärast väikest tingimist saime kaubale, mis rahuldab mõlemaid pooli. Hea rammus lammas, suurele perele arvati sellest jaguvat vähemalt paariks kuuks. Peres näis olevat vähemalt kaheksa-üheksa liiget, tõsi küll neist vähemalt pooled olid väikesed lapsed.

Kord Sapikuga puhkuse aegu Pärnu sõites näitasin naisele Sauga maju, – ühes neist elab Kohvi poiss, et peaksime läbi astuma, pole ammu näinud. Muidugi polnud ju aega ei siis ega kunagi hiljem. Järsku Tiiu näitas bussipaviljoni suunas: näed-sa ongi hunt aia taga! Vana Kohv ise, õllekõht rippu üle püksivärvli. Vaja minna linna (seal-mail nimetatakse linnaks Pärnut!) veinikest vaatama, – ta jätnud õllejoomise maha. Arst käskinud tal päevas mõne klaasi punast veini juua: mõjuvat hästi südamele, paremini kui õlu & viin. Töötas Elmar lähedalasuvas Seakombinaadis operaatorina. Ta näitas raudkorstnaga silikaattelistest vist kolmekorruselist maja, kus ta elavat & loomulikult lubasime tagasisõidul läbi astuda, nagu ikka. Meie sõit läks Pärnu, sealt Häädemeestele, Valgamaale & võimaluse korral ka servapidi latgalite maale. Tiiu tegi Sapiku tahaistmele Elmarile ruumi, kuid Elmar nägi lähenevat rohelist tulega taksot, millele ta kiirelt vastu jooksis. Rebis Volga parempoolse esiukse pärani lahti, räntsatas esiistmele, plotsatas ukse kinni. Sealkohal meenus mulle Mati Undi „Helgi Sallo lahkumine”,

Kord sapikuga puhkuse aegu Pärnu sõites näitasin naisele Sauga maju, – ühes neist elab Kohvi poiss, et peaksime läbi astuma, pole ammu näinud. Muidugi polnud ju aega ei siis ega ka kunagi hiljem. Järsku Tiiu näitas bussipaviljoni suunas: näed-sa ongi hunt aia taga! Vana Kohv ise, õllekõht rippu üle püksivärvli. Vaja minna linna, veinikest vaatama, – ta jätnud õllejoomise maha. Arst käskinud tal päevas mõne klaasi punast veini juua: mõjuvat paremini kui õlu & viin . . .

elik rohkem pole toda tüsedat punase veini sõpra nähtud Läti piiri, Peipsi järve, Soome lahe ega Lääneranniku vahelisel alal ega kuskil mujal . . .

Naasnud vene kroonust, leidsin sõber Elmari töötamas maaparanduses, elukohaga Märjamaal. Sel ajal kui mina Uurali eelmäestiku taigas seedreid tükeldasin, neist lesnjovkasid ehitasin, raketodroomi tunnelitesse punases savis kaablikraave kaevasin või puitkilpidest soome barakke püstitasin . . . teenis Elmar head palka maaparanduses ning ostis fotolabori jaoks moodsat aparatuuri. Võtsin kaasa ilmutatud filmid, mõne suure paki head ungari paberit, ilmutit & kinnitit ning kolmeliitriise purgitäie punast moldaavia viinamarjaveini. Linda tegi meile suure vaagnatäie hakkliha kotlette & ekstra Elmarile metsvaarika moosi pirukaid, sest nagu mees tõemeeli tunnistas: tema organism nõuab magusat. Arstid ju tunnevad asja! Mõnelgi korral nägin kuidas Elmar sõi ühe joonega ära terve suure tahvli Kalevipoja šokolaadi. Kui Linda püüdis arstilt selgitust saada, kuulis ta sõna-sõnalt sedasama teksti, mis abikaasalt. Nii hea kokkumäng!

Siis me töötasime täistööpäeva. Pilte sai kaks suurt pesukaunitäit. Kui kotletid, pirukad & vein otsa said ning väsinud laborandid unele suikusid, hakkas saabuv päev hahetama.

Mäletan kord jõulude aegu oli Elmari juures mõnus istumine. Suurel ehitud kuusel põlesid värvilised küünlad, – nimelised, kusjuures. Minu küünal põles kõige kauem. Olen seda täheldanud ka mitmel pool mujalgi, näiteks, kolmel korral Randvere kirikus, üks kord Pärnu Rannahoones & veel kuskil.

Ühel aastavahetusel Rannahoones mängiti pikalt-pikalt muusikat, mis ajas rahva ekstaasi. Äрге küsige minult mida seal mängiti, ma eiteamisseeli! Orkester mängis all, kuid tantsiti ka teisel korrusel. Ka mina tantsisin seal. Teadaolevalt on Pärnu Rannahoone Eestimaa suurim restoran, tuhat kakssada istekohta. Kuskilt lugesin, et Kosmose kinos olevat ka tuhat kakssada istekohta. Äkki hakati noori kuuski üle barjääri alla loopima. Kohe massiliselt! Ka kenad, soliidsed, kained daamid: see oli lausa psühoos. Ei enne ega pärast pole ma midagi analoogset näinud.

Kord Vana Narva maantee alguses korjasin Lasnamäe klindil punet. Uusehitusel oli valminud seinad & katus ning pakettaknadki olid juba ette pandud. Küll ikka tänapäeval ehitatakse kiiresti. Ja mulle

meenus too kuuse-loopimise aastavahetus & et kas neid aknaid enne vabriku tööle-hakkamist mitte puruks ei pilluta? Paraku, nõnda see läks: kui nädala pärast sealt mööda sõitsin olid klaasid katki koksatud . . .

Nood ammu möödunud ajad meenusid kui ETV näitas aprilli lõpu venelaste marodööritsemist seoses pronkssõduriga.

Belaruss-traktoriga õues manööverdades vajus tagaratas tühsti! sügavalt maa sisse. Teine ratas oli paeplaatidest teel ega vajunud läbi. Kuidagi jukerdas Elmar oma masina ise välja. Pärast rääkis, et läbi murukamara tekkinud augu näinud ta punastest tellistest laotud seinaga koobast. Aga miks ka mitte . . . tsaariajal läks ju sealt läbi vana keskaegne Riia maantee & suure tee äärse kõrtsi hoovis võis igasugu käike & keldreid olla. Soovitasin Elmaril hoov kopa & buldooseriga lahti kaevata. Seal võib ju vana Hansaaegset šoti rummi ning kulda-hõbedat peituda. Näiteks Eestimaa põldudelt leitud aardeleiud pole kunagi olnud sügavamal kui üks meeter, tavaliselt veelgi vähem, nii mõnekümne sentimeetri sügavusel. Häädemeeste Vingerja mägedes näiteks leidsid kaks poissi kamalutäie rootsi keskaegseid hõbemünte, need olid lihtsalt valge liiva sees laiali. Puu või riie võis lihtsalt ära mädaneda. Aasta oli siis tuhat üheksasada kaksikümmend viis. See selleks.

Vanakõrtsi talu vististi müüdi tükis-täiega võõrastele. Pole aastakümneid sinnakanti huvi ega asja olnud. Aga vana sõber Elmariga tahaksin küll kokku saada . . .

Ps. Teist korda lugu ümber kirjutades ning korrigeerides meenus mulle, et oman Pärnumaa tuhande üheksasaja üheksakümne seitsmenda aasta telefoniraamatu. Sealt leidsin ligi tosinajao Kohve, ilus lühike nimi ju! Aga Elmarit ei leidnud. Siis helistasin oma Pärnu sõbranna Maretile, tal kaasaegne telefoniraamat. Lõpuks saingi ühendusse vana sõbra pojaga, kes teatas, et isa suri kahe tuhande kolmandal aastal, seega juba nelja aasta eest.

Küllap saame varsti seal kokku, vana semu, joome punast veini & räägime juttu.

Randveres, 13.05.2007

Jänesekäpp

Lõõride puhastamise, heinateo, kartulivõtu & kalade rookimise kõrval olid isiklikult mulle väga vastikuteks toiminguteks küülikute tapmine & nahastamine. Ema käes käis see siuh! & vips! Parimatel päevadel nugis ta neid kolm-neli-viis tükki ühe soojaga. Järgmisel varahommikul sõitis Haapsalu rongiga Nõmmele või Keskturule, kus rammusad rümbad iseäranis venelastele hästi peale läksid. Kõrgemat sorti nahkade eest sai kokkuostjalt kottide kaupa otra, kaera & teinekord ka nisu, mis ajas küülikud rasva & karva lokki ning läikima.

Laut asus raba servas Kaalukuuri taga. Mõnikord tuli ronida läbi tükkturba vagunite topelt-ešelonide, mis ootasid Kaalukuuri ees elektrijaama transportimist. Jõujaam ostis kütust turbatööstuselt, sestap käis turvas üle kaalu nagu kaalukaup ikka. Õieti tulnuks ka tagastatud taara üle kaaluda, kuid tavaliselt seda ei tehtud. Laudast tulles võeti vagonettidest korvid-panged värsket tükkturvast täis & kedagi ei huvitanud kas kaup oli kaalutud või mitte. Kui muud nõu ei juhtunud olema laoti turbapätsid põlle- või kitlisaba sisse. **E l a t i j u b a ü h e j a l a g a k o m m u n i s m i s: k ü t u s o l i p r a k t i l i s e l t t a s u t a.**

On meeles, et ema ostis kelleltki lahkelt lahkujalt odavalt suure lakaruumi & kõrge katusega lauda, kuhu oli isegi elekter sisse toodud. Lamba- & küülikuheina talvevaru mahtus vabalt lauda lakka. Lauda esikus oli redel & luuk; sai heina alla visata nagu vanaaegsetes rehielamutes. Lauta mahtusid lähedalt ära nii küülikupuurid kui ka mõned lambad, – & jäi veel ruumi ülegi sestap lubas ema ka naabrinaise kaks

lammast oma lauta. Naabrimees ehitas neile eraldi väikese latrit. Miks see mulle meenus? Aga sellepärast, et naabrinaine kaebas emale et tema tiine lamma on hakanud liiast jooma. Et joob päevas ära pangetäie vett. Juba pikemat aega & iga päev. Ema nägi, et sõimealune lausa lirtsus & kui ta veidi aja eest täidetud pooliku pange üles tõstis, nirisest vesi justkui poisike pissis . . .

Veel meenub mulle Turbast üks saksa perekond, kelle perenime olen unustanud. Jäi meelde kuidas nad lammast pügasid. Lamma tõsteti kõhuli söögilaua keskele. Tema kõik neli jalga tiriti kõhu alt sirgeks & seoti igaüks eraldi laua jala külge ning mees asus pügama: sirge seljaga & ei mingit väntsutamist, nunnutamist ega pööramist. Mulle näis nagu jäänuks lamma mõnutundest magama, silmad olid suletud & loom isegi ei mäletsenud . . .

Kümmekonna aasta pärast, asunud elama Harjumaa teise serva, Randveresse, oli mul üht-teist meeles nii küüliku- kui lambakasvatusest. Siin peeti veel lehma & sigu. Lisaks kvaliteetsele heinateole tuli kasvatada vähemalt kaks põllutäit kartulit pluss väike põld mitmesugust juurvilja.

Ei mäleta täpselt aasta numbrit, kuskil viiekümnendatel, enne kolhoosierimist pandud maha kolm põldu kartulit. Sattunud olema hea kartuliaasta. Talu mõlemad suured keldrid saanud kartuleist maast laeni täis, osa maetud õlgede & mulla alla põllu serva. Et keskhommikuks kartulikoormaga Keskturule jõuda tuli sõitu alustada kella kahe-kolme paigu südaööl. Vahemaa umbes kaheksateist kilomeetrit. Sõitsime & nutsime, resümeerisid Sadula talu kanged naised aastate pärast . . .

Kui mõned aastad tagasi veel lehma pidasime viidi kogu ülejäänud piim kodust ära!

Aga pealt sõda tuli mannergutega käe otsas kõndida Mähele (kaks & pool kilomeetrit) & seal suvilast teise sammudes sõna kõige otsemas mõttes liiter-haaval oma kaupa realiseerida, sest külas peeti igas talus lehma, mõnedes kogunisti mitut. Tuletan meelde et oli okupatsiooniaeg, Viimsi külanõukogu, kolhooside & sovhooside aeg & kehtis Vene NFSV Kriminaalkodeks, maa kuulus riigile, suvilakrunte jagas PARTEI jne. Randverelased pidid töötama nagu vennasrahvad Kaliningradi oblastist Anadõrini. Mäletate ju seda kena laulu: k e s e i t ö ö t a , s e e e i s ö ö ?! Kõik need suured tornidega majad, pikaajalised pangalaenud,

känguru-raudadega džiihid, kaatrid, lollidekülad & miljonivaatega lossid Soome lahe kaldal . . . tulid märksa hiljem . . .

Võis olla umbes kaheksas november, mässupühad & mitu vaba päeva järjest . . . ainult et aastanumbrit ei mäleta. Aga meelde on jäänud soe sügisilm & kuhjaga täis seenekorv. Vana, õhukesest kuuselauast põhjaga turukorv mahutas triiki kaksteist liitrit. Olin seda mitu korda üle mõõtnud. Kunagise vana õli-lao & Pasaküla vahele jäi mu maršruudile pallimisvabrik, kus ema jutu järgi töötasid mõned mu vanad tuttavad. Ženja nimeline venelanna, Kuldorgi Riks & Kruubi Juljus olidki ametis. Ženja ei olnud ammuilma seenil käinud, sestap oli tema huvi siiras & teesklematu, lausa imestlev. Siis astus ligi vana Riks, va naljahammas & kallutas irvitades seenekorvi laua peale kummuli. Pealtnägijad pettusid silmnähtavalt, sest korvi põhjast veeres välja kaks supitaldriku-suurust kivipuravikku & ei mingit sammalt ega pajuoksi.

Freesturba pakendamine oli hästi korraldatud. Nelja-värvi-trükis paksust kilest Novo Balti kotid olid läbimõeldult valmistatud. Kottide küllaltki suure ülerõhu all täitmisel väljus õhk vilinal umbes paari sentimeetrise läbimõõduga aukudest. Koti täis saades keevitati see pealt kiirvõttega kinni & sada seitsekümmend liitrit hüva kraami võis alustada lühemat või pikemat Euroopa retke. Euroopal ei ole enam ei turvast ega metsa; on vaid raud- & kiirteed ning linnad üksteise seljas umbes nagu lollidekülad Viimsi poolsaarel, endise Pirita sovhoosi põldude peal.

Tallinna mööblikombinaadis jaapani pressidega saepurubriketi tootmist juurutades puutusin mõneti kokku Novo Balti firmaga: briketi pakkimisel kasutati soome-rootsi keelse tekstiga kolme-värvi-trükis spetsiaalset jõupaberit. Hiljem kuulsin meid assisteerinud soome inseneridelt et Novo Balt läinud pankrotti. Ega ma isegi täpselt ei adu, milleks nii pikalt & põhjalikult kirjutada seentest, saepurust & selle pakendamisest?! Nähtavasti seepärast et ma pole käinud ei ülikoolis ega väljamaal – eeskätt aga seepärast et Jumal pole mulle andnud fabuleerimisoskust sarnaselt Arvo Valtonile, Mats Traadile või Heino Kiigele.

Seente segamini ajamise eest andis Riks mulle viis tuliuut turbabriketi kotti, milledega oli väga mõnus õuekuhjast heina lehmadele

rehalasse toimetada: täis koti võis kuhja otsast alla visata ning mööda lund lauda juurde lohistada.

Sõnaga, paljude pudulojuste kõrval pidasime ka küülikuid. Neli puuri oli reheall, kaks aias sõstrapõõsaste vahel. Küülikud olid kõigesööjad & minu arvates sõid nad nii väikese looma kohta justkui liiast palju . . .

Ühel mööblivabriku vanemmeistril oli suur juubel. Kui ta kuulis, et elan maal & pean muuseas ka küülikuid, tellis ta minult suure prae jaoks kaks tükki.

Sain esimese suure jänesetäkuga ühele poole: riputasin ta rammusa rümba tagajalga-pidi garaaži räästa alla nii umbes poolteise meetri kõrgusele. Teisega läks märksa rohkem aega: tal oli pude & õhuke nahk et lausa tülpimus tuli peale.

Õhtuselt loomatalituselt tulnud ämm takseeris küüliku rümpa, mille nülгимist ma lõpetasin & sõnas temale omasel leebel toonil:

„Säärasest jaguks meie perele kaheks söögikoraks kui teha kaanega malmpotis praeahjus! Näm-näm-näm!”

Mulle meenus vene rahvasõna: hlebom ne karmi!

„See mul kättevõtmise asi! Teeme ära!” vastasin enesekindlalt & ärplemisi, nagu ikka vastatakse ilusatele naisinimestele.

S õ n a – l i n d l ä k s l e n d u!

Teise lihakehaga õue minnes meenus mulle miskipärast maratoni distants: et kakskümmend kaheksa kilomeetrit on joostud . . . veel neliteist versta & ongi kogu armastus ning praeahjupraad. Juhhei!

Garaaži räästa all rippus altotsast nülгимata küüliku vasak tagakäpp. Oh-sa-tuline-must-kurat!

Viisin teise rümba rippu rehe alla & astusin üle oja naabertalu õue:

„Leinart, kas sul püssi on?”

„Üheraudne, kaliiber kuusteist”, vastas naaber, „milles probleem?”

„Lasen su hurdad maha!, nad varastasid mult garaaži seinalt äsjatapetud viiekilose küüliku!”, käratasin ilmselt liig valjult.

„Rahune maha, noormees! Sa oled eksiteel! Minu penid läksid juba kolme tunni eest metsa ning varsti peaksid nad tagasi koju tulema!”

Tõesti-tõesti, peatselt nad tulidki & naabri peremehel oli õigus: tema koerad meie hoovis ei olnud käinud.

Kõik need suured tornidega majad,
pikaajalised pangalaenu, kanguru-raudadega
džiibid, kaatrid, lollidekülad & miljonivaatega
lossid Soome lahe kaldal . . . tulid märksa
hiljem...

Tõde selgus umbes paari nädala pärast kui ühes Randvere küla talus murdis näljane alatoitunud emane saksa lambakoer puurist kaks täiskasvanud küülikut. Jäi lausa vahele! Aga õigupoolest polnud selles süüdi koer. Süüdi oli peremees, kes oma looma korrapäraselt ei toitnud.

Naasesin maratoniraja neljateistkümnenda kilomeetriposti juurde: minu seis oli pehmelt öeldes masendav, – ees oli kakskümmend kaheksa kilomeetrit pidevat tõusu elik: et mitte sõnu süüa & oma kergelt antud lubadusi täita, tuli mul veel kaks küülikut nugida & nahastada. Nojah, muidugi võttis see üksjagu aega, kuid täisjõus noorele mehele ei olnud üks pooleldi magamata öö eriliseks probleemiks . . .

Ei mäleta pealkirja aga vististi oli see inglise dokumentaal, kus Ernest Hemingway pahvis ahnelt suitsu & seejärel istus takso tagaistmele. Ka näo poolest ei sarnanenud artist kirjanikuga. Kui miski vastas Hemingway'le siis vahest ainult pikkus. Aga sellest on nii suurte vigade puhul liiast vähe. Kirgliku jahimehena **H e m i n g w a y j ä l e s t a s s u i t s u m e h i & t a k s o g a s õ i t e s i s t u s t a a l a t i a i n u l t e s i i s t m e l .**

Istusin minagi linnataksu esiistmel & nägin juba paarisaja meetri kauguselt teele langenud telefonitraate. Minust üle kahekümne aasta noorem sohver ei näinud traate märkavat, kuid mulle näis et poiss lihtsalt vigurdab, – teeb vanale mehele naljapäraselt napikaid. Ma võinuksin iga hetk rooli paremale tõmmata, ent ma ei teinud seda & jäme vasetatud terastraat tungis esmalt mersu esitiiba, seejärel kapotti nii et tuli taga. Nagu hiljem selgus, olid noormehe nägemishäired nii tõsised, et ta pani taksojuhi ameti maha, kuigi tundis linna justkui oma viit sõrme, kohati kuni majanumbriteni välja . . . Siinkohal meenus Puškini romaani ekraniseering „Kapteni tütar”: suusatamisstseenis rändas kaamera-pilk taevasse, kus hõljusid pikad sirged reaktiivlennuki suitsujutid, kuigi tegevus toimus Stenka Razini ajal elik seitsmeteistkümnendal sajandil. Sorri!

Randveres, 09.06.2007

Kokkupandav supitirin

Kuuma suvepäeva pealelõunal moodustus haralise pirnipuu kaharate okste vahele umbes veepange suurune mesilassülem. Olin juba viieaastane, kuid midagi säärast ei olnud ma enne näinud. Mulle paistis et sülemi tõntsjas ots ei toetunudki pirnipuu oksale. Kuidas ta sai ülespidi viltu õhus rippuda? Küsimuse lahendamiseks astusin viljapuu alla. Siis nägin, lausa tundsin kuidas mesilaspere puu otsas vibreeris & sumises ning ma sain teist korda elus mesilaselt nõelata. Esimese nõela sain mõne päeva eest, mil onu Äрни andis mulle söömiseks pooleldi kaanetatud meekärje tüki, kus elutses töomesilane, kes suskas mind ülahuulde. Ristiema sattus seda pealt nägema. Ta kaksas kaevu juurest peotäie õitsvat murukummelit, käskis mul selle pehmeks „nämmida” & hoida nõelamiskohal. Ei mingit valu ega paistetust! Pirnipuu all meenus see momentselt: panin „nämmi” peale & kõik korras. Pereheitjate jaoks oli Äرنil stardivalmis vähemalt kaks varu-taru. On meeles, et Äرنil oli mask näo ees, kuid mesilasi kühveldas ta suurde pappkasti paljakäsi. Kui juhtisin sellele tähelepanu, vastas Äрни:

„See mõni üksik nõel, poisa, see on arstirohuks!”

Ja kui mulle ei meeldi nõelata saada siis lõpetagu ma tarude juures puuksutamine, sest mesilinnud on väga puhtusearmastajad putukad. Ka mina armastasin puhtust, kohe meenus õhtune jalgade pesu, mil

kuresaapad kipitasid & mu sääred hakkasid äkki sügelema. Äрни soovitas paksult sülgel säärtel määrida, kaob kihelemine ära . . .

Ligi kümme aastat oli Äрни Vorkuta kivisöekaevanduses. Mäletan kui ta tuhande üheksasaja viiekümne kuuendal aastal Venemaalt tuli, olid tal mehhaaniku paberid, lukksepa kuuenda kategooria tunnistus ning esimese liigi autojuhiloa. Enne kolhoseerimist töötas ta mõnda aega metsaveo autokraanal. Mäletan kui Äрни asus kesk alevit maja ehitama, oli autokraana üks tema „igavesi jõumasinaid”. Kraana üks tagaratas tõsteti tungrauaga üles. Ülestõstetud topeltratastele tõmmati umbes kuuekümmet sentimeetri laiune & umbes viieteist millimeetri paksune transportööri lint, mis ajas esmalt ringi seimeri-saagi, hiljem ka rihtplatet. Lauad, plangud, prussid saeti saekaatris, kuid aknaraamid, pörand- & voodrilauad ning ukсед koos lengidega valmistas Äрни ise, olles osav nii puu- kui ka rauatöö alal. Mootor oli võimas, bensiinist polnud puudust, ülekanne – ülisoodne: sestap pidi mootor töötama võimalikult madalatel pööretel. Hästi töötas! Mõnikord päevade kaupa & pimedani välja . . .

Vorkuta on umbes Tartu suurune linn põhjapool polaarjoont. Karmi pakase, polaaröö, virmaliste & lumetormide maal. Äрни mäletas, et mitmetel kevadetal olid teeäärased lumeväravad tõstetud telefoni- & elektriliinide traatidest kõrgemale: pärast iga suuremat tuisku kaevati lumeväravad paksemast lumest välja & asetati hange harjale. Suurte tuiskude aegu tõmmati vangilaagri barakkide vahele nõõrid & üksikvangidel oli hoonetest väljumine keelatud. Äرنile saadeti kodust igal aastal uus kampsun. Viledaks kulunud kampsunid harutas ta üles & saadud lõngast heegeldas villaseid sokke. Konservikarpidest väljalõigatud plekiribadest valmistas Äрни kokkupandava supitirina. Tõi tirinaga sööklast platnoidele kolm suppi ära, sai ühe endale. Lubasin Äرنile Vana Tallinna välja teha kui ta mulle plekiribadest tirina valmistab. Seepeale rehmas Äрни:

„See mul nigu lumme kusta!”

Ükskord peale sauna timmisime Ärniga kohvikus Tallinna Vanakest. Hundi Avol tuli viis rubla puudu. Äرنil juhtus olema kümme. Andis. Veerand tunni pärast küsis Äрни:

„Avo, kus vieline on, mul tuleb puudu?”

Mispeale Avo vastas:

„Mis hundi suus, see hundi perses!”

Omaval ajal kõndisime Ärniga läbi vene surnuaia. Ilusamat surnuaeda ma ilmas ei tea. Olen käinud ka Novo-Devitšje kalmistul Moskva lõunaservas; jah, klooster, kuuekorruseline kellatorn, punastest tellistest aed (nagu Punasel väljakul!), kahe näoga Nikita & palju teisi maetud kuulsusi ning küllap tänapäeval maetakse sinna ka uusrikkaid tõusikuid & retse. See selleks . . . Ei loendanud, kuid paljusid raudriste pidas Äрни enda loominguks. Ääsil & alasil kokku joodetud ristid on tänapäeval muutunud rariteetideks. Nad on maha võetud, utili saadetud, ära visatud . . . Asemele pannakse tavaliselt paeplaat, nn. Vasalemma marmor, harvemini kaunis lihvitud pinnaga graniit.

Peale viimast sõda on Häädemeeste alevisse istutatud paplid. Kolm-neli tükki jäid ka Äрни majaplatsi piiridesse. Küsisin Äرنilt kas neist kuidagi lahti ei saaks? Seepeale näitas ta jämedaid rauajurakaid, mis olid paplite tüvedesse taotud. Aga pappel on vana visa stepi puu & teda võib võtta ainult „Družba ” saag. Saagida aga ei luba vallavalitsus . . .

Juba kahe suure sõja vahel oli Kubjal elekter. Äрни oli sealjuures pea-tegija. Jooniste järgi tegi ta valmis ka tiiviku. Algusest lõpuni & hästi. Tuuleturbiini abil laaditi akusid. Laadimisjärjekorrad olid pikad. Need ei vähenenud ka mitte siis kui Kingu Ents & Ruusa Elmar endilegi turbiinid püstitasid. Äрни arvates olid nende dünamod nõrgema väljundvõimsusega.

Koos naabripoisist klassivend Muraka Mihkliga Vingerja mägedes kolades leidsid poisid valgest liivast peotäie keskaegseid rootsi hõbemünte. Hoolikale otsimisele vaatamata ei leitud pada, kasti, savipotti, kirstu ega . . . k a m i t t e r o h k e m m ü n t e. Äرنil polnud täpselt meeles, kuid ta arvas sellal käinuvat neljandas klassis. Mäletan sarnaseid rootsi münte Pärnu Muuseumis, kus neid oli suur savikausitais.

Äرنil oli kolm venda & üks õde. Vend Aleksander hukkus sõjas. Vend Viilep töötas Pärnus elektrikuna & ehitas maja Räämale. Isakodus käis ta aruharva. Riietus ta dändina: soeng seitlis, lips otse ees, heleda särgiga & alati triigitud ülikonnas, suvel jalas heledad aukudega kingad või sandaalid. Õlarihma otsas rippus tal moodne fotoaparaat. Tema-mees oli minu varajase poisipõlve härrasmehe ideaalkuju. Noorim vend Leo, keda Äрни mõnikord Ivanuškaks kutsus oli kah noorena ilus, tal olid

lokkis juuksed nagu muideks ka Ärnil. Tüdrukute keskel näis tal lööki olevat: mõnikord kõndis ta alevi vahel, korraga kaks piigat käevangus.

Mäletan, üks tema esimesi töökohti oli katlamasinistina meiereis. Veel on mul meeles tema jalgratas, õigemini selle iseäralik kell: lenksu küljes oli nõör, kui sellest tõmmata, vajus kell esikummile, hakkas pöörlema & helisema. Ka Leo pages kolhoseerimise eest Pärnu. Seal töötas ta kommunaalis veevärgilukksepana. Maja ehitas ta Räämale Raba tänavale. Leo tütar Sirje lõpetas kuldmedaliga Koidula Keskkooli & hiljem *cum laude* ka Tartu Riikliku Ülikooli filoloogina.

Kord minu seal olles tuli Leo võrriga Häädemeestele, ees ilus must panthabe, umbes kolme kuu pikkune. Ärni võttis vennakest lauluga vastu:

„Anna mulle oma habet perset pühkida!”

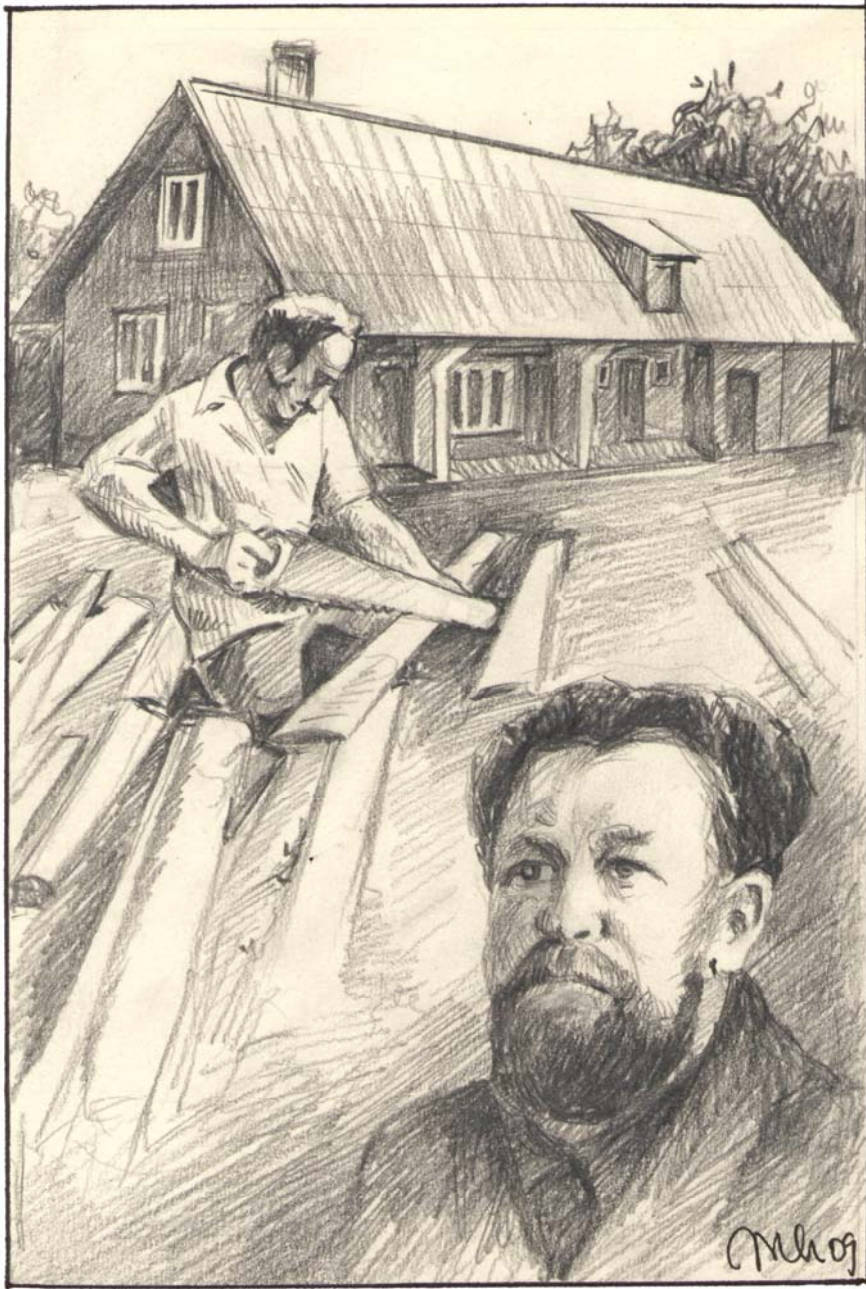
Leo vastulauldud stroofi teine pool oli nii ropp, et ma ei sõanda seda siin kirja panna.

Kui Ärni sohvrina kolhoosis töötas, põldu haris, mesilasi pidas & küülikuid kasvatas, konstrueeris ta mopeedist saha, millega sai vagusid ajada, kartuleid mullata ning võtmisel vagusid lahti ajada. Mõne aasta pärast nägin toda agregaatid nõgesepõõsas puukuuri taga roostetamas. Ärni kommenteeris lühidalt:

„E s j õ u d n u r a i p e l e j ä r e l e !”

Kord, mäletan, tõi naabrinaine Ärnile katkise emailkruusi. Küsisin, kas ta kavatseb kruusi tinutada? Ärni raputas pead: alumiiniumist neet on etem! Naaskliga uuristas ta auku kruusi põhjas suuremaks. Tema omatehtud needid olid kolme millimeetrise läbimõõduga. Naaskel tegi täpse augu. Paras torn keerati kõvasti kruustangide vahele püsti & siis asuti pisikese haamriga tasakene neetima. Olen seda ka ise proovinud. Tuleb välja küll.

Ärni õde Liide oli mu ristiema & temast olen varem & rohkem kirjutanud. Tegelikult oli ta hea inimene . . . aga krutskitega, sestap sattus ta mõnikord situatsioonidesse, ütleme nii. Kord, Mõisas, mäletan, oli farmijuhataja seaprae kartulitega ahju pannud. Liide, tundnud praelõhna, tiris panni ahjust välja, kutsus teised farmitöölised majja. Praad söödud ära, pärast pandi lillepeenrast väikesed raudkivid asemele & pann ahju tagasi . . .

. . . Kord minu seal olles tuli Leo võrriga
Häädemeestele, ees ilus must panthabe, umbes
kolme kuu pikkune. Äрни võttis vennakest lauluga
vastu:

„Anna mulle oma habet
perset pühkida!”

Leo vastulauldud stroof oli nii ropp, et ma
ei sõanda seda siin kirja panna.

Oli jõulueelne pakaseline detsember. Liide tegi söögi valmis, pani Ärnile portsjonid praeahju. Istus kõõgi sohvale, kuulas raadiot & kodus sokki. Raadio lubas ööseks kolmkümmend kraadi külma. Nagu ussist nõelatult tõusis Liide, tõmbas puhvaika selga & sööstis õue. Sähvri akna alt haaras ta lumelabida & hakkas kiirelt-kärmelt keldri külgedele lund kühveldama. Mulle meenub, et paljudes taludes viidi pakaselistel talveöödel keldritesse malmpadadega hõõguvaid süsi. Ei olnud penoplasti, kivivilla ega porolooni. Kubja talu keldril oli servamata kuuselaudadest katus. Kaldenurk oli väike, lauad vanad pehkinud & sammaldunud. Üks keskmisi laudu oli pragunenud & viltu vajunud. Liide püüdis labidaga lauda õigesse asendisse sättida, kuid mäda laud purunes & labidas vajus katusest läbi. Siis nägi ta suurt auku peaaegu harja keskel. Paks lumi jäi järjest kaugemale & pimedus hakkas päralt jõudma. Nõnda vajuski Liide vastu õhtut seemnekartuli salve läbi katuse & läbi lae. Õues oli oma kakskümmend kraadi külma & omal jõul polnud lootustki keldrist välja saada. Kõige esmalt hakkasid külmetama jalad: viledaks kulunud ühest paarist villastest sokkidest oli vähe pakase peletamiseks õhukesevõitu vilt-botikutest. Villased labakud olid küll paksud, kuid pikast õues rassimisest lumised.

Külma peletamiseks tuli vehkida kätega & trampida jalgadega mitte tund ega kaks, vaid täistööpäev elik oma seitse tundi, mil Äрни pikk päevatekond lõppes. Kraana-auto seisati aia taga kõnnumaal. Kõva külma pärast tuli radiaatorist vesi välja lasta. Esimesi appihüüdeid kuulis Äрни vahetult enne elumajja sisenemist. Lakke lõhutud augu tegi Äрни külmakindlaks kahe vana vatiteki & katkiste kartulikottidega, väljastpoolt tüki tõrvapapi & lumega. Lõpp hea, kõik hea!

Kevadel selgus, et Kubja keldrit polnud külm külasthanud. Sügiseks aga tõi Äрни Rasti veski saekaatrist suure autokoorma kuiva saepuru keldri lae peale ning tegi ka uue katuse, sedakorda lainelistest eterniitplaatidest. Varsti müüs Äрни Kubja talu hooned maha, sest alevisse ehitatud häärber hakkas tasahaaval muutuma elamiskõlblikuks. See aga on, nõustuge, hoopis teine teema.

Varsti käis Äрни ajast insult läbi. Vasaku kehapoole osaline halvatus. Kohalekutsutud ekstrasens kamandas Äрни voodi teise tuppa, umbes kuus meetrit põhja poole. Suure tahtejõu & treeninguga võttis mees veelkord jalad alla, kuid surm oli tugevam. Lahkunud on ka tema teised kaashõimlased.

Nõnda jäigi plekiribadest supitirin kokku panemata. Nagu palju muudki.

Ainult paarikümne meetri kõrgused paplipuud võtavad juurde nii pikkuses kui jämeduses.

Randveres, 18.06.2007

Vaskpilli puust nupp

Uudo polnud esimene Tata nimeline, – juba aastakümnete eest kutsuti nõnda tema kuulsat vanaisa. Vanal Tatal oli komme kemmergust tulles köögiuksele koputada. Kord, kui ta kaaskondlaste arvates järjekordselt sedaviisi tembutas, hõigati talle köögist:

„Kui peldikust tuled, too kuivi puid!”

Aga sedakorda ei olnud see Tata . . . oli hoopis vallavanem, sekretäri & kõrge maakonnaametnikuga. Vaju või häbi pärast maa alla!

Uudo käis regulaarselt pidudel, simmanitel & rahvamajas kinos. Ka oli ta usin lugeja valla raamatukogus. Alevisse oli üle nelja kilomeetri, sestap seal i g a t ü h j a – t ä h j a p ä r a s t e i k ä i d u d: korraga püüti tuua enim vajalikku kaupa, soola, suhkrut, tuletikke, petrooli & muud. Juturaamatuidki tõi Uudo portfellitäie korraga. Seda mäletan ma eriti hästi, sest olin üheksa-aastaselt suur lugeja. Raamatukogu raamatud asetas Uudo vasakule poole ülemisel riiulil & mul oli voli neid ilma küsimata kasutada.

Majas oli kaks jalgratast, kuid peale sõda polnud jalgrattakumme saadaval. Lipp-lipi-peal sai Uudo esiratta enamvähem korda, kuid tagakummil oli hommikuks taas toss väljas, kuigi Uudo manustas punase kummipritsiiga läbi pisukese ventiili-nipli-augu lohvi sisse vähemalt klaasitäie vett: et vesi ei lase minipragudest õhku välja. Pikkadel sõja-aastatel peideti rattaid küünilakka või puuriitade vahele, varju venelaste silmade eest . . . et ära ei riigistataks. Sõita aga oli ju vaja. Uudo haaras

pea kämmalde vahele, mõtiskles pikalt . . . nagu Lomonossov . . . & kombineeris jonnakale tagarattale umbes nelja sentimeetrise läbimõõduga kaablijupist täiskummi. Kruusateel ratas tümpsus & matsus, kuid peatähtis et istudes edasi sai.

Ükspäev nägin Õismäe trollis korrapäraste näojoontega eesti plikat, kelle kummaski kõrvalestas tilpnes kolm rõngast, nabast oli läbi torgatud käekellasuurune traatvõru, tema niigi kena näokest kaunistasid viis-kuus valgest metallist kuulikest, alahuulest aga oli läbi torgatud tumedast metallist või plastist konks. See asjandus vist hakkas lahti tulema, sest kogu aeg udis neidis keelega teda sügavamale suhu või teise suunurka. Vaesekesel oli päris raske, sest oma pooletolliiseid liimitud-jätkatud helerohelisi kunstküüsi ta kartis kasutada. Sääraste küünistega kartuleid ei koori, rääkimata porgandipeenarde rohimisest. Aga sigaretti & viinaklaasi andis kuidagiviisi hoida. Nagu välgust lõi trolli-ekraanile pilt kaugest poisipõlvest. Söötisime Velloga kaks kasti angerjaõngi. Uudo oli käskinud Vellot kastid kotta tõsta, – hiljem õhtul rattaga läheb laseb sisse Viiraküla jooma taha. Vello aga „unetas ära”. Nõndap tuligi priske kirju kana & neelas suure rasvase öö-ussi koos õngege alla. Perenaine Seera sedastas olukorra:

„Heal munejal kanal pea kirvega otsast, saab suurele perele hea rammusa supi!”

Mu ema võttis kana sülle, mudis teda veidi, küsis siis Uudolt näpitsaid. Uudo tõi. Emal murdis kana kõris õnge tangidega pooleks & tõmbas õnge tagumise poole koos lipsuga noka vahelt välja. Kidadega õngekonks jäi kana kõrri . . . aga hing jäi ju alles! Säärased assotsiatsioonid . . . & mul võis tõesti muie suule ilmuda kui nägin õngekonksu neiu suus . . . et ei tea kas trolli juhil korralikke näpitsange on?! Angerjapüügi öö-usse käisime korjamas alevis vene kiriku pargis. Kui ma ühes soliidses seltskonnas sellest üksikasjaliselt pajatasin, märkasin paari noort poissi, kes tundsid asja vastu tõelist huvi. Nendele ma meenutan . . . nii nagu asi oli. Korralik taskulamp peaks olema: väike & kerge. Plastpang nõõriga kaela. Et riided ei kobiseks! Öö peab vaikne olema. Vihma & suure tuulega puie lehed sahisevad liiast . . . siis on ussid üliergud ega anna ennast kätte. Seal pargis olid öö-ussid eriti suured & prisked: ühest ussist

jagus mitmele õngele. Kui ussi-saak väga hea oli, sai korjatud tagavaraks. Ussid pandi kasti, kastruli või pange sisse. Lisati rammusat musta mulda & söögiks rukkijahu. Jahedas keldris või kuuris võisid öö-ussid sedaviisi elada nädalaid. Praegust vähest kala on muidugi lihtsam püüda hiina nakkevõrkudega. Aga kuuekümne aasta eest tasus kala püüda paari kasti põhjaõngedega. Kala jagus meres kõigile. Viimasel ajal pole meie meres enam angerjat ega turska. Aga Keskturu kalasaalis nägin suuri suitsuangerjaid. Nelisada krooni kilo! Olge lahked!

Enne vene kroonusse minekut hakkas Uudo kohalikus pasunakooris truba puhuma. Muidugi tundsiime Velloga suurt huvi läikiva vaskpilli vastu. Meie suureks hämmastuseks Uudo isegi lubas meil pasunat proovida: puhuge põnnid – nagunii te häält kätte ei saa, see pole teile klarnet ega tromboon, mida iga oinas võib pääksutada! Mäng vääris küünlaid! Tata alahindas meid & meie võimeid. Me ujusime nagu viidikad, meil olid tugevad & terved kopsud, me ujusime vee all kindla peale oma kaksikümne viis meetrit jutti (tõsi küll, salaja kasutasime jalgade abi, jõudmaks kiiremini edasi). Puhusime hingestatult et ila voolas! Ära tegime! Nagu öelnuks tänapäeva Keskerakonna liidrid. Saime ikka hääle sisse küll aga suuremat asja laulumehi me Velloga ep olnud ning sestap ei teadnud me noodist ööd ega mütsi. Seda justkui ei õpetatudki meie ajal. Tata tundis nooti, sest minu mäletamist mööda mängis ta aastaid puhkpilliorkestris. Võimaluse korral tõrtsutasime trubaga & mulle näis, et mõnele noorloomale see kogunisti meeldis, näiteks varss Jukule. Riigimets algas kohe Tooma talu tagant. Via Baltica'st polnud keski miskit kuulnud. Lehmad mullika & vasikaga, lambad talledega ning varsaga mära, – oli üks suur & sõbralik pere, kes allus meile Velloga. Väiksema või suurema vanusevahega segamets oli probleemivaba. Probleemid algasid umbes paari & poole kilomeetri kaugusel keset massiivset riigimetsa paikneva metsavahi kordoni territooriumil, kus paljudel põldudel ootas alati näljaseid loomi **m a i t s e v e i n e . . . & k i n n i a j a m i n e**. Poisikestele loomi tagasi ei antud. Tooma talu noorperemeheks oli Uudo. Tema siis läks järgmisel päeval õnnetust heastama. Sai pudulojused kätte aga metsavahi paksu kladesse kirjutati keeleotsaga niisutatud tindipliiatsiga seaduse vastu eksinud talupoja nimi. Uudol tuli minna päevaks-paariks kartuleid

võtma, vilja või heina hanguma või talvel puid saagima-lõhkuma. See et meie võtsime süü armulikult fifty-fifty elik täpselt pooleks, ei huvitanud kedagi: meie käest isegi ei küsitud . . . & milleks?!

Siinkohal meenub kuuekümmne kuues aasta elik umbes kaheksateist aastat hilisem aeg. Vissupisse polnud veel elektrivool jõudnud. Siis oli seal metsavahiks Aarni Kalju, mulle lähedalt sugulane. Mäletan et viisin talle mõne kilo parafiini, millest Kalju valas küünlaid. Ka valmistas ta ise seatinast jahipüssihaavleid. Algul tagus ta plii alasil õhukesteks latakateks, neist lõikas ta plekikäridega kitsad ribad ruutudeks. Ruudud puistati kaanega suletavasse kilumannergusse, kus neid tundide kaupa loksutati. Kui nüüd päris aus olla: ega need haavlid ikka päris ümmargused ei olnud. Ja mis siis?! Kalju oli üle keskmise osav jahimees ning ulukiliha ei lõppenud tema söögilaualt kunagi. A g a ü k s k o r d k ü l l l õ p p e s l e i b. Kalju saatis abikaasa Hilda Häädemeestele leiva järele. Jalgsi & vist midagi seitse kilomeetrit. Püüdsime jõest kala, rappisime, praadisime & keetsime. Pidin hilisõhtuse Riia bussiga Pärnu jõudma . . . nõnda ei suutnudki leiba ära oodata . . .

Karjamaa Tõnis, käes ohelikuga hobuse ööpäitsed, tuli otse üle heinamaa, varahommikul Toomale:

„Tulge, naised appi, näh, eit suri ää, tulge, peske puhtaks, et saaks kirstu panna!“. Sebis oheliku kokku & pani lõikama. Natukese aja pärast saatis Seera (olin siis üheksa-aastane) mind Karjamaale vaatama, mis juhtus. Aga Karjamaa Liide lihtsustas minu ülesannet poole võrra: Liide nimelt riputas puukuuri taga pesu nõõrile. Poisikesele löödi justkui puuga pähe, nähes tuules plaksuvat pesu, mida äsjasurnud naine kuivama sättis. Seera lubas mulle üle küüru tõmmata & sõnas et küll suur Jumal Tõnist tema alpuse eest karistab. Seera tuletas meelde, et tema isa oli metsatööl puu alla surnud, sestap ei lubanud ta lapsi ega naisi ealeski surma üle targutada.

Kui Tõnis mind kooliteel oma ree peale lubas, jäi meelde, et ta ergutas hobust kiiremale sõidule sõnaga:

„Nõksa!“, ohje tasakene lõngutades.

Hiljem läsksi Seera ennustus täide. Kalevi kolhoosis tallimehena töötanud Tõnise eluküünla kustutas hullunud väljaõpetamata noore täku kabjahoop.

Aga mitte neid morbiidseid sündmusi ei tahtnud ma meenutada.

Ühel ilusal augustikuu lõpupäevadest aga juhtus suur õnnetus. Vello viskas pasuna toomingapõõsasse & tõttas küla rätsepa juurde, kus oli valmimisel uus kaheväriline patšokkidega pluus, millega tõsiselt tarkust taga nõudma hakatakse. Samaaegselt hakkasid loomad aelema: ninad Vissupi suunas õieli. Teadagi, – e g a l o o m l o l l o l e! Nad kohe tajusid et sel ajal on kõik valmis: nii juured kui ladvad, isegi suured longus päevalille õied & valge klaari üleküpsenud õunad, mis pakatasid puu otsas & milledest maa oli valge . . .

Mu kodu-bussipeatus on Hansunõmme (H-iga, nagu Harri!) Kui ma neljakümne aasta eest siia kolisin oli talu ümbruses ilus männimets täis männiriisikaid & teisi seeni. Ei suvilaid ega Lollide Külasiid. Gustav Veik elik külakeeli Antsu Kutt olnud seitsme-aastaselt nii nutikas, et pugunud enne hobuse kaariku ette rakendamist juurviljakottide vahele . . . aga vanaema näinud, et sandaal vajunud koti alt välja. Tõmmanud, sandaal jäänud pihku:

„Poisi sinder! Marss tuppa!”

Kutt vastanud:

„Aja jah, oma lõuad, kurat, jälle laiali! Äärepealt oleks juba linna saanud!” Talust Keskturule umbes seitseteist kilomeetrit . . .

Aga ma võtsin end kokku. Jooksin nagu jaksasin et veremaitse suus, suutsin aelused enne Vissupi ristikupõldu tagasi keerata. Jõudsin just truba toomingapõõsast pihku haarata kui tuli teine katse. Keerasid otsad ringi: kordoni peale minek! Olen seda piisavalt kirjeldanud. Võtke mõned read tagasi!

Nõnda see läks . . . & hulleminigi veel! Kaotasin pasuna nupu. Õigem oleks vist öelda huuliku. Ajasin loomad lauta & lõastasin. Siis andsin pasuna Uudo & Vello vanema õe Ada tütar Ehale, et too truba tupp viiks. Eha oli umbes kolme aastane . . .

Käisin küll huulikut otsimas, kuid territoorium oli liiast suur & aelemisrajad ei jäänud ju meelde.

Uudo oli nii osavnäpp, et valmistas pasunale puust nupu, mis meie kõikide meelest tuli parem välja kui vabriku vaskne . . .

Randveres, 03.07.2007

Sõda Shnelli tiigi ääres

Vana Balti jaamahoone & vaksali tänava vahel toimus elav liiklus: ikka risti & põiki üle tänava, nagu vajalikuks peeti, kambakesi, paaris või üksi. Ei mingeid foore ega tunneleid! Jalakäijate kreedo oli lihtne & lühike: autojuht ei tohi otsa ajada! Autosid oli vähe & needki aeglased. Vana vaksalihoone kõrval oli kümnekond väikest kioskit, kus võis tellida sada grammi valget viina koos kiluvõileiva või Žiguli õllega.

Merekoolis oli stipipäev. Napsitada võis ka ühiselamutoas, kuid see oli mitmeti ohtlik, sest olenes liig paljudest asjaoludest. Lihtsam & ohutum oli seda teha linnas & eelistatavalt erariides. Ilusa ilmaga õhukeses spordidressis, „bljahha” igaks juhuks pükste peal, pluusi värvliga varjatult. Šnelli tiigi kaldad olid võrdlemisi võssa kasvanud. Põõsaste vahel oli mitmeid pikki raskeid enne-sõja-aegseid pargipinke, kus võis istuda justkui roheliste kardinade taga. Harva eksis sinna sõjaväe- või miilitsapatrull, sest tänaval takseerida oli oluliselt ohutum & lihtsam...

Sõja-jutu sisse sobiks vahest mõni veerg soomlaste uuemat sorti „relvast”, KIILAKIRVEST. Nõnda nad leiutasidki kiilakirve. Ah et ei ole sellest miskit kuulnud?! Pole hullu, kohe ma selgitan. Mõned aastad tagasi küündisid õnnetused puulõhkumistel Soomemaal aastas juba üle

viie tuhande. Küll kätte, küll jalga & tänapäeva riistad peavad hästi tera. Siis antigi teadlastele hunnik eurosid: pange oma haritud ajud tööle! Suured eurokupongid mobiliseerisidki tarkade meeste mõttetööd & laborikatseid õiges suunas et valmiski puulõhkumisriist, millega on mõnus, mugav & ohutu töötada mängeldes, sirge seljaga & toorest lolli jõudu rakendamata. Kolme sentimeetrise läbimõõduga terastorus käib edasi-tagasi tollise läbimõõduga nelja & poole kilogrammi raskune terasvarb (amplituud = umbes pool meetrit) mõjub kiilukujulisele terale kahe tonnise jõuga. Säärane jõud aga lõhestab lõdvalt kiuslikumadki pakud. Kui „Hobby Halli” klienditeenindusest riista kätte sain & ettevaatlikult katsetasin, tabasin end mõtlemast: Issand küll! Nii lihtne! . . . selle peale oleks ju isegi oma tillukese ajuga võinud mõelda! Aga kus sa sellega?! . . .

Paned tera pakule, puidu süüd, pragusid & oksakohti arvestades. Ja see on mõtte-töö! Tasub teada, et okaspuud lõhutakse tüvest, lehtpuud aga ladvast. Seda teadsid juba meie pool-orised esivanemad ammu enne seda kui „prantsus Moskvas käis”. Aga . . . mitte mina ep ole see suur juht & õpetaja, kelle sõnade järgi toimetada. Probleeme võivad tekitada pehkinud südamikuga pakud – kiilakirve tera vajub pehme massi sisse & välja ta sealt enam ei tule. Mul on säärasteks juhtumiteks kaks massiivset sepa tehtud teraskiilu & kuvalda. Paari-kolme esimese traktori kärukoormatäie pakkude ära-lõhkumise järel hakkate aduma kuidas õieti puid lõhkuda, elik nagu meie targad esiisad seda tegid juba enne aurukatla leiutamist. Lõhkumiseks võib pakud asetada vanadesse autorehvidesse et nad püsti püsiksid. Minul on põlvkõrgune terasraam, – ühest raamitäiest tuleb umbes kaks sületäit lõhutud halge. Veel tähtsam on tugev alus. Minul on selleks malmist kanalisatsioonikaevu luuk. Luuk on kaetud kahekordse umbes poolteise sentimeetri paksuse kummist transportöörilindiga, et mitte malmkaant katki lüüa ega kirvetera ära nürida.

Olen näinud meest puid lõhkumas umbes vaksakõrgusel raiepakul, kööbakil & kõveras. Liharaie-paku standardkõrgus on kaheksakümmend sentimeetrit (elik hariliku söögilaua kõrgune), pliidipuude lõhkumise aluspakk peaks olema umbes kuuskümmend sentimeetrit . . . et normaalselt & korralikult sirge seljaga töötada. Kui mina umbes nelja

aasta eest kirve kataloogist tellisin, tuli välja käia üle tuhande krooni. Hiljuti, helistanud Tallinna esinduskaupluse, sain teada, et kirves maksvat kolmesaja krooni ringis. Harilik „Fiskars” puulõhkumiskirves maksab viiesaja krooni ringis, isegi rohkem.

Inimesed, seltsimehed, metsamehed! Enne kui nafta, põlevkivi, gaas & kivisüsi lõplikult otsa saavad: muretsege endale korralik KIILAKIRVES. Puulõhkumine selle kirvega on nauding . . . hulga mõnusam & kasulikum kui kepikõnd või sörkjooks. Seda ei soovita ma mitte tuulest vaid olen ära lõhkunud vähemalt neli traktori kärukoormatäit pakke. Paned paku püsti, tera õieti paika & toks-toks-toks! Ise vahid merele või poegi toitvaid västrikke või kuldnokki . . . või mida iganes . . .

Niisiis istus ühel soojal septembriõhtul kolm eesti soost merekooli kursanti rohelisel massiivsete malmotstega pargipingil Šnelli tiigi kaldal. Aasta oli siis tuhat üheksasada viiskümmend & viis. Kuna äsja oli lõppenud pikk praktikareis SRT peal, oli mehepoegadel rublakesi märksa rohkem kui ühe kuu stipp. Kuna kolmest kaks on juba Hea Meremeeste Hoidja juures, siis leppigem kokku, et nimesid ei nimetata. Noortel madrustel oli kombeks erinevaid napse tarvitada: ostis üks pudeli ananassi, siis teine kännu kuke. Otsa said nad mõlemad, üheaegselt krakovi vorsti kääruga. Viimasest Balti jaama putkast müüdi kalja. Kollane tsistern seisis muruväljakul, veidi eemal selle taga tsinkplekiga üle löödud laud täis pooleliitriseid õllekanne. Kali ilmselt ei maitsenud inimestele: parema meelega jõid nad viina & õlut. Ühest kioskist tellis kursant viis korda sada grammi viina & kümme kiluvõileiba. Kioskööri küsimuse peale: aga kus siis kolm seltsimeest on? Vastati: läksid piletikassasse, kohe tulevad! Peagi seltsimehed naasesid: üks tõi kaks puhast õllekannu, teine tuututäie tilkuvaid tuliseid sardelle & väikese toosi sinepit. Telliti veel kolm korda sada. Kogu viinuška valati kahte õllekannu & naaseti roheliste kardinat taha jätkamaks ennist poolelijäänud tegevust.

Ja juttu jätkus kauemakski. Meenutati suvepraktikat lõunameredel. Meie kursandid olid Kirovi kolhoosi baaslaeval, kus isegi jungade palgad olid märksa suuremad kui mujal. Meie partorgidel & komissaridel oli sotsialistlik kohustus suhtuda külalislahkelt neegersportlastesse & laeva külalistesse. Tavaliselt vene laevu kai äärde ei lubatud, nad jäeti reidile, –

reostavad vähem. Aga ka sinna ilmusid neegrid, mõnikord kummipaadiga. Harjunud palmipuudel turnima, ronisid nad laevale kasvõi ankruketti kasutades. Kord juhtus partorg üht musta tekil kohtama, neeger küsis pronksi, et tema tahab sõrmuseid teha. Partorg käsutas pootsmani: andke siis seltsimehele! P o o t s m a n a n d i s n e l i u m b e s k u u e k i l o s t k a n g i. Veel küsis neeger nõõri. Pootsman andis umbes kahemeetrise kaablijupi. Kinnijooksva seasõrg-sõlmega sidus ta kangid ükshaaval kaabli keskosa külge siis toppis kangid selja taha püksi & kaabliotsad sidus kõvasti ümber kõhu. Tänas & hüppas üle parda. Pootsman võttis stopperiga aega. Kui kahe minuti pärast pinnale ei tõusnud, sõnas pootsman:

„Utanulssa!”, & saatis kursandi partorgile ette kandma ning käskis küsida kas tuukrid kohe alla saata & kust pärga tellida . . .

Aga kahe minuti & kolmekümne kahe sekundi pärast ilmus must „sõrmuste isand” pinnale . . . pronks püksis & kaabliotsad kõhu peal sõlmes.

Ühes Lõuna-Ameerika sadamas juhtus suur õnnetus partorgi endaga. Läbi tule, vee & vasktorude käinud poliitmajor kukkus palaval päeval linnatänaval selili, – infarkt. Enne suurt maaleminekut hõõrus mees oma Kangelase Kuldtähe nii läikima et kui üks must poiss seda nägi, haaras viisnurgast nii kõvasti kinni, et frentši sisse jäi auk & mälestus kõrgest kuldsest ordenist. Neeger pääses põgenema. Ta ei jooksnud piki tänavat vaid keeras esimesest ettesattuvast uksest lähimasse majja. Kui üks kursant mõne sekundi pärast toda ust katsus, oli see lukus. Partorg aga viidi kiirabiga kohalikku polikliinikusse. Edasine reis kulges ilma temata, sest baaslaev väljus plaani järgi paari päeva pärast . . .

Siis ilmusid põdsastest tuikuvad vindised venelased. Üks pöördus suitsetava kursandi poole:

„Dai zakuritj, bljadj!”

Kursant vastas:

„U menja KS!”

„Tšto za huinjaa?!”, ei taibanud vene mees.

„Kupi sam!”, selgitas kursant.

Sekund hiljem löödi tal selja tagant kasteediga pea lõhki. Nüüd haarasid kursandid bljahhad & kuigi vaenlane oli arvuliselt ülekaalus, sai

ta peksa. Plats sai peaaegu puhtaks kui võsa raginal lähenes reserv . . . Kohe käis pauk & ühe kursandi põlvest käis nõksak läbi. Nagu löönuks neuroloog kummihaamriga vastu põlve. Aega ei olnud, üks venku tuli peale, jäme kaablijupp lõögivalmis. Aga bljahha oli kiirem. Korras! Siis tundis mees et jalg saapa sees libises, justkui oleks märg. Oligi. Saabas oli verd täis. Põlves oli auk. Sõber sobras noa otsaga haavas. Kuuli ei olnud. Küll aga oli dressipükste sääres kaks auku: ühest tuli kuul sisse, teisest läks välja . . .

Vaksali tänaval seisvad miilitsad kuulsid pauku. Kohe jooksid nad õiges suunas tiigi kaldale. Madrus näitas oma verist põlve & saabast. Miilits kutsus raadio teel abi. Peagi saabus kaks villisetäit mehi. Võserik piirati sisse. Üks mees hüppas tiiki. Mõtles vist Toompea järsust paeseinast üles ronida?! Miilits lasi kaks hoiatuslasku õhku & kui ta kolmandaga lubas mehe maha lasta . . . ronis too hirmuga kaldale. Temal tulirelva ei olnud. Oli kasteet & kummikaablist kantsik. Verise pea & põlvega mees tunnistas, et ujuja polnud laskja, – too olnud pikem & kõhnem. Peagi saadi ka tulirelv kätte. Oli õhupüssist ise tehtud ühelasuline sutsakas, vist kaliiber neli koma viis . . . sai lasta harilike õhupüssi padrunitega. Toru oli vaevalt vaksa pikkune, sestap nii nõrk lõögijõud, et kuul põrkas põlvekettalt rikošetti. Et pole halba ilma heata, või kuidas?! Olnuks TT, jäänuks jalg sirgeks või midagi veel hullemat. Praegu (viiekümne kahe aasta pärast!) pole mehe põlvel suurt häda midagi . . .

Mäletan, umbes kolmekümne aasta eest hakkas mu parem põlv regulaarselt liikmest välja käima. Kui viiendat korda kirurgi juurde läksin, sõnas arst:

„On vaja põlvele operatsioon teha. Kirjutan saatekirja & saab asja korda!“. Vastasin:

„Tunnen kahte meest, kellel on tehtud põlve operatsioon. Ühel on jalg sirge & teine ei saa kah ilma kepita edasi!“

Kirurg aga tundvat vähemalt sadat opereeritud, kes hüppavat üle hobuse! Siin lähevad elu & eeskirjad kokku! Kirja järgi peab peale viiendat pöördumist opereerima. Nii et ära rohkem oma põlvega minu juurde tule!

Ja ega ma läinudki. Tegin kodus põlvele palju kordi parafiini kompressi, kandsin pikka aega bandaaži & lihtsalt hoidsin põlve.

Siinkohal sülitan kolm korda üle vasaku õla.

Randveres, 11.07.2007

Niinepuu & piibelehe õitseaeagu . . .

Kaiale & Helile

Istun köögis laua taga, ees valge paber, käes kollane pastakas, – aga inspiratsioon ei tule. Nagu säärastel puhkudel sageli, tulevad pähe imelikud mõtted. Näituseks: hambaproteesid ei võimalda pliiatsit korralikult pureda. Meenub poole sajandi tagune pilt Risti kõrtsist, kus üks kange mees näris klaasi, loputas lõrinal õllega suud & neelates klaasipuru alla . . . Etenduse eest pidid pealtvaatajad kopikates maksma. Maksimumajana kontrollisime protseduuri põhjalikult. Mees avas suu. Mänguilmu jaoks jätsime märkamata üksikud hammaste vahele kiilunud pisikillud ning vaevu-vaevu veritsevad igemed. Enne esinemist lõi mees rusikaga vastu rinda:

„Verd te siin ei näe! On vaid tugevad hambad!”

Seda nad tõesti olid. Juba see krigin oli nii õudne et kõrvade taha lõi kramp, nagu hapu õunavissi või rabarberivarre hammustamisel.

Tõelist vaimu pealetulekut hakkas pärssima tüseda sinise porilase pinin, mis kõlas niisama häirivalt kui reaktiivhävitatjate mörin Pärnu

sõjaväe-lennuvälja lähiümbruses. Ja minu väsinud vaimusilma ette ujus pirakas Ameerika emalaev, tekile rivistatud pooleldi kokkumurtud tiibadega hävitajatega. Kärbes näis aduvat elik kindlalt teadvat, et kärbsepiits oli kõrvaltoas telerilaual ning mina olen põhimõtteliselt surmanuhtluse vastane nagu enamus eestimaalasigi. Pinises & tinises, ikka üles & alla, vasakule & paremale, selgamisi vastu välimist aknaklaasi. Akna vasakus ülanurgas märkasin herilast, kes puhastas oma tiibu & jalgu. Tema taguotsast väljaulatuv astel näis eredas päikesevalguses võbelevat & läbi äsja väljakirjutatud selgete prillide nägin nõela otsas imetillukest läbipaistvat mürgitilka et mulle meenus aastakümnete tagune seenelkäik Randvere Risti metsas: magistraalkraavi liivasel kaldal oli väljakraabitud katkine herilasepesa. Tahtmaks teada kas & kui palju on herilaspesas mett, surkisin pesa . . . & sain teenitult viis nõela ning võite uskuda et see oli väga valus.

Sedaegu pinises porilane akna vasakus servas ülespidi otse istuva herilase suunas. Kui kärbes jõudis tolli või poolteise kaugusele, tõstis herilane pea, keeras end tulija poole. Kärbes kõrgemale ei tõusnud, tegi tinistades paigalmarssi elik seisis justkui paigal. Äkki herilane tõusis & hüppas porilasele selga. Pirin vaikis. Siplevad kehad vajusid paar detsimeetrit allapoole. Seal surus herilane porilase klaasi & raami serva vahele, hammustas teda peast või kaelast nii et kärbse keha läbis värin, ta justkui minestas. Seepeale kaksas mõrtsuk-herilane oma laiade lõugadega esmalt ükshaaval tiivad, siis jalad. Tiivad kukkusid justkui loperdavad lendtaldrikud aegluubis & päikeses sillerdades. Paar allakukkunud jalga tõmblesid veel aknalaual, järelikut olid elus. Herilane haaras porilase tüseda lihakeha oma kõverate jalgade vahele . . . & kui ma talle tasakene välimise luhtruudu lahti tegin, lendaski minema, arvatavasti oma lapsukeste juurde, kuhu siis mujale?!

Umbes viieteist aasta eest saime kadunud kaasaga kuldtähelise pulmakutse. Abiellus naise noor sugulane Võrus. Randverest üle kahesaja viiekümne kilomeetri. Suur Eestimaa! Aastat ei mäleta aga kuupäev oli kolmeteistkümnes juuni & laupäev. Mäletan et korjasin Viimsi metsast suure kimbu maikellukesi, kingiks kaunile noorpaarile. Pirita „bussijaama” esise ümara lilleklumbi, Russalka või pronkssõduri asemel sõidetakse Võrumaal Tamula järve äärde, sealt edasi Suure Munamäe

Oh armastus, sina kallis magus mesi! Ja
kui uskumatult kiirelt ta võib mööduda?!

Nõnda ongi minu kuldsete käte & terava
keelega kälimees Reinu elukreedo õige: enamus
inimesi ju ongi lollid!

Nüüd, mil ma olen juba oma tosinajao
aastaid Reinust kauem elanud, valge paberi ees
mediteerinud, intensiivravi palatite valgete linade
vahel koomas olnud, palju häid seltsimehi (siin ei
mõtlen ma NLKP-d!) kaotanud, mõtlen ma
tõsimeeli, et tal oligi õigus: p a r a k u n õ n d a
s e e j u o n g i!

torni jalamile. Tornil sellal veel lifti ei olnud, sestap tuli oma poolteist tundi oodata eelmise pulmarahva allatulekut. Ilm oli ilus & aega küll. Parimad, see on need, kes rooli taha ei istunud võisid tasahaaval napsitamise peale hakata, sest puhvetis oli nii ühte kui teist. Tornis räägiti Lätimaast & Petseri sibulakuplitest, aga see kõlas sarnaselt kalamehejutuga: eile sain säärase puraka, täna aga, ise näete . . .

Tagasisõidul oli mägisel metsateel suur ummik. Eelmise pulmarahva kaks autot põrkasivad omavahel kokku. Sunnitud seisaku põhjusi tuvastades sain teada, et ühel mäest laskujal öelnud pidurid orus üles. Sohvid kained. Hea seegi. Aga kaks ilusat autot olid korralikult katki. Ilus pulmapidu peeti Vana-Antsla kutsekeskkoolis. Kõrgtasemel. Eriliselt jäi meelde, et pulmakülalis-paaridele anti igale eraldi klassitoa võti. Igas klassis oli ülestehitud voodi, kus oli ülimugav väsimust välja puhata. Hommikul aga serveeriti kohvi kõrvale metsmaasika torti . . . Paar päeva varem nägin Viimsi metsas äsjapuhkenud maasikaõisi. Harva valmivad meil maasikad enne jaani. Nüüd taipasin mispärast võrokeseid imestlesid õitsvaid maikellukesi nähes: vahe Lõuna- & Põhja Eesti vahel on oma kolm nädalat. Ilusatele pulmadele järgnes ilus elu, mis kestis oma kolm aastakest. Praegu on nad ammuilma lahku läinud & päris õiglane olles ma ei teagi täpselt mis neist on saanud . . .

Küll mul oli noorena terav nägemine. Mõnikord tundsin seepärast süümepiina, ütleme lausa häbi. Seenemetsas, ilusal paepurust teel nägin kaugel eemal sõiduauto. Ma nägin et juhivoolne ukseklaas oli poikvel & sealt tõusis vaevumärgatavat virvendavat auru. See ei olnud suits. Veel nägin auto kergelt kõikumist. Järelikult seksitakse . . . Kui me tüki aja pärast justkui pool-märkamatu masinast möödusime, nägi naine & tema hea sõbranna läbi udupisarais autoakende alasti armatsejapaari, kus silmatorkavalt harmoonilise pringi kehaga neidis oli vaevu kuueteistkümnene. Tema paljaneva pealaega inetu & tüse partner oli umbes neljakümnene, kuid tema ligi nädalane hallisegune habemetüügas näitas teda mõne aasta võrra vanemana. Hoidusin autost eemale & kui naised neid nõrdinult küülikute & koertega võrdlesid, sõnasin imestamisi:

„Tõsi ka või? Ära kohe kõnele!”

Ühel teisel korral & teises metsas, jõudnud tuhatee serva, nägin keset teed kurvis seismas kena väljanägemisega umbes neljakümneaastast

naist, kes püstijalga pissis. Tal ei olnud dressi- ega aluspükse. Seljas oli tal oranž kilejope & normaalpikkusega kahar helepruun seelik. Käes polnud tal ei kotti, pange ega korvi. Oma madalate botikutega & paljasääri ei saanudki ta paeprahi teelt rabavõssa astuda. Sedakorda teisi tunnistajaid ei olnud & mul polnud vaja kellelegi midagi tõestada . . .

Istun kõõgi söögilaua ääres & lahendan ristsõnu. Mõnikord on nad ääretult rasked, – et mõistus jätab mehe maha. Näiteks ühes ristsõnas tehti mööndus: vastuseks ainult viimane sõna. Hakkasin siis tagumist otsa urgitsema. Tunnid lähevad aga üksainsam sõna ei tule välja, sest sõna pikkus oli seitseteist tähte s.o. üle poole meie Maarjamaa alfabeedist. Kahe & poole tunni eest vaatasin mõtiskledes aknast välja: kastani-, kase- & sireliokste liikumise järgi nägin et puhus umbes viie-kuue palline loodetuul. Astusin õue, vaatamaks mis meri näitab: kas Prangli kirdenurk & Aksi saared tõstlevad? Kas tuleb külma? Ei tõstle & meri mõõnab. Madalrõhk & vihma. Saavad inimesed veel seeni korjata ning lillekesed võivad veel mõned rootsi tunnid silmi rõõmustada. Siis märkasingi sifoon-kraani juures sireli all lendlemas mittemidagiütleva välimusega kollakashalli liblikat. Ta tiirles umbes meetri kõrgusel edasi-tagasi, üles-alla, poolemeetrises ringis. Lahenes: tähelepanelikkust!

Heitsin pilgu õue: Ja mis ma näen?! Tuul on tugevnenud. Briisi kohin on kõvenenud. Kord suvel, vene ajal läks põhja paat bussipargi isetegevuslastega, veidi enne Pranglit, sügavus kaheksakümmend kolm meetrit. Siis oli kah nõrk jänes meres. Vestlesin ühe pääsenuga, kes Leppneeme ujus. Tuleb meelde, et tal oli väga kahju headest saksa salamander-kingadest, mis vist põhja läksid. Mul on ka salamander-kingad, elus teine paar. Nad on tõesti head. Aga õigupoolest tahtsin ma tollest lollakast liblikast pikemalt pajatada. Kuidas & miks tiirleb üks liblikas tundidekaupa ühe koha peal!? Kui terve elu on vaid kolm ööpäeva pikk, tuleks ilmselt millegi muuga tegeleda?!

Õhuke, kerge liblikakujuline männi-koore-ebe oli tugeva ämblikuvõrgu niidi küljes ning võis kaua lennelda otseselt seepärast, et täistuul ei käinud peale; ebajasmiin, sirelid & kontpuupõõsas polnud veel langetanud lehti.

Meenus aeg, mil naisega noored olime & isegi Sapikut veel ei olnud. Pikasillale sõitsime Pärnu-Valga bussiga & Arno juurde

Vooremäele andis minna. Vist ligi kolm kilomeetrit. Oli sireli õitseag. Otsisime & leidsimegi õnne. Ja siis leidsin ma Arno lillast sirelipõdsast umbes Priima sigareti pikkuse, suitsust veidi jämedama ilusa mitmevärvilise tõugu. Võtsin ta maha, näitasin Arnole, küsisin nime. Arno ei teadnud. Aga ta andnud hommikul õngeviba & sõnnikuusse ühele teadlasele, kes alles paadiga järvel. Arno vilistas & varsti aerutas teadusmees kaldale. Arno näitas talle tõuku. Sekunditki mõtlemata, nagu püssist, lausus teadlane:

„Sireli-surulase-vastne!”

Loengu tekst ei jäänud mulle meelde aga see s i r e l i – s u r u l a s e – v a s t n e! on mees veel nelja aastakümne takka. Ja et see teadja-mees oli kui varnast võtta: justkui internet! Muideks, teist korda ma säärast tõuku ei ole sattunud nägema. Õigupoolest ega pole teda tõsiselt otsinudki.

Kaua enne seda, mäletan, Häädemeeste mõisa valgetest sirelitest leidsin kuueteistkümne kroonlehega õie ning palju kümne & kaheteistkümmelisi. Aga nüüdsel ajal vist sääraseid enam ei olegi?! Väinlo, s.o. naabri maja ees, mäletan, kasvas lilla sirel, mille kõik õied olid viielehelised. Kas sirelid elavad üle poole sajandi? Ei tea, ei tea . . .

Mullu suvel nägin Viirakülas, Posti Emmi krundil valge-klaari õunapuud, mis peaks olema üle seitsmekümne aasta vana, sest too puu oli juba saksa ajal täiskasvanu. Kui Mäe Hannesega merest tulime, napsasime alati möödaminnes mõne õuna. Veel mäletan sealtsamast Viirakülast (Posti Emmi majast veidi lõuna poole), et Tondi Kusti kaevuvinna küljes on kaevupangeks vähemalt veerand sajandit emailpang. See on väga erandlik, harilikult on kaevupangedeks tsinkplekk-panged, h a r i l i k u l t!

Mäletan, korjasime Lasnamäe klindi all, Vana-Narva maantee lähistel pärnaõisi. Minuga oli ühe suure pealinna tehase peadirektor oma kauni abikaasaga. Kuskilt oldi loetud, et pärnaõietee olla väga kasulik & tervislik. Mina aga lausa tundsin, et südamehaigetele ei mõju ta hästi, – esimene infarkt oli juba toimunud. Seepärast ma neid väga ei varunud. Aga paljud mu head sõbrad on harjunud minult küsima kõikmõeldavaid drooge, ka pärnaõisi. Lasnamäel ringi sõites nägin pärni õites. Nõndaviisi kutsusingi oma veetlevad naabrid järgneval päikeselisel nädalavahetusel

noid kasulikke õisi ise oma valgete käekestega korjama . . . Sapaka sõitu üldistas härra peadirektor: vahet pole, kui mootor töötab normaalselt, paagis on piisavalt kütust, pidurid võtavad & roolis on normaalne sohver, on see must Volga või valge Sapik! Mul polnud aega laepeeglisse vaadata, kuid tagantjärele arvan, et mu kõrvad võisid mitte ainult õhetada vaid ka liikuda. Aga mitte see pole antud jutu peateema . . .

Kui olime kahara niinepuu all paar tundi töötanud, pöördus proua oma kalli kaasa poole:

„Noh kullakene, näita, millega sa nii tasaselt tegeled?”

Nad nimelt pöördusid teineteise poole alati: kullakene & kallikene. Seda oli kena kuulda ning mulle meenus Jüri Üdi luulekogu „Täna & palun”. Mul oli kaelakott peaaegu täis, sest korjasin kahe käega, umbes nagu Mamlakat omal ajal puuvilla. Proua pisut väiksemas kotis oli poolejagu, kuid direktori-härra suure koti põhjas oli paar peotäit õisi. Keel suunurgast väljas, kitkus ta keskendunult õite küljest tiibu. See oli lausnaljakas, kuid naerda ei tohtinud. Enne töö algust tulnuks töötajaid instrueerida. Seda aga ei tehtud. Mulle meenus üks ema sõbrannadest Turbas, kes terava kööginoaga kaseriisikatelt karvaseid alaservi ära nüsis, neid solgipange visates. Või bioloogiakandidaat, kes korjatud nurmenukuõied „pükstest” välja rebis ning püksid minema viskas.

Ühest Kaljo Mandre loengust jäi meelde tekst:

„Kui õie toimeaine sisaldus on sada protsenti siis lehel on see poole väiksem ehk viiskümmend protsenti & varrel poolest pool ehk kakskümmend viis protsenti. Ravi-raamatutes & retseptides on kogused & kaalud antud kuiva droogi kohta & sageli eraldi õite, lehtede ning juurte toimeaine kogus.”

Istudes & inglitiivalist muusat oodates meenuvad seigad, mida parema meelega ei mäletaks. Näituseks kasvõi järgmine: ühel tuulisel vilu ilmaga sügispäeval küsis üks meilt ülepäeva piima viiv külanaine: ega mul pole miskit head kõharohtu, lapselapsed röögivad kõhida nagu hullud?! Oli küll & isegi kaks: põdrasammal & kõrge vägihein, mille üheks levinud eksitavaks nimeks on ka üheksavägine. Esimene puutus koheselt kätte, – kangel teel lastagu vähemalt pool tundi tõmmata & kui liiter joodud, on kõha unustatud. Andsin piisavalt suure pahmaka . . . Kui nädala pärast naisterahvalt küsisin kas-kõik-on-korras?, sain vastuseks:

„Äi meite lapsed võtnud seda suu sissegi, nii hirmus vihav!”

Seepeale ma tõesti lubasin esimese nahatäie tappa anda vanaemale, alles seejärel lastelastele, kummalegi eraldi & koos ja ärgu minult ealeski enam ravimeid ega nõu küsitagu!

Või üks teine kild. Mu hea naaber, keda isekeskis Klaabuks hüüame, tuli ühel hommikul, nagu tavaliselt, piima järele. Tema nimeline purk oli kaevu juures külmas vees, kroonid käisid laual olevasse vintkorgiga purki . . . kuid Klaabu raputas mind üles keskhommiku-uinakust. Mis nüüd lahti, sõda või?! Lapselaps Harryl on kohe-siin-ja-praegu vaja kaks ja pool tuhat krooni. Andsin kolm & heitsin uuesti magama, sest hommik oli alles noor. Poole tunni pärast äratas mind Klaabu, silmad näpus:

„Lubasid kolm tuhat aga andsid kaks ja pool!”

Sundides end rahule, püüdsin vastata malbelt:

„Näed nüüd, kallid Klaabu, see ongi v a n a d u s e n õ t r u s: sa kaotad tuulise ilmaga viiekümne meetri peal viissada krooni, – edelatuul viis selle pilliroopadrikusse või lausa merre! Jää jumalaga Mann, sest tuules oli ramm . . .”, nagu ütleb lüüriline laulusalm. Lõpeta itk & mine koju! Andsin jah kaks ja pool tuhat! S i d e l õ p p.”

Nõndaks jäigi kahekordselt katkestatud uinak sedakorda sedaviisi. Kui neid va’ Jakobsoni hulgem oleks, paneks mõne merre kivi alla et näeks kui kaua säilib?! Klaabu on minust umbes üheksateist aastat vanem, – viiesajalisi ma pole veel just kaotanud, kuid üht-koma-teist on unustatud küll-ja-veel. Hakkab kohe hirm et kui valitsus oma valimislubadusi tõeliselt ellu viib & hakkab kümme tuhat kuus elatisraha maksma aga mälu & mõistus . . . Ei taha kohe mõelda . . .

Aga kuskil on keegi kirjutanud: k o l m o n k o h t u s e a d u s! Paari päeva pärast, oma järjekordsel piimapäeval ajas Klaabu mind üles:

„Anna vanale Klaabule andeks! Viiesajaline oli kleepunud märja purgi külge, kust ta alles täna hommikuks maha kukkus. Kahel päeval käisin mere ääres otsimas, plikad käisid pilliroos, oh hoidku!” . . . & i k k a n i i e d a s i.

Siinkohal meenub mulle mu kälimees Rein, kes oli kuldsete käte & terava keelega. Üks tema elu-kreedo kõlas: enamus inimesi ongi ju

lollid! Jutustab vana meremees sadamakail . . . mõtlesin ma siis kui napsi võtsime & nalja tegime, räägi, räägi, küll me kuulame . . .

Nüüd, mil ma olen juba oma tosinajao aastaid külimehest kauem elanud, valge paberi ees mediteerinud, intensiivravi palatite valgete linade vahel koomas olnud, palju häid seltsimehi (siin ei mõtle ma NLKP-d!) kaotanud, mõtlen ma tõsimeeli, et Reinul oligi õigus, paraku: n õ n d a s e e j u o n g i!

Hakkas, näed-sa kollane pastakas paberi peale pookstave tegema, märkamata et lühike lugu ei saa olla pikk, et lühike lugu on saanudki otsa...

Randveres, pööripäeval elik 23.09.2007

Meenutusi möödunud sajandist . . .

. . . & šerifi raske kämmal langes kurjategija õblukesele õlale: . . . ning iga sõna, mis te nüüd ütlete, võidakse kohtus kasutada tunnistusena teie vastu . . . kuni selleni välja, et kaasaegsed filmide plast-käeraud näivad väga nadid võrreldes vanade läikivate-kõlisevate terasahelatega. . .

Kõndisin Muuga lahe kaldal & peas hakkasid keerlema kaunid mõtted, – et tulin tuppa, haarasin pastaka & paberipoogna: et nüüd te alles saate!

Võtan vastu, mis annad, mis tood,
õnn & valu kõik minusse mahub.
Tule, elu kuum kohisev voog,
tule tarretav sinine rahu.

Meenus nooruspõlves pähejäänud Jessenin, kuid kuhu kadusid kaunid mõtted!?

Ükspäev seisin Keskturu peapaviljonis juustuleti ees endamisi imestledes et hollandi kahekümneviie protsendilise rasvasisaldusega kollakat värvi, hõredate aukudega juustu kilohind oli täpipealt viiskümmend EEK-u!? Sel vapustaval hetkel langeski relvavend Muruste

Ilmari raske töömehe käsi minu haigele paremale õlale. Me ei olnud kohtunud oma veerandsada aastat. Kroonus oli Ilmari ametinimetuseks h l e b o r e z, isekeskis kutsusime teda leivaisaks. Läbi leivalõikla klappluugi nähti tema nägu mitu korda päevas, mistõttu see on jäänud muutumatult meelde. Vabadel õhtutundidel, vähemalt pool tunnikest enne loenduse rivistust & otboid avas Ilmar söökla (taigapoolses küljes!) ühe akendest, kust kamp neljanda roodu eesti poisse saali sisenes. Kisselli & kompotti ei antud paraku mitte iga päev, kuid paar-kolm korda nädalas kindlasti. Noil päevil ulatas leivaisa meile läbi a m b r a ž u u r i vähemasti kaks-kolm alumiinium-teekannutäit hüva rüübet. Ja mitte ainult: alati kaasnes kompotiga mõni päts valget vormisaia, tükksuhkrut & sageli ka kantsakas kokkuhoitud võid . . . Siinkohal meenus mulle, et d e m o b i l i s e e r u d e s a n d s i n u m b e s k a h e k s a a l l k i r j a . . . et ma vähemasti viieteistkümmel aastal raketodroomist & 74141 väeosast mitte kellelegi miskit ei kõneleks. Paraku on tänaseks kolm korda pikem periood möödunud & loodetavasti ei saadeta meie pensionärist „leivaisa” dispatti . . .

Kord luges majori auastmes partorg, kelle nime olen unustanud, razvoodil ette sõduri kirja, kus oli lause:

„ . . . ja mäed jooksevad siin põhjast lõunasse just nagu Uuralidki . . . ”

Üks sõdur küsis majorilt:

„Mismoodi spiooni karistati?”

„Kaks aastat dispatti,” vastas poliitöötaja. Mispeale Uurali eelmäestiku hõredavõitu õhus kõlas homeroslik tuhandehäälne naer. Kui mul õieti meeles on, paiknes meie raketodroom kaheksasada kuuskümmend meetrit üle merepinna. Ja me tõesti ei saanud aru miks harilikult malbe major meie peale röökis:

„Otstaavitj!” & nahksäärrikutes jalgu vastu maad tampis.

Aga õigupoolest ei tahtnud ma mitte sellest teid teavitada . . .

Paarikümnest relvavennast on pooled juba manalamehed & nüüd on hilja kõnelda kokkutulekutest. Üks sõjaväekaaslane emigreerus Ameerika Läänerannikule, kus ta mõne aasta eest olnud Seattle linnas taksojuht. Sain tema aadressi, kirjutasin, kuid vastust ei tulnud. Paljud meist enam autorooli ei istu. Pealinnas on sõit ühistranspordis tasuta aga

kui seltsimehed elunevad Pärnumaal, Valga- või Võrumaal . . . ei kata Koidula üht suundagi. Virisemine aga teatavasti vigu ei paranda . . .

Meenub üks lendlause vene kroonust:

„Oh, mul hea kurgi maitse suus, šokolaadist praegu ei hooli!”

Ühele Tallinnast pärit poisile, kelle nimi oli Hugo, saadeti sageli & suuri pakke. Ka värsket kurki. Kahekordsete kasarmunaride vahel või salamisi söökla saalis head & paremat nosides tekkiski säärane folkloor, mille tähendust teab täpselt ainult asjassepühendunute ülikitsas ring. See selleks . . .

V e e r a n d s a j a n d i t h i l j e m. Aelus mullikas hakkas üle võrkaia õunapuu oksa õngitsema. Niikaua ta seal aia najal kõõlus, kuniks maapinnast pehastunud post murdus. Võrk vajus sissepoole läebakile et sai edasi tungida, murdmaks rinnaga veel kaks posti. Katkise keskmise posti kohal vajuv võrk peaaegu horisontaali, sealt võis aeda astuda. Nõnda see läks. Et tuli koheselt uued postid teha & aed parandada. Kirved-saed selga & külmehega Risti metsa. Langetasime umbes kümnekaheteist-meetrise männipuu. Laasisime oksad. Hindasin silma järgi . . . et annab küll kuus posti välja: kolm kohe paika, teine kolm tagavaraks. Vaja ära järgata. Küsisin külmehe käest tollipulka. Neetu!

„Ära kadus, raisk!,” tuhlas külmees vana tööpluusi katkistes taskutes, „kui saaks, annaks endale veidikene vitsa!”

Mulle meenus, et Rein oli minust kolm sentimeetrit pikem, sada kaheksakümmend senti täpselt. Heitis mees palgile, kirsatallad tüve otsaga tasa. Mõõtsin pealaest kaks vaksa juurde, – seega seitse jalga elik kakssada kümme sentimeetrit, ehk umbes nagu normaalse inimese haua sügavus. Kaherattalise käsikäruga sai teha kaks tretti, sest jämedamad oksad kõlbasid kütteks.

Naabrimees naeris selle stoori peale. Talle tulevat jaanipäevaks vend Rootsist külla.

„Tahad, tellin sulle vennalt korraliku mõõdulindi?”

„Sa veel küsid! Muidugi tahan.”

Kui ta näitas mulle enda Rootsist toodud tööriistu . . . ihaldas ma neid kõiki. Leppisime kokku et ta tellib vennalt mulle kolm peitlit, mõõdulindi & carborundum-luisu.

Jaanitule juures ulataski rootsi-mees mulle nood riistad. Kui küsisin mis need maksavad, näitas ta mulle Stockholmi Kaubamaja rootsi kroonides ostutšekki. Kahetsesin et mul rootsi raha ei olnud.

„Pole probleemi,” sõnas ta & võttis põuetaskust väikese arvuti & valuuta-tabeli. Tolleaegsetest valuutakurssidest polnud mul õrna aimugi. Rootsi taskukalkulaator näitas viisteist rubla & kuuskümmend kopikat. Andsin kuusteist rubla & keeldusin neljakümmend kopikat vastu võtmast. Muideks, nood head instrumendid on mul tänini alles & töökorras. Nõndaviisi . . .

Randveres, 15.10.2007

Hobustest . . . nii & naa

Pole tähtis kus & kudas see toimus. See võis sündida Paganamaal, Piirissaarel, Hiiumaal . . . või Rakvere lähistel. Oli juubeli-sünnipäev. Ei oskagi öelda mispärast pidu liiast varakult lõppes. Vististi peeti sünnipäeva reedel: nõnda ei saanud pidulised põhjalikult suursündmuseks valmistuda; polnud aega raskest nädalatööst välja magada . . . ega korralikku „krunti” alla võtta. Paljude kõrvalhoonetega talumajas jagus puhkeruumi kõikidele: paljud kuurid & lakad olid värsket lõhnavat heina täis. Oli varasuvine valgete ööde aeg. Tund peale päikeseloojangut lõpetasid moosekandid muusika, mistõttu katkes tants & trall ning saabuvas hämaruses poeti põhku. Bussijuht Reinul oli paras kilk peas & kange tahtmine edasi tegutseda. Oma piiramatu töö-aja & igapäevaste pikkade sõitude tõttu jäi ta „tööpäeviti ise-endale-rängalt-võlgu”, – elik ei saanud vajalikku kvantumit kätte. Ta leidis kohaliku talumehe, kes jõi januga, kuid . . . vaikides. Reinule aga meeldis napsitades suitsetada ning maailmaprobleeme lahata. Kui joomakaaslase pea uinudes lauale vajus, lõpetas Rein drinkimise, sest üksinda trimpamist pidas ta alkoholismiks. Mööda jämedate pulkadega vanaaegset redelit ronis Rein elumaja heinalõhnalisse lakka . . .

Rehela laka otsa-aknast hakkas äsja tõusnud päike Reinule näkku paistma. Igapäevase varajase tõusmisega harjunud mehel oli uni kohe otsas, – ta tõusis & kobis alla. Hooneid ümbritseva õunaaia värav oli lahti unustatud. Sealt sisenes ööpäitsetes hobune, astus otsejoones oma rautatud kapjadega suure ümara lilleklumbi keskele ning asus isukalt ilusaid lilli sööma: vasakult, keskelt, paremalt . . . krauhh!, krauhh!, krauhh! . . . et järele jäi künklik must maa. Reinu arvates oli sinna hea uusi lilli istutada, – veel lõhnavamaid & ilusamaid, kuigi ta ise ei olnud elu sees ühtki lille istutanud & talle meenus „Kuhu küll kõik lilled jäid?” Heli Läätse esituses.

Veranda laual nägi Rein lahtilõigatud leivaviiludega taldrikut. Hobusele leib maitses. Rein meelitas looma kaheastmelise laudtrepi peale . . . & edasi kööki. Seal pani ta leivataldriku toolile, kust hobune tükkaaval endale ette tõstis. Rein väljus ja pani ukse väljastpoolt kinni. Kui ta veerand tunni pärast naases, nägi ta, et hobune oli külmiku ukse lahti (& katki!) teinud ning nosis põrandaletõmmatud traatrestidelt kordamisi juustu, võid margariini, kohupiima & torti. Vaat kus loomal ikka oidu! Rein proovis külmiku ust sulgeda aga kui see ei õnnestunud, tõmbas ta juhtme seinast välja, et kompressori mootor ilmaaegu ei undaks! Nalja pärast Rein vilistas. **K u i d s e d a t a p o l e k s p i d a n u d t e g e m a !** Hobu ehmus, hirahtas, peeretas & pruuskas ning peksis raudus kapjadega pliidiõõri puruks . . .

Lugesin kuskilt, et esimesed hobused (nn. eellased) olid umbes rebase-suurusel. Suurim kaasaegse hobuse turja kõrgus on olnud kaks meetrit (täpsemalt: 198 sentimeetrit, kuskil USA-s 1939. a.). Viimasel ajal aga töötavad teadlased selles suunas, et vähendada hobuse gabariite. Enam pole vaja vedada atra, koti- ega kastikoormaid, saati kahureid & mürske. Ameerika teadlastel oleval õnnestunud arendada hobuseid, kes võivad vabalt söögilaua alt püstipäi läbi astuda.

Säärastega oleks lastel kena mängida! Aga ärge palun rutake taolist hobust endale tahtma! Niisuguse hobuse **ü h e k i l o g r a m m i e e s t p a k u v a d o s t j a d** viis tuhat USD! See teeks väikehobu hinnaks umbes viis ja pool miljonit EEK-u (või oli see dollarites?!). Nõnda ei ole see mitte ainult hobustega. Vanasti kui katuseid tehti rukkilõlgedest, püüti arendada pikemaid kõrsi . . . mida pikem, seda

parem. Ka suviviljal, sest kogu põhk oli tähtsaks sööda- & aluspanu-materjaliks. Tänapäeva kombainidele on aga pikk kõrs nuhtluseks: paari-kolme tolline kõrs oleks piisav, tuulel & vihmale pole midagi sasida. Mäletan, kehvast kolhoosis jäeti väikesed kartulid põllule: kellele-kuradile neid vaja?! Nüüd pakivad hollandlased kirsisuurused kartulid vaakumpakendisse, keedavad ülekuumendatud auruga . . . & ekspordivad kalli raha eest üle maakera . . .

Aga mitte sellest ei kavatsenud ma kõnelda.

Kuna majauksed avanesid väljapoole, lükkas hobu need lahti ning jalutas tagasi karjamaale. Enne lahkumist oli ta köögis keha kergendanud...

Õigupoolest tuvastati Jukust-hobuse jäljed juba rüüstatud lillepeenras. Teda karjamaal kontrollides leiti ta ööpäitsed silmini paksult koos olevat või, margariini & kreemitordiga. Ülimalt imestunud oldi selle üle, et keski ei juhtunud hobust kuulma ega nägema. Sellest, et purukspekstud külmik polnud veel täieliselt üles sulanud, järeldati, et tegevus toimus hommikuspool ööd, mil uni kõige magusam. Siinkohal mulle meenusidki ameeriklaste arendatud koerasuurused hobused: need poleks suutnud külmiku plekk-ust purustada, rääkimata seina riulist & pliidi lõõrist . . .

Omal ajal kirjutas J. Steinbeck „Teekonnas Charleyga . . .”:

„Kui hobune katkestab töö & talli läheb, jääb elu & vitaalsus alles, on hingamine & soojus, jalad sabistavad õlgedes, hambad krõmpsutavad heinu, & kõrvades ning silmades on elu. Aga kui traktorimootor seiskub on ta niisama surnud nagu metall, millest ta on tehtud. Soojus lahkub traktorist, nagu elusoojus laibast. Siis pannakse rihvelplekist ukseid kinni & traktor on surnud, auto- või traktoriuksed, mis vahet neil on”

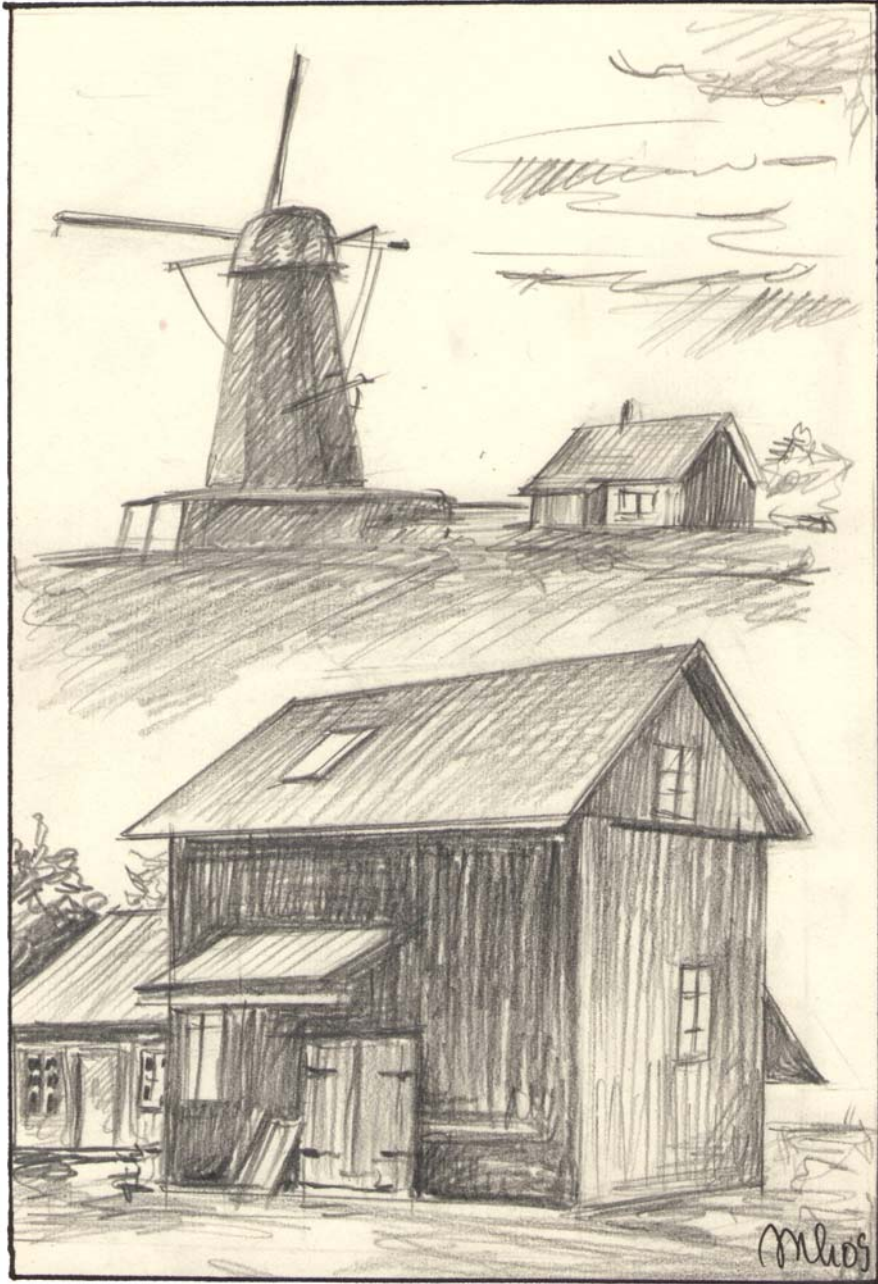
Kui ma õieti mäletan, sai J. Steinbeck (nagu E. Hemingway'gi!) nii Pulitzeri kui ka Nobeli preemia . . . Meie J. Smuul sai ka kaks kõrgeimat autasu: nii Stalini kui Lenini preemia . . . aga suri nii noorelt, et romaan jäigi kirjutamata.

Jälle hälbisin pealiinist. Elu, mälestused & ilukirjandus lähevad omavahel lootusetult sassi. Et kirjutada paari-leheküljelist jutukest, tuleks koostada nummerdatud küsimustik-kava, millest täpselt kinni pidada . . . et sündmused toimuksid loogilises järjekorras. Nagu õpetas kogenud

emakeele õpetaja Enda Kallas . . . juba vist algkooli neljandas klassis. Aga kus sa sellega?! Oleme ju nii palju lugenud, õppinud, reisinud, näinud. Istume laua taha & kirjutame. Lambist! Paraku ei tule välja nagu Puškinil, Traadil, Vetemaal või Krossil . . .

Aastakümneid söödan talveti linnukesi. Väikesevõitu pensioni eest ei saa neile osta ainult sihvkasid, nisu, hirssi, herkulot. Üks hea jahimees tõi metssigade kõhu kõrvalt koti otra. Seda süüakse pikkade hammastega. Varblased & tihased. Harakate & vareste vältimiseks vähendasin söögimaja katuse & seinte vahet peene vasktraadiga poole võrra. Vares on tark lind: üks kord proovis, – enam ei mahtunud, teist korda isegi ei katseta enam. Pekikamarad (ostet kalli raha eest Keskturu suurest keldrikarnist) riputan mitmekordse vasktraadiga sireliokste külge. Neid käivad katsumas nii harakad kui varesed, n ä h a o n a g a n ä p p u e i s a a! Pikalt rippu lastud pekitükk läheb lihtsalt eest ära. Tihastele jagub peopesa-suurusest kamaraga pekitükist ligi kaheks nädalaks. Tihaseid on rohkem kui varblasi. Paistab sedamoodi, et varblane neelab odraterad koorimata alla, kuid tihane haarab tera, lendab oksa peale, torkab tera jala alla ning asub seda koorima. Varblased kamara kallal ei käi aga kui ma söögimajja väikesi rasvatükikesi puistan, konkureerivad varblased tihastega, neid võites, sest nad on tihastest kiiremad & nahaalsemad. Rähni pole sel talvel veel näha olnud: kui tuleb, teeb puhta töö et rippu jääb justkui ärahööveldatud sile kamara-naha tükk. Ükskord möödunud sajandi lõpupoole läks üks kamaralatakas öösel kaotsi: õhtul päikeseloojangu aegu oli alles, kuid hommikuks oli pöidla jämedune sirelioks ära rebitud. Leidsin rebitud oksa paari päeva pärast umbes poole kilomeetri kauguselt maanteekraavist. Pidi suur koer olema, kes suutis kahe meetri kõrguselt kamaratüki koos oksaga alla rebida, kuid paksule toorele kamarale ei hakanud hammas peale . . .

Häädemeestel oli kaks veskit . . . nagu ka kaks sepapada. Aga kui viiekümne esimesel või teisel aastal Partisani kolhoosist töötasuks esimesed kotitäied teravilja saime, tuli see toimetada Kabli veskisse, – umbes kümme kilomeetrit, sest Häädemeeste veskitest ei töötanud kumbki. Rasti paisus võis põua tõttu vett vähe olla, kuid miks Ilbaka veski ei töötanud, – seal oli minu teada diiselmootor? On meeles, et Kabli veskisse jõudsin umbes kella kuueks varahommikul & ma olin viies.

. . . Nimelt unes sõitsime Ratta Reinuga sinna veskisse kahehobuse hiigelsuure viljakoormaga. Kabli & Treimani vahel litemännikus ärkasin vaikse veevulina peale: Rein jootis hobuseid, kuid tsinkpange põhjas oli auk & ma olin tõelises hämmingus et nii väike leke mind äratas. Kahtlesin kas lätlased meid nii suure koormaga üle piiri lasevad & kas nende veskid ikka jahvatavad. Ja läti latte põle! Virvel ka latte ei olnud aga ta lubas meile madala intressiga paar Jakobsoni laenata. Täna sin & huvitusin vana veski minevikust. Virve ei kõnelnud & keelas mul sellest kirjutada. Ma siis ei kirjuta! Aga tõeliselt & tõsiselt kahju. Kui Ants Tertsuuse hõimlased & järglased keelanuks Vildel Mahtra sõjast kirjutada . . .

Elu, mälestused & ilukirjandus lähevad omavahel lootusetult sassi. Et kirjutada paari-leheküljelist jutukest, tuleks koostada nummerdatud küsimustik-kava, millest täpselt kinni pidada . . . et sündmused toimuksid loogilises järjekorras. Nagu õpetas õpetaja Enda Kallas . . . juba vist algkooli neljandas klassis. Aga kus sa sellega!? Oleme ju nii palju lugenud, õppinud, reisinud, näinud. Istume laua taha & kirjutame. Lambist!

Paraku ei tule välja nagu Puškinil, Traadil, Krossil või Vetemaal . . . paraku.

Poole sajandi taha ei mäleta kas püüli & mannat Kablis tehti või ei. Rukki lihtjahu & loomajahu jahvatati. Leiba küpsetas ema pealt sõda kogu aeg ise. Mõisas oli teise korruse keskuse saalis väga hea ahi. Alumise korruse ahjud vist ei küpsetanud nii hästi. Ema jutust on meelde jäänud, et kui ta sõja ajal Venemaal käis loomi ajamas, tehtud leiba ka metsas või karjamaal. Kaevati auk maa sisse, sinna tehti lehtpuudest lõke. Pärast paari sületäie puude põletamist aeti söed laiali, tambiti nuiaga leegid maha & söed siledaks põrandaks. Tainas keerati mitmekordselt kapsalehtede sisse. Pätsid pandi sütele & kaeti pealt murumätastega. K ü p s e d l e i v a d t u l i õ i g e l a j a l v ä l j a v õ t t a ! Võid, juustu & piima oli laialt käes . . . seda sai vahetada liha, kala & kartuli vastu. Suurte udaratega lehma tuli vähemalt paaril korral päevas lüpsata. Kui piima liiast palju sai, jagati seda tasuta külaelanikele. Maha igatahes ei valatud. Väheseid teel sündinud vasikaid oli luba tappa & tarbida, sest nad ei suutnud suure karjaga sammu pidada. Maha ei tohtinud jätta & õieti polnudki, kuhu jätta. See selleks . . .

Kui möödunud südasuvel Ratta Reinuga Treimani kodukandipäevadele sõitsime, rääkis Rein: Hruštšov lennanud „metsavahi” lennukiga üle Sindi sovhoosi kartulipõllu. Lükanud Nikita akna lahti & hüüdnud:

„Kas tämmu mädu om?”

Neli maakeelset sõna võinuks Käbin suurele ülemusele selgeks õpetada, aga point on hoopis teine: nimelt lugesin kuskilt, et suur nõupidamine Riia linnas toimus maikuu algul, mil Sindi sovhoosi kartuliaunad olid alles paksult kaetud rukkiõlgede & musta mullaga. Mulle meenus vahakujude näitus Linnahallis. Nikita oli ilusa naeruse näoga, kuldhambadki särased suus, kuid Lenin & iseäranis Stalin olid koledad. Veel meeldis mulle Peeter I, Nikolai II pere & Rasputin, kes nägi välja tõeliselt räpakas, pesemata näo & kätega, eriliselt jäid meelde tema sõrmeküüned: poolpikad, hooldamata, alt paksult mustad nagu kraapinuks ta äsja kätega mustas mullas . . .

Treimani ilusas väikeses puukirikus meeldis mulle Jaan Tammsalu jutlus . . . eriti selle lõpp & et õpetajad kiriku ukse taga tänasid kirikulisi kättpidi: külastage meid jälle! Nii ilus!

Lepa-Antsi (vana nimetusega Antsi-Mantsi nr. 31) talul oli maad nelikümmend hektarit. Paljud nii suurte talude omanikud küüditati omal ajal Siberisse. Mulle imponeerisid kokkutulnud selles talus. Olen põgusalt & riivamisi oma sugupuud uurinud. Kõik need Laosed, Kosenkraniused, Priidikud, Taltsid, Välgud & Merenäkid on sugulased & hõimlased. Veel meeldis mulle bassein, kus ujusid sinikaelpardid . . . & käimla selle kaldal . . . kahe neljaruudulise vastasseintes paikneva aknaga. Juhtisin sellele taksojuht Toivo tähelepanu. Tema arvates see ju pidigi nii olema: ü k s a k e n E e s t i & t e i n e L ä t i m a a p o o l e. Käimla olevat toodud Ikla piiripunktist.

Treimani mereäärset vana veskit nägin ise gi u n e s: nimelt sõitsime Ratta Reinuga sinna veskisse kahehobuse hiigelsuure viljakoormaga. Kuskil Kabli & Treimani vahel luitemännikus ärkasin vaikse veevulina peale: Rein jootis hobuseid, kuid tsinkpange põhjas oli auk & ma olin tõelises hämmingus, et nii väike leke mind äratas. Ärkvel olles meenus, et Virvel polnud veski võtit & et ma sisse ei saanudki. Siis tuli silme ette välvõte: veski merepoolse seina ääres turritas tsementmüüritisest välja neli tollivindistatud ankrupolti. Seal pidanuks olema aurukatel või diiselmootor. Aga ei olnud ju!

Kahtlesin kas lätlased meid nii suure koormaga üle piiri lasevad & kas nende veskid ikka jahvatavad. Seepeale laiutas Kalevi kolhoosi piimamees Rein Ratas käsi: tõesti ei tea . . . Nii pikk maa maha sõidetud & läti latte kah neetu. Unes rääkisin kurba lugu Virvele. Tal ka läti raha ei olnud, kuid ta lubas meile madala intressiga paar Jakobsoni laenata. Tänasin & huvitusin lähemalt vana veski minevikust. Virve ei kõnelnud & keelas mul sellest kirjutada. Ma siis ei kirjuta. Kahju! Tõeliselt & tõsiselt. Kui Ants Tertsise hõimlased & järglased keelanuks Vildel Mahtra sõjast kirjutada!? Ah, olgu peale . . .

Õhetavana saunast tulnud Anni kahetses, et kevadel polnud kellelgi aega saunavihtu valmistada, leili oli aga vihelda polnud millegiga...

Mul rippusid õigeaegselt tehtud vihad pimedas puukuuri lakas & enne Treimanisse sõitu pakkusin Virvele (kellel teadsin sauna olevat) et toon kartulikotitäie vihtu. Virve keeldus. Lepa-Antsi saja kolme (!) aasta

vanuses talumajas juhtusime Virvega pealt kuulma Anni kurtmist & ma ei saanud Virvelt küsimata jätta:

„Virve, mis ma sulle rääkisin?!“ . . .

Virve mässis ennast aknakardinasse. Häbi pärast. Heal meelel mässinuks ma ennast tema kõrvale . . . aga ei mahtunud. Kah häbi pärast! Et ma neid vihtu kaasa ei võtnud . . .

Virve! Kui tuled mulle külla, tule suuremat sorti veokiga. Sinu akna merepanoraamis pole läheduses suuri kive . . . millede järgi mere seisundit & veetaset oleks lihtne fikseerida & meeles pidada. Meil Muuga lahe kaldal on kive palju. Praegu võiks võtta lausa karjamaalt. A n n a n s u l l e v ä h e m a l t v i i e t o n n i s e. Pane see merre põlvkõrgusse vette siis näed mere tõusu-mõõna & oskad ilma ennustada . . . merepildi järgi, nagu mina seda juba oma paarkümmend aastat järjepannu olen teinud.

Randveres, 09.11.2007

Jkka aina õnne

Kuuekümne kuuenda aasta sügisel olin ma tõeliselt hõivatud; mul olid pooleli mitmed kirjatööd & põhikohal suusavabrikus olukord pingeline ning kirjasaatjate kool rajoonilehe toimetuses võttis omajagu aega. Nõndaks ei planeerinudki ma Albinast õe kahekümne viiendaks sünnipäevaks pealinna sõita. Õde elas kesklinnas Pärnu maanteel, Võidu väljaku ääres. Sünnipäevalapsi õnnitleti tollal õhtusel ajal . . . kohe peale õhtuseid uudiseid. Kirjas raadiole lisasin õekese eluaastatele kuuskümmend üks & lüürilise teksti . . . et õ n n i t l e b v a n e m v e n d P ä r n u s t. Sünnipäeval viibinud gurmaan oli rahul: olnud nii kalamarja, silmusid & angerjaid. Aga miks ka mitte: töötas ju õde Konservatooriumi puhvetis . . . seal oli kõike head & paremat saada. Ja raadio olnud õnnitluste ajaks hästi valjuks keeratud, – hoiatati ju ette et: kuulake kõik!

Noorem õde Helju pidas oma (pole meeles mitmendat) sünnipäeva Energia kohvikus (Tallinna Kaubamaja neljandal korrusel). Söödi-joodi, lauldi-tantsiti. Ka meie elatanud ema oli kohal. Mina olin koos abikaasaga. Laulusolistiks oli Länik või Kuut. Täpselt ei mäleta & pole ju ka väga tähtis. Midagi skandaalset ei toimunud. Kõik olid lõbusad & rahul. Aeg sai täis, vilgutati tulesid & mindi laiali. Kui paari päeva pärast

ema autoga koju Turbasse viisin, kuulsin tahtmatult pealt ema & sõbranna Juuli jutuaajamist. Söögiportsjoneid pidas ema maitstvaiks & külluslikeks, muusika oli kah !!! aga valgustust pidas ema nõrgaks . . . itikad lambid nagu meie keldris. Juuli küsimusele, et kas Rinne & Tennosaar kah esinesid, vastas ema: ei seda ega teist, hoopis mingi lüpsik või Länik või miski säärane plekknõu oli . . . paks punane kampsun oli seljas, hõlmad koos vaksapikkuse vedrunõelaga & nägu ei paistnud latakate päikesepillide tagant. Oh-hoidku!, lõi Juuli kaht kätt kokku. See kõlas umbes sedamoodi: et parem kui sa poleks läinud: m a j u ü t l e s i n k o h e ! . . .

Olime võtnud mõned esimesed pitsid & laulnud Ta Elagu kui peremees kamandas: k õ i k – s e e – m e e s õ u e! Et kas midagi rasket tõsta või tassida, arvasime.

Mere kaldal puukuuri põhjapoolse otsaseina ääres piirivalvurite trassi kõrval tegid suitsu kaks relvastatud tunnimeest. Peremees tõi kaks sajabgrammist napsu, millest nad lahkete inimestena ei keeldunud. Meeste mitme õues-käigu järel tekkis naisinimestel kahtlus: siin peaks olema midagi justkui valesti. E i s a a o l l a , e t m i d a g i e i o l e ! Kui mehi nähtaval ei olnud puges üks daam trepialusesse kunkusse, jätnud ukse poikvele. Jälginud tähelepanelikult meespere toimetamisi, kandis naispartisan sõbrannadele ette:

„Ärge naised pabistage! Mehed ei tee miskit halba. Nad laulavad roppe laule & räägivad siivutuid anekdoote!”

Nõndap see paraku oligi. Peaaegu . . .

Sest luuraja vaateväljast ei paistnud laialivalguv mustsõstrapõõsas, mille ühes servas oli lüpsik vahutava koduõllega & teises kolmeliitrine purk ekstra viinaga. Järgmisel „põõsaringil” kaebas üks mees peremehele et: nii & naa, naised käivad meie järel nuhkimas: olge ettevaatlikud, – praegu nad teavad, et käime siin kuiva suuga laulmas & ropendamas. Misperale peremees vastas, et see panebki ropendama kui naised muust ei räägi kui hilpudest, marineerimisest & keetmisest või siis räägivad nad taga oma mehi. Aga et sõrmejämmeduses torus töötab mootor, et kui saaks ämblikuvõrgust kangast kududa või siberi kelguvedajatele laikadele konstrueerida metallist või plastmassist „turvasokid”, et nad jäätunud lumel ei vigastaks oma jalgu. Niipalju on ilmas igasuguseid probleeme . . .

aga naisi huvitab ainult mingi koogitaigna retsept. Elik parafraseerides Gogolit, tema sententsi:

„Issand, siin ilmas on igasugust rämpsü niigi küllalt & sa oled siia veel naised loonud!?”

Vene kirjandusest võetud näidete varal tõestas erudeeritud peremees, et teatud kontingent inimesi ei saa elust õieti aru eik tegelevad valede probleemide ebaadekvaatsete lahendustega . . .

Ühelt sünnipäevalt teisele siirdudes . . . heidaks huvi pärast pilgu ajalehte, kus aeg-ajalt trükitakse üht-koma-teist huvitavat. Näiteks PM 26.11.2007, lk. 11. Saaremaa läbi ajaloo prisma. Eesti tuntuima kiviaja-uuriija Aivar Kriiska arvates võisid Taani, Eesti & Soome aladel 40 000 – 30 000 aastat enne Kristust elada mammutid. Võis olla ka inimasustus . . . kuid hilisem jääliustik on jäljed hävitanud või erinevatesse pinnasekihtidesse matnud . . . Sama lehe 9. lehekülg „Ringreis maailma ajaloos”. Uusimail andmeil võisid inimesed tegutseda (senise 40 000 aasta asemel) juba 140 000 – 200 000 aasta eest & sapiensi algkoduks peetakse Aafrikat (enne Aasia). Veel kirjutatakse seal, et kana on kodustatud Hiinas (seni India) ning siga Okeaanias & Kagu-Aasias (seni arvati Mesopotaamias). Ameerikas kodustati kolm looma (seni arvati et kaks: laama & kalkun). Kolmandana on Ameerikas kodustatud veel merisiga . . .

(Või PM 29.11.2007 lk. 33) Mille poolest erineb kuulus BIG BEN enamikest teistest kelladest? Tal on vaid tunniseier. Või: Kes on ohvriabi sümbolloom? Eraldunud sabaga sisalik . . . BIG BEN'i küsimus jäänuks vist vastuseta, kuigi ähmaselt mäletasin, et keskaja kellad olid ühe osutiga . . . elu kulges aeglasemalt. Paremat ohvriabi logo ei oskaks tõesti välja mõelda. Geniaalne!

Häädemeeste MÄNNI kohvik töötas täistuuridel. Oli süüa-juua, oli suitsu & suminat, oli joojaid-sööjaid kaugemalt & lähemalt! Ja mis peamine, – oli tahtmist, raha & aega. Sai tahtmine otsa, jäeti seltsimeestega kättpidi jumalaga ning kõnniti koju. Natuke hullem kui raha otsa sai, – siis tuli kella vaadata & tõsiselt mõelda, kellelt & kui palju laenata: igäühele ei laenata & igäüks ei laena. See kõlab justkui Hamlet: olla või mitte olla?! Kõrtsiaeg saab igapäev otsa. Siis võetakse pullo kaasa . . . vajadusel ka sakuskat & jätkatakse poolelijäänud tegevust . . .

lähemal või kaugemal, olenevalt asjaoludest. Aga siin on veel ka karmim variant: kõnnitakse suurele Via Balticae . . . Euroopa Tuiksoonele . . . Meie siin, Euroopa Liit! Vabad mehed, Vabal Maal, lähevad kuhu tahavad! Hääletatakse end mõne latgali peale, antakse sohvrile Jakobson (või kaks) & öeldakse:

„Restoran Rannahoone, siin, kohe & praegu!”

Võib juhtuda, et autod sõidavad ainult Lätimaa poole. Kui kallid kodu on juba nii lähedal siis lätlane autot ringi ei keera vaid kiirustab ainult koju. Kui ta tee viib Salatsisse, seal peaks olema jõe ääres vana meremeeste kõrts. Uuemal ajal on seal küll teistmoodi rahad: läti latid . . . aga küllap nad tunnistavad ka meie Koidulaid & Jakobson, iseäranis kui neid natuke rohkem anda . . .

Sannul polnud ei Koidulaid ega Jakobson, lattidest kõnelemata. Aga n-päeva aeg sai otsa. Kõrtsmik vilgutab tulesid, ajas joodikud õue & panigi kohviku kinni, häbematu säärane. Sannu astus mändide alla. Nägi Kleini Augustit, tema hobust & vedruvankrit. Siis tuligi Sannule meelde, et ta naisel on ju sünnipäev & ta pidi tordi & lilled tooma. Pastoi! Ta ju ostis nii tordi kui lilled. Aga kuhu nad jäid? Mees istus maha männi alla & mõtles nii et ajud ragisesid. Sähvatus! Sannu tõstis buketi & tordi tühjale kõrvallauale . . . teadis & mäletas ta täpselt. Ja paraku sinna nad jäidki.

Nagu noor skaut hüppas Sannu püsti & tormas kohviku akna alla. Aken oli valgustatud. Sannu põrutas rusikaga raamile et klaasid klirisesid & puhveti näitsik ilmus aknale, nagu vihane peas. Keda kuradit?!

Nii & naa. Abikaasal sünnipäev. Aeti kaine mees nii kiiresti kõrtsist välja et ei jõudnud kõrvallaualt torti & lilli kaasa haarata. On aeg maa peal! Puhvetipidaja saatis Sannu tagaukse juurde, läks saali, pliksis tuled saalis korraks põlema, leidis lille & tordi. Sannu tänas & lahkus.

Neli-viis viimast kõrtsilist, kelle jalad enam hästi ei kandnud, sättisid endid Kleini Augusti vedruvankrile. August (ise kah paras poiss!) harutas sassiläinud ohjajarusid jämeda männi oksa küljest. Üks eriti vindine mees kutsus Sannut vankri peale. Sannu ronis vedruvankrile. Tal tuli meelde, et tema koduvärvasse on alla kaheksa meetri. Pajehhali!

Sõideti. Värava taga märkas August Sannu vändaga kaevu & tal tuli momentselt meelde, et hobune on hommikust saati joomata. Sannu tõi kaevust kaks pange vett. Hobuse jootnud, tõi Sannu loomale kaks sületäit lõhnavat kuiva ädalaheina. August võttis „ponksid” suust & sidus ohjad väravaposti külge.

Kaevu juures toobris pestud käed narmendavasse saunalinasse kuivatanud, pidas Sannu lühikese kõne:

„Olete kõik kutsutud & palutud minu abikaasa sünnipäevale! Tere tulemast, kallid külalised!”

J a s ü n n i p ä e v a p i d u v õ t t i s t ä i s t u u r i d
p e a l e . . .

Randveres, 30.11.2007

Head ööd Jreen . . .

Elvile

Mulle meeldivad Ain Kallise ilmakirjutised nii „Postimehes” kui „Maalehes”. Üks asi on kompetents . . . aga kui lugeda tema lugu („Maaleht” 22.11.2007 lk. 36, viimane veerg) legendaarsest BBC ilmateadustajast Michael Fišhist, kes oli tööl ka traagilisel viieteistkümnendal oktoobril tuhande üheksasaja kaheksakümne seitsmendal aastal. Raadiosse helistas üks naine, kes ennustas suurt tormi. Fišh lõpetas prognoosi sõnadega: ärge muretsege, seda ei tule!

Mõne tunni pärast hakkasid Lõuna-Inglismaal katused lendama. Tuul juuris üles või murdis maha viisteist miljonit puud, sajad tuhanded kodud jäid elektrita, kaldale uhuri kolm vaala, hukkus kaheksateist inimest. Michael Fišh õnneks elab tsiviliseeritud riigis. Hullemini käis käsi tema Peruu kolleegil. Sicnani linna televisiooni ilmakommentaatoril Francisko Arias Oliveral. Too oli väga populaarne kuni aprillis tuhat üheksasada üheksakümmend kuus tuli paduvihma tagajärjel äkktulv, mis pühkis minema kakssada viiskümmend maja, hukkus seitseteist inimest. Telesünoptik poodi lähima puu otsa. Enam pole selles linnas kedagi, kes loeks ilmaudiseid . . .

Harilik täispohmeluses pühapäeva keskhommik. Ülo lamaskles üksinda poolpõiki oma laias abieluvoodis. Õieti ärkas ta puudlikoer Trulla tasase niuksumise peale aga kui peni läks esiku ust kraapima, suikus väsinud mees uuesti unele. Tark loom kohanes kiirelt uue olukorraga: tajunud, et niutumine ning kraapimine ei viinud sihile . . . tuli ta voodi ette & kukkus ulguma – kimedalt & kõrgelt. Seepeale ärkas magaja-mees lõplikult, tuvastades et elus-majas ei ole naist ega lapsi. Kus kurradis . . . lapsed laagris & naine tuleb tädi juurest maalt kella kümnese rongiga. Kell hakkaski varsti kümme saama, kuid Trulla ulgus edasi. Ülo tõusis, tõmbas püksid jalga, võttis ühest taskust sigareti, teisest välgumihkli, nagist tuulepluusi & koera jalutusrihma. Pani suitsu suhu & põlema, klõpsas karabiini Trulla kaelarihma külge. Esimesed mahvid ajasid vana piibumehe kõvasti kõhima. Siis mindigi jalutama. Õues meenus, et algselt hommikuks jäetud õlu sai siiski ära joodud. Seejuures tuli peale nii hirmus janu, et kuklasse lõi terav valu. Koer sööstis põõsa juurest teise juurde et hakka või jooksmas. Võttis hingeldama, kuid looma lahti ei saanud lasta, sest Mustamäe mändide alune oli paksult põhjapõdra suurusi koeri täis. Hea et Trulla nii suur ei ole! Ühe nelikmänni all nägi Ülo poolikut õllepudelit, korgita, sestap hulpisid joogi sees sipelgad & kärbsed. Järgmise põõsa ääres . . . no mis sa ütled?! Seitsmesaja viiekümne grammine o r i g i n a a l – k o r g i g a t ä i s v i i n a p u d e l ! Viuhti! käis viinuška värvli vahele tuulepluusi hõlma alla. Jää või uskuma, et vanajumal ei olegi lätlane! Fu, Trulla, aitab küll jalutamisest, läki koju! Maja otsa juures tervitas teda abikaasa: hea mees, kes koeraga jalutab!

„Lusti & rõõmuga”, vastas mees, kes oli töö-autoga miljon kilomeetrit maha sõitnud, . . . kuid koeraga jalutas – teist korda elus. Tупpa tulnult imestas naine et koeraga käiakse küll viinapoes aga loomakesele ei raatsita midagi osta! Selgitanud pudeli leiu-loo, rebinud sellelt plekk-korgi, valas Ülo pitsi täis, lükkas kaasa ette:

„Skool!”

Naine mekkis:

„Leigevõitu, muidu harilik viin.”

Mulle meenus seitsmekümne kuuenda aasta mai, mil Muuga lahe äärde ilmus eksikülalisena Islandi lähistelt suuränn. Järgmisel hommikul

helistasin töö juurest kõikidesse mõeldavatesse instantsidesse et nii-&-naa. Loodusmuuseumi tollasele direktorile J. Remmelile (andku Issand talle head hingamist!) soovitanud mu viieaastane poeg ENE-st järele vaadata. Teadlased tundsid linnu ära ilma tarkade raamatuteta, kuid nii nutikas see poiss veel ei olnud . . . andmaks onudele minu Smena-aparaadi, kus oli peaaegu uus värvifilm sees. Nad ei küsinud vaid ruttasid tagasi linna, taotlemaks suurtelt ülemustelt eksikülalise igakülgset uurimisluba . . . mahalaskmiseni välja. Kuis lugu lõppes, lugege lk.178 (V. Pallo „Kurbuseta elu”) . . .

Raamatuga seoses tuli mul käia uues hiigelsuures Rahvusraamatukogus. Kitsad, ilma akendeta pikad paekivi-seinad tuletasid mulle meelde Alcatrazi saare vanglat. Nimelt meenus ammunähtud film, kus noorelt eluksajaks vangi mõistetud mehest sai ilmakuulus ornitoloog. Sulgesin silmad, panin käed seljale, kuulsin raske raudukse metalset kriginat, tundsin käeraudu valusalt randmeid soonivat & mu samm muutus lohisevaks mõttest, et pool istumisaega on veel ees...

Mu saatja, naeruse näoga pikajalgne hästi lõhnav blondiin nõksatas seisma:

„Milles küsimus?” . . . & ta vaatas tõeliselt mureliku näoga mulle otsa nagu haigla halastaja õde:

„Mees Alcatrazilt” tuli nii eluliselt meelde justkui päriselt”, vastasin siiralt. Neidis võpatas & sõnas:

„Nii halvasti pole meile enamalt keegi öelnud!” Seepeale puhkesime mõlemad naerma . . .

Kui ma veerand tunni pärast lahkuma asutasin, küsis too paljulugenud piiga: kas ma ikka omal jõul saare-vanglast välja pääsen? Näitasin talle oma paksutallalisi Caterpillar-saapaid: kartongiga ülelöödud saepuruplaatidest ustest saan praegu veel jagu aga mis ka h e k ü m n e a a s t a p ä r a s t s a a b . . . e i t e a .

„Kui tõeliselt pühendunud buda munk käib mööda teed, siis on tal jalgade küljes kuljused. Ta on veendunud, et sellega ta nagu teatab kõikidele elusolenditele, kuni putukateni välja, et inimene tuleb, inimene võib sind lõmastada. Ta püüab neid hingi hoida & säästa. – – – Pead elama elavast, me oleme niimoodi seatud, me ei saa mullatoidul olles elus püsida. Peame kelleltki hinge võtma, et edasi elada, aga seda ei või

asjatult võtta. Mõned maausulised on seda meelt, et sääske üldiselt ei tohi tappa . . . aga kui sa ta tapad siis söö ära. Sest siis on see looduse loomulik toiduahel – sa tapad selleks, et elada”. („Maaleht” „Metsaleht”, 25.10.2007 lk.4, Hendrik Relve).

Sealtsamast „Metsakajast”: Jahimehed Olev Näär & Aavo Endrikson märkasid Saarde vallas metssigu passides põllul liikumas looma. Keda nad varem näinud ei olnud. Nad määrasid looma ahmiks ehk kaljukassiks, kes on Eestis haruldane eksikülaline. Kunagi lugesin (ei mäleta kust & kunas) et Olev Näär oli püüdnud poolteise kilose jõeahvena, kuskil seal Kirde-Pärnumaal. Olev on minust kolm aastat vanem . . . aga möödunud sajandi neljakümnendatel olime Häädemeeste kooli algklassides . . . kooli- & ka klassivennad. Tervitaks kui saaks.

– – – („Postimees” 20.10.2007 lk.4, J. Allik) „Lõuna Koreas on mehed liigi kuus sentimeetrit pikemad kui Põhja Koreas. Arenenud riikides (näiteks Šveitsis, Hollandis või Uus-Meremaal) on meeste vererõhk palju kõrgem kui naistel. Indoneesias, Bangladeshis & Etioopias on meeste & naiste vererõhk peaaegu võrdne”.

– – – (Sama leht, lk.9, A. Lõhmus) „Euroopa kõige mitmekesisema taimestikuga paik asub Läänemaal. Laelatu puisniidul loendati kahe tuhande esimesel aastal ühel ruutmeetril seitsekümmend kaheksa taimeliiki. Tänapäevalgi kasvab Eestis kõige rohkem erinevaid taimi just nendes kohtades, kus inimene on püsivalt elanud viimased tuhat aastat elik juba viimasest raua-ajast alates. Järeldus on m ä r k i m i s v ä r n e k o g u n i t e r v e s m a a i l m a s, sest seni on inimtegevuse mõju loodusele tõlgendatud valdavalt negatiivsena, vaadeldes maksimaalselt ajavahemikku sada kuni kakssada aastat. Tuhande aastase küla ümbruskonnas kasvab ruutmeetril kuni viiskümmend taimeliiki, sellest kümne kilomeetri kaugusel aga juba kõigest kakskümmend viis. Taimede kõige sobivamaks „inimtiheduseks” on keskmiselt kümme inimest ruutkilomeetri kohta. Kui inimesi elab piirkonnas vähem, ei suuda nad maastikku omatahtsi kujundada ning niidud kasvavad võssa. Näiteks Saaremaal on väikeste asulate & elupõliste külade lähedus väga soodne, kuid Kuressaare ümbruse loodus on juba vaesumas.”

Kui jõuluaegu sõita keskhommikul (s.o. kella kümne-üheteistkümne vahel) Tammneeme poolt mööda Randvere teed Muuga

poole & kui satub olema päikseline ilm . . . paistab umbes viieteist kraadi kõrgune päike Kivirinna-mäel nii pimestavalt silma, et keera või metsa. Seal meenusid mulle kõigepealt onu Ruudy Ameerikast saadet polaroid-prillid, mis koos vutlariga Veerenni autoteeninduses ärastati kui sapaka sinna paariks päevaks remonti jätsin . . .

Raadiost kuulsin et ilmas olevat inimesi liiast! Et kui inimkonda teleris näidata (ükshaaval à veerand tundi) vaheaegadeta & ööpäevaringselt . . . kuluks selleks, et kõiki ära näidata aega . . . 200 000 aastat!!! Parem vist nii globaalselt kohe mitte mõelda . . .

Mõtted, sunnikud, aga ronivad ise pähe. Näiteks meenub mulle . . . kui me Priimani Üloga Häädemeeste mõisas elasime . . . valmistasime ise päikeseprille. Saksa ajal oli kommuniste vangis hoitud mõisa hobusetallis. Et vangid vene lennukeid ei näeks ega saaks neile mingeid signaale anda, oli talli lõunapoolsetele otsa-akendele pandud mitmevärvilised tumedad klaasid. Kui tall kolhoseerimisel lehmalaudaks rekonstrueeriti, lõhuti vanad aknad-uksed. Korjasime Üloga värvilised klaasitükid üles. Seda juhtus nägema Nekundi Prits. Ta küsis kaks tumerohelist kildu endale: ta tegevat omale rohelist prillid. Klaasi on kõige parem lõigata teemantnoaga aga . . . teie kätte ei saa seda anda . . . lõhute ära! Elusmajas kääre teil ju ikka on?! Tarkusetera on see, et kääridega saab klaasi lõigata ainult vee all! Kui käärid ära nürite, tooge mu kätte, teritan ära. Nõnda me tegime & toimetasime. Umbes millimeetrist vasktraati saime sidemeestelt, kes parasjagu paigaldasid maantee ääres kaablit, mis öeldi suunduvat Tallinna & sealt Moskvasse ning Kremliisse välja. No-ei-tea. Ühed prillid tegime ka päris mustast klaasist & võite uskuda, et peale päikese ei näinud absoluutselt mitte midagi . . .

Üheksakümnenda aasta kahekümne teise juuli päikesevarjutuse ajal nägin kurja vaeva küünlasuitsuga klaasi tumendades. Järgmine täielik päikesevarjutus Eestis tulevat 16.10.2126 (!) („EE” nr. 7, lk. 595) see aga, pehmelt öeldes, meid väga ei morjenda . . .

Turba sööklast klubisse oli umbes sada viiskümmend meetrit. Loomulikult olime kergelt švipsis kui suletavast sööklast viimastena väljusime. Valimispunkti kenad näitsikud korjasid tulpinud ilmelt pabereid kokku. Ühtelugu kella vaadates . . . et näe, peagi lõppeb see jama. Siis tulid neli seltsimeest oma kodanikukohust täitma. Kõigepealt muidugi

sõimati meid kahes keeles korralikult läbi: häbi ei ole tulla lakku peaga poole öö ajal & need teised veel kaunimad sõnad. See oli nii karm jutt et Piirg Mati jäi ukse vahele toppama & talle meenus vana meremeeste laul: Jää jumalaga Mann & tuules oli ramm & . . . Amsterdam & Rotterdam & . . . dasvidaania ning asutasimegi ära minema. Aga näitsikud tulid laua tagant välja & võtsid meil ükshaaval kaelast kinni . . . et täitsimegi oma kodanikukohust & hääletasime. Mati oli fuajee teises otsas klaverikaane avanud & laulis mahedal baritonihäälel:

„Meid suigutab õhtu & embab
tähislaotuse virvendav pind.
Ja tahtmatult huulilt mul lendab,
mu neiu, ma armastan sind!” . . .

Saatis ennast ise mitte just kõige täpsemini häälestatud klaveril. Vana mahe valss kõlas nii lummavalt et ma läksin & kummardasin kena venelannast blondiini ees, teda tantsule paludes. Semud lükkasid pika valimislaua seinä äärde. Lüürilise laulu lõppedes võttis Mati klaverikaanelt (sööklast poolkogemata kaasa võetud!) lillekimbu & jagas lilled kakshaaval kaunitele naistöötajatele. Olime viimased valijad & me lahkusime sõpradena. Hääletusprotsent oli midagi ü h e k s a k ü m - m e n d k a h e k s a k o m a ü h e k s a . . . nagu ajalehed paari päeva pärast kirjutasid.

Randveres, 27.12.2007

Tühisõit läbi Padaoru

Postuumselt Tiule, kadunud kaasale.

Turbatööstuse varustusosakonna juhatajaks oli Zõrjanov, suur mees punetava näo & valju häälega, rahvuselt vististi ukrainlane. Vanas, õhukeste saepurutäidisega seintega kontorihoones kostis tema räme bass maja ühest otsast teise. Kord, mäletan, sõimles ta pikalt vene keeli mingite tegelastega Kohtla-Järvelt. Järgmisel hommikul, õigem oleks vist öelda lausa öösel saadeti Villentali Jaan päevinäinud ZIS-150 (koos pika tiisliga järelkäruga) Kohtla-Järvele palkide järele. Transa-meesteks-laadijateks Kesseli Lembit, mina & Rõhu, kelle eesnime olen unustanud. Sõit toimus südatalvel & viiekümnendatel olid talved pakaselised, . . . mitte nagu kahekümne esimesel sajandil. Kus sa sellega!? Iidvana veoki salongi mahtus peale juhi hädapärast kaks passaseri, kuid kolmas ohvitser oli sunnitud autokastis reisima. Tema jaoks andis varustuse boss pikavillalise, kõrge krae & pikkade käistega valge lambanahka tulupi. On meeles, et kasukas oli tembeldatud lillade viisnurkade & viiekohaliste arvudega, mis tähistasid sõjaväeosade numbreid. Mõne aasta pärast õppisin vene kroonus tulupit sedavõrd tundma et võisin vahipostil vabalt soojas kasukas magada . . . ka neljakümne kraadise Uurali pakasega, ärgates umbes-täpselt kolm minutit enne vahtkonnavahetust. Aga lugejale see ilmselt suuremat pinget ei paku...

Olin reisiseltskonna noorim, sestap nõustusin vabatahtlikult niisinna-kui-tagasi tulupis sõitma. Siinkohal meenus mulle üks vähestest lätikeelseist lauseist: tu Riga tam stugalai!, mis vist eesti keeli kõlaks umbes: Riiga & tagasi! Turbast Riiga on arvatavalt veidike pikem tee kui Kohtla-Järve... aga lätlastelt saanuks vahest palgid koormasse . . . Olgu peale, mis tühja tagantjärgi targutada . . . Selleaegne maantee kulges läbi Padaoru. Vana veomasina radiaator ilmselt lekkis, sest tühisõidulgi kippus vesi keema minema. Padaoru veerel kasvas kaheharuline Vanaveski mänd, millest räägiti, et see võetud kaitse alla juba enne suurt sõda . . . aga mitte selle teabega ei peaks ma teid koormama . . .

Lõmmis plekkpang oli sanga-pidi ümber esimese vasakpoolse toika. Viskasin pange sohvrile, kes sammus sellega lähima talu kaevule. Oli alles varajane hommikutund et küla korstnad veel ei suitsenud. Küll aga suitses sohvri suu kui ta kohalikus kolmes keeles sõimas & ropendas: kurradi hoorapurikad on kaevu kaane lukku pannud!, ülejäänud teksti tõrgub pliats paberile panemast. Midagi säärast ei olnud ma oma lühikese elu jooksul näinud ega osanud ette kujutada. Jaan haaras istme alt pika kõvera otsaga eebli ning püüdis kaevu kaant lahti kangutada. Mul oli tõsiselt hea meel, et see tal ei õnnestunud. Küsisin autojuhilt: kuidas talle meeldiks kui pakaselisel talveööl keegi hulgas murraks lahti sinu keldri- & laudaukse ning kartulid & lambatalled ning seapõrsad külmuksid?! Muidugi mitte! Siis sõidame edasi . . . enne kui sind jahipüssist maha lastakse . . .

Tabalukustatud kaevu pole ma edaspidises elus juhtunud nägema, kuid mõni aasta pärast kirjeldatud sündmuse, sõjakooli kursandina Kap-Jaris nägin läheda maa pealt järgmist pilti: suvilaomanik heitis kõhuli oma kaevu kaanele takistades nii sõdurpoisse põleva naabersuvila kustutamiseks vett võtta. Kui tunnete huvi, lugege „Killuke si Kap-Jarist”, lk.103, V. Pallo „Kurbuseta elu”.

Nii nagu Kundas hõljus hall tsemenditolm, ajasid kõik Kohtla-Järve korstnad välja musta & kollast suitsu et saabunud aovalguses nägime varblasi ning tihaseid & n a d k õ i k o l i d m u s t a v ä r v i. Turbas köeti elumaju tükkturba & männikändudega . . . haisvat pruuni & musta tossu oli alev paksult täis, kuid linnud & isegi lumi olid õiget karva. Rabakarjäärid olid tõrvaseid männikände täis. Keset asulat oli

okastraadiga piiratud paari hektari suurune territoorium, mida kutsuti kännu aiaks. Sinna veeti regulaarselt terve turbatööstuse männi-kännustik. Kännud tükeldati kreissaega & veeti plaanvankriga tarbijaile koju kätte. Saagimise & veoga tegeles vana Ratassepp. Tema-mees nägi küll kuidas me kände vedasime: äärtest üles ladusime & keskele saalisuurused tühemikud konstrueerisime. Lae materjalina kasutasime prusse, raudteerööpaid, armatuurrauda . . . kõike kättesaadavat materjali. Kord, mäletan, kukkus üks noriv ülemus kännuauna sisse et põsk oli verine. Edaspidi ta enam kännuvirna otsa ei roninud. Vana Ratassepp nägi & naeris: temale maksti palka purukssaetud kütuse kohaletoimetatud koormate mahalaadimise eest. Teda ei kottinud kännuaunade kubatuur . . . vaid & ainult valmistoodang . . .

Pika otsimise peale leidis sohver üles kontori & asjapulgad: ühe juurest saadeti teise juurde & ikka nõnda edasi kuni üks väga julge kõrge ülemus laiutas käsi, et: palgid polevat veel mõõtu täis saanud . . . kasvavad veel! Kuna meil ligileiba kaasas polnud, astusime gastronoomi, mille valik oli Turba poest märksa rikkalikum, kuigi ka Ellamaa Turbatööstus öeldi otseselt Moskvale alluvat, nagu kaevanduslinn Kohtla-Järvegi. Otsime sooje krõbedaid lihapiirukaid, leiba, sepikut, vorsti ning pudeli moskva viina. Tühjalt-tuldud-teed-tagasi! Hakka või luuletust kirjutama . . .

Keerasin end harjunult tulupisse & räntsatasin köiepuntrale juhikabiini taha. Varsti nägin maantee ääres heinakuhje. Põrutasin rusikaga kabiini katusele. Pikk sõit ees. Võtaks paar sületäit heina külje alla. Võtsime neli. Surusin heina tihedalt vastu esiportet. Ühtlasi lasime viinapudelile ringi peale, sohver kaasa arvatud. Mulle on meelde jäänud, et tol ajal veomasinaid ei peatatud & i n s p e k t o r e i d j u s t k u i e i o l n u d o l e m a s k i.

Sohver Jaan ei elanud sel ajal Turbas. Ta elunes Saapa talus Ellamaal, – umbes neli-viis kilomeetrit Turbast lõunas. Tööle Turbasse sõitis ta isikliku Moskvitšiga . . . & mul pole meeles kas autokatus oli plekist või presendist. Kord, mäletan, oli Jaan väga purjakil, kuid sõita oli vaja. Mati Piirg istus rooli taha. Sedakorda võib-olla veidikene Jaanist kainem aga tema-mees oli justkui pioneer: alati valmis! Meiega oli üks Keila miilits, kelle nime ei mäleta. Tõenäoliselt siirdusime Turbasse

Anni-Sassi poodi varusid täiendama. Müüjad elasid kohe poe kõrval & kui neil kodus ei juhtunud olema, tõmbas Sass kalossid jalga ning kõndis poodi: h e a d i n i m e s e d e i p i d a n u d j a n u s s e s u r e m a .
Mati vajutas gaasi põhja ning lasi laulu:

Mu ümber seisisid miilitsad & suur hundikoer,
Võru vanglasse viis minu tee.
Vii mind Võrumaale, Virumaale, kuhu küll viid?!
Ära ainult mind Keilasse vii!

Väärrib selgitamist: miks Keila? Aga seepärast, et oli Keila rajoon (mitte Harju, nagu hiljem & praegu.) Ilusa laulu peale läks miilitsamehel kops nii üle maksa, et lubas Matil käed raudu panna. Seda kuulnud, patsutas Jaan Matit õlale, sõnades:

„Pea natike kinni! Viskame selle võmmi siiasamasse maanteekraavi!” Täpsustuseks olgu mainitud, et viibisime parasjagu raudtee äärsel metsateel Ellamaa & Turba vahel. Pidurid olid korras. Mati tõmbas paremale teeserva & Jaan ütles miilitsale:

„Papiniidu, poisu, astu maha! Hääd nägemist!”

Ei astunud. Palus enda Turbasse viia, kust sõidab rongiga Keilasse. Joogivara lastimise juurde rääkis Jaan, et tema isa olnud purjelaeva madrus. Kord, kui nende alus Sargasso meres nii pikalt tuulevaikusesse seisma jäänud, et joogivesi hakanud otsa saama.

„Aga diisel?“, küsis miilits.

„Jäta meelde, poisu, diisel leiutati 1892, laevadele jõudsid nad alles peale esimest Ilmasõda, mil isa meresõidud olid ammu lõppenud. Raamatuid tuleb lugeda!“, pareeris teadjamees repliigi ning jätkas poolelijäänud juttu:

„Vett oli nii vähe et mehele ainult kruus päevas. Aga see polnud veel kõik! Tühi kruus tuli peamasti tipust alla tuua & peale joomist s i n n a t a g a s i v i i a ! Mõnigi mees jättis oma joogikorra vahele . . .”

Jälle & taas tuleb meelde kadunud abikaasa. Poisikesest peale oli mul kell käel lausa ööpäevaringselt. Naisega metsas marju korjates võtsin alati aega: alati oli abikaasal umbes poole rohkem marju kui minul. Ja

alles nüüd, raugana tuleb pähe mõte: aga liiguta, vana laisk ennast kiiremini! Nii lihtne!

Meenub rannamännik Krundi Teise küla & Häädemeeste vahel. Tuul oli mere poolt elik umbes läänest, sestap:

...meri kohises tasa
& lainetus kaldale löi . . .

nagu ütleb kaunis laulusalm. Võis olla augusti lõpp. Aastat muidugi ei mäleta. Sademeid & päikest oli parasjagu: sestap oli seeni, mustikaid & pohli, – kõike oli. Ja Tiiu korjas neid kõiki üheaegselt . . . kusjuures kõik üksteisest eraldi & õieti. Mina korjasin ainult seeni. Ei muud. Ja neidki oli mul märksa vähem kui teisel. Aga me saime hakkama, me ei heitnud üksteisele midagi ette, me arvestasime üksteisega, me apelleerisime teineteist. Me ei tekitanud igast tühjast probleeme. Mina tundsin ravimtaimi, kui tekkis kahtlus, vaatasin targast raamatust järele – see oli aamen kirikus. Vaidlusi ei tekkinud. Naine aga tundis õunasorte, marju & aedvilju . . . ka porgandeid. Kuskil Kopli poolsaare lõpus oli bensiinijaam, seal müüdi petrooli. Otsisin selle urka üles & ma tõin sealt oma sada liitrit petrooli korraga. Viisin Tiiule nelikümmend liitrit põllu äärde. Naine k a s t i s k a h e s – l e h e s p o r g a n d i h a k a t i s i i i s k a n n u s t p u h t a p e t r o o l i g a. Porgandid tulid sihvakad, suured, ilma narmasjuurteta & . . . ilma umbrohu & petrooli-maiguta. Kartuleid oli ühel ajal korraga oma kaheksa sorti. Muidugi ajasin ma neid keldri vedades segi! Tanuma-äärsetelt kodulähedastelt heinamaatükkidelt sai hein veetud käsikäruga. Naisel tuli idee: tõsta saad puudega kärule, siis puud ära, ühekordselt nõör diagonaalis üle koorma: kiirelt õue & veel rutem tagasi. See oli nii hea mõte et võtsin rahakotist kahekümneviielise & andsin abikaasale preemiaks ratsettepaneku eest . . . & see polnud mängult. Säärane oligi tollaegne elu.

Meie aga sõitsime Saapa tallu tagasi ilma masti ronimata ning mitte ainsamatki napsi vahele jätmata. Aga mitte sellest ei soovinud ma väga pikalt . . .

Jätsime kuusekoorma metsa kasvama ning rändasime vastavalt vana ZIS-i võimetele tasahaaval koju Turbasse. Teeäärses külapoes

plessisime pudeli Moskva erilist ning sama päeva hilisõhtul jõudsime ilma eriliste seiklusteta koju. Zõrjanov, saanud tühisõidust teada, lõi tumeda kolksatusega oma leivapätsisuuruse rusikaga vastu roheline kartongiga kaetud kirjutuslaua platet: nu-tri-tvaju-matj! Poole tuhande kilomeetrise mõtlematu tühisõidu eest ei vastutanud keegi. Kui ma õieti mäletan siis maksti meile vististi keskmist. Üks vaba päev anti ka. Nõndaviisi . . .

– – – Puusületäie pliidisuu ette maha visanud, kuulsin naist pojale ütlevat:

„Mine too mulle puukuurist vukssaag!”

„Milleks?“, tundsin huvi.

„Hakkan kõrvitsat saagima,” vastas kaasa.

„Nalja teete või?!”, ei taibanud ma matsu. Võtsin kõõgi ülariiulist külasepa tehtud suure seatapu-pussi, käisin ta kergelt rootsi carborundum-luisuga üle ning lõin pirakale kollasele kõrvitsale „noa neeru”. Koor oli tõesti hirmus paks & kõva. Mulle meenus episood vene kroonust, mil kokk avas kirvega tušonka plekkpürke: karp pikali pakule & täislatakas kirveteraga et pooled lendasid põrandale. Konserviaavaja oli kaduma saanud või katki läinud, tagavara ep olnud. Diviisi aga oli vaja toita kohe, siin & praegu. Teist poolikut veerandikeks jagades kiilus paks muhklik pussi tera kinni, suurest inertsist aga libises vasak käsi edasi mööda nugateravat kõrvitsakoort et peopessa tekkis ristipidi elutee-pikkune verine haav. Rivanooliga desinfitseerinud, tegi naine nii ilusa marli-sideme et ma kohe tänasin, mispeale kaasa soovitas arstiabi eest mitte aitähh öelda vaid mõelda välja ilus vale . . . k u i d a s k ä s i k o d u s k a t k i l ä k s . Ütlesin et ausa inimesena räägin, nii nagu oli: et läksin naisega kõrvitsa pärast kaklema, et tulid mulle seatapu-pussiga kallale & virutasin puulõhkumiskirvega vastu.

Koorisin & tükeldasin tole kollase hiiglase. Suur sinine viieteistliitrine kastrul sai kollast viljaliha triiki täis ning pakse pontsakaid kollaseid seemneid tuli oma paari liitri jagu.

Kahe tuhande seitsmenda aasta sügisel Häädemeestel näitas üks mu vana hea tuttav oma kollase-rohelise-triibulisi kõrvitsaid: esik & trepp oli neid täis. Kommenteerisin: pisikesed pead keevad kiirelt pehmeks. Tuttav täpsustas: mitte ainult! Ta tõi mulle peotäie tumerohelisi seemneid:

Neil pole sitket koort, – võib süüa nagu herneid, marju või rosinaid. Veidi hiljem trehvasin sarnaseid kõrvitsaid ka Läti piiri ääres, Treimanis. Koju jõudnud, nägin, et noored olid meie kõrvitsasaagi koristanud. Meil kasvasid nad mulluse komposti kasti sees: sestap olid nad kordi suuremad kui Pärnumaa omad & mis peamine, – nad olid ilma kooreta tumeroheliste seemnetega. Nähtavasti t o o d i t e r v e s s e E e s t i s s e j u s t s e d a s o r t i k ö r v i t s a s e e m e t . . .

Meenub tuhande üheksasaja neljakümne neljas aasta. Külastasime emaga jõukaid sugulasi Häädemeeste kandis. Ühes aias kolades & mängides sattusime pikale suhkruherne peenrale. Latvades olid alles õied, kuid altpoolt võis leida õhukesi kõveraid kaunu. Asusime neid usinalt nosima. Urgitsesin kauna lahti, pistsin imepisikesed herneterakesed suhu & tühjad kaunad viskasin maha. Seda nägi minust aasta vanem peretütar, kes käsutas mind tühjad kaunad üles korjama. Kui pärsin, mida nende liistakatega teha?, sirutas plika käe: anna siia! Andsin & minu imestuseks sõi tüdruk need ära. Andis mullegi & nad olid tõesti sama maitsvad kui hernerid, neil polnud seespool sitket kilet. Oivalised hernerid!

Möödus üle neljakümne aasta. Umbes tuhande üheksasaja kaheksakümne kuuendal aastal uhkustas ema Turbas söödavate hernekaunadega. Need paistsid silma eriliselt pikkade kaunadega, sest ema oli võtnud seemet ainult suurtest kaunadest. Nõnda, Mitšurini moodi arendades . . . saadigi ainult pikki kaunu. Sõnaga jõuan taas siia . . . et ei ole midagi uut siin meie madala halli taeva all. Või et kõik uus on hästiunustatud vana.

Muideks umbes nädal enne Pärnumaa reisi vaatasin komposti kasti: lehed olid nii tihedad & lopsakad et nägin ainult mõnd üksikut vilja. Liig tihe külv, arvasin. Õigupoolest oli mul sellest hea meel. Mulle meenus üks varajasem suvi, mil kõrvitsat tuli nii palju, et müüsimise üle tonni naabritele, kes peavad linnas kohvikut.

Siia lõppu vahest sobiks foto ühest ajalehest, kus kujutati Ameerika kõrvitsat, mis kaalus üle kuuesaja kilo! Mina tänan!

Randveres, 17.01.2008

Veel veidi ammumöödunud aegadest

Tänapäeval ei viitsita mõnda üksikut poolteise tollist puukruvi käsitsi pehme kuuselaua sisse keerata. Suristatakse reeversiga akutrelliga. Kui kruvi läheb viltu või kõveraks: nõrk pöidlavajutus nupule & „kruvi” pöörab end puust välja ning kukub maha . . . & sinna ta jääb. Lükatakse uus „padrun” rauda . . . etc.

Mulle hoopis meenub tuhande üheksasaja viiekümne esimese aasta suvi, mil töötasin Võiste Kalakombinaadi ehitusel. Konkreetne ülesanne oli saalungilaudadest naelte väljatõmbamine & nende õgvendamine. Kusjuures töötasu arvestati sirgete naelte kaalu järgi aga ärge palun küsige rublatükkide arvu; k u u e a a s t a k ü m n e t a h a m ä l u e i k ü ü n d i.

Küll aga on meeles Soontalu Eino, kes vedas üherattalise käsikäruga raudkive peahoone valatava betoonpõranda tugevaks alusmaterjaliks . . . säärane lause . . . võtke hääks või pange pahaks! Ühel õhtul, mäletan, küsis meister või brigadir Einolt, kuipalju too kive vedas?

„Täna väga palju ei saanud, hädapärast kuus kuupmeetrit tuleb ära,” vastas töömees tagasihoidlikult.

Seepeale tahtis ülemus kärü näha. Eino lükkas oma veoki platsi.

Ülem mõõtis kokkukäiva metall-tollipulgaga veokasti üle, tegi oma märkmikku mõned rehnungid siis sõnas:

„Kuupmeetrisse mahub neli suure kuhjaga kärutäit, mille vedamiseks oleks vaja tugevat hobust!”

Eino matemaatika oli natuke lihtsam: kaksteist kärutäit = kuus kuupmeetrit!

Pikkade hammastega & näppu vibutades pani ülemus kolm kanti graniiti kirja, ühtaegu kinnitades, et Eino töö oli üks kallimatest kui mitte kalleim. Veel jäi Võistest meelde, et tollistest servatud, kuid hõõveldamata laudadest soolaräime basseinid olid vooderdatud salatirohelise presendiga, sest kile polnud veel kuigi laialt levinud . . .

Umbes selsamal ajajärgul ilmusid meie vetesse esimesed kakuam-mõrrad. Nende veepeal hoidmiseks kasutati esialgu väljastpoolt tõrvatud kuuselaudseid tünne. Need olid kvaliteetsed, valmistatud aegamisi kuivatatud laudadest, üle löödud nelja raudvitsaga ning üleni paksult tõrvatud. Maht umbes kakskümmend viis liitrit, sest mul on raudselt meeles, et ühte tündrisse mahtus vabalt kaks suurt kartulikorvitäit kupatatud soolaseeni, kaetud kummulikeeratud praetaldrikuga, mille peal oli ilus ümmargune umbes kümnekilone raudkivi. Kui talvel sealt sousti jaoks seeni ammutasin, kattis taldrikut umbes paaritolline soolveekiht. Ema mekkis seeni: liig soolased! & ta huvitus kui paksult soolvesi seeni kattis? Sestap jäigi mulle meelde, et veekihi paksus oli kolm sõrme & umbes-täpselt samapalju tühja ruumi jäi nõu ülaservani. Kuna seeni hakati tasahaaval tarbima siis vee tase edaspidi enam ei tõusnud.

Peale suuri tormi võis mererannast leida hulgaliselt kakuamitünne. Neid hakati tagasi ostma. Kui ma õieti mäletan, maksti vist viis rubla tükist. Väga suur raha see ilmselt ei olnud & vaesed inimesed kasutasid neid paljude toiduainete ületalve hoidmisel. Meil näiteks soolati neisse sealiha, kurke & kapsaid, ka pohlamoosi kõlbas seal hoida.

Nüüd, kõndides juba kaheksandat aastakümnet, hakkab tasahaaval aduma, et k õ i k h e a d a s j a d s a a v a d o t s a . . . kas veidi varem või hiljem. Nõnda ka nonde „kakuamimutsudega”. Et sundida inimesi tunne tagastama . . . hakati neid ka seestpoolt tõrvama.

Muideks mitte üleni, vaid tõrvase pintsliga tõmmati näiteks rist „mutsu” valgele põhjale elik: tilk tõrva & need teised sõnad . . .

Tassinud üht säärast tõrvatud tunni üle kolme kilomeetri & kodus kaane katki löönud, solvusin hingepõhjani: edaspidi lõin kohapeal poolepuudase raudkiviga põhja puruks & kui nõu osutus seest tõrvatuks, jätsin ta sinnapaika.

Lähitulevikus hakati tünnete asemel kasutama klaasmune. Neist suurimad olid mahult pangest suuremad, väikseimad paari rusika suurused, vahepeal veel kolme-nelja erinevat mahtu. Need klaasmunad olid valmistatud karastamata klaasist, nagu ka veneaegsed klaasid, purgid & pudelid. Tean seda katse-eksitusemeetodil: klaasmuna peale sai sätitud umbes peopesa-suurune ring puuvillast niiti või linti, see üle valatud petrooliga siis süüdatud & enne kustumist kiirelt külma veega üle valatud. Mõni plahvatas pauguga (umbes nagu plahvatab kahe kilovatine prožektor telestuudios või teie vana teleri kineskoop!). Mina-mees olen neid mõlemaid näinud & tänan õnne et mitte liiast lähedalt! Ühesõnaga: umbes kümnest sedamoodi sooritatud katsest õnnestus ainult üksainsam, kui sedagi (!), elik tulemus = vaevu kümme protsenti. Paaris taolises suuremas purgis hoidsime, mäletan, mustika moosi, mida tuli koukida pikavarrelise puulusikaga & üliettevaatlikult, sest purgi suu oli terav & tige.

Mäletan, Suurkülas oli Kollamaa Saavol aia nurgas lausa suur hunnik klaasmune . . . kas mitte üle kuuekümne. Enamik klaasmune olid rohekas-valged elik värvitud, aruharva võis trehvata siniseid & pruune. Huvitav mis Kollamaa Saavost on saanud, pole tast aastakümneid miskit kuulnud?

Õigupoolest ei tahtnud ma jutule mitte säärast süžeed . . . mis sest et roostetanud naeltest, raudkividest & tünnidest-tannidest ning toonela teedele siirdunud seltsimeestest oleks justkui hirmus lihtne kirjutada. Kullakesed, mitte minul . . .

Randveres, 15.02.2008

Paremal suvel puhata kui talvel töötada

Ilmselt ongi vist nii, et kui ei oska enam terast pealkirja välja mõelda . . . tuleks parem kirja-tsurkimine lõpetada. Ülaloodud sententsi leidsin („Maaleht” 07.02.2008, lk.28) Naeri küljelt. Talvel tavaliselt Turba ekskavaatorid ei töötanud. Neid, nagu teisi rabamasinaid püüti sel ajal kevadeks töökorda kapitaal-remontida. Nii suuri töökodasid ei olnud, sestap oli see töö külma käes kole. Võtta maha reductoreid, linte, roomikuid . . . miinuskraadidega & lumehanges . . . & nad remonditult tagasi monteerida . . . andke andeks, kullakesed, see polnud meelakkumine.

Ühel ajal olin abitööliseks Soomani Arno ekskavaatori peal. Seal sai läbi võrdlemisi vähese füüsilise labidatööga. Iseäranis kui masinameest kiita: küll sa ikka oskad kopaga töötada, justkui kätega tehtud! Mitte nagu see 'va plähmerdis Pappeli Eeri! Seepeale kahetses Arno, et tal pole ameerika Caterpillar-koppa, mille tööd ta näinud Kasahstanis. Teh-uhodi päeval teadis Arno täpselt kus, mida & kui palju määrada. Või kas üldse?! Lugemiseks oli mul kaasas R. Tagore

„Laevahukk”. Siinkohal meenub Kärna Äрни: naine testis mehe joobeastet; ütle, kallikene Rabindranath Tagore! Kohe oli pilt selge! Suitsumehed olime Arnoga mõlemad. Ainult et mina lõikasin sigaretid pooleks & tõmbasin läbi merevaigust pitsi. Mäletan, mõnikord tegin päevas esimese suitsu . . . kui kopp juba töötas. Kui siis Arnolt küsisin, mitmes suits?, vastas tema alati:

„Ei mina põle neid sitty lugenud!” See selleks . . .

Vahel, magistraale lahti kaevates & rabavett karjäärist teise lastes korjasime kahanevatest lompidest suuri hauge. On meeles, et kord loovutasin Arnole suurima kala: too kaalunud täpselt 10 kilo! Turbakarjäärid olid kalu täis. Osalt seetõttu, et neid oli kunst püüda. Veel rohkem aga tumedast teadmatusest.

Arno oli käinud uudismaal. Elati maassekaevatud koobastes ning söödi tomateid, arbuuse & hobuseliha. Arno sõnutsi: kabjarauad olid üle katla serva reas & hiilgasid nagu Moosese pale!

Lihtsamaidki sündmusi oskas Arno humoorikalt & ilmekalt esitada. Säärane anne! Hiljem kirjutas ta isegi luuletusi. ZIS-5-ga käidi lähimas linnas (lennulennult umbes sada kilomeetrit!) viina järel. Rool seotud kinni aknast välja torgatud roika külge ning siis . . . neljas käik & gaas põhja! Suund võeti taevatähtede & linna valguskuma järgi. Bensini läinud rohkem kui paaki mahtus. Veokastis oli kahesaja-liitrine vaat, millest lasti vajaduse järgi voolikuga paaki. Traktoritel olid tollal veel haakijad. Kord jäänud Arno haakija adrakorpusel istudes magama & kukkunud künnivakku. Pohmelus olnud nii tõsine, et kui Arno umbes poolteisetunnise ringiga sinna tagasi jõudis, maganud mees soojas kuivas punases stepimullas justkui ühiselamu reformvoodis. Säärane ta ongi, meie proletaarlase-elu.

Nikita korraldusel asustati ülesküntud uudismaad mustlastega. Et Arno jutt tõsine & õige oli, – nägin ise mõne aasta pärast pikkadel Lõuna-Venemaa komandeeringutel. Iseäranis suvisel ajal rändas ringi massiliselt mustlasi. Ja küll oli nende hulgas palju ilusaid tüdrukuid, kelle peal sõdurisilm lausa puhkas. Aga mitte sellest ei tahtnud ma pikemalt pajatada . . .

Ühesõnaga asustati värskeltehitatud barakkidesse lasterikkad mustlaspered . . . siis mõne aasta pärast on piisavalt nii traktoriste,

. . . Kaheksakümnendate keskel nägin Turba & Ellamaa vahel relse, mis olid valmistatud enne Esimest Ilmasõda, aastatel 1910 & 1911.

Mõtete Turbasse rännates tuleb meelde Ellamaa Elektriyaam, selle ümara aknaga torn, kus tollaste riigipühade aegu lehvib riigilipp. Elektriyaamal oli kolm korstent & tööstushoonena on ta lihtsalt ilus.

Pildi esiservas aga kuulus Kaalukuur, millega seotud kaunid mälestused. Tegelikuses ei paikne hooned nii lähestikku kui pildil.

autojuhte, põllutöölisi ning agronoome & noorte päralt on tulevik & see saab olema helge & kasvav põlvkond elab juba kommunismis jne. & ikka nõnda edasi. Tuhanded hektarid künti küll üles & kokkupandavad laudbarakid püstitati kuude & nädalatega. Pandi tööle nii busi- kui raudteeliinid ning rändkauplused varustasid uusasulaid nii toidu- kui tarbekaupadega. Ainult et mustlastega läks nihu. Kui neid viie sajandi jooksul ei õnnestunud tööle panna . . . siis ei aidanud ussi- ega püssirohi, ei ruutpesiti ega ristseliti. Kanadast kalli valuuta eest ostetud eliit-nisu ei hakanud kasvama, oras ei tärganudki. Kohalikule partorgile selgitasid mustlased: näete, Jumal ei salli et mustlased vägisi tööle sunnitakse! Oras ei tärka! Ei saanudki tärgata, sest mustlased keetsid seemnevilja enne mahakülvamist ära!

Arno naine oli pärit kusagilt Lääne- või Pärnumaalt. Täpselt ei mäleta. Arno äi maeti Pärnu-Jaagupi surnuaeda. Kiriklik matus. Arnol oli lõõtsaga saksa fotoaparaat, kuid mu albumis on üksainsam matusepilt. Kalmistu too serv oli madal & vesine. Hauas oli oma meetrijagu vett. Püüdsime pangedega vett välja loopida, kuid rohkem voolas juurde, vist allika koht. Tolle kadunud äia nime ma ei mäleta, kuid on meeles, et ta tegi uurmaakri tööd & rääkis et sõja ajal valmistanud ta õmblusnõelu. Nende pealt teeninud hästi, sest defitsiit oli ülisuur . . .

Kord, mäletan, demonteerisime Arnoga tsentrivõlli pealaagri. Pronksist liuglaager oli . . . tõeliselt ammendunud. Määrimatusest olid tema külgedesse kulunud lausa tollise läbimõõduga augud. Meie töörinne oli parasjagu viiendal karjääril. Ilus must turvas, lasundi paksusega üle viie meetri. Torkasin tolle õnnetu liuglaagri kasetoikasse, vinnasin õlale ning kõndisin töökotta. Töökoda oli tollal Jõujaama territooriumil & peamehhaanikuks oli Tuisu Juhan, kes oli lõpetanud Leningradi Põllumajandustehnikumi & kes tundis Lenini linna nagu oma viit sõrme. Mäletan seda hästi, sest käisime koos mitmepäevasel ekskursioonil & mu albumis on pildid: teel Raketa-kaatriga Peterhoffi & sealne kuldplaatidega Suur Kaskaad . . .

Ermitaažis olen vähemasti viiel korral käinud, kuid enda häbiks pean tunnistama, et ei mäleta kas antiikse saali uksele oli silt: Egiptuse või Kreeka-Rooma. Meelde jäi umbes viiepangeline tollipaksusest hõbedast vististi veinikäitamise amfora . . . kui ma venekeelset teksti suvatsesin

korralikult läbi lugeda. Ilmselt mitte, sest kogu mu tähelepanu koondus lühikesele lausele: kaal kakssada kilo. Kakssada kilo puhast hõbedat! Ja minu peast käis läbi mõte: kas need Egiptuse või Mesopotaamia ülikud ikka olid terve mõistusega?! Miks nad oma veini kuuselaudadest toobrites ei virretanud? Täpselt ei mäleta . . . oli see Kuldorg Riks, Unok Harald või Küla Ahto . . . võite uskuda, et need kõik olid tugevad mehed. Ühega neist haarasime poti sangadest: veendumaks et meid väga ei lollitata. Saja kahekümne kilost tõstekangi oli meist igamees proovinud. Sangad olid massiivsed & tugevad, – küllap oli neid väga keeruline valmis taguda. Sest metallitöö treipinke neil veel ju ei saanud olla. Oh aegu ammuseid! Muidugi tegime tunnile tuule alla. Suures saalis oli ruumi laialt, sestap panime aami maha umbes meeter eemale. Tünnil olid umbes poolteise tolli kõrgused jalad all justkui kinga kontsad. Hakkasime just tündrit külili keerama, vaatamaks kuidas vana aja hõbesepad jalgu nõu külge kinnitasid. Aga seda ei antud meile mitte näha, sest kauni puhta vana-aja ehtsa hõbeda kõlin äratas pehmest kõverate jalgadega vanaaegsest tugitoolist hallipäise klassikaliselt kauni näoga, meie mõistes väga šikilt riides piiterlanna sügavast pealelõunauinakust. Tema arust tahtsime me muuseumi aaret saalist välja veeretada elik varastada. Ta ehmus väga, sest polnud enne näinud tõsisemaid ajaloo huvilisi Eestimaa mehi . . . et tõmbas pooleldi-kootud kakaovärvi kampsunikäisest varda välja. Kriiskava sõimu peale näitasin talle tollipaksusi tolmurulle nõu endises kohas . . . koristaja peaks iga päev tolmuimejat tarvitama. Haritud & viisaka inimesena vastas saalivalvur: tolmuimejaga töötatakse kaks korda aastas, mai- & oktoobripühade eeli. Igapäevaselt käiakse saalid üle märja lapiga . . .

Krooni ajal ei ole ma enam Peterburgi saanud. Tahtmine öeldakse olevat taevariik! Minu vanad Piiteri sõbrad on lavalt lahkunud. Pension on nagu ta on. Pluss aprillisündmused & Pronksmees. Ja meie oleme Piiteris välismaalased, kellele müüakse kõik pääsmed poole kallimalt kui kohalikele ning passid, pensionitunnistused, juhiloa & ID-kaardid on ju „saksakeelsed”! Üks mu Haapsalu tuttav oli käinud mullu Ermitaažis. Piletid olnud kallid aga muidu olnud kord majas, nagu Pariisis või Londonis. Antud isegi kilesussid sandaalide otsa. Kõik saalid, nii suured kui väikesed lausa kiiskanud puhtusest. Ka vanad itaalia lõuendid olnud

justkui äsja lapiga üle käidud . . . Eks näis . . . kui valitsus lisab pensionipajukile mõttelise osa, mida ka tõeliselt tunda oleks . . . ning et see tervis endisel tasemel püsiks . . . siis vahest teekski mõnepäevase treti Neevalinna, linna, millesse ma armusin juba rohkem kui pool sajandit tagasi. Moskva pole mulle ealeski meeldinud & ma ei soovi temast rääkida ega kirjutada. Tuleb meelde, et kohe pealt sõda parandati & restaureeriti Kremli tellismüüri Võru Kivi punaste tellistega. Kui keegi teaks täpselt neid kohti müüris & kive . . . läheks huvi pärast vaatama. Kui Kirovi kolhoos oma uue kontori & polikliiniku ehitas, tellis Kuul haljasalale punasest tellisest müüritisi, milledest osa nägi uuena välja eheda Viljandi lossi varemena. Aga mõne aasta pärast hakkasid „varemed” liig kiirelt lagunema. Siis lubanud Kuul arhitekti kohtusse kaevata: et miks müürid juba päriselt ära lagunesid? Arhitekt irvitanud vastu: kui Kuul tellinuks kivid Itaaliast, olnuks iga tellis eraldi käsitsi jõupaberisse pakitud & müürid püsinuks nelikümmend sajandit nagu Cheopsi püramiid. Nõndapaljukest siis Moskvast . . .

Mehhaanik vedas punaseid jooni laudlina-suurusel kalka-skeemil. Asetasin oma pronkssilindri püsti keset lauda, mispeale ülemus lausus:

„Sellega oleks ju võinud küll-&-veel edasi töötada!” säärane naljasoonega mehhaanik oli. Paraku on ta surnud nagu Arno ning paljud teised head & veel paremad inimesed . . .

Vanast töökojast ma väga palju ei mäleta, sest töötasin seal lühikest aega. Iseenesest oli töökoda vana & väsinud. Ruumi oli igatepidi vähevõitu. Ümberringi oli Jõujaama territoorium. Süsteemid olid erinevad, kuigi üks müüs teisele kütust tükkturba näol. Kui nüüd tagantjärele targutada: elektrijaam & turbatööstus pidanuksid paiknema ühelpool raudteed. Tallinn-Haapsalu raudtee valmis kahekümnenda sajandi algul. Kaheksakümnendate keskel nägin Turba & Ellamaa vahel relsse, mis olid valmistatud enne Esimest Ilmasõda, aastatel 1910 & 1911.

Elektrijaam hakkas tööle tuhat üheksasada kaksikümmend kolm, töötas kuni tuhat üheksasada kuuskümmend kuus. Turbaraba asub Tallinna poolt vaadates raudteest vasakul. Sinnakanti tulnuks ka elektrijaam ehitada. Mispärast? Kasvõi sellepärast, et kolm-neli-viis korda päevas tuli jõujaama tükkturvast lükata. Kitsarööpmeline raudtee käis üle laiarööpmelise. Selleks tuli kaks viiemeetrist juppi kitsarööpmelist tarida

üle kahe suure tee, ühendada ning lukustada. Ööpäevas kurseeris neli-viis reisirongi ning vähemalt kaks-kolm kaubarongi. Ööpäev otsa lolli tööd! Ja palk? Muidugi minimaalne! Nelikümmend kolm aastat nõmedust! Talveti pluss lumerookimine . . .

Duširuume töökojal polnud olemaski. Oli seep, soe & külm vesi & saepuru. Kui himuga nühkisid, sai käpad puhtaks küll. Laoruume oli vähe. Metall vedeles seinte ääres hunnikutes. Seda näis jaguvat. Lausa vist tonnides vedeles kõikjal neljamillimeetrist terastraati. Sellest valmistati poolkäsitöönduslikult keevitus-elektroode. Ju neid polnud piisavalt saadaval . . . või olid nad liiast kallid. Oli kaks treipinki, üks suur & teine väike. Kõik vajalikud detailid said treitud. Talvel & varakevadel treiti väiksemal pingil kasepuust TEMP-pressi siduripolte. Neid kulus kolmele bagerile kastitäite kaupa. Aga sellest olen kirjutanud oma esimeses raamatus (vt. „Kurbuseta elu” lk.246-247). Lugege sealt lähemalt, kui huvitab . . .

Kord üheksakümnendate algupoolel käisin villisega Turbas. Oli põuane suvi. Tuletõrje bassein, kust ma ema aiamaale vett tassisin oli pisikeseks kuivanud. Raudtee äärsetest liipritest kombineerisin silda veekogu keskele, et ühe sulpsuga pang täis lahmata. Kuivalejäänud, pragunenud sinisavist turritas välja lattraua ots umbes 50×7 mm. Tirisin välja. Oli viie meetri pikkune latt. Silma järgi pidasin metalli alumiiniumiks . . . aga kui püüdsin latti kokku murda, mahutamaks kõveralt istmete alla, osutus see apaks elik roostevabaks teraseks. Basseinis oli teine latt veel. U-kujuliseks sai latid kerge vaevaga villise tagumise veokonksu & toega raudbetoonist elektriposti vahel tasakene . . . siduriga suristades. Kodus mõõtsin supleriga üle: 52×7 mm. Üks latt on mul veel praegugi alles. Kui nälg hakkab nägemisele halvasti mõjuma, müün apa maha, – olevat vist midagi kolmkümmend krooni kilo. Keegi kunagi poole sajandi eest virutas ning viskas basseini paremaid päevi ootama. Aga päevad said otsa või polnud enam vaja või tehti temp palgapäeval purjakil peaga vms., jt. & ikka sedamoodi edasi . . .

Kaalukuurist möödudes meenus kuidas vanasti vaguneid kaaluti & iseäranis: kuidas kaalu taadeldi. Selleks oli mitu tonni kahekümnekiloseid kandilisi sangaga kaaluvihte. Täpsustuseks oli vähesel määral ka kümne- & viiekiloseid vihte. Kaks meest töötasid umbes täistööpäeva. Siis löödi

nihkvihi peale viisnurgaga kontrollmärk & mul on siiralt südamest kahju, et ei mäleta . . . kas ka kuupäev. Nihkviht oli kollasest vasest & kaalus vähemalt viis kilo. Mõtlesin põgusalt: et huvitav kuidas ta lahti käib, kas vaskpoltidega !? . . . Umbes kolme nädala pärast sain teada, et skaala-latt, mille peal nihkviht liikus . . . oli lihtsalt rauasaega pooleks saetud. Kahju . . . kuid mitte üliväga imestamise väärt, sest kord räägiti, et üks Turba noorsand sidunud rauasae pika lati külge ning kesk päise päeva ajal asus vana koolimaja & kontori vahel õhuliini vask-trossjuhet saagima. Kui ma õieti mäletan siis oli poisile kohapeal korraline keretäis antud.
N o r m a a l n e . . .

Randveres, 19 & 20.03.2008

Sõida tasa üle silla

Raadiosaates, mille pealkirja ma kahjuks ei mäleta, kurtsid algklasside koolitüdrukud: p u h a t a t a h a k s, o l e m e k o o l i s t v ä s i n u d & t ü d i n u d ning ilmad on ka pahad, – sajab, külm & niiske. Reporteri küsimuse peale: kus nad siis elada tahaksid?, vastasid neiukesed nagu ühest suust:

„Uus-Meremaal, kus aasta keskmine temperatuur on kakskümmend kolm kraadi Celsiust.”

„Aga koolis käia tuleb ju sealgi, või kuidas?”

„A sää! v õ i b a a s t a r i n g s e l t p o p p i t e h a, džunglist kookospähkleid, banaane ning apelsine korjata, kõht täis süüa siis palmi alla pikali visata . . . kuni kooliorjus otsa saab.

„Aga kust te džunglis kellaega teate?”

„Mobla pealt vaatame!” . . .

Päriselt see vist nii lihtne & lilleline ei ole. Tegelikuses on nõnda, et umbes tosinkonna aasta eest lõikasid metallikratid ühel pimedal ööl alumiinium-elektriliini läbi, kerisid mitme kilomeetri pikkuses kolme faasi alumiinium-trossi puntrasse ning v i i s i d v ä r v i l i s e m e t a l l i k o k k o s t u. Kaheteist aasta pärast kaklevad ühe talupere kolm koolilast koha pärast akuvalgusti tuhmivõitu „päikese” all. Majas on

kuus autoakut, mida pereisa käib kümne kilomeetri kaugusel laadimas. Iga uus minister visiteerib talu, vangutab pead, konstateerib fakti, jagab lubadusi ning . . . sinna see kõik jääb. Ikka & aamen!

Eestimaal olevat ilma elektrita mitusada majapidamist . . . kaheksa esimese sajandi algul, mil Eesti Energia „ujub” võis, härrad vannutatud mehed!

Ning taas & jälle tuleb vanale mehele meelde nüüd juba nii kaugel lapsepõli. Viieliinist petroolilampi nimetas ema suureks lambiks. Suurest, (vanalt rehepeksumasinalt mahakeeratud) tavotnikust tehtud ilma klaasita lampi kutsuti ilusa sõnaga: tattinaks. Selle valgel sai õpitud, loetud, kirjutatud. Sai nii hästi õpitud, et teise klassi lõpetasin kiituskirjaga. Edaspidi enam nii hästi ei läinud. Elekter, õigemini tema puudumine ei mänginud sealjuures olulist rolli . . . arvan asjast nüüd, kaugete aastakümnete takka.

Ühel suvel, aastat ei mäleta, kolisime umbes kaheksa-üheksa kilomeetrit põhja poole, Ojasoo külla. Tassa maja (s.o. endise elukoha, Krundikülas) juures oli kartul kevadel maha pandud. Jaanipäevast peale, mil kartul lõpetas õitsemise ning hakkas mugulaid looma, tuli mul käia paar korda nädalas kartuleid toomas. See oli mul päevatöö: umbes üheksa kilomeetrit sinna, kartulid üles, kotiga selga & tuldud teed tagasi. Lehma nimi oli Riimik, keda tuli karjatada & kellele tuli talveks heina varuda. Kord, mäletan, käskis ema hoida rehaga et hein rööplik-auklikul teel koormast maha ei pudeneks. Reha vars jäi vahtraokstesse kinni. Hobune aga kõndis ju edasi. Mina reha varrest lahti käsi ei lasknud. Nõnda lendasingi tihedasse nõgesepuhmasse. Olin trussikute väel, nagu suvel ikka, sestap sain tõsiselt kõrvetada, et pidin palavikuga paar ööpäeva haigevoosis lamama. Kuivanud vahtra okstest vestsin kuus uut rehapulka & tänasin õnne, et reha vars terveks jäi.

Üheks raamatuks, mida raskelt veerides sageli lugesin oli vana maateaduse õpik, kus oli võrdlemisi palju pilte. Kui nüüd päris aus olla, – ega ikka suuremat aru ei saanud. Ema oli metsatööl, pikad päevad kodust ära, sest mets oli kaugel & palju tuli jalgsi käia. Kui tundmatu tekst väga vastu hakkas et lausa üldse enam aru ei saanud, tõstsin luua ukse taha: meid pole praegu kedagi kodus! Võtsin endast kolm aastat noorema õe

käekõrvale & aidaa . . . Üks meie toonastest lähematest naabritest oli Popsi Hilda. Sinna suundusimegi.

Kartulipuder oli just valmis saanud. Perenaine tõstis meile portsjonid ette. Väikestes savikaussides. Siis käskis ta sousti jaoks silma teha. Valges jahusoustis olid pruunistatud soolapeki kuubikud pooleks sibula rõngastega. Õde sonkis putru lusika otsaga ning korjas sealt välja musti „mutukaid”, neid sõrmedega söögilaua heledale vakstule ritta sättides. Hilda küsimuse peale:

„Mis-sa plika seal mökerdad?”, vastas õde:

„Meie ema küll niimoodi putru ei tee!”

Siis pani tüdruk lusika lauale, võttis leivatüki, kastis selle soustisilma, hammustas leiba & rüüpas piima peale. Hilda pani kaks kätt kokku & sõnas:

„Kes kartulipudru kõrva leiba sööb, läheb vangi!” – – –

„Seda putru ma küll ei söö!”, vastas see väänkael-plika & pohmis pudru-sousti kastetud leiba kahe suupoolega et laud leemendas. Probleem oli Hilda silmanägemises, õigemini tema nõrkades prillides. Väga maitsev säärane „silmadega” pudru muidugi ei saanudki olla . . . aga soust & piim olid head et mina s a i n k ü l l k õ h u t ä i s ega pea leiva söömise pärast vangi minema.

Lugeda saab viimasel ajal liiast. Peab prillitatult seeni korjama, kartuleid koorima & suurtes poodides kirbukirjas hinnasilte veerima, sest hinnad tõusevad ju lausa päevadega. Diislikütus maksab üle kaheksateist krooni liitrist, kusjuures bensiin diislist odavam!? Sorri! Enam ei jõua ajalehti läbi lugeda, raamatutest rääkimata. Loen („Postimees”, 20.10.2007, lk.10) Alo Lõhmuse tõlkelugu.

„Muistsed inimesed hakkasid põllumajandusega tegelema mitte toidu, vaid riietuse muretsemiseks, väidab uus teooria.” Austraalia rahvusülikooli teadlase Ian Killigani sõnul olid põhjapoolkera temperatuurid viimasel jääajal kaksteist kuni neliteist kraadi madalamad kui tänapäeval. See sundis kütte & korilasi oma riietust täiustama, sealhulgas leiutama mitmekihilisi rõivaid & aluspesu, mis kaitseksid külmade tuulte eest. Kõige kindlamat külmakaitset andsid mõistagi loomanahad. Ent kui kliima taas soojenes, hakkasid inimesed soovima kergemaid rõivaid. Just nende hankimiseks hakati kasvatama puuvilla,

lina & kanepit, samuti villa andvaid loomi nagu lambad & kitsed. Ühtlasi muutusid riided siis ka edevuse asjaks ning jõukuse & positsiooni näitajaks. Ühtlasi annab teooria ka hea vastuse küsimusele, miks austraalia aborigeenid ei tundnud põllumajandust: viimase jääaja temperatuurid Austraalias olid kõigest kuus kuni kaheksa kraadi madalamad kui täna ning neil ei tekkinud garderoobi täiendamise mõtet. Toidu hankimiseks aga oli küttimine & korilus palju kiirem & tulusam meetod kui põllumajandus. Müts maha tarkade teadlaste ees!

Harilikel surelikel, aga on hoopis teised probleemid. Lubja mäe all, majakast umbes kolmsada meetrit põhja pool, jalgrattatee servas nägin kena naisinimest maadlemas graniitrahnuga. Eemalt mulle nimelt näis nagu püüaks ta kivi teest eemale lükata. Hüppasin rattalt maha & jõudu soovides hakkasin äsjapüstitatud mustaks lakitud terasposti maa seest välja kangutama, et seda kangina kasutada. Aga post oli kapitaalselt tsemendisegu sees kinni. Nüüd nägin, et kenal näitsikul olid käes õhukesed kummikindad & ta ei üritanudki viietonnist graniitrahnu teest eemaldada . . . vaid kitkus umbrohtu õhukese asfaldi & suure kivi vahelt. Ja ärgu teekäija tulgu nende uut aeda lammutama, – pole teist veel õieti valmiski saanud! . . . Miks me küll sellised oleme?! Ei tea, ei tea . . .

Pole harvad need päevad, mil jalgrattateel kohtab massiliselt kepikõndijaid. Igapäevase jalgratturina pean kahjuks tunnistama, on päevi, mil ilus sile asfalt on tühi: ei jooksjaid, rulatajaid ega kõndijaid. Tahtmatult meenub siis mulle, et Viimsi poolsaarel elavat juba üle kaheteistkümne tuhande inimese . . . & et mina olen see ainuke ullike. Siis hakkab mul endast kahju. Tänavuse eriti sooja talvega olen püüdnud iga päev sadulas olla, läbimaks oma kolmeteist koma seitsme kilomeetri pikkust ringmaršruuti. Paar päeva jäi vahele jaanuaris kiilasjäa tõttu & paar korda märtsi lõpu lumeuputuse pärast. Mõlemal korral oli mul tõsiselt säärane tunne, et lisandunud on oma viis-kuus kilo. Mul on selline konstitutsioon: lased end lõdvaks . . . kohe kerkib kaal üle saja. Kontrollisin kaalu: üheksakümmend viis null-null! Jah, muidugi võiks & peaks vähem olema, aga . . . Kord, mäletan, meie köögis küsis minu ema mu noorpõlvesõber Ülo käest et palju too kaalub. Ülo vastas ebalevalt: üheksakümmend üks või kaks. Tohoh?! Tõmbasin köögikapi alt kaalu

välja. Hüppa pääle! Astus & nool lendas esimese hooga lõppu! Aga ei, üks sada üksteist null-null! S ä ä r a n e õ n n e n u m b e r : 111.

Tartu maantee 30 maja seinal on täisnurkse noolega suunaviit: ALKOHOL 20 M. Umbes kuuekümmet meetri pikkuse maja esikülje esimene uks (JUUKSUR) paikneb täpselt maja keskel. Sealt üle kolmekümmet meetri edasi, nurga taga on tõesti kehvavõitu viinapood: $3 \times 20 = 60$, e l i k 300% P E T T U S T !!! Mu haige süda hakkab halvemini tööle. Mulle meenub neljakümne aasta tagune Pärnumaa. Kusagil Vändra & Tori vahel küsisime ühest talust teed teise. Perenaine, igati hoolitsetud välimusega, ilus & intelligentne, näitas meile teeotsa kätte: t ä p s e l t k u u s s a d a v i i s k ü m m e n d m e e t r i t ! Me nimelt vedasime Herman Kasemetsaga gaasiballoone Pärnu rajoonis. Suure otsimise peale leidsime oma abonendi täpselt kahe ja poole kilomeetri kauguselt!!!

Ükspäev kohtasin oma trassil kahte ilusat eestlannat . . . umbes poole nooremast minust. Üks korralike keppidega, teine ilma. Tinistasin kella, sest sõbratarid sammusid kõrvu . . . et mööda ei mahtunud. Pidanuks neid tagasihoidlikult tervitama, tänama . . . tulge homme jälle ning . . . töötage õlgadega jne. jms. Aga see va keel, muudkui komistab! Sõbrannal oleks kah keppe vaja, paaris ju lõbusam. Just eile käisin Haabneeme suures Kaubamajas & nägin . . . kaunid kepid!

Sõitsin neist mööda aga kuna kohe tuli vastu kaks noorukit-rulameest & nagu ikka, kõrvuti, – sestap ei saanudki ma täpselt teada, kumb naistest lausus:

„Keppi on alati vaja! Ainult et kas rattamees on õige inimene sellel teemal sõnelema?!”

Nõndaviisi nad kõnelevadki. Sõida tasa üle silla . . . ning pea oma terav keel hammaste taga . . .

Randveres, 16.04.2008

Saksa sõdurilabidas

Heljule

Alustaksin lugu hoopis sedaviisi. Südatalvel, paksu lumega kõndisin metsas jalgsi: ikka umbes viis kilti sinna & teine tagasi. Metsäärne traktori tee oli lagedamatel kohtadel täieliselt kinni tuisanud; olin seda ette näinud. Dressipükste sääred olid tihedalt tossudesse trukitud ning tossude ülemised „takjalukud” kõvasti kinni tõmmatud. Kitsavõitu sääretorudega presentpüksid tirisin tihedalt üle tossude. Nii pikalt seepärast et tuisusel taliteel võib ette tulla ühte koma teist. Kõige paslikum pakaseagne peakate on veneagne ehitustöölise müts (tugevast puuvillriidest, pealt nööri dega, meenutav tanki-šlemmi või vene täikongi), mille kukla-lapakas käib jopekrae alla, et tuul selga ei puhuks & allalastud kõrvaklapid seotakse lõua alt kõvasti kinni. Vähem sobilikuks pean küülikunahka läki-läkit, mille keemiliselt töödeldud & värvitud nahk kipub märjaks saades karva ajama ning kuivades jääb müts umbes kaks numbrit väiksemaks. Kogu riietus jalatallast pealaeni peab olema mugav, kerge, soojapidav, õhku läbilaskev & mitte märguv. Külma tuulega paksus lumes rassides läheb nahk märjaks, tuul tõmbab läbi, järgneb kahepoolne kopsupõletik & sellele, eriti vanuigi, tihtipeale . . . s u r m.

Tuisuvaaludes traktoriteel ukerdas kakaovärvi Ž i g u l i n u l l s e i t s e. Roolis istus minust üle paarikümne kilo raskem mustas dressis & tanksaabastes siilisoenguga umbes kolmekümnene noorsand. Autot lükkas nääpsuke mitte üle viiekümne kilo raskune blondiin, jalas poolkõrge kontsaga botikud & silmis pisarad. Juhipoolne uks oli poollahti, aknaklaas alla keeratud. Tüse mees vajutas liiast raskelt gaasipedaali. Kuiv tuisklumi lendas, kuid NULL SEITSE seisis peaaegu paigal. Minu masina juurde jõudes, hõikas sohver:

„Täitsa vana – parem hilja kui mitte kunagi! Ole meheks aitamast!”

Kõigepealt aitasin ukse lõpuni avada. Siis rebisin tursket meest auto rooli tagant ära & masinast välja. Esmalt hakkas ta vastu aga kui ütlesin et mul oli kolme nädala eest infarkt & et kui ma kaks puuda raskema vastasega liig tõsiselt maadlema pean võib järgneda kolmas & surm & seda sa ju ei soovi. Blondiin oli ilmselt meditsiiniliselt haritum kui ta sõbrale soovitas:

„Astu välja Eduard, infarkt pole nali!”

„Neiul on õigus, Eduard, arstid ei luba mul poolel aastal üle kahe kilo tõsta, sinu Žiguli lükkamisest rääkimata. Aga rooli võin küll istuda, sest mul on kehtivad juhiloa juba üle kahekümne aasta.”

Istusin LUX-i rooli. Mootor töötas nagu kell. Ilmselt oli üheksakümmend viis bensiin, korras karbuss & uued küünlad. Võtsin esialgu hästi madala gaasiga vist oma kolmkümmend meetrit tagasi. Siis kutsusin neiu autosse parempoolsele tahaistmele. Ja parajalt väikesemavõitu gaasiga ronisime hangedest läbi ning umbes poole kilomeetri kauguselt algas mõlemalpool teed tihe mets, mis toimis lumevärvatena et hanged said otsa. Uusi lihtsalt ei saanud tekkida.

Blond neidis soovitas Eduardil mind autoga koju viia. Mees soostus rõõmuga, kuid mina keeldusin, sest minu kümnekilomeetrisest normkõnnist jäi üksjagu puudu: et kui autoga koju sõidan, pean homme kõndima neliteist versta . . .

Olen läbi talve käinud kaks korda päevas (palja ülakehaga) õues plastkausis seisva veega end pesemas. Üle sentimeetri paksust jääd enam palja käega ei purusta . . . pole mõtet sõrmenukke veristada. Järgmisel

hommikul võib pooltollise jää-kausi kuju välja tõsta, kallates vee kaussi tagasi.

Ülejõel, Pärnus, tollasel Silla tänaval ei saanud ma algul hästi magada: meie hoovi & jõe vahel paiknes Proletari valitsehh. Tundide kaupa t a m b i t i m u l d a v a l u v o r m i d e s s e: tümps, tümps, tümps. Peagi läksin suusavabrikusse tööle, kolmevahetuselisele kusjuures. Üsna pea unustasin mullatampimise, õigemini ei pannud ma seda enam tähele . . . Jäin mõttesse: kui olime väikesed & õega enne magamaminekut silmi pesime, küsisime kordamööda emalt:

„Ema, kas nägu on puhas?“ Miks küll? Aga seepärast, et elumajas ei olnud peeglit. Tänapäeval parafraseeritakse: jõukus ei anna häbeneda! Mina ei parafraseeri. Mulle tõesti meeldivad ausad (& mitte just kõige vaesemad!) inimesed. Ei saa ju imponeerida kõrgharidusega juristid, kes petavad oma klientidelt välja miljonite väärtuses krunte, ehitavad omavoliliselt kivilosse veepiirile mere kaldal ning eriliselt jälestan neid, kes uhkustavad sellega, et ei loe ajalehti ega raamatuid. Aga sellest peaksid kirjutama teised & teadjamad . . .

Kui omal ajal naisega minu Pärnu sugulasi Räämal külastasime, võeti meid vastu alati aupaklikult . . . & ma ei häbene seda ilusat vanaaegset sõna. Siit hüppas mõte taas aastakümnete taha, elik lapsepõlve. Kui oli vaja mingit tähtsat sündmust või uudist edastada või salastada, öeldi: ausõna, jumala eest või Erilistel Juhtudel: Suure-Püha-Jumala-Eest! Kord, mäletan, tuli ema alevist & hoiatas mind, et ma ei läheks suure maantee äärde: seal põleb saksa sõjaväe auto täis lõhkeainet & laskemoona. Oh poleks ta sellest parem rääkinud! Nägin öösel tollest autost õudseid unenägusid . . . & hommikul ootasid kannatamatult ema kodust lahkumist. Kui ta oleks naabri värava juures tagasi vaadanud, näinuks ta mind, sest m a o l i n j u b a t e e l. Auto oli metsa servas, maanteest mere pool, Kipste talu tee otsas. Laustuld enam ei olnud. Hõõgusid veel paksud rõivavirnad: laigulised telkmantlid, tekid, sinelid & sõduripesu. Vrakist polnud enam midagi võtta. Vaatasin ringi. Ümberkaudne võserik oli täis korpse, kotte, kaste. Kaanetatud kaste oli kõige lihtsam üle vaadata: avasid kaane & kohe oli näha, et sealt oli võetud niipalju kui võtta andis. Palju oli kotte mitmesuguste riideesemetega. Need mind-meest ei huvitanud. Lootsin leida mõnd väiksemat

sorti püstolit koos padrunitega & paksust pruunist nahast kabuuriga . . . nagu ma olin näinud saksa ohvitseride vöödel. Autost üsna kaugelt leidsin halli kasti, millesse oli unustatud ilus saksa sapöörilabidas. Sile treitud kasepuust vars & labida tera võis tagurpidi kokku murda, vööle sai riista riputada vutlari abil. Püstoli lootus luhtus, sest neid kohe üldsegi ei olnud. Labidast käis jõud üle: ta oli lihtne, uus, läikiv & ilus. Nõnda ma ta kastist välja kraamisin & koduteele kaasa haarasin. Teel küsis üks vanem mees, keda ma ei tundnud, et: labidas-kus-sa-poisi-viid? Kodus peitsin labida puukuuri. Ei saanud ju säärast saladust õele usaldada, ammuks veel emale, sest suure tee äärde minek oli ju keelatud. Päeva või teise pärast aga ei suutnud ma jätta kelkimata naabri Hannese ees: näed-sa tõin omale põlevast-paukuvast sõjaväe autost saksa sõduri sapöörilabida. Näitasin sõbrale kuidas labidas kokku murti & kuidas vutlar vöörihma külge käis. Seda aga ei õnnestunud õe eest varjata. Sestap tuli teda vannutada: sõrmed risti üksteise peal & Suure-Püha-Jumala-Eest! Tõele au andes pean tunnistama, – oli see õde mis ta ka oli . . . kuid töotust ta pidas . . .

Natuke hiljem, esimesi klasse koolis käies tulid filosoofilised, tänapäeva mõistes mnemoturniiri või miljonimängu küsimused: mis või kes on k i i r e i m m a a i l m a s? Oli kaks vastust: valguse levimiskiirus & . . . mõttelend. On ju välja arvatud, et valguskiir tuleb päikeselt maale kaheksa minutiga. Teise klassi laia silmaringiga poisi mõtte aga võib selle ajaga lennata $n + x$ korda maalt päikesele või tagasi... elik neljakümne sajandi taha, mil Cheopsi püramiidi paigaldati esimesi kivitahukaid. Aga mitte sinna ega tänna ei tahtnud ma lennata . . .

Mõtte lendas tuhande üheksasaja neljakümne neljanda aasta septembrist kahe tuhande seitsmenda aasta veebruari, mil neljanda märtsi valimisteni jäi paar nädalat . . . Nüüd on valimispäevast üle aasta möödunud ning võin kinnitada, et elatisrahale (pensioniks nimetatakse teistsuguseid arve . . . nagu Rootsisis, Soomes, Saksas või USA-s) on lisatud (kolmekümne aastase staaži puhul) natuke üle seitsmesaja krooni. Sellest on vähe, härrased vannutatud mehed! Juustu kilohind ületab Soomet & Saksat (aprilli keskmine hind Eestimaa kauplustes 133 k r o o n i k i l o g r a m m!!!) Andmed ühest Maalehe maikuu numbrist. Polegi meeles . . . oli see Ansip või Savisaar, kes lubas pensionilisa pluss viiskümmend protsenti kes üheksa tuhat kuus?! Või

viie jõukaima Euroopa riigi sekka?! Hämmastav, et Tallinna Maksimarketis maksab värske kurk 70,90 kr/kg!!! . . . Tallinna Prisma 17,90 see tähendab hinnavahe on peaaegu neli korda! Pärnu linnapea kuupalk on üle kuuekümne tuhande, – minu pension alla nelja tuhande = vahe on viieteist-kordne!!! Vene ajal oli Käbini kuupalk kuussada rubla, NSVL rahvakunstniku kuutasu oli viissada rubla . . . & need teised kaunid & veel ilusamad sõnad . . .

Ennist jäi jutt pooleli minu Rääma sugulaste juures, kus mind abikaasaga pandi magama eraldi väikesesse hubasesse tuppa. Tolle toa ukse taga esikus oli tsaariaegne kahe pommiga seinakell, mis hõbehäälselt teadvustas ka pooltunnid. Minu und häiris see sedavõrd, et peale keskööd tõusin & võtsin kella löömispommi maha. Hommikul kohvilauas küsis peremees kuhu ma kellapommi peitsin? Ma ei peitnud . . . vaid viskasin ta lihtsalt kempusutorust alla. Peremees lubas töö juures uue pommi pronksist treida. Sinna see jutt sedakorda jäigi . . .

Tüki aja pärast neid taas külastades nägin sisenedes, et veteran-kellal olid originaalpommid paigas & seierid näitasid õiget aega. Muideks, säärase ajanäitajate täpsust reguleeritakse pendli üles-alla nihutamiseega. Kui käigu-keti lülid välja venivad . . . tuleb pommile raskust lisada. Siinkohal meenub kunagine raadiosaade. Seal küsiti ohvitserilt, lõhkeainete spetsialistilt mõnd ohtlikku elamust. Mehel oli meeles õlgkatusega rehielamu kuskil praegusel Ida-Virumaal. Iidse lillelise sihverplaadiga seinakella mõlema pommi küljes rippusid lisaraskustena väikesed kärbilised granaadid, kusjuures käigupommi küljes rippuval oli splindist järel roostes kolmandik. Ohvitseri selg läks lausmärjaks kui perenaine uhkusega rääkis, igal õhtul kell kümme tõmbab ta pommid üles . . . jäägu-või-tee-joomata! A i n u l t ü k s k o r d j ä i k e l l s e i s m a . . . kui perenaine libedal jääl jalaluu murdis . . .

Mu sugulane oli pommi lisaraskuseks riputanud viiekümne grammise vaskse suveniirtaba. Ühtaegu selgitas ta, et vanu kellakette pole vaja rebida . . . metall väsib & puruneb. Allakäinud pomm tõstetakse (koos lisaraskusega) lihtsalt keti ülaossa. Selleks ühendada keti otsad, et moodustuks suletud ring & pommi külge paarimillimeetrisest apast tugev konks, et oleks mugav ühe käeliigutusega keti külge haakida. See selleks... Meile juba tuttavas väikeses kambris vähkresin taas tükk aega,

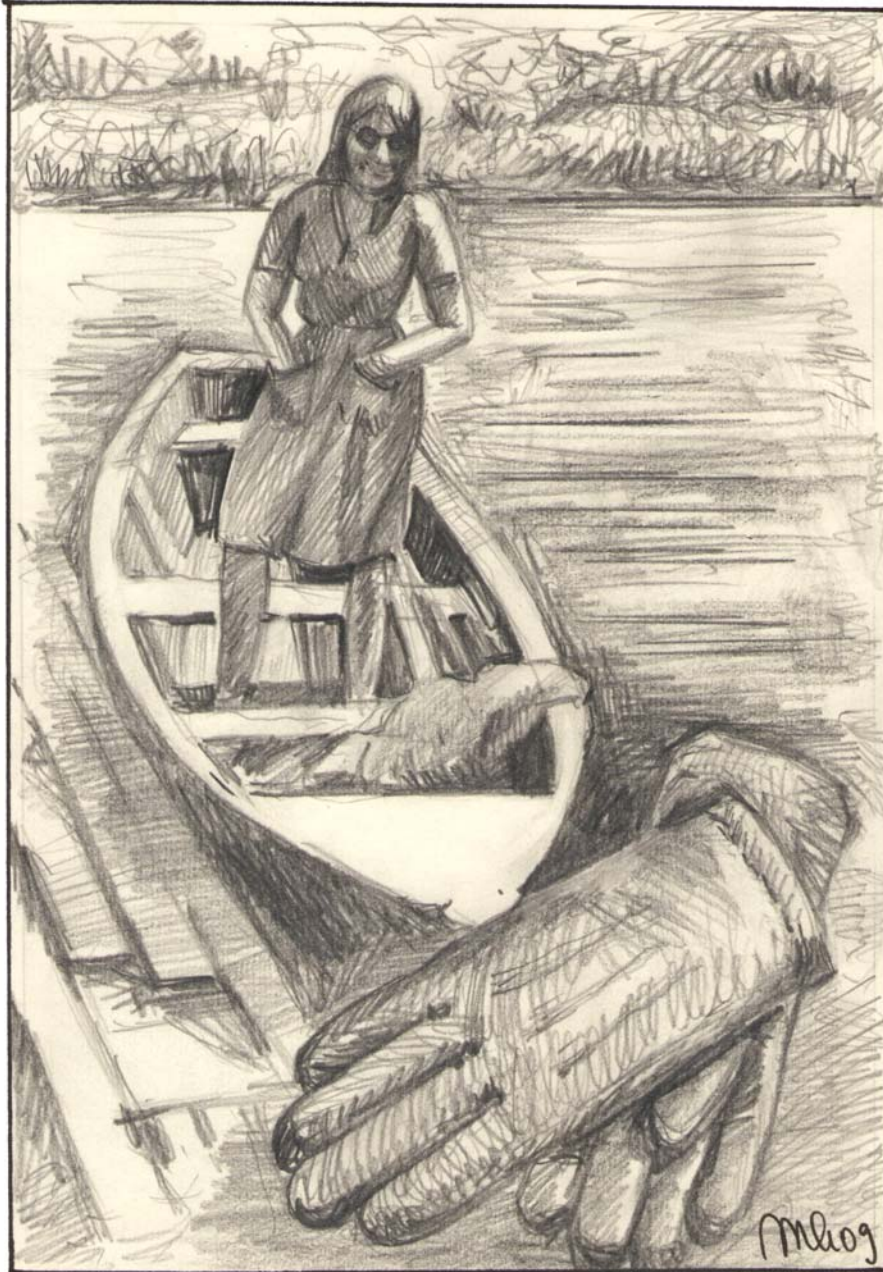
oodates kumisevaid kellalööke. Kella poole kahe paigu tõusin . . . & nägin, et taktitundeline peremees oli pommi eelnevalt maha võtnud. Tema nimi oli Leo & nüüd on ta ammu surnud . . .

Tõesti ei tule meelde, millistel asjaoludel ma tutvusin Kalevi tänava galanteriipoe müüjanna Heljuga. Mäletan vaid, et see võis toimuda umbes neljakümne nelja aasta eest ehk umbes kuuekümne neljandal aastal . . . möödunud sajandil. Helju vanema vennaga õppisime kunagi Häädemeeste koolis. Hiljem olnud ta autojuht seitsmendas autobaaasis, seega Pärnus, kuid minu seal elades me kokku ei puutunud. Helju on mul meeles alatise naeruse näoga & lohukestega põsil.

Kusagilt Reiu jõe Pärnu nimelisse suubumiskohast on meelde jäänud roheline vene tank, mis oli justkui betoonalusel. Tanki järel meenus suur sarviline meremiin Viiraküla all meres jooma taga. Mäe Hannesega käisime juba saksa ajal madalas merevees ujumas . . . õigem oluiks vist öelda suplemas, sest me ujusime käed põhjas. Lääne- & edelatuulega oli merevesi tõusus ning siis oli lust & rõõm miini otsas kakerdada & hüpata põlvekõrgusesse vette. Enamasti küll jalad ees! Palju hiljem olevat miini sütikud välja võetud & sisu jaanilaupäeval ära põletatud. Ainult et seda ma isiklikult pole näinud. Paljugi, millest me kunagi kuulnud oleme . . .

Mäletan . . . teises keskkoolis toimus luuleõhtu: eesti luulet läbi aegade luges legendaarne Voldemar Panso. Käisime seal Heljuga. Talle ka Panso meeldis väga. Iseäranis selge diktsioon: mitte kunagi ei läinud mitte ükski silp kaotsi. Ja jälle & taas . . . , meenub, et Voldemar Panso suri viiekümne seitsmeselt & pisar tuli silma kui tudengid oma teklid ükshaaval hauda viskasid . . . & neid oli mitukümmend, seepärast jäi haa kinniajamisel palju liiva üle. Aga mitte sellest ei tahtnud ma väga pikalt pajatada . . .

Helju kurtis, et tahaks puhtas vees ujuda. Kahetsesin et mul polnud autot ega külgkorviga mootorratast . . . et sõidame Riia bussiga Kablisse. Kauge. Või Vana-Pärnu bussiga Raeküla lõppu? Paksud pilliroo padrikud . . . oli Helju oludega kursis. Võib-olla Sindi bussiga Reiu jõe suudmesse? Helju mäletas Sindi paisu-tagust, kus mina polnud käinud, kuid Reiut oskasin kirjeldada . . .

. . . Vrakist üsna kaugelt leidsin halli kasti, millesse oli unustatud ilus saksa sapöörilabidas. Sile, ümmarguse nupuga treitud pöökpüst vars & labida tera võis ettepoole kokku murda, võõle sai riista riputada vutlari abil. Labidast käis jõud & mõistus igati üle: ta oli läikiv, lihtne, uus & ilus. Nõnda ma ta kastist välja kraamisin & koduteele kaasa haarasin . . .

Ainult et vist on nii: et kui enamiku oma elust oled elanud vee ääres siis ununevad relvad, laskemoon, raketid & lennukid & meenub ujumine jää all, mil suund sassi läinud & sekundid lähevad. Või viiemeetrine vesi. Muulidevahel nii sogane, et päikest ei näinud . . . Nii ilusad mälestused, mis ilmuvad vanuigi sageli unenägudes . . . on päris-elust palju ilusamad . . .

Järgmine päev oli ilus & vaba. Istusin juba keskhommiku paigu jalgratta sadulasse. Üle Suure Silla, läbi linna, Raekülast Sindi peale . . . Reiu suudmeni välja. Vesi oli mõnus & ilm kena. Ujusin kordi üle jõe & tagasi. Jäin päevituslinal korraks isegi magama . . . Siis tuli Helju Sindi bussi pealt. Tal oli kaasas sõbranna, kelle nime olen unustanud & tolle poiss-sõbraks kena blond merekooli kursant, kes ujus stiilipuhtalt et neiu lausa kiljusid . . . nii liblikat kui krooli & mis mind eriliselt vaimustas: ta valdas täiuslikult kätel-kõndi. Atleetliku kehaga sportlik kuju . . .

Helju ujus üsna hästi & kui ta kaldale tuli, küsisin: kuis vesi on? Mõtlesin mitte ainult Reiu jõe vett kõige otsesemalt & mul oli tõsiselt hea meel kui Helju tõstis üles parema käe pöidla. Kurtsin oma rasket elu, halba mälu, et päike vajub & et mul kolmveerand olukirjeldusest kirjutamata: ülehommie hommikul kell kukub aga mul polnud pliiatsit ega kirjaplokki kaasaski & tööle tuleb minna öisesse vahetusse & ikka nõnda edasi. Kui särgi selga & sandaalid jalga panin, nägin Helju silmis nukrust & tema põselohud momendiks justkui haihtunuks . . . Käivitasin oma kolmekäigulise vene masina & miskipärast meenus Jessenini „Laul koerast”, selle viimane stroof:

Just nagu siis kui leiva pähe
antakse kivi, kesk hangesid,
koera silmadest kuldsed tähed
lumme hääletult langesid . . .

Kord nägin kurja vaeva kena neiu pildi identifitseerimisega. Ristsõnas. Kokku kuusteist tähte. Probleem oli selles et ma olin näinud ainult inetu vana paksu naise pilte . . . aga v i i e t e i s t – a a s t a s e l t v õ i s N a d e ž d a K r u p s k a j a ’ g i iludus olla. Paraku . . .

Heljust on minul ainult ilusad mälestused. Mõnel korral käisime ka Rannahoones, – seal jäi meelde, et ta tantsis märksa paremini minust. Mul on veel alles Heljult ostetud paar helepruune (vist itaalia) nahksõrmikuid, mis olid tollal sügaval leti all.

Minu arvates ei sobi juttu lõpetada Nadežda Konstantinovnaga, sest põnevusest jääks justkui vajaka. ENE-s kirjutati et N.K. abiellus Leniniga Sušenskojes asumisel olles. Nadežda oli kahekümne üheksa

aastane, Vladimir paar aastat noorem. Krupskaja suri üks päev pärast oma seitsmekümnendat sünnipäeva. Kuskilt mujalt loetust on meelde jäänud et W. Shakespeare suri oma viiekümne teisel sünnipäeval. See selleks.

Hoopis ilukirjanduslikum oli sünnipäeva lõpp ühes Randvere küla kaunis mansardkorrusega majas. Vindisele Lasnamäe kutile anti käsk tuli pliidi alla teha. Puuriit õues. Prangli saare valge puukiriku asimuudil . . . kui köögi merepoolsest aknast vaadata, hakatuspilpad segamini kasetohu tükikestega plekkpanges korstnaja kõrval, tikutops siibri peal . . .

Umbes poolteise tunni pärast tuli peremees läkastades mansardkorruselt alla, – sinine suits tapab ära . . . siiber kinni või? Siiber oli lõpuni lahti. Lasnamäelane vehkis alumiiniumist kastrulikaanega praeahju ukse ees, kuid praeahi kohe mitte üks raas ei tõmmanud.

„Sul on köögilõõrid vist jumalast umbes!”, laiutas tahmane pealinlane nõutult peremehe ees käsi.

Randveres, 09.05.2008

Õnne vaid kauguses kukuvad käod

Kristale

Ah et midagi kaunist?! Aga miks ka mitte! Kujutlegem siis esialgu sooja & vaikset suveõhtut kusagil Kabli rannas või Lemme jõe suudmes. Päikeseloojang. Kaks alasti inglinäoga lokkisjuukselist rinnakat iludust astuvad nõtkel sammul sinivetikateta sooja vette. Seda puhtjuhuslikult pealtnäinud roheline mehike küsib teiselt:

„Oled sa, vennas, eales oma elus midagi jäledamat näinud?!”

Päris täpselt nõnda ei tarvitsenud see teps mitte toimuda . . . aga mul tuli meelde aastakümnete tagune Pikri karikatuur, – ilus, väljapeetud & terane. Siit moraal: aga äkki ongi ilu vaatajate silmades, nagu kunstirahvas kõneleb?!

Puukuuri tagusel pinumaal, kus ma Sadula talu 132 aasta vanuse rehielamu viimastest palkidest saehammaste säästmiseks roostetanud naelu välja koukisin, sattusin kuulama Kuku raadiot. Saatejuht küsis oma kolleegilt: kuhu küll kadusid meie eellaste eellased neandertaallased? Mängukaaslane arvatavasti kehtas õlgu: pole õrna aimugi & puhkes naerma.

„Piinlik küll aga meie austatud esivanemad sõid nad lihtsalt ära!”, teavitas teadjamees oma ametikaaslast. Loeti ju tunnustatud teadlase artiklit ülikompetentses ajakirjas.

Minu vaimusilme ette tulid Aafrika haljad mäestikud avarate koobastega, kus toimetasid meie esivanemate esivanemad. Parasjagu toodi „tuppa” kenake-nooruke-nais-neandertaallanna. Kohal olnud *homo sapiensid* hindasid toodut selle järgi kui palju oli tema kontidel liha. Ilmselt oli seda vähevõitu, sest p ä r i s i n i m e s e d k e h i t a s i d ü k s k õ i k s e l t õ l g u. Liha nimelt ei jagunud kõikidele mitte kunagi . . . kui just mammutit ei õnnestunud surmata. Seda aga kuigi sageli ei juhtunud. Ellujäämiseks tuli väga palju käia & joosta, sestap polnud nende hulgas kuigi palju pekiseid & pakse. Kööki tulnult, eilse taimeteega janu kustutanud, otsustasin entsüklopeediast järele vaadata (EE nr 6 lk 572). Artiklis peeti neandertaallasi arvatavasti kõrvalharuks, millest osa hääbus, osa segunes pärisinimestega. Igatahes kannibalismist pole poolt sõnagi . . .

Poeg saagis maha vanad & haiged viljapuud, kaasa arvatud ka paar vanakest pirnipuud, mis millegipärast hakkasid jalal kuivama. Omal ajal, mäletan, soovisid paljud tisleid & iseäranis puiduterialid viljapuude puitu. Üks kõva koroonamees teadis, et parimad nupud saavat õunapuust & eriti kirsipuust. Kuna olin äsja valmistanud vahtrapuust kirvevarre, mis mulle väga meeldis. Soovitasin vahtrat, kuid koroonääss raputas pead. Koorimata, umbes 80 sentimeetri pikkused pakud asetasin vana tare lääne poolse räästa alla. Nüüd näen, et aastatega on lõmmud tasahaaval otstest lõhenema hakanud. Olen ühele & teisele pakkunud, kuid kahjuks ei huvitu keski. Pooleks & pliiti alla. Annavad palju süsi & ei pragise põledes. Sama saatus ootab ees ka tarepalke, mis langetati käsisaega südatalvel, rangelt selleks ettenähtud ajal ülemöödunud sajandi eelviimasel veerandil . . . mõni aasta e n n e J o s s i f S t a l i n i s ü n d i m i s t.

Näitab sedamoodi, et tare raiuti metsas üles, pandi kokku, nummerdati palgid. Rooma numbrid I – X. Madalale taluhoonele jagus kümnest numbrist küll & veel. Rehetoa parsil sai vilja kuivatada kui see eelnevalt oli rehela paeplaatidest põrandal kootidega välja pekstud. Neid

töid-töökesi on isegi kirjeldada raske, rääkimata nende sooritamisest. Meenub Mahtra Sõja algus:

„Uusi ahteid maha teie, vedelvorstid! Mis palvetundi te peate?”

Tuleks üles otsida ning süvenedes lugeda. Aga mitte sellest ei tahtnud ma . . . Maja pandi metsas kokku, nummerdati palgid, võeti lahti, veeti Sadula Sauna nimelise talu õue ning pandi lõplikult paika. Lauda osa (umbes 8 × 7 meetrit) ehitati raudkivist, lubja seguga & ilma vundamendita. Hoonest on kaks fotot eelmises raamatus (V.P. Kurbuseta elu) lehekülgedel 120 & 135. Keldri & kiviktaimla poolt otsast on maja umbes nelja meetri võrra lühendatud. Valminud – 1876.

1968. aasta sügisel, mäletan, suitsutasin vanas majas sinki. 2 × 2 meetrisesse reheahju mahtusid 1,5 meetri pikkused vanad karjamaa-aia lepuuust postid tervetena, polnud vaja järgata. Kahe sea sinkide korralikuks kuumsuitsuks kulus hobuvankrikoorem elik kahe aasta karjakopliite praak-aiapostid. Võite mind uskuda kui kätt südamele pannes kinnitan et ööpäeva möödudes, mil sinke laekonksude otsast alla võtsin & naljapäraselt kerisele klaasi vett viskasin: keris kohe k u u l d a v a l t s u r i s e s ! Tõe jälile sain hulk aastaid hiljem. Ahju lammutamisel nägin, et keris koosnes tumedatest inimpea-suurustest raudkividest, – & neid oli vähemalt oma poolteist kantmeetrit. Aeg on edasi läinud. Tänapäeval saab poole tunni jooksul sületäie puudega sauna soojaks. Kahe ruumimeetri lepapostidega saaks ilmselt pool aastat sauna kütta . . .

Meenub pealtsõja aegne Pärnumaa. Krundikülas, Tassa majas elades polnud meil sauna. Majake ise oli sauna suurune: esik, sahv, köök, tuba. Köögis pliit. Ahju polnud. Muideks ega igal talul ei tarvitsenud sauna olla. Mõne aasta pärast elasime küla teises servas, Tooma talus. Seal oli saun. Täpselt on mees, et käisin Toomalt neljandas klassis Kõrtsi koolimajas. Aga mitte sellest ega õpetaja Lillestest ma täna pikemalt ei pajata. Võib-olla sedapalju et koolitee oli neli kilomeetrit pikk.

Toomal pruuliti sageli puskarit. Ja vahele minuteada ei jäädud. Viimane maja metsa servas & puudusid pealekaebajad. Mõnikord aeti viina köögis, teinekord aga saunas. Viimasel puhul usaldati see töö meile Velloga. Midagi keerulist seal ei olnud. Tuli jälgida et tuli pliidi all ühtlaselt põleks & kui nõu täis tilkus, see tühjaga asendada. Kui paja

puust kaas või mõni toruühend susisema hakkas, tuli rike kõrvaldada. Selleks oli savikaussis kantsakas peaaegu tahket rukkileiva tainast. Olime ju koolis käinud & keemiat õppinud: susin & visin tekkis siis kui rõhk praskapajas liiast tõusis . . . see aga oli ülekütmise tagajärg. Paraja tulega ei juhtunud midagi.

Toomal oli kaks vist sajaliitrist õlleankrut, üks puust, teine metallist. Aegsasti, enne kui üks tühjaks sai, pandi teises uus tegu hakkama. Kord abistasin Seerat õlle virde käima panekul. Seera käskis mul sauna metsa poolse räästa alt viht tuua. Tõin. Seera mõõtis käega virde temperatuuri, leidis selle paraja olevat, kukkus minu toodud vihaga virret segama. Jäi mulje, nagu oleks mamma liigse napsi punast juurikaviina lonksanud. Aga ei! Seera luges tasasel pominal rituaalseid salme, milledest mulle jäi meelde üksainus kordus-stroof:

Vahuta aga virdekene
& hakka pähe õllekene!

Meski hakkaski tasahaaval vahutama & muutus solgikarvaliseks nagu seebivesi. Mamma nägu tõmbus heast meelest muigele:

„Jäta meelde, poisu, see on parim õllepärm ilmas! Säärast ei ole isegi Pärnu Õllefabrikul.”

Hiljem nägin korduvalt kuidas viimane peaaegu paks õllepära ankrust suurde savikaussi valati, saunaviht halli massi pisteti & jäetigi sinna umbes nädalaks, kuniks vesi peaaegu jäagitult ära auras. Siis torgati viht sauna metsapoolse räästa alla uut õlletegu ootama. Õlu käis mis mähises & elu veeres nagu hernes.

Nüüd aga rännakem oma viiskümmend üheksa aastat edasi elik järgmise sajandi kaheksandasse aastasse. Juhtus säärane õnnetus, et võitsin PM Arteri ristsõna preemia. Selleks oli suurte sissekootud PM logodega pirakas-pehme-kaunis saunalina, PM Esseekogumik & PM Mälumängraamatu VI köide (1000 küsimust & vastust). Kauaaegse PM fännina peaksin neid küsimusi-vastuseid teadma peast, sest neid ju avaldatakse lehes lausa iga päev. Aga-kus-sa-sellega?! Loed & loed justkui pisikese poisina muinasjuttu helepunasest lillekesest, uskudes tõemeeli et kõik mis kirja pandud on püha-tõde-õigus & AAMEN.

Aga juba esimese lehekülje kolmanda küsimuse juures sattusin portsu otsa. Nimelt väidavad härrased Ainsood et õlletegemisel asendati

pärmi kasevihaga. Seda vastust mina ei aktsepteeri, ei pea korrektseks. Muidugi võivad autorid minuga vaielda. Et paljugi mida millest tehakse. Möödunud sajandist mäletan Turbas üht meest, kes ülitõsiselt arutles: huvitav, mis maik on inimsital, kust olevat ta korduvalt joonud. See mees on ammu surnud & pole minu mure kommenteerida . . .

Õigupoolest tahtsin ma kirjutada säärasest kaunist asjast nagu seda on viiul. Mäletan kui ma neljakümne aasta eest Lutheri vabrikus teradeseadja õpilane olin. Minu assistendiks & õpetajaks oli Artur Liivas, kellel kahe käe peale oli neli sõrme puudu. Seadistajana töötas ta sellal vististi juba kolmekümnendat aastat. Tema üheks heaks sõbraks oli umbes sama vana tislert Tamme Paul, kelle värkstoas Artur armastas veeta kogu vaba aja. Mina temaga kutsikana kaasas. Paul valmistas suveniire. Põhiliselt Vana Toomast. Neid tegi ta umbes pooles tosinas mõõdus, – alates rinnatasku mahtuvatest kuni poolemeetriste hiiglasteni. Veel valmistas ta leiva aluseid, lihalaudu, õllekanne pluss eksklusiivmööblit ampriirist rokokooni. Ta oli täieline vana kooli mees, kes ei tunnistanud mitte mingisuguseid tükitöö norme. Kui mõnel kõrgel ülemusel oli suveniiriga väga kiire, näiteks päev-paar, soovitas Paul: siis osta poest!

Kord, meie töötuppa sisenedes parandas Paul üht vana katkist & kulunud viiulit. Ta passitas viiuli lõua alla, sobitas vasaku käe neli sõrme viiuli kaelale, sulges silmad & paremat kätt kujutletava poognaga väristades imiteeris hingestatud viulimängu. Siis pihtis see vana mees:

„Saaksin ma kuskilt kolm kahe ja poole meetri pikkust parrepalki ligi 20 cm & et see puit oleks kõlisev, tihedasüüline & täieliselt surnud. Teeksin täpisealt samasuguse viiuli, – ei, kaks tükki, sest esimene võib ebaõnnestuda. Olen sellest unistanud terve elu!”

Rääkis tollele unistajale Sadula talu üheksakümne kahe aastasest rehielamust, mille kõik palgid olid alles & terved ning mida kolmandiku osas kattis veel vana õilis õlgkatus. Leppisime kokku et need palgid Paul saab & selle kinnituseks viskas ta viis pihku & Artur lõi oma kondiste nukkidega käed lahti justkui hipodroomi traavivõistluse kihlveo . . .

Nelikümmend aastat on linnulennul läinud. Minust kolmkümmend aastat vanemad oluaks juba sajased. Neid ei ole enam. Nad on otsa saanud. Ja nagu palju asju seesinatses maailmas ei kulge meie ettemõeldud trasse pidi . . . jäävad tegemata ilusad viiulid ning

külastamata kaunid kontserdid & me võime raamatust lugeda & rõõmu tunda, et õpetaja Laur kinkis Arnole viiuli . . .

Ükspäev nägin Pärnamäel lendlevat kägu. Kukkumist kuulsin mõni päev hiljem. Kukuti kolmkümmend korda. Selle järgi peaksin elama saja-aastaseks. Kahekümne kuuenda KUKU! aegu mõtlesin et: kuldalindu-aitab-küll! Linnuke aga kukkus tervelt neli korda veel. Naabrinaisega kevade-teemal vesteldes selgus, et tema kuulnud käo kukkumist juba kahe nädala eest. Minu küsimuse peale: palju ta sulle aastaid kukkus?, vastas naabrinna et ta ei lugenud kokku, sest see oli orjakägu elik hommikune. Lõuna ajal – leina-kägu. Õnne & eluaastaid toob ainult õhtune ehk õnnekägu. Veel sain teada, et käo nägemine (ilma et ta kukuks!) võib tähendada väga suurt õnnetust.

Seepeale tuli mul meelde kaugel lapsepõlv Läti piiri ääres. Eestlastele lätlased kohe suutumaks ei meeldinud, see on veel pehmelt öeldud. Hea toon nõudis et põlgust ei näidataks avalikult välja. Samal ajal oli palju sega-abielusid & silmapaistvalt paljud lätlased oskasid eesti keelt, kuid eestlased lätit: *n e s s a b r o t e l i k e i s a a a r u!*

Ühesõnaga kui andekas luuletaja Debora Vaarandi kohe pealt sõda kirjutas et: õnne vaid kauguses kukuvad käod . . . siis tuleks ka teil, kullakesed & kallikesed, kes te luulest väga ei pea . . . *m õ e l d a a l l t e k s t i l e.*

Randveres 19.05.2008

Lõppsõna asemel

Meenub tuhande üheksasaja kuuekümne kolmanda aasta juuli lõpp. Käisime Kunguri karstikoobastes. Meie raketodroomilt Kunguri oli seitsmekümne kilomeetri ringis. Ilm oli ilus, temperatuur ligi kolmkümmend kraadi Celsiust. Uurali eelmäestik on kliima oi kui kontinentaalne. Suved on kuumad & talved lumised & pakaselised. Sissekäik Sõlva jõe paremkaldal jõevee pinnast mõni meeter kõrgemal, on kängitsetud raudseinte & paksude vinkelrauast terasustega. Jämedate aasade, krampide & obadustega SULETUD SEIS avati ainult eelregistreeritud ekskursioonigruppide sisse- & väljalaskmiseks. Üksikisikuid eraldi maa alla ei lastud, neil tuli (giidiga kokkuleppel & tasu eest) suuremate gruppidega ühineda. Grupiga tuli koos olla sisenemisest väljumiseni.

Tollal oli Kungur umbes Tartu suurune, elanikke umbes 70 000. Sõlva, nagu enamik Venemaa jõgesid oli kiirevooluline jahedaveeline & tema üks kallas kõrge, teine madal. Sooja suvepäeva kohta oli vesi jahe et igamees ei suvatsenud supelda, mis sest, et karastatud kroonu poisid . . .

Koobaste kohal oli umbes kaheksakümne meetri kõrgune mägi. Kahekümne kilomeetrise käikude üldpikkuse järgi oli Kungur üheksandal kohal maailmas & teisel kohal Euroopas, jäädes alla ainult Saksamaa Darzi koobastikule. Kuuekümne kolmandal oli elektrifitseeritud kahe kilomeetri pikkune ringmaršruut. Muidugi olid kaunid jääskulptuurid koobaste lagedel & seintel, samuti stalaktiidid & stalagmiidid ning umbes

tuhande ühesaja ruutmeetri suurune järv, mille põhjas olid varjatud päevavalguslambid. Keskmise sügavus kolm meetrit & vee temperatuur aastaringselt neli koma kaheksa kraadi Celsiust. Kalu järves ei olnud. Külmas selges vees elutsesid ainult mõne millimeetri pikkused pimedad „mutukad”. Aga et on möödunud üle neljakümne viie aasta . . . võib koobastikus üht koma teist muutunud olla, loodetavasti ikka paremuse poole!

Eksite sügavalt kui arvate, et härmatanud jääkoobastest väljumine rauduste kolksatustega lõppeski. Kaugel sellest! Meiega millegipärast ei olnud kaasas ohvitseri. Täieliseks vastutajaks & jupijumalaks oli vanemseersant, oma-poiss-läbi-&-lõhki. Ütleme nii et raketodroomi kolmanda aasta „vanakestel” oli raha laialt, võrreldes „pehhota” või merejalaväega. Nõnda ajaski Ladviku Kalju meie musta numbriga LAZ-bussi „Sõlva” restorani pool-kinnisesse hoovi.

Sisenesime kahe saaliga normaalsesse vene mõõdus kõrtsi, kus vähemasti toidud olid soldati-mõistes maitsvad. Tagumises saalis tegime üheksast lauast kolm poolpikka üle-saali lauda. Tellisime nii suppe kui praade, valget viina, õlut, kohvi & konjakit. Kõike. Ka kaebuste & avalduste raamatu. Pooled poistest olid eestlased. Oi kuidas me kirjutasime! Enamasti armsas emakeeles & kui ma ikka õieti mäletan, sattus sinna teksti sekka ka mõningaid siivutusi.

Aga kõik kaunid peod saavad otsa. Meie ilusale olengule sai saatuslikuks üks üle keskmise purjakil kapteni aukraadis ohvitser esimesest saalist, kes WC ukse meie saali uksega segi ajas. Meie keskmine eesti poiste laudkond laulis kätest-kinni-õõtsudes „Kurzemet”, sest lauas oli ka paar lätlast.

Teatati kuhu vaja. Patrullide Villis sõitis restorani treppi. Meie enamuse päästis ettekandja Ljusja, kes laskis meid teise saali tagauksest hoovi, kus seisis meie buss. Meie kaotuseks oli kaks meest, kes jäid patrullidele vahele ning kellele mõisteti kümme ööpäeva kubu elik gauptvahti või peavahti, kuidas soovite. Tõe huvides olgu märgitud et esimese arestandi perenimi oli LENIN & ta kuulus neljanda roodu nimekirja . . .

Peale Aktuaalse Kaamera uudiste saadet istusin söögilaua ääres kui äkki kostis kojast plekk-kausi kõlin. Klõpsasin õuetule põlema & mis

ma näen?! Kojas seisis kena sihvakas heas toitumuses noor rebane, kes oli kassi krõbinad ära söönud ning tõukas ninaga teist kaussi, mille põhjas oli tilk piima. Aiavärvad avanevad väljapoole, vedruga. Olin näinud rebaseid hüplemas kulu-heinamaal & talvel lumehangedes, kus nad jahtisid põldhiiri. Nüüd nägin reinuvaderit hüppamas üle värava, mille kõrgus on üks sada kolmkümmend viis sentimeetrit, täpselt. Varuga, nagu Valeri Brumel omal ajal!

Paaril viimasel aastal, mil meil koera ei ole, nägin aastaringselt rebaseid mererannas kooserdamas. Kui nad tarbiksid ainult kajaka poegi & mune . . . aga Muuga lahe kaldal pesitsevad ka hahad, pardid, luigid. Soojadel talvedel ei viitsi paljud linnud lõunapoole reisida. Tunamullu külmus üks kühmnokk luik jäässe, surnuks. Jaanuaris nägin pilliroo padriku servas verise kaelaga luike. Öhtul loopisin vette saiatükke, edelatuul triivis neid täpselt linnu suunas, kuid järgmist päikesetõusu luik enam ei näinud. Rebastest jäi maha kaks kamalutäit valgeid sulgi & peotäis suuremaid konte, mis olid siledaks poleeritud.

Lõuna-Eestis murravad hundid massiliselt koeri, Harjumaal & Põhja-Eestis notivad rebaseid kasse. Poeg viis tosina keedetud kanamune kastruliga õue kraani alla jahtuma, kaant peale ei pannud. Varesel olid pojad alles pesas. Loomulikult viis ta nood munad toiduks oma järeltulijaile. Poiss koputas luuvarrega pesapuu tüvele, mispeale linnud ehmatusest kaks muna üle pesa serva ukerdasid. Mõni aeg hiljem keetsin kümme muna & ikka-sedasi-edasi. Panin kastrulile kaane peale & kui kummardusin lillepeenra servast kivi võtma, kuulsin värava tagant kahe koera haugatusi. Kaks saksa lambakoera tulid minu hoovi minu peale haukuma! Anteeksi! Üks suvilaomanik nimelt laseb oma penid aiast välja, minge jalutage. Vares-vaga-linnukene tegi järjekordselt: üks : null!

Rebased, kassid, koerad, hundid, varesed, kährikud & kormoranid, sosnovski karuputk & rakvere raibe. Probleeme kui palju. Nii kuradima palju, et need löövad üle pea kogunisti Keskkonnaministeeriumil. Need puudutavad nii põllu- kui jahimehi. Et kui püssipadrin ikka kallid on siis mitte raisata padroneid kajakate või vareste peale vaid lasta põtru, kitsi, sigu, karusid. Ühesõnaga mina ilmselt ei ole see mees, kes kamandaks kuidas Maarjamaal teha & toimetada. Kui Stenbocki maja & paljude

ministeeriumide helged pead, kes tunnevad seadusi & saavad väärilist tasu, ei suuda elu paremaks muuta . . .

Ja mulle tuleb meelde muinasjutt, kus kasakas kõrtsiarve maksmise asemel võttis mütsi peast:

„Papaahha, mu lambanahka papaahha!”, mispeale kõrtsmik naeratas, tänas & kummardas.

Või seitsmepenkoormasaapad, või lendavad vaibad . . . Need on autod, lennukid, krediitkaardid, moblad, arvutid & SMS-laenud & liisingud.

Kuskilt lugesin, et kahe tuhande kuuenda aasta lõpus oli maailmas üheksa & pool miljonit dollarimiljonäri.

Saaks need dollarid kuidagi meie Keskpanga keldrisse toimetada, – müüks neile miljonääridele turvast & põlevkivi!? Või saepuru & savi?

Soomlastel on oma NOKIA . . . Aga meil?!

Randveres, 15.12.2008

Viktor Pallo

Sisu ülevaade

Avasõna asemel elik kullakesed & kallikesed	7
Seenemetsa Rannametsa	11
Viimane mohikaanlane	15
Silmakivi	21
Kiveste Jürist . . . nii nagu oli	28
Need trendikad jalgrattateed	37
Minu mõlgitud Moskvitsh	43
Olnuks turvavöö kinni	51
Sadula sauna stoori	57
Leitud on üht koma teist	65
Harilik talvik	71
Ennusta mul mustlane	81
Mööblivabrikut mälestades	89
Kirjutamata lugu	95
Linnukeeli Venemaast	103
Kuuse käbid lepa ladvas elik Putini Venemaa	111
Poisid & plikad	119
Kolhoseerimise koidikul	127
Tosina mehe palat	133
Pudelik pilliroopadrikust	141
Istugem & nutkem	151
Südame raviks . . . ainult punavein!	161
Jänesekäpp	169
Kokkupandav supitirin	177
Vaskpilli puust nupp	185
Sõda Shnelli tiigi ääres	191
Niinepuu & piibelehe õitseaeu	197
Meenutusi möödunud sajandist	207
Hobustest...nii & naa	211
Ikka aina õnne	221
Head ööd Ireen	227

Tühisõit läbi Padaoru	233
Veel veidi ammumöödunud aegadest	241
Parem suvel puhata kui talvel töötada	245
Sõida tasa üle silla	255
Saksa sõdurilabidas	261
Õnne vaid kauguses kukuvad käod	271
Lõppsõna asemel	277